

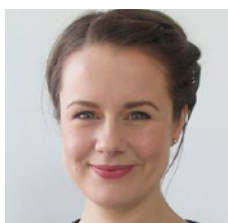
Kunst i tall 2016

Omsetning av musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst

Hanne H. Halmrast, Petter B. Refsli og Jon Martin Sjøvold

BIDRAGSYTERE

Hanne Holden Halmrast har mastergrad i statsvitenskap og er konsulent i Rambøll Management Consulting. Hanne har vært prosjektleder for alle de fire områdene.

Petter Brunsberg Refsli har en mastergrad i organisasjon og ledelse og er konsulent i Rambøll Management Consulting.

Jon Martin Sjøvold har en mastergrad i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo, og er konsulent i Rambøll Management Consulting.

HANNE H. HALMRAST, PETTER B. REFSLI
OG JON MARTIN SJØVOLD

Kunst i tall 2016

**Omsetning av musikk, litteratur,
visuell kunst og scenekunst**

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway

Copyrights © 2017 by Norsk kulturråd / Arts Council Norway
All Rights Reserved
Utgitt av Kulturrådet

ISBN: 978-82-8105-136-2 (papir)
ISBN: 978-82-8105-137-9 (elektronisk utgave)

Grafisk produksjon: 07 Media
Omslagsdesign: 07 Media
Sideombrekking: 07 Media

Forsidebilde:
Marit Roland, *Paper Drawing # 17*. Onoma, Fiskars (FI), 2016. © Marit Roland

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:
Sjur Færøvig, sjur.farovig@kulturrad.no

Materialet er vernet etter åndsverksloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor.

For mer informasjon om Kulturrådets utgivelser:
www.kulturradet.no

Kulturrådet
Postboks 8052 Dep
0031 Oslo
Tlf. +47 21 04 58 00
E-post: post@kulturrad.no

Kulturrådets utgivelser omfatter forsknings- og utredningsarbeider med relevans for kunst- og kulturlivet, kulturpolitikk og forvaltning og for forskere på kulturfeltet. De vurderinger og konklusjoner som kommer til uttrykk i utgivelsene, står for den enkelte forfatters regning og avspeiler ikke nødvendigvis Kulturrådets oppfatninger.

Redaktør: Marianne Berger Marjanovic

Innhold

5	INNLEDNING
21	MUSIKK I TALL 2016
23	FIGURER, TABELLER OG TEKSTBOKSER
25	2.1 OMSETNING I MUSIKKBRANSJEN
27	2.2 INNTEKTER FRA INNSPILT MUSIKK
31	2.3 KONSERTINNTEKTER
35	2.4 VEDERLAGS- OG OPPHAVSRETTLIGE INNTEKTER
40	2.5 SAMMENLIGNING ANDRE SKANDINAVISKE LAND
43	LITTERATUR I TALL 2016
45	FIGURER, TABELLER OG TEKSTBOKSER
47	3.1 OMSETNINGEN I LITTERATURBRANSJEN
49	3.2 INNTEKTER FRA SALG AV LITTERATUR
59	3.3 FREMFØRINGSINNTEKTER
61	3.4 VEDERLAG OG OPPHAVSRETTLIGE INNTEKTER
63	VISUELL KUNST I TALL 2016
65	FIGURER, TABELLER OG TEKSTBOKSER
67	4.1 OMSETNING I DEN VISUELLE KUNSTBRANSJEN
69	4.2. INNTEKTER FRA SALG AV VISUELL KUNST
78	4.3 VISNINGSINNTEKTER
82	4.4 VEDERLAGSINNTEKTER

87	SCENEKUNST I TALL 2016
89	FIGURER, TABELLER OG TEKSTBOKSER
91	5.1 OMSETNING I SCENEKUNSTBRANSJEN
93	5.2 INNETEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER
102	5.3 VEDERLAGS- OG OPPHAVSRETTLIGE INNETEKTER
105	METODE
107	FIGURER OG TABELLER
109	6.1 EN OVERORDNET MODELL SOM ER GJENTAGBAR OG ROBUST
112	6.3 MUSIKK I TALL
122	6.4 LITTERATUR I TALL
129	6.5 VISUELL KUNST I TALL
139	6.6 SCENEKUNST I TALL
145	ENGLISH SUMMARY
151	LITTERATURLISTE

Innledning

Figurer og tabeller

FIGURER

11	Figur 1.2.1 Samlet omsetning i kunstbransjene, 2016
11	Figur 1.2.2 Fordeling av omsetning i kunstbransjene
12	Figur 1.2.3 Prosentvis fordeling av samlede inntekter i 2016
13	Figur 1.3.1 Salgsinntekter, 2016
15	Figur 1.4.1 Inntekter fra fremføring / visning av kunst, 2016
16	Figur 1.4.2 Inntekter fra Den kulturelle skolesekken fordelt på ulike kunstuttrykk, 2016
17	Figur 1.4.3 DKS-inntekter fordelt på kunstområde og fylke, 2016
18	Figur 1.5.1 Vederlags- og opphavsrettslige inntekter i de fire kunstområdene, 2016

TABELLER

16	Tabell 1.4.1 Inntekter fra DKS fordelt på kulturuttrykk i 2014–2016
17	Tabell 1.4.2 Antall hendelser i DKS fordelt på kulturuttrykk i 2014–2016

1.1 Bakgrunn

Målsettingen med *Kunst i tall 2016* er å frembringe kunnskap om omsetningen av henholdsvis musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst i Norge. På musikk- og litteraturområdet har Rambøll målt omsetning siden henholdsvis 2012 og 2013. Visuell kunst var nytt av fjoråret, og i år har også scenekunstheltet blitt inkludert i statistikken.

Hensikten med prosjektet er å få frem data som kan belyse hva som kjennetegner omsetningen i de ulike kunstområdene, og hvordan de ulike delene av kunstområdene utvikler seg over tid. Med omsetning i denne sammenheng sikter vi til de inntektene bransjene har fra forbrukerleddet. Vi fokuserer på bransjenes brutto omsetning, slik at tallene som presenteres i størst mulig grad representerer det sluttkonsumenten (forbrukerne) betaler inn til de ulike bransjene. Ved å kun måle dette leddet, sikrer vi at omsetningen ikke telles flere ganger i ulike ledd av verdikjeden. Statistikken inkluderer ikke tilskuddsmidler eller andre former for ekstern, offentlig støtte. Offentlig innkjøp av kunst, for eksempel gjennom innkjøpsordningen for litteratur og kunstnerisk utsmykking av offentlig rom, er inkludert.

Beregningene av den samlede omsetningen for hvert kunstområde er gjort ved å samle inn omsetningsstatistikk for tre hovedkategorier: salgsinntekter, opphavsrettsinntekter (vederlag) og fremføringsinntekter.

Selv om kartleggingen har til hensikt å skape et så fullstendig bilde som mulig av omsetningen innenfor disse kategoriene i de ulike bransjene, har vi gjort noen avgrensninger. Dette gjelder områder der det ikke finnes tall, hvor tall vanskelig lar seg gjenskape over tid, eller hvor tallmaterialet fra de ulike dataleverandørene er for uensartet til at det gir mening å aggregere tallene.

En viktig presisering er at statistikken ikke er ment som en levekårsanalyse, som finnes andre steder på kulturfeltet. Statistikken må heller ikke

forveksles med en samfunnsøkonomisk analyse, hvor alle avledede økonomiske effekter av aktiviteten i bransjen (merverdien) søkes belyst. En samfunnsøkonomisk analyse ville med stor sannsynlighet konkludere med at den samlede omsetningen i de ulike bransjene er *langt større* enn den omsetningen som fremkommer i denne rapporten. En nærmere beskrivelse av definisjoner og hva som ligger til grunn for tallene fremkommer av metodekapittelet.

En rekke leverandører har bidratt til statistikken med data av ulikt format. Bransjenes egne aktører har levert data og bidratt med dialog og avveininger i en egen bransjereferansegruppe for hvert av kunstområdene. Vi har også kunnet støtte oss til en fagreferansegruppe opprettet av Kulturrådet i forbindelse med oppdraget.¹

Rambøll har siktet mot å skape et tallgrunnlag som, så langt det er mulig, er etterprøvbart og robust over tid. For musikkbransjen, litteraturbransjen og den visuelle kunstbransjen er endringene i datagrunnlaget ført tilbake i tid, slik at data for de ulike årene er sammenlignbare. Tallene i denne rapporten varierer derfor noe sammenlignet med tallene som ble presentert i tidligere års rapporter.

Nytt av året er at vi har justert inntektstallene for konsumprisindeks for de ulike årene og inkludert inntekter fra Den kulturelle skolesekken for hvert av kunstområdene. I tillegg presenterer vi i dette innledningskapittelet de samlede omsetningstallene for hvert av kunstområdene, og ser de i sammenheng med hverandre.

I de følgende avsnittene presenteres hovedlinjene for inntektene i de fire kunstbransjene. Videre vil vi gå nærmere inn i datamaterialet gjennom egne kapitler for hvert av kunstområdene.

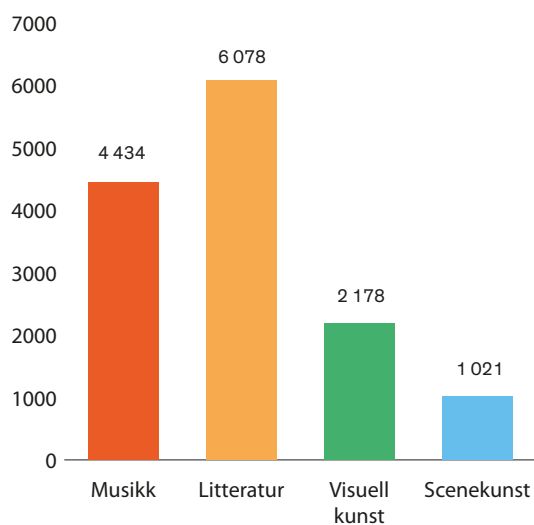
1 Oversikt over medlemmene i de ulike referansegruppene fremkommer i metodekapittelet.

Et viktig poeng, og som fremkommer av redegjørelsen i de neste avsnittene, er de store strukturforskjellene i de fire kunstområdene. Dette gjenspeiles i fordelingen av inntekter i kategoriene salgsinntekter, fremføringsinntekter og opphavsrettsinntekter. Et viktig skille går mellom kunstområder som har inntekter fra salg av et fysisk objekt, som musikkbransjen, litteraturbransjen og den visuelle kunstbransjen, og scenekunstbransjen hvor dette ikke er tilfelle. På den andre siden er det lite inntekter i litteraturbransjen for fremføring av litteratur, mens dette utgjør den klart største andelen av de samlede inntektene i scenekunstbransjen. I tillegg er det ulike typer inntekter som ligger bak tallene som presenteres i de ulike kategoriene for hver av bransjene. For fremføringsinntekter i litteraturbransjen benytter vi honorarer som måleenhet, mens vi for tilsvarende inntekter i de øvrige bransjene måler billettinntekter. Slike forskjeller gjør at en direkte sammenligning av inntektene i de ulike bransjene ikke gir mening. Når vi viser og redegjør for tallene samlet er det for å understreke forskjellene mellom kunstbransjene og i datagrunnlag for statistikken, og ikke for å sammenligne den endelige størrelsen på inntektene.

1.2 Samlet omsetning i kunstbransjene

Den samlede omsetningen i kunstfeltene i 2016 var MNOK 13 711. Dette inkluderer inntekter fra alle fire kunstområdene, og kategoriene salgsinntekter, fremføring/visningsinntekter og vederlags- og opphavsrettslige inntekter.

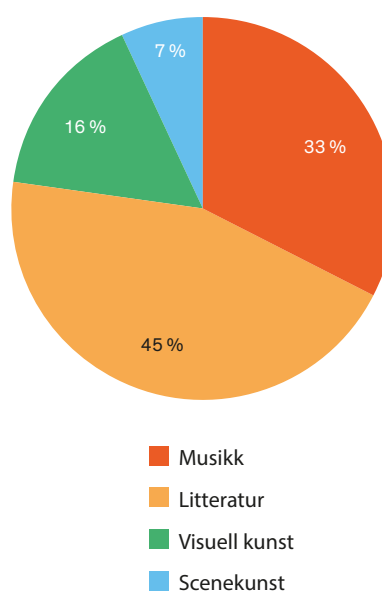
Omsetningen i de ulike bransjene varierer, jf. figur 1.2.1. Den samlede omsetningen i litteraturbransjen var på MNOK 6 078 og utgjorde således 45 prosent av den samlede omsetningen for alle feltene (figur 1.2.2). Dette inkluderer både inntekter i Norge og fra utlandet. Tilsvarende omsatte musikkbransjen for MNOK 4 434 noe som tilsvarer 33 prosent av samlet omsetning, mens den visuelle kunstbransjen omsatte for MNOK 2 178 – 16 prosent av samlet omsetning. Scenekunst omsatte for til sammen MNOK 1 021 noe som tilsvarer 7 prosent av kunstbransjenes samlede omsetning i 2016.

Figur 1.2.1 Samlet omsetning i kunstbransjene, 2016. (MNOK)

Som det fremkommer av figur 1.2.1 og 1.2.2 er det relativt stor forskjell på den samlede omsetningen i de fire kunstbransjene som dekkes i denne statistikken. Noe av grunnen til det er de ulike strukturene i de fire kunstbransjene, noe som gjenspeiles i fordelingen av omsetningen på de ulike kategoriene salgsinntekter, fremføringsinntekter og vederlags- og opphavsrettslige inntekter.

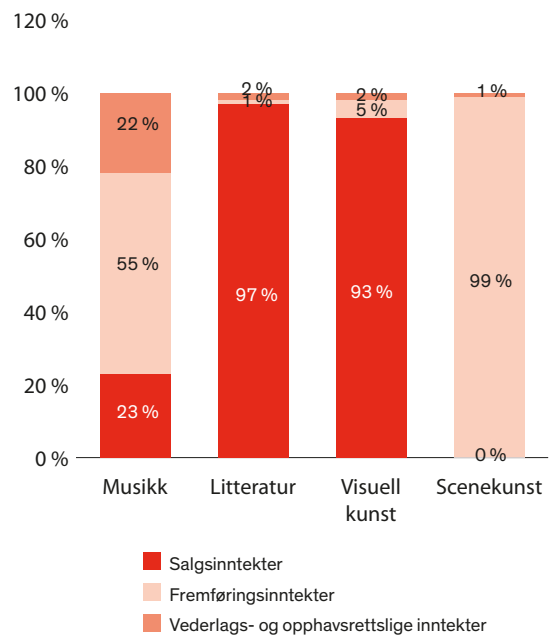
Musikkbransjen er preget av relativt store inntekter i hver av de tre kategoriene, men over halvparten av inntektene (55 prosent) er knyttet til fremføringsinntekter, jf. figur 1.2.3. Litteraturbransjen og den visuelle kunstbransjen er kjennetegnet av å ha den største andelen av sine inntekter fra salg av henholdsvis bøker og visuell kunst, mens scenekunst er kjennetegnet av først og fremst å ha inntekter knyttet til fremføring av

Figur 1.2.2 Fordeling av omsetning i kunstbransjene. Prosent av samlet omsetning

scenekunst. Med unntak av musikkbransjen utgjør vederlags- og opphavsrettslige inntekter en svært liten del av den samlede omsetningen i bransjene.

I de følgende avsnittene skal vi se nærmere på fordelingen av inntektene og beskrive hva som ligger i de ulike kategoriene. For alle fire kunstområdene er inntekter fra Den kulturelle skolesekken inkludert i fremførings- / visningsinntektene. Disse inntektene redegjøres nærmere for i et eget avsnitt.

Figur 1.2.3 Prosentvis fordeling av samlede inntekter i 2016

1.3 Salgsinntekter

Som vi så av figur 1.2.3 utgjør salgskategorien den største i litteraturbransjen og den visuelle kunstbransjen (henholdsvis 97 og 93 prosent av den samlede omsetningen), og 23 prosent av den samlede omsetningen i musikkbransjen. For musikk tilsvarende dette en omsetning på MNOK 1 007, mens det for litteratur utgjør MNOK 5 913 og visuell kunst MNOK 2 033, jf. figur 1.3.1.

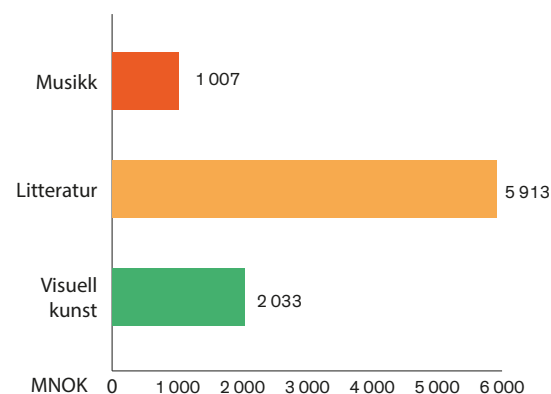
Salgskategorien omfatter, som de øvrige kategoriene, noe ulike størrelser for de ulike kunstbransjene. For musikk omfatter denne kategorien inntekter fra salg av innspilt musikk, i fysiske formater (CD'er) og digitale formater (strømming eller nedlastning). For inntektene fra utlandet, som også er inkludert i de samlede salgsinntektene, har vi et bransjeperspektiv. Det innebærer at eksporttallene for musikk omfatter estimater for salg av norsk innspilt musikk i utlandet basert på vederlagstall for mekaniske rettigheter som overføres til Norge.² Av de samlede inntektene fra innspilt musikk på MNOK 1 007 utgjorde inntektene fra utlandet 10 prosent, eller MNOK 99 i musikkbransjen. Siden 2012 har den gjennomsnittlige årlige veksten i denne kategorien vært 2 prosent.

For litteratur omfatter salgstillene inntekter fra salg av bøker i fysiske og digitale formater. Inntektene i denne kategorien er den klart største for litteraturbransjen, og utgjorde MNOK 5 913 i 2016. Som for musikk har vi et bransjeperspektiv for inntekter fra utlandet da dette omfatter forlagenes inntekter knyttet til salg av rettigheter, samproduksjoner og inntekter fra salg av sekundærrettigheter i utlandet. I tillegg omfatter eksporttallene for litteraturbransjen inntekter fra forlagenes direkteeksport

av norske bøker i det utenlandske markedet. Eksportinntektene utgjorde MNOK 125, eller 2 prosent av de samlede salgsinntektene i litteraturbransjen.³ Siden 2013 har de samlede inntektene i denne kategorien i gjennomsnitt sunket med 1 prosent årlig.

Også i den visuelle kunstbransjen er det inntekter fra salg som utgjør den største delen av den samlede omsetningen. Salgsinntektene i den visuelle kunstbransjen utgjorde MNOK 2 033 i 2016, noe som tilsvarende 93 prosent av den samlede omsetningen i bransjen. Salg av visuell kunst i Norge omfatter det forbrukere i Norge har betalt for å kjøpe ulike former for visuell kunst i Norge, samt forbrukere i Norge sin import av visuell kunst. Eksport av visuell kunst omfatter det norske aktører har solgt visuell kunst for i utlandet, og utgjorde MNOK 594 i 2016. Siden 2014 har

3 Inntekter fra forfattere som har utenlandske agenter er ikke inkludert i dette. Se metodekapitlet for nærmere redegjørelse.

Figur 1.3.1 Salgsinntekter, 2016 (MNOK)

2 Inntekter fra artister fra Norge som er signert med utenlandske plateselskaper er ikke inkludert. Se metodekapitlet for nærmere redegjørelse.

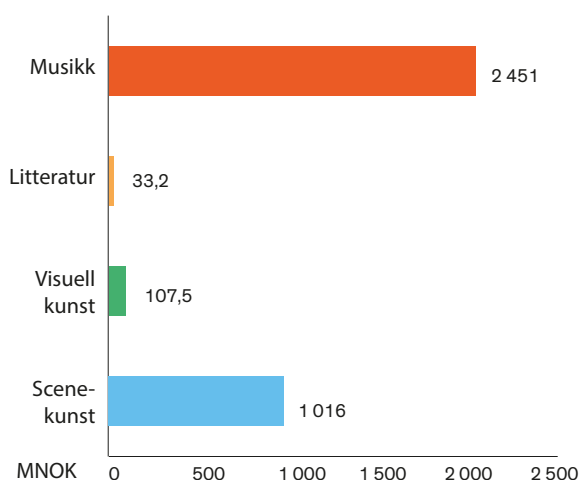
de samlede inntektene i denne kategorien i gjennomsnitt økt med 13 prosent årlig.

Scenekunst skiller seg fra de øvrige kunstområdene ved at bransjens omsetningsinntekter ikke kommer fra salg av et fysisk objekt, men fra fremvisning i form av forestillinger. Det er med andre ord et sentralt element i scenekunsten at utøvelsen av kunstarten skjer i møte med et publikum. Dette fremføringsaspektet ligger til grunn for at film og tv innspillinger ikke er regnet med i denne rapporten. Kapitlet «Scenekunst i tall» inkluderer derfor ikke salgsinntekter på samme måte som de øvrige kunstbransjene i denne statistikken.

1.4 Fremførings- og visningsinntekter

Inntekter fra fremføring eller visning utgjør den største kategorien både for musikkbransjen (55 prosent av samlede inntekter) og for scenekunstbransjen (95 prosent av samlede inntekter). Litteraturbransjen og den visuelle kunstbransjen har tilsvarende lite inntekter fra denne kategorien, henholdsvis 1 prosent og 5 prosent av de samlede inntektene.

For musikkbransjen utgjorde inntektene fra denne kategorien MNOK 2 451. Inntekter i Norge omfatter salg av billetter til konserter, i tillegg til inntekter til musikkbransjen fra Den kulturelle skolesekken. Inntekter fra konsertvirksomhet i utlandet omfatter samlede honorar/billettinntekter norske aktører har for sin konsertvirksomhet i utlandet. Inntektene fra utlandet utgjorde MNOK 140 og dermed 21 prosent av de samlede inntektene. Siden 2012 har de samlede inntektene i denne kategorien i gjennomsnitt økt med 9 prosent årlig.

Figur 1.4.1 Inntekter fra fremføring / visning av kunst, 2016 (MNOK)

For litteratur omfatter fremføringsinntektene honorarer forfattere får i forbindelse med opplesninger eller andre typer fremføringsoppdrag knyttet til egen forfattervirksomhet – på festivaler, bibliotek, gjennom DKS eller andre oppdrag. Det er flere årsaker til at litteraturstatistikken benytter honorarer som mål på omsetning innen fremføring. Den mest åpenbare forklaringen er at arrangementer i litteraturbransjen svært ofte er gratis, uten noen form for inngangspenger eller billettsalg. I tillegg er arrangementene ofte i regi av offentlige instanser som folkebibliotek og skoler, eller forlag. Dette medfører at eventuelle inntekter som tilfaller litteraturbransjen, nettopp er forfatternes honorarer. Til sammen utgjorde dette MNOK 33,2 i 2016 og 1 prosent av de samlede inntektene.⁴ Siden 2013 har de samlede inntektene i denne kategorien gjennomsnittlig økt med 7,6 prosent per år.

For visuell kunst utgjorde visningsinntektene MNOK 107,5 eller 5 prosent av den samlede omsetningen. Denne kategorien omfatter i hovedsak salg av billetter til kunstmuseer o.l., i tillegg til inntekter fra DKS. I tillegg er visningsaktørers inntekter fra utleie av hele eller deler av egen kunstsamlingen til andre aktører (i Norge eller i utlandet) også inkludert (eksportinntekter). Sistnevnte utgjorde MNOK 6,2 eller 6 prosent av de samlede visningsinntektene. De samlede visningsinntektene i den visuelle kunstbransjen har i gjennomsnitt økt med 6 prosent årlig siden 2014.

For scenekunst er inntekter fra fremføring den klart største kategorien og utgjorde MNOK 1 016 og 95 prosent av de samlede inntektene i 2016 for denne bransjen. Inntektene i det norske markedet består av billettinntekter til scenekunst-

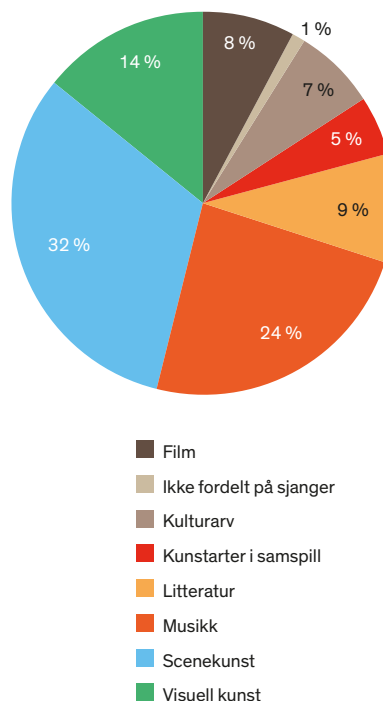
⁴ For litteraturbransjen er ikke inntekter fra fremføringsoppdrag i utlandet inkludert. Se metodekapitlet for nærmere redegjørelse.

forestillinger, og utgjorde MNOK 918 i 2016. Tilsvarende utgjorde inntekter fra utlandet MNOK 98. Eksportinntektene utgjør dermed 10 prosent av de samlede fremføringsinntektene. Det er imidlertid viktig å presisere at inntektene i Norge og utlandet ikke er direkte sammenlignbare, da vi for inntektene i Norge presenterer tall på *billettinntekter*, mens eksportinntektene omfatter *honorarer* som scenekunstnere får for deres oppvisninger i utlandet. Grunnen til at vi bruker honorarer og ikke billettinntekter som mål på inntekter fra utlandet, er at vi er interessert i de inntektene som kommer direkte tilbake til aktører i Norge.

1.4.1 Inntekter fra Den kulturelle skolesekken

Den kulturelle skolesekken (DKS) er en nasjonal satsning som skal sørge for at alle skoleelever i Norge får møte profesjonell kunst og kultur. Gjennom ordningen gis elevene mulighet til å oppleve hele bredden av kulturuttrykk: scenekunst, visuell kunst, musikk, film, litteratur og kulturarv. Til denne statistikken har vi sammenstilt inntekter fra formidlingen av de ulike kunstområdene gjennom DKS. Dette inkluderer honorarer, reise- og diettgodtgjørelser, samt eventuelle billettinntekter i forbindelse med hendelser i DKS.

Scenekunst og musikk er kunstområdene som har størst inntekter fra DKS, med henholdsvis 32 og 24 prosent av inntektene i 2016, jf. figur 1.4.2. Disse kunstformene, og særlig scenekunst, involverer ofte mange kunstnere i formidlingen, og det er dermed naturlig at inntektene for disse kunstområdene vil være større. Vi ser også at det er de fire kunstområdene som dekkes i denne rapporten som står for de største inntektene i den kulturelle skolesekken.

Figur 1.4.2 Inntekter fra Den kulturelle skolesekken fordelt på ulike kunstuttrykk, 2016. (Prosent av samlede inntekter)

I perioden 2014–2016 hadde samtlige kulturuttrykk en reduksjon i formidlingsinntekter, jf. tabell 1.4.1. De fire kunstområdene vi dekker i denne statistikken, musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst, utgjorde samlet MNOK 121 i 2016. Det tilsvarer en gjennomsnittlig årlig nedgang på 13 prosent fra 2014, da inntektene fra disse fire kunstområdene utgjorde MNOK 168. Av disse har scenekunst og visuell kunst hatt størst nedgang i inntektene med en gjennomsnittlig årlig nedgang på 16 prosent.

TABELL 1.4.1 INNTEKTER FRA DKS FORDELT PÅ KULTURUTTRYKK I 2014–2016

	2014	2015	2016	GJENNOMSNTTLIG ÅRLIG ENDRING PROSENT
	MNOK	MNOK	MNOK	
Scenekunst	73	48	49	-16 %
Musikk	48	32	37	-9 %
Visuell kunst	30	26	21	-16 %
Litteratur	17	12	14	-7 %
Film	15	10	12	-7 %
Kulturarv	15	12	12	-11 %
Kunstarter i samspill	16	10	9	-25 %
Ikke fordelt på sjanger	2	2	2	-5 %
Samlet, alle kulturuttrykk	216	153	156	-14 %

TABELL 1.4.2 ANTALL HENDELSER I DKS FORDELT PÅ KULTURUTTRYKK I 2014–2016

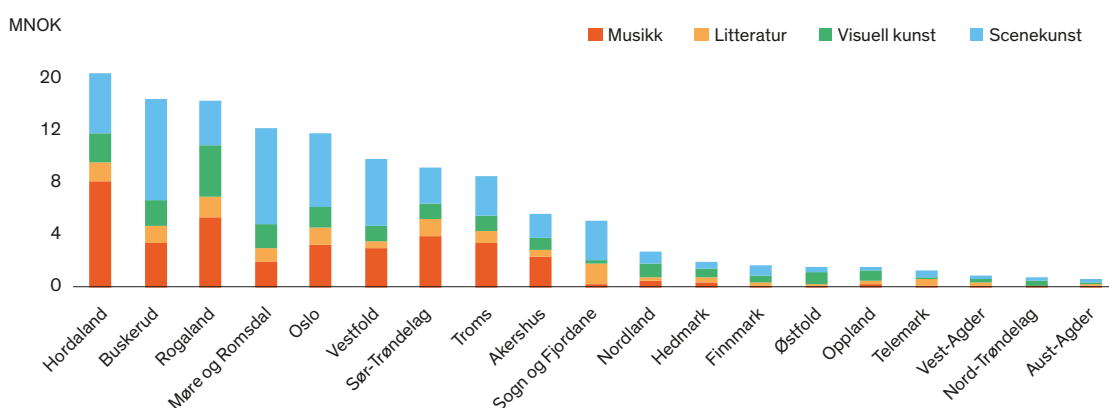
SAMLET ANTALL HENDELSER FOR KUNSTOMRÅDENE I STATISTIKKEN	2014	2015	2016	GJENNOMSNI TT L I G Å R L I G E N D R I N G
	MNOK	MNOK	MNOK	PROSENT
Musikk	12 372	12 447	13 050	3 %
Visuell kunst	11 448	11 402	10 825	-3 %
Litteratur	7 694	7 718	8 370	4 %
Scenekunst	7 655	7 303	7 602	0 %
Kulturarv	8 181	8 129	7 953	-1 %
Film	3 607	3 434	3 927	5 %
Kunstarter i samspill	3 638	3 895	3 420	-3 %
Ikke fordelt på sjanger	1 509	1 803	1 130	-9 %
Samlet alle kulturuttrykk	56 104	56 131	56 277	0 %

Den kulturelle skolesekken er et samarbeidsprosjekt mellom kultur- og opplæringssektoren på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. I hovedsak er det fylkeskommunene som forvalter og fordeler midler til kommunene, men det er også 12 såkalte direkte-kommuner som mottar og forvalter alle midler selv.

Antallet hendelser i den kulturelle skolesekken refererer til antall arrangement, forestillinger, konserter, verksteder og lignende som er blitt registrert for de ulike produksjonene i den kulturelle skolesekken. I 2016 utgjorde dette i underkant av 40 000 hendelser for de fire kunstområdene musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst, og like over 56 000 hendelser totalt, jf. tabell 1.4.2. Antallet hendelser kategorisert som musikk og litteratur økte noe mellom 2014 og 2016, med en gjennomsnittlig årlig vekst på henholdsvis 3 og 4 prosent. Visuell kunst har hatt en nedgang i antall hendelser på 3 prosent i gjennomsnitt per år, mens scenekunst har hatt omtrent like mange hendelser i 2016 som i 2015.

Det er stor variasjon i hvor mye av DKS-inntektene som kommer fra de ulike fylkene, og hvordan inntektene fordeler seg på ulike sjangrene, jf. figur 1.4.3.⁵ Fylket med størst andel av inntektene, Hordaland, har brukt mest midler på å formidle musikk, mens Buskerud, som står for nest mest av inntektene, har brukt mest på scenekunst. Rogaland er på sin side det fylket som har brukt klart mest av DKS-midlene på visuell kunst i 2016. I denne forbindelse er det verdt å nevne at det er variasjoner i disse inntektene mellom fylkene og innad i fylkene fra år til år. For flere av fylkene som står for en relativ liten del av DKS-inntektene, utgjorde visuell kunst en forholdsvis stor andel av det fylkene har brukt på formidling totalt.

5 I tallene for DKS-inntekter er kun honorarer, reise- og diettgodtgjørelse samt eventuelle billettinntekter inkludert. DKS-midler som er benyttet til materiell, elevtransport eller annet er ikke inkludert.

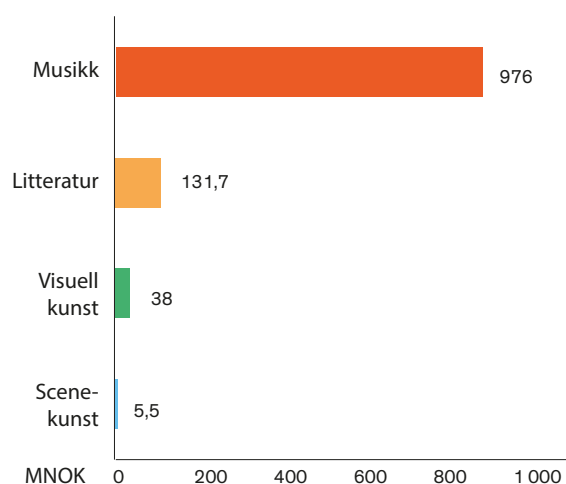

Figur 1.4.3 DKS-inntekter fordelt på kunstområde og fylke, 2016 (MNOK)

1.5 Vederlags- og opphavsrettslige inntekter

Til forskjell fra salgsinntekter og fremførings-/visningsinntekter som har et forbrukerperspektiv, presenterer vi i dette avsnittet inntekter som ses fra et bransjeperspektiv. Vederlag og opphavsrettslige inntekter er inntekter som er samlet inn for bruk av opphavsrettslig materiale i og utenfor Norge, og som tilfaller de ulike kunstbransjene i Norge. Dette er inntekter som i hovedsak samles inn av vederlags- og opphavsrettslige organisasjoner og som videreføres til opphavspersoner innenfor de ulike bransjene. Tallene gjenspeiler på denne måten bruk av kunst på en annen måte enn tallene som er beskrevet tidligere i rapporten.

Som det fremkommer av figur 1.5.1 er det store forskjeller mellom kunstbransjene når det gjelder størrelsen på slike inntekter. De samlede vederlagene og opphavsrettslige inntektene til den norske musikkbransjen utgjorde MNOK 976 i

Figur 1.5.1 Vederlags- og opphavsrettslige inntekter i de fire kunstområdene, 2016 (MNOK)

2016. De største inntektene er knyttet til betalinger for bruk av opphavsrettslige verk i offentlige rom, for eksempel i form av kringkasting via TV og radio, bakgrunnsmusikk på hoteller, serveringssteder og i butikker, eller liveforestillinger av musikk for publikum på konserter. Av de samlede inntektene på MNOK 976 utgjorde vederlag overført fra utlandet MNOK 76, mens vederlag i Norge utgjorde MNOK 900. Fra 2012 har de samlede inntektene i denne kategorien i gjennomsnitt vokst med 3 prosent årlig i musikkbransjen.

Tilsvarende på litteraturområdet utgjorde vederlags- og opphavsrettslige inntekter MNOK 131,7. Dette inkluderer både kollektive og individuelle vederlag som utbetales av Kopinor. Av de samlede inntektene utgjorde vederlag overført fra utlandet MNOK 2, mens vederlag i Norge utgjorde MNOK 129,7. Fra 2013 har de samlede inntektene i denne kategorien i gjennomsnitt sunket med 1,4 prosent årlig i litteraturbransjen.

De opphavsrettslige inntektene på det visuelle kunstområdet utgjorde MNOK 38 i 2016. Dette omfatter blant annet kopieringsvederlag (MNOK 12,6), utstillingsvederlag (MNOK 12,7) og lisensieringsvederlag (MNOK 8,2). Vederlagsinntektene fra utlandet utgjorde MNOK 2,8 mens vederlag i Norge utgjorde MNOK 35 i 2016. Siden 2014 har inntektene i denne kategorien i gjennomsnitt økt med 4 prosent årlig i den visuelle kunstbransjen.

I scenekunstheltet er det en rekke aktører som i henhold til åndsverksloven har rettigheter for sine verk. Dette gjelder både for skapende kunstnere som dramatikere, koreografer, scenografer, lydkunstnere og lyskunstnere, og utøvende scenekunstnere som skuespillere, dansere og operasangere. Det fremkommer imidlertid gjennom datainnsamlingen og intervjuer med en rekke

aktører som representerer utøvende scenekunstnere, at det sjelden utbetales vederlag for sceneopptredener, da dette i de fleste tilfeller heller er inkludert i lønn eller honorarutbetalinger. På tross av åndsverksloven som gir opphavsrett for skapende kunstnere 70 år etter opphavsmannens levetid, fremkommer det gjennom datainnsamlingen at dette også er tilfeller for en rekke *skapende kunstnere*. Våre beregninger viser at vederlag og opphavsrettslige inntektene i scenekunstbransjen, inkludert vederlagsinntekter fra utlandet, utgjorde MNOK 5,5 i 2016. Dette inkluderer vederlag for kopiering av skuespill/drama fra KOPINOR, vederlag for oppføring av dramatiske verker i amatørfeltet (gjennom DRAMAS) og vederlag for oppføring av norske dramaer og musikalene fra Norge, både i hjemlandet og utlandet (gjennom NORDISKA og Songbird).

Musikk i tall 2016

Figurer, tabeller og tekstbokser

FIGURER

- 25 Figur 2.1.1 Oversikt over musikkbransjens omsetning i 2012–2016
- 26 Figur 2.1.2 Prosentfordeling av samlet omsetning i de ulike hovedkategoriene i 2012–2016
- 26 Figur 2.1.3 Samlet omsetning av musikk i Norge, Danmark og Sverige i 2016
- 27 Figur 2.2.1 Samlet omsetning av innspilt musikk i 2012–2016
- 28 Figur 2.2.2 Prosentfordeling av inntekter fra fysisk salg, strømming og nedlastning i Norge i 2012–2016
- 29 Figur 2.2.3 Norskandel for salg av innspilt musikk i 2014–2016
- 31 Figur 2.3.1 Samlede konsertinntekter i Norge og fra utlandet til norske aktører i 2012–2016
- 32 Figur 2.3.2 Fylkesvis fordeling av enkelttillatelser i 2016
- 33 Figur 2.3.3 Aktøroversikt og pengestrømmer på konsertfeltet. Et forenklet bilde
- 35 Figur 2.4.1 Samlede vederlags- og opphavsrettslige inntekter i 2012–2016
- 35 Figur 2.4.2 Prosentfordeling av samlede vederlag og opphavsrettslige inntekter i 2016, inklusive eksportinntekter
- 39 Figur 2.4.3 Prosentandeler av vederlagsinntekter fra utlandet til norske musikere, artister og plateselskap. De fem største eksportlandene 2013–2016
- 39 Figur 2.4.4 Prosentandeler av opphavsrettslige inntekter fra utlandet til komponister, tekstforfattere og musikkforlag i Norge. De fem største eksportlandene 2012–2016
- 41 Figur 2.5.1 Samlet omsetning innland og utland i 2016 i Norge, Danmark og Sverige
- 41 Figur 2.5.2 Samlet omsetning per innbygger 2016 i Norge, Danmark og Sverige
- 42 Figur 2.5.3 Omsetning i hovedkategoriene i Norge og Sverige i 2016
- 42 Figur 2.5.4 Omsetning per innbygger for hovedkategoriene i Norge og Sverige i 2016

TABELLER

- 28 Tabell 2.2.1 Omsetning av innspilt musikk i Norge i 2012–2016
- 29 Tabell 2.2.2 Volumsalg av innspilt musikk i 2016
- 30 Tabell 2.2.3 Eksport av innspilt musikk 2012–2016
- 32 Tabell 2.3.1 Samlede konsertinntekter i Norge i 2012–2016
- 34 Tabell 2.3.2 Samlede konsertinntekter fra utlandet i 2012–2016
- 37 Tabell 2.4.1 Vederlags- og opphavsrettslige inntekter fra utlandet i 2012–2016
- 39 Tabell 2.4.2 Vederlags- og opphavsrettslige inntekter fra utlandet i 2012–2016
- 42 Tabell 2.5.1 Årlig vekst i omsetning av musikk i 2012–2016

TEKSTBOKSER

- 30 | Tekstboks 2.2.1 Den mest populære musikken i Norge 2016
- 36 | Tekstboks 2.4.1 Hva er opphavsrett i musikkbransjen?
- 38 | Tekstboks 2.4.2 Synkroniseringsinntekter
- 38 | Tekstboks 2.4.3 Store rettigheter

2.1 Omsetning i musikkbransjen

Den samlede omsetningen i musikkbransjen var MNOK 4 434 i 2016, jf. figur 2.1.1. Dette inkluderer omsetning fra salg av innspilt musikk og konsertfremføringer til forbrukere, samt vederlags- og opphavsrettslige inntekter i musikkbransjen. Med norsk musikkbransje menes de sentrale aktørene som enten skaper, utøver, produserer eller distribuerer musikk i Norge, og som selger og tjener penger på sin virksomhet. Alle sjangre inngår her.

Figur 2.1.1 gir en oversikt over omsetningen i den norske musikkbransjen i 2012–2016, slik vi måler den. I tillegg viser figuren gjennomsnittlig vekst samlet sett og innen for de tre hovedkategoriene.

Videre viser figur 2.1.1 at omsetningen i musikkbransjen i gjennomsnitt har vokst med 6 prosent årlig fra 2012 til 2016.¹ Bransjen har i perioden vokst innenfor alle tre hovedkategoriene, men konsertinntekter er den kategorien som har vokst mest. Den gjennomsnittlige årlige

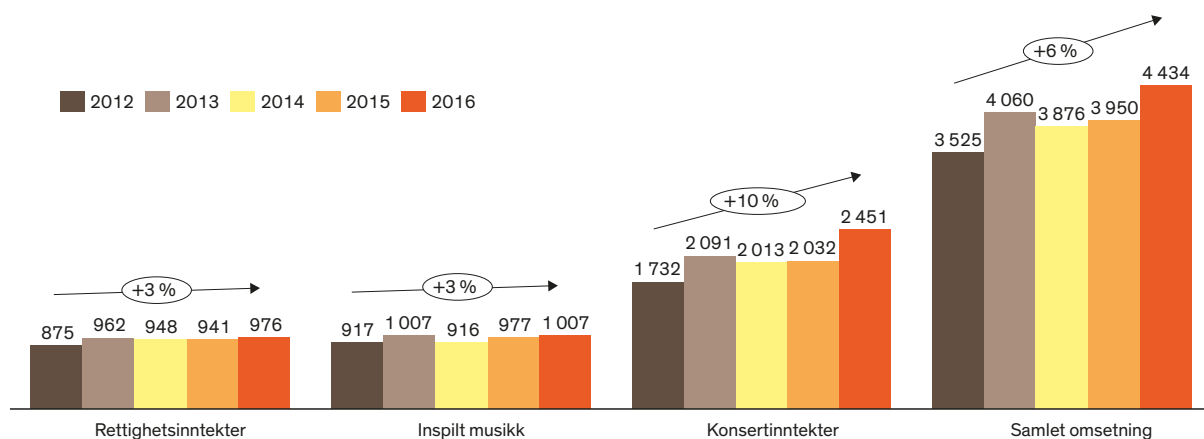
veksten for dette området har vært 10 prosent i perioden vi har målt.

Ser vi nærmere på endring i omsetningen fra år til år, er trenden mer ujevn. 2013 var et år med sterk vekst, også innenfor de andre hovedkategoriene. I påfølgende periode, 2014–2015, gikk totalomsetningen noe ned fra 2013. Nedgangen var gjeldene for alle de tre hovedkategoriene i denne perioden.

I 2016 opplevde musikkbransjen i Norge på ny en sterk vekst. Den samlede omsetningen inkludert eksport, økte fra MNOK 3 950 i 2015 til MNOK 4 434 i 2016. En vekst tilsvarende 12 prosent, og som er den sterkeste veksten vi har målt siden 2013. Sterkest utvikling i denne perioden ser vi i konsertfeltet hvor den samlede omsetningen har økt med 21 prosent. Omsetningen fra innspilt musikk var i 2016 på samme nivå som i 2013, som er den høyeste målte omsetningen for perioden vi har målt. Inntektene fra opphavsrettslig materiale var høyere i 2016 enn i noen av de øvrige måleårene.

Konsertinntektene utgjør den største andelen av omsetningen i musikkbransjen, jf. figur 2.1.2.

1 Tallene som presenteres i denne rapporten er konsumprisjustert til 2016, for å måle realveksten.

Note: Alle tall er omregnet til 2016-kroner

Figur 2.1.1 Oversikt over musikkbransjens omsetning i 2012–2016 (MNOK)

Litt over halvparten av omsetningen kommer fra konsertvirksomhet. Salgsinntekter fra innspilt musikk og vederlags- og opphavsrettslige inntekter utgjør hver sin fjerdedel av omsetningen. Fordelingen mellom hovedkategoriene har vært relativt stabil for de fire måleårene. Men som vi også så i figur 2.1.1, er det sterkere vekst i konsertinntektene enn i inntekter fra salg av innspilt musikk og rettighetsinntekter.

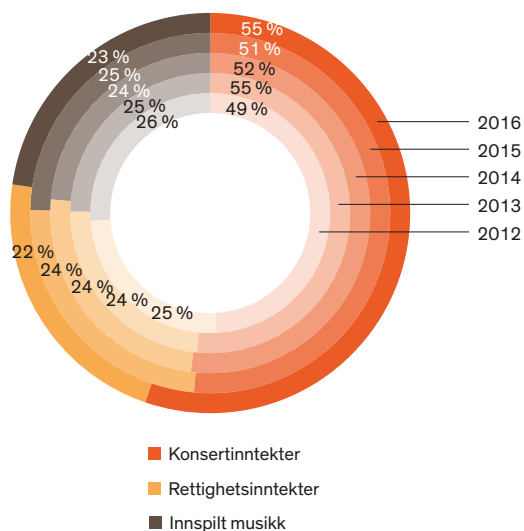
Av den samlede omsetningen i musikkbransjen utgjorde eksportinntektene 7 prosent i 2016. Dette er to prosentpoeng lavere enn i 2012 og 2013, som er årene i vår måling hvor eksporten utgjorde størst andel av omsetningen. Eksporten som presenteres i denne rapporten, representerer en kjerne av bransjens virksomhet og favner således ikke alle eksportinntekter norsk musikkbransje står for. For eksempel er enkeltavtaler som artister, låtskrivere og produsenter har med utenlandske selskaper ikke medregnet. Heller ikke norske aktører med selskaper utenfor Norge er regnet med. Denne rapporten favner kun de inntekter som føres direkte tilbake til norske selskaper.

Omsetningen i den norske musikkbransjen er lavere enn musikkbransjen i våre skandinaviske naboland (jf. figur 2.1.3), også når vi ser omsetningen i forhold til antall innbyggere: I 2016 omsatte den norske musikkbransjen tilsvarende 850 kroner per innbygger, mens omsetningen i Danmark og Sverige var henholdsvis 1 030 kroner og 980 kroner per innbygger. Størrelsene

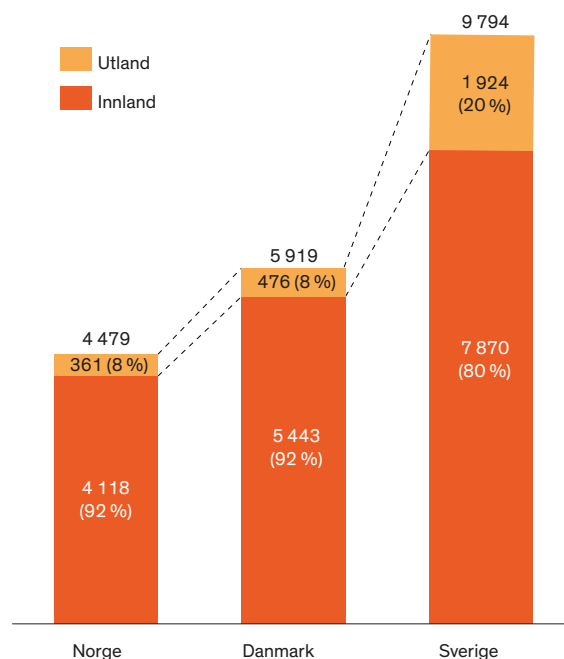
på inntektskildene i de tre landene er forskjellig. Sverige har høyere eksportinntekter enn hva Norge og Danmark har, mens Danmark og Norge har høyere omsetning per innbygger i hjemmemarkedet enn det Sverige har, se figur 2.5.2.

I 2017 publiserte BI:CC og Menon *Musikkbransjen i Norge 2011–2015* som blant annet beskriver verdiutviklingen i musikkbransjen i Norge. Også BI:CCIs rapport beskriver en vekst i musikkbransjen i den perioden de måler (2011–2015). BI:CCI målte omsetningen til 10 mrd. kroner i 2015, med en nominell vekst på 28 prosent fra 2011 til 2015.²

2 Det er to årsaker til at BI:CCI måler en høyere omsetning enn hva som presenteres i denne rapporten. For det første inkluderer BI:CCI flere næringsområder knyttet til musikkfeltet enn hva «Musikk i tall» gjør, og omfatter også flere virksomhetstyper enn «Musikk i tall», som for eksempel selskaper som tjener penger på salg/repasjon av musikkinstrumenter. For det andre måler BI:CCI omsetningen i hele verdikjeden samtidig, mens «Musikk i tall» måler omsetningstall i sisteleddet, altså fra salg til forbrukere. Det vil si at når det for eksempel arrangeres en konsert, telles omsetningen i flere ledd i BI:CCIs rapport (billetter + honorar til artister/band + fremføringsrettigheter + honorar til lyd- og lystemniker osv.), mens det er kun billettinntektene som måles i «Musikk i tall».

Figur 2.1.2 Prosentfordeling av samlet omsetning i de ulike hovedkategoriene i 2012–2016

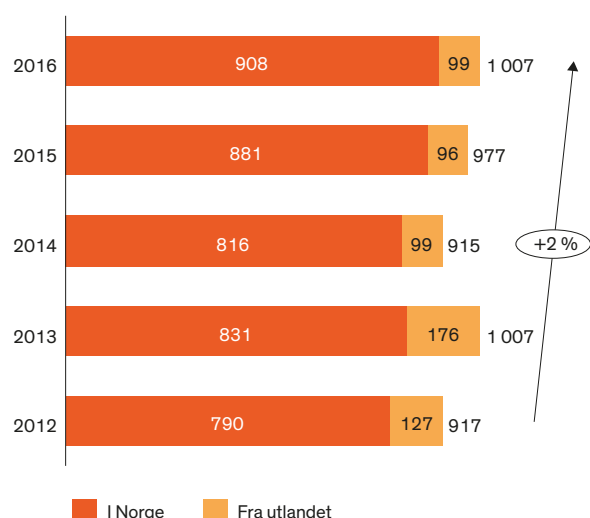

Figur 2.1.3 Samlet omsetning av musikk i Norge, Danmark og Sverige i 2016 (MNOK)

2.2 Inntekter fra innspilt musikk

I dette avsnittet presenteres omsetningen av innspilt musikk. Inntektstallene refererer her til salg av innspilt musikk fra produsenter til konsumenter, enten det er fysiske formater eller digitale formater (strømming eller nedlastning). Inntektene av innspilt musikk er beregnet med utgangspunkt i hva konsumentene betaler for slike produkter i Norge. Samtidig har vi et bransjeperspektiv når vi beskriver eksportinntektene, der vi må legge overføringer til bransjeaktørene til grunn for tallene.

De samlede inntektene fra innspilt musikk i Norge i 2016 var MNOK 1 007, inkludert eksportinntekter (jf. figur 2.2.1). Det er en vekst på 3 prosent fra 2015, da omsetningen var MNOK 977, men tilsvarende omsetningen i 2013. Siden 2012 har den gjennomsnittlige veksten i inntekter for innspilt musikk, inkludert eksport, vært 2 prosent. Den gjennomsnittlige veksten i inntektene fra Norge har vært sterkere enn veksten i inntektene fra utlandet i perioden vi

Note: Alle tall er omregnet til 2016-kroner

Figur 2.2.1 Samlet omsetning av innspilt musikk i 2012–2016

har målt. Dette skyldes at de estimerte eksportinntektene for 2012 og 2013 er langt høyere enn for de øvrige måleårene.

Musikkbransjen i Norge eksporterte innspilt musikk for MNOK 99 i 2016, jf. figur 2.2.1. Eksportandelen utgjorde 10 prosent av inntektene i 2016. Det er på samme nivå som for 2014 og 2015, men lavere enn i 2013 og 2012. Årsaken til at eksportinntektene er estimert høyere i 2012 og 2013 ligger i datagrunnlaget. Datamaterialet for 2012 og 2013 omfatter flere avtaler i 2012 og 2013 enn for de tre øvrige måleårene.

Selv om kartleggingen har til hensikt å skape et fullstendig bilde som mulig av omsetningen i musikkbransjen, er det inntekter som faller utenom vårt datagrunnlag. I våre tall inngår for eksempel ikke reklameinntekter fra strømmetjenestene, som ligger til grunn for betalingsfrie abonnementer. For å unngå dobbelttelling av tall, er den opphavsrettslige andelen (mekaniske rettigheter) trukket fra tallene som presenteres i dette avsnittet. Disse tallene redegjøres for i avsnittet som omhandler vederlag og opphavsrettslige inntekter.

2.2.1 Inntekter fra innspilt musikk i Norge

Den samlede omsetningen av innspilt musikk i Norge utgjorde til sammen MNOK 908 i 2016. Det tilsvarer en vekst på 3 prosent siden 2015, og 4 prosent i gjennomsnittlig årlig vekst siden 2012. Dette illustreres av tabell 2.2.1 hvor også fordelingen av inntekter fra innspilt musikk etter distribusjonsformene fysisk salg, strømming og nedlastning fremkommer. Tabellen viser omsetningstall i perioden 2012–2016, samt den prosentvise endringen fra 2015–2016 og gjennomsnittlig endring fra 2012–2016.

TABELL 2.2.1 OMSETNING AV INNSPILT MUSIKK I NORGE I 2012–2016

Type	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	PROSENTVIS ENDRING	GJENNOMSNI TTLIG ÅRLIG ENDRING
	2012	2013	2014	2015	2016	2015–2016	2012–2016
Fysisk	302	176	100	144	117	-19 %	-15 %
Strømming	363	553	627	687	757	10 %	27 %
Nedlastning	125	103	90	49	34	-30 %	-18 %
Totale inntekter i Norge	790	831	816	881	908	3 %	4 %

Kilde: IFPI samt Rambølls oppregning basert på informasjon fra intervjuer og research

Som vi har sett i tidligere målinger, faller inntektene fra fysiske produkter av innspilt musikk. I gjennomsnitt har inntektene falt med 15 prosent årlig i perioden 2012–2016. I 2016 utgjorde inntektene fra salg over disk eller handel over nett MNOK 117, og står for 13 prosent av omsetningen av innspilt musikk. Det er lavere enn i 2015, som var et år hvor det ble utgitt og solgt mer vinyl enn tidligere, i tillegg til at salget i dagligvaremarkedet hadde økt sammenlignet med foregående år. Nedgangen fra 2015 til 2016 skyldes i hovedsak mindre omsetning av CD. Mens salget av vinyl har fortsatt å øke (22 prosent), har salg av CD fortsatt å minke (25 prosent).³

Utviklingen i det digitale salget i form av strømming og nedlastning ser ut til å følge utviklingen fra tidligere år, jf. figur 2.2.2. Mens inntektene fra nedlastning fortsetter å minke, øker inntektene fra strømming. Inntektene fra nedlastning har hatt den sterkeste nedgangen i tidsperioden 2012–2016. Inntektene fra nedlastning har minket fra MNOK 125 i 2012 til MNOK 43 i 2016, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig

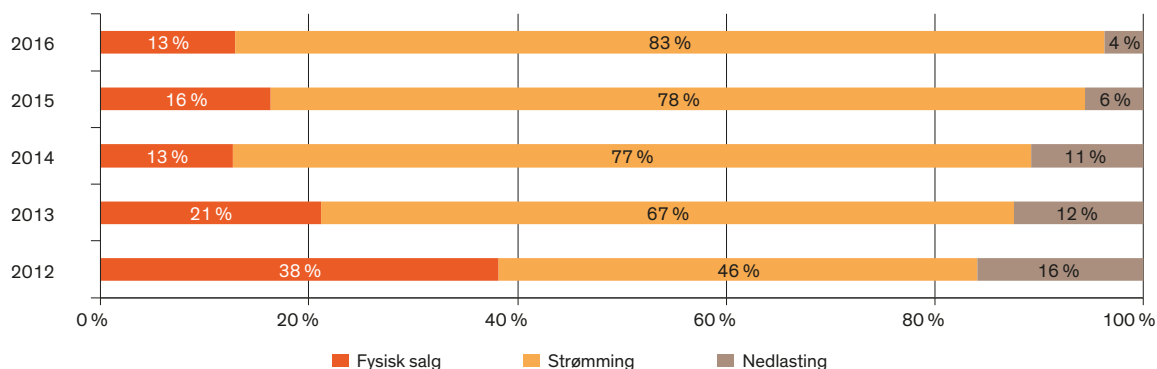
nedgang på 18 prosent. I 2016 utgjorde nedlastning 4 prosent av inntektene fra innspilt musikk.

Inntektene fra strømming utgjør den klart største andelen av salget av innspilt musikk. I 2016 utgjorde disse inntektene MNOK 757, som tilsvarer 83 prosent av de samlede inntektene av innspilt musikk i Norge. Omsetningen av strømming har i gjennomsnitt økt med 27 prosent årlig fra 2012–2016, og 10 prosent fra 2015 til 2016.

Dette bekrefter at musikkbransjen de senere år vært gjennom en stor utvikling når det gjelder salg og distribusjon av innspilt musikk. I dag utgjør strømming av musikk den største andelen av inntektene fra innspilt musikk. Musikkbransjens distribusjonsflate har med dette blitt bredere, og det har blitt lettere for mange musikkkonsumenter å utforske og søke etter musikk. Strømmingstjenester fungerer på denne måten som en plattform både for distribusjon og markedsføring.

Den pågående utvikling har betydd at mange aktører har vært nødt til å endre forretningsmodellen sin grunnleggende, mens nye aktører har kommet til og på få år etablert seg med nye tilbud til konsumenter og publikum. I dag er store teknologiselskaper som Google, Apple og Amazon, sammen med Spotify og radiokanaler viktige kanaler ut til lytterne. Disse selskapene er

3 IFPI (2017) Årsrapport 2016

Figur 2.2.2 Prosentfordeling av inntekter fra fysisk salg, strømming og nedlastning i Norge i 2012–2016

TABELL 2.2.2 VOLUMSALG AV INNSPILT MUSIKK I 2016

2016		ANTALL I 1 000
Fysisk	CD	1 025
	Vinyl/MC	274
	Annet	27
Nedlastinger		2 018
Strømming		9 980 296

Kilde: IFPI

ikke som *organisasjoner* del av musikkbransjen, men de har *funksjoner* som er del av musikkbransjen.⁴ YouTube er også en populær tjeneste for å videostrome musikk, også i Norge, men av de samlede inntektene fra strømming utgjør videostømming i underkant av 2 prosent av omsetningen.⁵

Antall solgte eksemplarer

Innspilt musikk distribueres i mange ulike formater. Volumtall inndelt på salg av fysiske formater og de digitale formatene nedlastning og strømming, kan leses av tabell 2.2.2. Med volumtall menes her antall solgte eksemplarer, antall nedlastninger og antall avspillinger på strømme-tjenester. Tallene gjelder for norske artister registrert på plateselskap i Norge, men kan også inneholde noe eksport. Utvikling i markedet og endringer i avtaler og i navngivning på formater gjør at det ikke finnes sammenlignbare tall over tid, derfor presenteres kun 2016-tall i tabellen.

Fysisk viser antall solgte eksemplarer over disk eller via netthandel. Av de ulike fysiske formatene er det CD som utgjør flest solgte eksemplarer, i overkant av 1 million eksemplarer. I kategorien CD skilles det ikke her mellom album, singler eller andre lengder av utgivelser. Det ble også solgt 273 561 vinyler eller musikk-kassetter i 2016. Kategorien *annet* inneholder kombinasjonsprodukter hvor musikk ikke nødvendigvis er hovedproduktet og summeres til 27 155 solgte eksemplarer i 2016.

Nedlastning er antall nedlastninger av hele album eller enkeltlåter for utgivelser av norske artister registrert på plateselskap i Norge. Samlet sett ble det lastet ned i overkant av 2 millioner album eller enkeltlåter. Fordelingen mellom nedlastede album og enkeltlåter vet vi ikke for 2016,

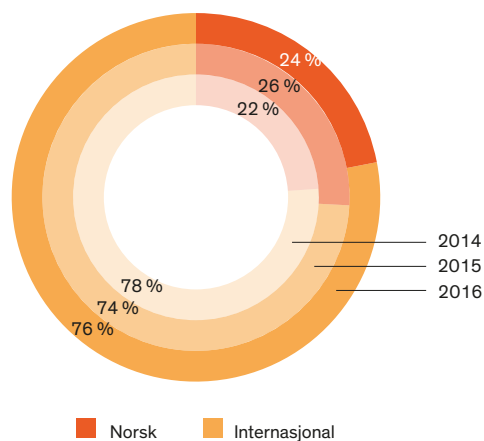
men i 2015 var 71 prosent av nedlastningene album.

Strømming er basert på tallene oppgitt av de distribusjonsaktørene som har avtaler med IFPI. Antall avspillinger innebærer, som hovedregel avspilling av en låt i 30 sekunder. Kategorien omfatter både strømming av rene musikkfiler og musikk i kombinasjon med video. Det er strømming av musikkfiler som står for det aller meste av konsumet innenfor denne kategorien.

Antallet som presenteres i tabell 2.2.2 er *ikke direkte sammenlignbare med omsetningstallene* som er presentert tidligere i kapitlet. Tallene kan derfor ikke benyttes til omregning. Dette er fordi vi ikke har tall på antall solgte eksemplarer som dekker hele markedet, slik som omsetningstallene. Vi har ikke estimert det øvrige markedet som ikke dekkes av disse tallene. Likevel anser vi fordelingen som relativt representativ for markedet i 2016.

Norskandel for innspilt musikk

Det finnes ingen ensartet definisjon av «norsk musikk» som det er en ubestridt enighet om. Ulike definisjoner får betydning for hvor stor andelen er i ulike sammenhenger. I beskrivelsen av norskandel innenfor innspilt musikk er definisjonen og størrelsen hentet fra IFPI. Her er «norsk musikk» definert som innspillinger som er gitt ut på plateselskap i Norge. I 2016 var norskandelene totalt sett for innspilt musikk 24 prosent, som er omkring der den har ligget de seneste tre årene (jf. figur 2.2.3). Norskandelen for strømming alene er noe lavere enn totalen, 22 prosent, og norskandelen for fysisk salg noe høyere, 34 prosent.

Figur 2.2.3 Norskandel for salg av innspilt musikk i 2014-2016

4 Hjelmbrække 2017: 4.

5 IFPI (2017) *Årsrapport 2016*.

TEKSTBOKS 2.2.1

De mest populære albumene i Norge i 2016 (VG-lista)

- 1: Drake – Views
- 2: Marcus & Martinus – Hei
- 3: Justin Bieber – Purpose
- 4: Kygo – Cloud Nine
- 5: Rihanna – Anti
- 6: Sia – This Is Acting
- 7: Coldplay – A Head Full of Dreams
- 8: Adele – 25
- 9: Ariana Grande – Dangerous Woman
- 10: TIX – Dømt og Berømt

De mest populære låtene på Spotify i Norge i 2016

- 1: Alan Walker – Faded
- 2: Sia – Cheap Thrills
- 3: Freddy Kalas – Feel Da Rush
- 4: G-Eazy, Bebe Rexha – Me, Myself & I
- 5: Kygo feat. Maty Noyes – Stay
- 6: Zayn – Pillowtalk
- 7: Justin Bieber – Love Yourself
- 8: Twenty One Pilots – Stressed Out
- 9: Major Lazer feat. Nyla & Fues ODG – Light it Up
- 10: Justin Bieber – Sorry

Listene som fremkommer i tekstboks 2.2.1 viser den mest populære musikken i Norge i 2016. Listen til venstre i boksen viser de mest populære albumene etter VG-listen, og er basert antall strømminger, nedlastninger og solgte (fysiske) eksemplarer. Listen til høyre viser de mest populære singlene i Norge, basert på flest strømminger på Spotify.

2.2.2 Eksportinntekter fra innspilt musikk

Med eksportinntekter fra innspilt musikk menes inntekter som er generert utenfor Norge av selskaper registrert i Norge. Eksportinntektene viser til hva disse selskapene har av inntekter på salg av innspilt musikk i utlandet og i form av royalties.

Eksportinntektene fra innspilt musikk var MNOK 99 i 2016, jf. tabell 2.2.3. Dette er omtrent på samme nivå som eksportinntektene i 2015 og 2014, men lavere enn i 2013 og 2012.

Årsaken til at eksportinntektene er estimert høyere i 2012 og 2013 ligger i datagrunnlaget.

I motsetning til de sist to års rapporter er eksportinntektene som presenteres her beregnet med utgangspunkt i mekaniske rettigheter, dvs. innbetalinger for lisensiering for utgivelser av innspilt musikk. Med utgangspunkt i rettighetene som er samlet inn av NCB utenfor Norge og som overføres til aktører i Norge, har vi beregnet 1) hvor stor verdi disse innspillingene har i form av salg i utlandet og 2) hvor mye av denne verdi som overføres til Norge i form av royalties til norske selskaper. Det er disse beregningene som presenteres her. NCB har ansvar for plateproduksjoner i Norden og forvalter mekaniske rettigheter for låtskrivere, tekstforfattere, musikkforlag og plateselskap blant annet i Norge. I 2014 endret avtalegrunnlaget til NCB seg, noe som også gjør utslag i disse beregningene. Tallene fra 2012 og 2013 er derfor høyere enn de resterende måleårene, og ikke direkte sammenlignbare med tallene for 2014–2016.

TABELL 2.2.3 EKSPORT AV INNSPILT MUSIKK 2012–2016 (2016-KRONER)

	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	PROSENTVIS ENDRING	GJENNOMSNITTLIG ÅRLIG ENDRING
	2012	2013	2014	2015	2016	2015–2016	2012–2016
Inntekter innspilt musikk utland	127	176	99	96	99	3 %	-1 %
Totale inntekter innspilt musikk	127	176	99	96	99	3 %	-1 %

Kilde: NCB og Rambølls beregninger

2.3 Konsertinntekter

I dette avsnittet presenteres analyser av konsertvirksomhet i Norge og i utlandet med hensyn til hvilke inntekter disse aktivitetene genererer. Inntekter i Norge gjelder salg av billetter til konserter, i tillegg til inntekter til musikkbransjen fra Den kulturelle skolesekken. Inntekter fra konsertvirksomhet i utlandet omfatter samlede honorar/billettinntekter norske aktører har for sin konsertvirksomhet i utlandet.

De samlede inntektene fra konsertvirksomhet var MNOK 2 451 i 2016, jf. figur 2.3.1. Dette er den høyeste omsetningen målt i perioden og en sterk vekst fra 2015 da inntektene var MNOK 2 034. Veksten fra 2015 til 2016 finner vi både i inntektene fra hjemmemarkedet og i eksportinntektene. I gjennomsnitt har konsertinntektene økt med 9 prosent årlig i perioden vi har målt (2012–2016), fra samlede inntekter tilsvarende MNOK 1 721 i 2012 til MNOK 2 451 i 2016.

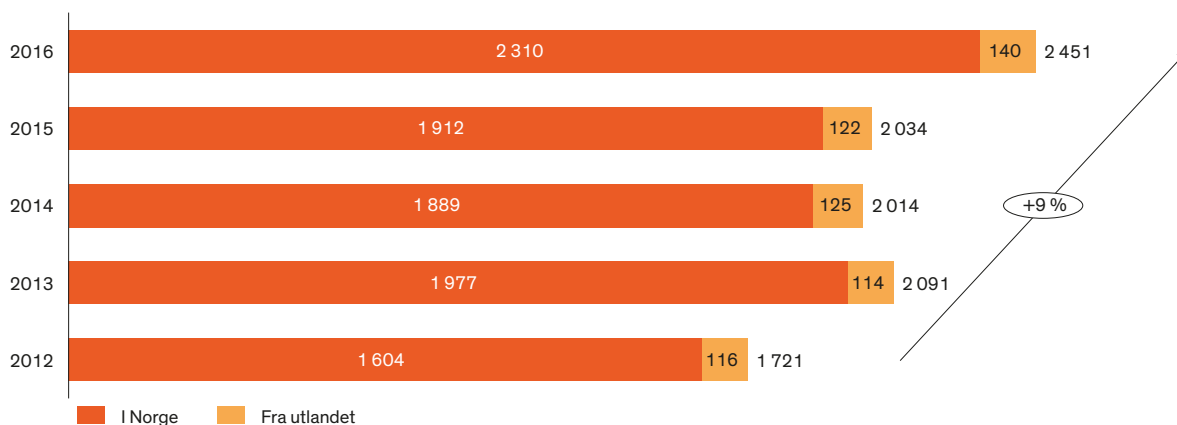
Ser vi nærmere på utviklingen fra år til år, har konsertinntektene hatt en kraftig vekst i to omganger: i 2013 og i 2016. 2012 var året med

lavest omsetning og i perioden 2014–2015 var omsetningen lavere enn i 2013.

Eksportinntektene utgjorde 6 prosent av de samlede inntektene i 2016, noe som er tilsvarende hva vi har målt i hele perioden.

Selv om vår kartlegging har til hensikt å skape et så fullstendig bilde som mulig av inntektene, er det inntekter som faller utenom vårt datagrunnlag og vår tilnærming til å kartlegge de samlede inntektene. Dette gjelder for eksempel annen konsertrelatert omsetning enn salg av billetter, være seg salg av merchandise, mat og drikke, samt sponsorinntekter. I følge en undersøkelse blant konsert- og festivalarrangører i Europa, inkludert Norge, består billettinntektene for 37 prosent av inntektene til konsert- og festivalarrangørene i Norge.⁶ 12 prosent av inntektene stammer fra ulike subsidier og 51 prosent fra andre inntekter, som salg av mat og drikke og

6 Live DMA Survey (2015). URL: < <http://www.live-dma.eu/wp-content/uploads/2016/12/2013-data-Live-DMA-Survey-publication-2015.pdf> >

Note: Alle tall er omregnet til 2016-kroner

Figur 2.3.1 Samlede konsertinntekter i Norge og fra utlandet til norske aktører i 2012–2016

TABELL 2.3.1 SAMLEDE KONSERTINNTEKTER I NORGE I 2012–2016 (2016-KRONER)

MARKED		MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	PROSENTVIS ENDRING	GJENNOMSNIITTLIG ÅRLIG ENDRING
		2012	2013	2014	2015	2016	2015–2016	2012–2016
Norge	Billettinntekter	1 572	1 944	1 840	1 880	2 273	21 %	10 %
	Den kulturelle skolesekken	32	33	49	32	37	16 %	8 %
Samlede konsertinntekter i Norge		1 604	1 977	1 889	1 912	2 310	21 %	10 %

Kilder: TONO, Norske Festivaler, Norske konsertarrangører, Norsk jazzforbund, Norsk Viseforum, Klassisk, Norsk teater- og orkesterforening og Kulturtanken

sponsormidler. Se ellers figur 2.3.3 for et bilde av kompleksiteten i antall aktører og pengestrømmene på konsertfeltet.

2.3.1 Konsertinntekter i Norge

Konsertinntektene som presenteres her, representerer 1) hva norske forbrukere og turister betaler for å gå på konsert i Norge, i tillegg til 2) hva staten kjøper inn av musikkrelatert aktivitet til elever i grunnskolen i forbindelse med Den kulturelle skolesekken.

Disse inntektene utgjorde til sammen MNOK 2 310 i 2016. Det er en vekst på 21 prosent siden 2015, og en gjennomsnittlig årlig vekst på 10 prosent for perioden 2012–2016.

Nytt i årets rapport er at inntekter fra Den kulturelle skolesekken er inkludert i inntekts-tallene fra konsertvirksomhet i Norge. Disse inntektene summerte seg til MNOK 37 i 2016 og har siden 2012 økt i snitt med 8 prosent årlig, jf. tabell 2.3.1

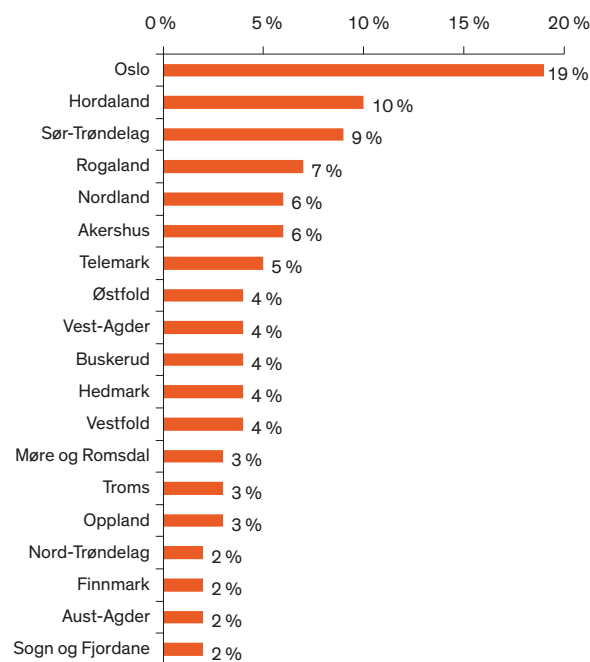
Våre analyser aviser at veksten i omsetning av billetter i Norge i hovedsak skyldes at det ble arrangert flere store, enkeltstående konserter som har relativt høye besøkstall og billettinntekter sammenlignet med tidligere år. Veksten i inntekten indikerer også at disse konsertene har vært mer innbringende, noe som kan skyldes at det har vært solgt flere billetter, og/eller at billettprisene har vært høyere på disse arrangementene. I tillegg viser analysene at det har vært en vekst i billettinntekter fra fremføringer av klassisk musikk

Geografisk fordeling av konsertarrangementer

Det finnes ingen helhetlig oversikt over antall konserter i Norge og hvor de avholdes. Ved offentlig fremføring av musikk som er opphavsrettslig beskyttet, betales det imidlertid en avgift til TONO. Med utgangspunkt i disse tallene er det mulig å gi et bilde på hvor konsertene avholdes i Norge. En rekke aktører har faste avtaler med TONO, disse kan vi ikke si noe om.

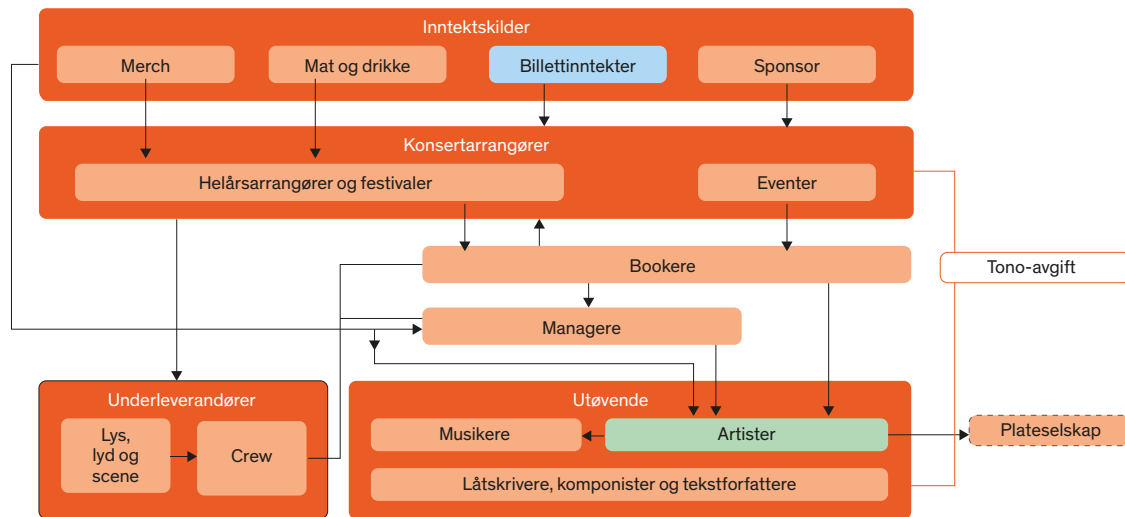
Vi kan heller ikke si noe om aktivitet hvor det har vært fremført musikk som ikke er opphavsrettslig beskyttet, som eldre klassisk musikk. Men øvrige livefremføringer av musikk som rapporteres til TONO og som det innvilges enkelttillatelser for, kan vi si noe om hvor de avholdes. Det er disse enkelttillatelsene vi benytter for å tegne opp et bilde av den geografiske fordelingen av konsertarrangementer. En begrensning i dataene er at fordelingen baserer seg på postnumre TONO fakturerer i forbindelse med slike enkelttillatelser. Dette kan være et annet sted enn hvor konserten faktisk er avholdt. Derfor gir ikke tallgrunlaget mulighet til generalisering til hele konsertfeltet. Like fullt baserer fordelingen seg på 21 700 rapporter fra konserter i Norge i 2016.

Figur 2.3.2 illustrerer fordelingen av enkelttillatelser TONO har innvilget i forbindelse med ulike arrangementer der det er fremført opphavs-

Figur 2.3.2 Fylkesvis fordeling av enkelttillatelser i 2016

2.3 KONSERTINNTEKTER

Figur 2.3.3 Aktøroversikt og pengestrømmer på konsertfeltet. Et forenklet bilde

rettslig beskyttet musikk i 2016. Fordelingen er tilnærmet lik som for 2015.

Oslo er det fylket hvor det er størst konsertaktivitet målt i enkelttillatelser, etterfulgt av Hordaland og Sør-Trøndelag. Nord-Trøndelag, Aust-Agder, Sogn og Fjordane og Finnmark er fylkene med færrest enkelttillatelser. Sør-Trøndelag er det fylket med flest enkelttillatelser per innbygger, etterfulgt av Oslo, Finnmark, Telemark og Nordland. Akershus, Møre og Romsdal, Buskerud, Vestfold og Østfold er fylkene med færrest enkelttillatelser per innbygger.

Aktører og pengestrømmer på konsertfeltet

Som nevnt innledningsvis er billettinntekter til konserter kun én av flere inntektskilder hos en konsertarrangør. Når det arrangeres en konsert, er dessuten en rekke aktører involvert. Figur 2.3.3 har til hensikt å illustrere kompleksiteten i pengestrømmene og aktørene på konsertfeltet.

Illustrasjonen er utviklet i samråd med aktører på feltet, men er ikke et resultat av en helhetlig pengestrømsanalyse.

- (1) Billettinntektene, markert i blått, måles for *konsertinntekter i Norge*
- (2) Artistenes honorarer, markert i grønt, måles for *konsertinntekter i utlandet*

Pilene i figur 2.3.3 er *mulige* pengestrømmer i forbindelse med et konsertarrangement.

Denne rapportserien ser kun på inntektskilden *billettinntekter* som et mål på konsertinntektene i Norge. Imidlertid kan det ved konsertar-

rangementer være andre inntektskilder som også er viktige. *Merch* er inntekter fra salg av merchandise, som t-skjorter, buttons og lignende som gjerne har arrangørens eller artistens logo. Servering av *mat og drikke* utgjør også en viktig inntektskilde for arrangørene. I tillegg vil det kunne inngå ulike former for *sponsorinntekter*. Disse ulike inntektene går oftest til arrangørene av konsertene, men merchandise-inntektene kan også gå til managementet og artistene selv. Billettinntekter i forbindelse med eventer er ikke inkludert i denne statistikken.

Konsertarrangører er kommersielle eller ikke-kommersielle aktører som organiserer en konsert og tar den økonomiske risikoen etter avtale med artist. En arrangør kan ha en egen scene som artisten kan stå på, eller leie et konsertlokale for en kveld. Slike lokaler kan være alt fra en pub til en stor *venue*. Arrangørene benytter seg av booking-agenter og managere som mellomledd mellom dem selv og de utøvende artistene og musikerne. Her kan potensielt konsertarrangøren betale booking-agenten, som deretter betaler evt. manager og de utøvende artistene og musikerne.

Konsertarrangørene har også underleverandører i form av personell som håndterer lys, lyd og annet sceneteknisk i konsertlokalet. «Crew» er andre underleverandører, som riggere, scenearbeidere og lignende, som arrangører også vil kunne være avhengige av i forbindelse med et konsertarrangement.

Videre utbetaler konsertarrangører et vederlag til TONO i forbindelse med offentlig fremføring av opphavsrettslig beskyttet musikk. Dette formidles, som illustrert, videre til *låtskrivere, komponister og tekstforfattere*. Ved noen tilfeller

utbetales også en andel av artistinntektene til *plateselskapet* til den konkrete artisten som en del av en promoteringsavtale.

2.3.2 Honorarer og billettinntekter fra konsertvirksomhet i utlandet

Konsertrelatert eksport er her avgrenset til å omfatte de honorarer eller billettinntekter som norskregistrerte artister og musikere får for deres konsertvirksomhet i utlandet.

Den samlede konsertrelaterte eksporten var MNOK 140 i 2016, jf. figur 2.3.2. Dette er 15 prosent høyere enn i 2015 og den høyeste målingen i perioden 2012–2016. I gjennomsnitt har disse inntektene økt med 5 prosent årlig i perioden vi har målt. Én av årsakene til veksten fra 2015 til 2016, er at gjennomsnittshonorarene for aktørene som reiser ut har økt. Det kan enten bety at norske artister har turnert i land hvor de

har fått høyere honorar, eller at norske aktører har blitt bedre til å forhandle frem gode avtaler. En annen årsak til veksten i eksportinntektene er at inntektene til symfoniorkestre som har hatt konserter i utlandet også har økt.

Norske artister og utøvere har en bred konsertrelatert utenlandsvirksomhet. I 2016 ble det tildelt reisetilskudd til 2 450 planlagte konserter i en rekke land. Over halvparten av disse var planlagt i Europa, mens henholdsvis 12 og 16 prosent var planlagt i Nord-Amerika og Asia.

Eksporten som presenteres i denne rapporten, representerer en kjerne av bransjens virksomhet og favner således ikke alle eksportinntekter norsk musikkbransje står for. For eksempel er ikke enkeltavtaler som artister, låtskrivere og produsenter har med utenlandske selskaper medregnet. Norske aktører med selskaper utenfor Norge er heller ikke regnet med.

TABELL 2.3.2 SAMLEDE KONSERTINTEKTER FRA UTLANDET I 2012–2016 (2016-KRONER)

MARKED		MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	PROSENTVIS	GJENNOMSNIITTLIG
		2012	2013	2014	2015	2016	ENDRING	ÅRLIG ENDRING
		2012	2013	2014	2015	2016	2015–2016	2012–2016
Utlandet	<i>Honorar/billettinntekter</i>	116	114	125	122	140	15 %	5 %
Samlede konsertinntekter i utlandet		116	114	125	122	140	15 %	5 %

Kilde: Music Norway, Norsk teater- og orkesterforening, research og intervjuer

2.4 Vederlags- og opphavsrettslige inntekter

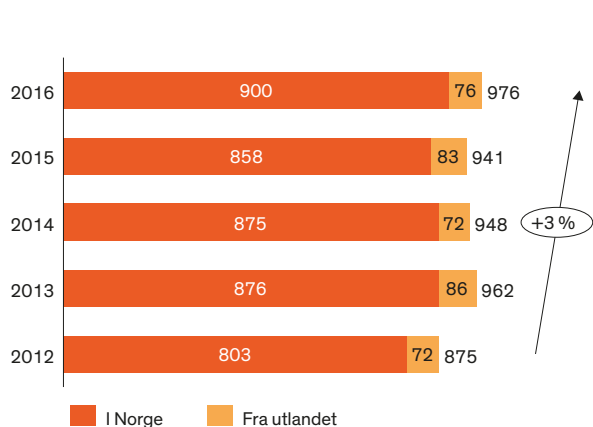
Til forskjell fra de to foregående avsnittene, som har et forbrukerperspektiv, presenterer vi i dette avsnittet inntekter som kan ses fra et bransjeperspektiv. Vederlags- og opphavsrettslige inntekter er inntekter som er samlet inn for bruk av opphavsrettslig materiale i og utenfor Norge, og som tilfaller musikkbransjen i Norge. Dette er inntekter som i hovedsak samles inn av vederlags- og opphavsrettslige organisasjoner og som viderefordeles til opphavspersoner, musikere / utøvende kunstnere, musikkforlag og plateselskaper i Norge. Tallene gjenspeiler derfor bruk av musikk på en annen måte enn tallene som er beskrevet tidligere i rapporten.

De samlede vederlagene og opphavsrettslige inntektene til den norske musikkbransjen utgjorde MNOK 976 i 2016, inkludert overføringer fra utlandet. Inntektene i 2016 er de høyeste i perioden vi har målt med en økning på 4 prosent fra i 2015 (MNOK 941). Siden 2012 har disse

inntektene hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 3 prosent, justert for endringer i konsumprisindeksen, jf. figur 2.4.1.

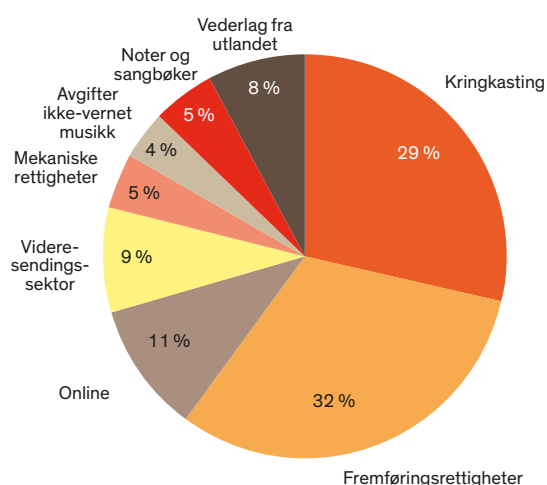
Andelen av inntektene som er overføringer fra utlandet har vært stabil for de fem årene vi har målt. Av de samlede vederlags- og opphavsrettslige inntektene utgjorde eksportinntekten 8 prosent i 2016.

Fremføringsrettigheter og kringkasting står for de største andelen av vederlags- og opphavsrettslige inntekter, med henholdsvis 32 og 29 prosent, jf. figur 2.4.2. Disse inntektene er betalinger for bruk av opphavsrettslige verk i offentlige rom, for eksempel i form av kringkasting via TV og radio, bakgrunnsmusikk på hoteller, serveringssteder og i butikker eller livefremføringer av musikk for publikum på konserter. Fordelingen av de ulike typer vederlag og opphavsrettslige inntekter har vært relativt stabil i perioden 2012–2016. Den største endringen finner vi i

Note: Alle tall er omregnet til 2016-kroner

Figur 2.4.1 Samlede vederlags- og opphavsrettslige inntekter i 2012–2016 (MNOK)

Figur 2.4.2 Prosentfordeling av samlede vederlag og opphavsrettslige inntekter i 2016, inklusive eksportinntekter

TEKSTBOKS 2.4.1**Hva er opphavsrett i musikkbransjen?**

Opphavsretten gir komponister, tekstforfattere, artister, musikere og deres musikkelskap og – forlag mulighet til økonomisk erstatning. Opphavsrett innebærer en enerett til å fremstille eksemplarer av et verk (mekaniske rettigheter) og en enerett til å gjøre disse tilgjengelig for allmennheten (fremføringsrettigheter). Dersom du besitter opphavsrett, har du krav på kompensasjon dersom verket ditt blir tilgjengeliggjort offentlig, for eksempel via radio, TV eller Internett, på konserter eller som bakgrunnsmusikk i ulike varianter, eller at musikken blir spilt inn på plater.

For komponister og tekstforfattere er opphavsretten beskyttet for det arbeidet han eller hun har lagt ned i å skape ny musikk. For musikere og artister innebærer opphavsretten en rett til erstatning for innspilte verk som de har medvirket på, og som fremføres offentlig for eksempel gjennom radio og TV. I likhet med øvrige rettighetshavere har musikkforlag gjennom opphavsretten rett til betaling for bruk av innspilt musikk. Overordnet er det fire rettigheter man råder over som opphavsperson:

- Retten til å reproducere verket ved innspill av fonogram eller noter
- Retten til å mangfoldiggjøre og videreselge kopier av verket
- Retten til å bearbeide og skape andre versjoner av verket
- Retten til å fremføre verket offentlig

Opphavsrettslige inntekter er de innbetalinger til rettighetsforvaltere som videreføres til opphavsrettshaver for bruk av opphavsrettslig materiale. Samarbeidet mellom opphavsrettsorganisasjoner verden over gjør at norske opphavsrettspersoner og andre rettighetshavere får den inntekten de har krav på for det arbeidet som er utført med å fremstille verket, utenfor Norges grenser så vel som for hjemmemarkedet.

inntektene fra fremføringsrettigheter som i 2015 stod for 22 prosent av de samlede vederlags- og opphavsrettslige inntektene, og som i 2016 har økt til 32 prosent av de samlede inntektene.

2.4.1 Vederlags- og opphavsrettslige inntekter i Norge

Opphavsrettslige inntekter i Norge er vederlag som er samlet inn av norske rettighetsforvaltere og som fordeles videre til musikkfeltet i Norge. Totalt sett ble det samlet inn vederlags- og opphavsrettslige inntekter i Norge på MNOK 900 i 2016, jf. tabell 2.4.1. Dette er en vekst på 3 prosent fra 2015, da inntektene var MNOK 858. Siden 2012 har disse inntektene i gjennomsnitt økt med 3 prosent årlig, regnet i fast pris.

Fremføringsrettigheter

Inntekter fra fremføringsrettigheter er betalinger for bruk av opphavsrettslige verk i det offentlige rom, for eksempel i form av kringkasting via radio og TV, bakgrunnsmusikk på hoteller, serveringssteder eller butikker eller livefremføringer av

musikk for et publikum, som konserter eller lignende. Totalt sett utgjorde fremføringsrettigheter MNOK 681 i 2016. Disse inntektene har økt med MNOK 161 siden 2012, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 7 prosent.

Den største andelen av inntektene fra fremføringsrettigheter kommer fra offentlig fremføring i form av bakgrunnsmusikk eller livefremføringer for publikum. Disse inntektene var i 2016 høyere enn inntektene fra kringkasting, som i tidligere målinger har utgjort den største andelen av fremføringsinntektene. I 2016 utgjorde inntekter fra offentlig fremføring til sammen MNOK 310, noe som er en vekst på 46 prosent fra 2015 og den sterkeste veksten sammenlignet med de øvrige inntektene fra vederlag og opphavsrett. Siden 2012 har disse inntektene hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 14 prosent.

Den nest største andelen av inntektene fra fremføringsrettigheter kommer fra kringkasting i TV og radio. Disse inntektene har økt noe, fra MNOK 272 i 2012 til MNOK 285 i 2016. Dette er vederlag som videreføres til komponister og tekstforfattere, artister og utøvere, musikkforlag og plateselskap, blant annet for avspillinger i radio.

2.4 VEDERLAGS- OG OPPHAVSRETTLIGE INNTEKTER

TABELL 2.4.1 VEDERLAGS- OG OPPHAVSRETTLIGE INNTEKTER FRA UTLANDET I 2012–2016 (2016-KRONER)

	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	PROSENTVIS ENDRING	GJENNOMSNTLIG ÅRLIG ENDRING
	2012	2013	2014	2015	2016	2015–2016	2012–2016
Fremføringsrettigheter samlet:	520	562	581	603	681	13 %	7 %
- Kringkasting	272	277	278	285	285	0 %	1 %
- Offentlig fremføring (Bakgrunnsmusikk mv.)	192	205	205	212	310	46 %	14 %
- Online (Nedlastning og strømming)	56	80	99	106	86	-18 %	14 %
Videresendingssektor	106	101	93	94	84	-11 %	-6 %
Mekaniske rettigheter samlet	71	72	58	58	44	-24 %	-10 %
- Andel mekaniske rettigheter online (Nedlastning og strømming)	26	30*	25	31	19	-40 %	-4 %
Avgifter ikke-vernet musikk	51	50	58	40	38	-5 %	-6 %
Salg og lisensiering av noter og sangbøker	34	67	67	45	35	-22 %	10 %
- Kopiering av noter og sangbøker	14	15	14	13	15	9 %	1 %
Andre vederlag	7	8	3	3	3	-11 %	-15 %
Samlede inntekter hjemme	803	876	875	858	900	5 %	3 %

Note: Tallet baserer seg på beregninger fra splitt mellom fremføringsrettigheter og mekaniske rettigheter med NCB som back-office. Tallet inkluderer ikke direkte lisensavtaler.

Kilder: Tono, Gramo, NORWACO, NCB, Kopinor, Musikkforleggerne

Når musikk strømmes eller lastes ned, har opphavsmenn blant annet rett på vederlag for offentlig fremføring. I 2016 summerte disse inntektene seg til MNOK 86, noe som er en nedgang på 18 prosent fra 2015. Årsaken til nedgangen skyldes i hovedsak tidligere uavklarte rettigheter som ikke er inntektsført i 2016. Det fakturerte beløpet i 2016 var ca. MNOK 115 i henhold til Tonos årsrapport. I perioden 2012–2016 har imidlertid disse vederlagsinntektene hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 14 prosent.

Videresendingssektor

Med videresendingssektoren menes sekundær utnyttelse av lyd i for eksempel TV-produksjoner. Disse inntektene gjenspeiler de avtaler som er gjort for denne type bruk, og som tilfaller musikkfeltet i Norge. Totalt sett utgjorde videresendingssektoren MNOK 84 i 2016. Disse inntektene har falt i snitt med 6 prosent i perioden 2012–2016.

Mekaniske rettigheter

Retten til å spille inn, produsere og utgi innspillinger av opphavsrettslig musikk kalles mekaniske rettigheter. Når et verk overføres og reproduseres på eksempelvis en cd eller vinyl, innehar opphavspersonen krav på godtgjørelse for å overgi retten til å produsere flere eksemplarer av verket. I 2016 utgjorde de mekaniske rettighetene til sammen MNOK 44. For de fem måle-

årene har disse inntektene i gjennomsnitt minnet med 10 prosent årlig. Disse inntektene inneholder også enkelte synkroniseringsavtaler som ikke har vært mulig å skille ut for hele måleperioden (se boks 2.4.2 for nærmere forklaring).

Online – fremføringsrettigheter og mekaniske rettigheter

Vederlagsinntektene fra online bruk av musikk omfatter både strømming og nedlastning. Ser vi fremføringsrettighetene og de mekaniske rettighetene fra online-bruk samlet, utgjorde disse inntektene til sammen 12 prosent av de samlede vederlags- og opphavsrettslige inntektene i Norge i 2016, eller MNOK 105. Disse inntektene har perioden 2012–2016 hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 9 prosent.⁷

Avgifter for ikke-vernet musikk

Avgifter for ikke-vernet musikk er innkrevde avgifter for kringkasting og annen offentlig bruk av ikke-vernede opptak. Disse avgiftene utgjorde totalt MNOK 38 i 2016 og har hatt en negativ utvikling siden 2012, med gjennomsnittlig årlig nedgang på 6 prosent.

⁷ I tabell 2.4.1 referer online-rettighetene i dette avsnittet til summen av kategoriaen "Online (Nedlastning og strømming)" og "Andel mekaniske rettigheter online (Nedlastning og strømming)"

TEKSTBOKS 2.4.2**Synkroniseringsinntekter**

Når et musikkverk klippes sammen med bilder, slik at det oppstår et nytt verk, kalles det en synkronisering. Bruk av musikk i film, TV, video og andre produksjoner skal klareres med rettighetshaveren, og det inngås gjerne avtaler eller lisenser for slikt bruk. Det er ved slike avtaler synkroniseringsinntekter oppstår. I mange tilfeller er disse rettighetene overdratt til et musikkforlag som representerer opphaveren.

Synkroniseringsavtaler gjøres enten (1) direkte mellom brukere og rettighetshavere/musikkforlag (gjerner i kommersielle produksjoner), eller (2) med Nordic Copyright Bureau (NCB) (ofte i ikke-kommersielle produksjoner). I 2016 utgjorde synkroniseringsavtalene med NCB ca. 4 MNOK. Avtalene som forvaltes av rettighetshavere /musikkforlag, er ofte av større karakter og strekker seg ofte over flere år. Avtalene som gjøres direkte mellom brukere og rettighetshavere, er ikke kartlagt i denne statistikken. I følge Kruse (2011: 82) oppgir de største forlagene at 15–20 prosent av deres omsetning kommer fra synkronisering, og da først og fremst fra reklamemarkedet.

TEKSTBOKS 2.4.3**Store rettigheter**

«Store rettigheter» gjelder musikkverk som er skapt for å fremføres dramatisk (f.eks. opera, operetter, musikaler, skuespill, pantomime o.l.) Når slike verk fremføres i sin helhet, må det gjøres direkte avtale med rettighetshaveren, også for fremføringsrettighetene. Dette gjelder også musikkverk som er spesialskrevet for å fremføres i annen scenisk/dramatisk sammenheng (til f.eks. teater).

Forvaltning av store rettigheter foregår på en annen måte enn forvaltning av «små rettigheter» som gjelder musikkverk som er skapt med tanke på annen fremføring i annen sammenheng enn scenisk/dramatisk. For store rettigheter betales honorar til rettighetshavere på grunnlag av billettinntekter. Slike avtaler er ikke mulig å forvalte kollektivt (Kruse 2011).

Noter og sangbøker

I 2016 omsatte norske musikkforlag noter og sangbøker for MNOK 35. Dette inkluderer også noteutleie. Samlet sett omsatte musikkforlagene noter for MNOK 10 mindre i 2016 enn i 2015. I tillegg til musikkforlagenes inntekter fra salg av noter og sangbøker ble det samlet inn vederlag for kopiering av de samme produktene for til sammen MNOK 15 i 2016.

Andre vederlagsinntekter

Andre vederlag og opphavsrettslige inntekter omfatter ulike komponenter av offentlig fremføring, vederlag fra privatkopieringssektoren samt innkopiering av innspilt musikk i TV-produksjoner og vederlag fra annen kringkasting og bruk i undervisning. Til sammen utgjorde disse inntektene MNOK 3 i 2016, noe som tilsvarer inn-

tektene i 2014 og 2015, og er noe mindre enn de to første måleårene.

Selv om kartleggingen har til hensikt å skape et så fullstendig bilde som mulig av inntektene, vil det være noe som faller utenfor vårt tallgrunnlag. For eksempel inngår ikke alle inntekter fra synkroniseringsavtaler gjort direkte mellom brukere og rettighetshavere/musikkforlag, og heller ikke musikkbransjens inntekter fra store rettigheter. Dette beskrives nærmere i tekstboksene 2.4.2 og 2.4.3.

2.4.2 Vederlag og opphavsrettslige inntekter fra utlandet

Vederlag og opphavsrettslige inntekter fra utlandet er vederlag som er samlet inn av rettighetsforvaltere i utlandet, og som overføres til den norske musikkbransjen. Inntektene som overføres fra

TABELL 2.4.2 VEDERLAGS- OG OPPHAVSRETTLIGE INNTEKTER FRA UTLANDET I 2012–2016 (2016-KRONER)

	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	MNOK	PROSENTVIS ENDRING	GJENNOMSNTLIG ÅRLIG ENDRING
	2012	2013	2014	2015	2016	2015–2016	2012–2016
Fremføringsrettigheter	35	35	42	53	43	-19 %	7 %
Mekaniske rettigheter	36	49	29	29	28	-1 %	-2 %
Videresendingssektor	1	2	2	2	5	184 %	53 %
Samlede inntekter fra utlandet	72	86	72	83	76	-8 %	3 %

Kilder: Tono, Gramo, NORWACO, NCB

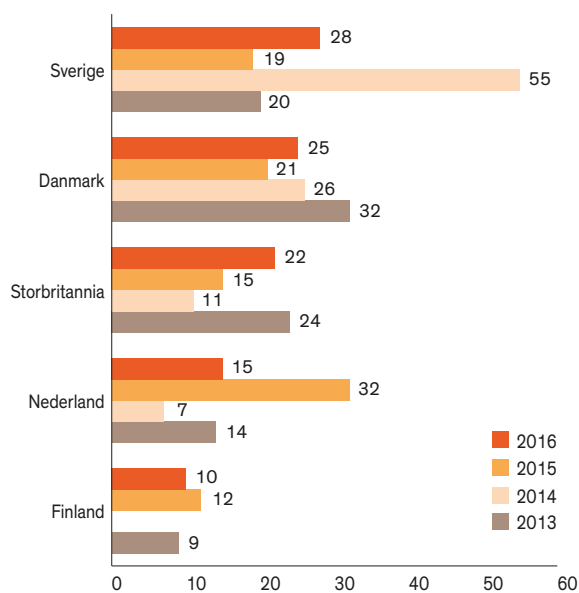
utlandet, inkluderer blant annet opphavsrettslige inntekter fra fremføringsrettigheter og mekaniske rettigheter. Totalt ble det overført MNOK 76 til den norske musikkbransjen i 2016 (jf. tabell 2.4.2). Dette er noe mindre enn overføringene i 2015 (MNOK 83), men omtrent på det nivået som er målt i hele perioden.

Av de samlede inntektene fra utlandet har inntekter fra fremføringsrettigheter utgjort den største andelen siden 2014. I 2012 og 2013 utgjorde mekaniske rettigheter den største andelen. Inntektene fra videresendingssektoren var høyere i 2016 enn for de øvrige måleårene.

Jf. figur 2.4.3 og 2.4.4 utgjorde Sverige det største eksportmarkedet for fremføringsrettigheter i 2016. Dette gjelder både vederlag til musikere, artister og plateselskap (figur 2.4.3) og opphavsrettslige inntekter til komponister, tekstforfattere og musikkforlag (figur 2.4.4).

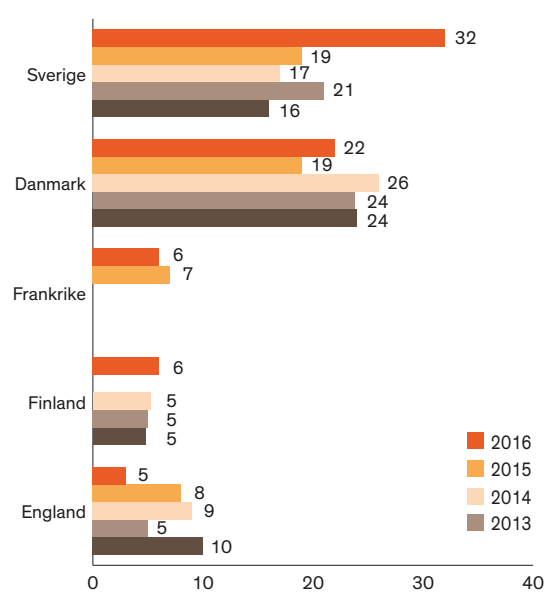
Overføringene fra Sverige utgjorde 28 prosent av vederlagsinntektene til norske musikere, artister og plateselskap i 2016, jf. figur 2.4.3. Nederland som overførte mest inntekter i 2015, overførte en mindre andel vederlagsinntekter i 2016. Variasjonene i rangeringen fra år til år skyldes i hovedsak at overføringene kommer i bolker, rangeringene kan derfor ikke leses som trender.

Jf. figur 2.4.4 stod Sverige for 32 prosent av vederlagene for offentlig fremføring av opphavsrettslig materiale som ble overført til norske komponister, tekstforfattere og musikkforlag i 2016. Danmark stod for den nest største andelen i 2016 med 22 prosent. Frankrike som stod for 6 prosent av vederlagene i 2016, nådde ikke topp fem-listen i perioden 2012–2014.

Figur 2.4.3 Prosentandeler av vederlagsinntekter fra utlandet til norske musikere, artister og plateselskap. De fem største eksportlandene 2013–2016

Kilde: Gramo

Figur 2.4.4 Prosentandeler av opphavsrettslige inntekter fra utlandet til komponister, tekstforfattere og musikkforlag i Norge. De fem største eksportlandene 2012–2016

Kilde: Tono

2.5 Sammenligning andre skandinaviske land

I dette kapitlet sammenligner vi den norske musikkbransjens omsetning med henholdsvis den svenske og den danske musikkbransjen. Tallene fra den svenske musikkbransjen er hentet fra rapporten *Musikkbranschen i siffror – Statistik för 2016*. De danske tallene er hentet fra Rambølls kartlegging *Præsentation af Dansk Musikomsætning 2016*.

Rambøll har deltatt i flere prosjekter i løpet av de siste årene for å vurdere sammenlignbarheten av den tilgjengelige samlede musikkstatistikken i de nordiske landene. I den forbindelse er det oppnådd en større forståelse av forskjellene mellom musikkbransjene i de enkelte nordiske landene og den tilgjengelige statistikken.

I det følgende avsnittet sammenlignes musikkbransjenes omsetning i Danmark, Norge og Sverige.⁸ Avsnitt 2.5.2 viser en mer detaljert sammenligning av Norge og Sverige. Helt konkret gjør vi her en sammenligning av omsetningen innenfor områdene innspilt musikk, konserter og rettigheter i de to landene. For ytterligere diskusjon av metodene, samt forutsetningene for sammenligningen og de enkelte landenes statistikk, se metodekapitlet.

Alle tall er omregnet til norske kroner ved bruk av gjeldende valutakurser. Men i motsetning til tallene for øvrig i rapporten har vi ikke omregnet alle tallene til 2016-kroner (realverdi). Vekstratene er derfor regnet fra nominell verdi.

2.5.1 Overordnet sammenligning

Den nasjonale statistikken fra de tre landene kan kun sammenlignes på overordnet nivå. Den

8 Det er benyttet gjennomsnittlige årlige valutakurser fra den danske nasjonalbanken til å regne om fra svenske og danske kroner til norske kroner.

svenske og norske statistikken er inndelt i de samme kategoriene og kan derfor sammenlignes i detalj. I den svenske og norske statistikken er kategoriene rettighetsinntekter, innspilt musikk og konserter, mens den danske statistikken er inndelt i kategoriene livemusikk, innspilt musikk og øvrig musikk. I den danske statistikken er altså rettighetsinntektene inkludert i de andre kategoriene.

I tillegg er flere av kategoriene fra den danske omsetningen tatt ut av undersøkelsen for å øke sammenlignbarheten med den norske og svenske statistikken. Etter at den danske musikkstatistikken er korrigert for å øke sammenlignbarheten, er det likevel enkelte inntektskilder som ikke er inkludert i den svenske og norske statistikken.⁹

Sverige har samlet sett den største omsetningen, etterfulgt av Danmark og Norge, jf. figur 2.5.1. Norge hadde en samlet omsetning i musikkbransjen på MNOK 4 479 i 2016. I Danmark var den samlede omsetningen MNOK 5 919, mens den i Sverige var på MNOK 9 794. Den samlede omsetningen i Danmark er dermed større enn i Norge, men som nevnt tidligere er det enkelte inntektskilder som inngår i den danske statistikken, men som ikke er inkludert i den norske og svenske statistikken. Det kan forklare noe av, men ikke hele forskjellen.

9 For eksempel dreier det seg om kommersiell radioomsetning og Business-to-business inntekter som ikke kan skilles ut fra rettighetsinntektene. Hele omsetningen, den kommersielle omsetningen og rettighetsinntektene, er derfor inkludert i den danske statistikken slik den presenteres i denne rapporten. Det er derfor sannsynlig at den innenlandske danske omsetningen er overvurdert sammenlignet med Norge og Sverige. Den utenlandske danske omsetningen er derimot overordnet sett avgrenset på samme måte som den tilsvarende i de to andre skandinaviske landene.

Eksportandelen, dvs. delen av den samlede omsetningen som stammer fra utlandet, er vesentlig større i Sverige (20 prosent) enn i Norge (8 prosent) og Danmark (8 prosent), jf. figur 2.5.1.

Omsetning per innbygger

Fordeler vi omsetningen per innbygger, tegner det seg et litt annet bilde. Ifølge figur 2.5.2 var omsetningen per innbygger noe høyere for den danske musikkbransjen i 2016 enn for henholdsvis den svenske og den norske musikkbransjen. Det kan delvis forklares med at det er en rekke inntektskilder med i den danske statistikken som ikke er tatt med i den norske og den svenske statistikken, og som vi ikke har fått skilt ut i denne sammenligningen. Den svenske musikkbransjen omsatte også mer per innbygger i 2016 enn den norske musikkbransjen. Det er stemmer overens med analyser av tidligere år.

Vekst i omsetning av musikk i Norge, Danmark og Sverige

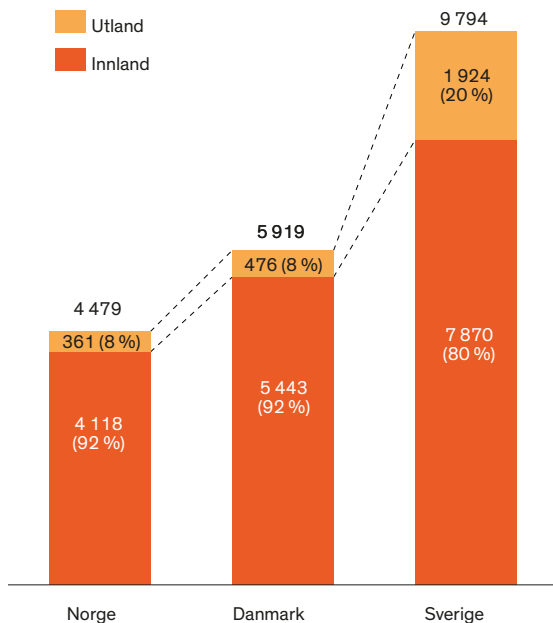
Det er utgitt statistikk for musikkbransjen i de tre landene fra og med 2012. Den stadige utviklingen av metoden og datainnsamlingen for denne typen

statistikk betyr at statistikken fra tidligere år oppdateres og justeres. De overordnede definisjonene og avgrensningene er likevel uendret, hvilket sikrer en fortsatt sammenlignbarhet mellom statistikkene. Veksten i den samlede omsetningen i de tre landene fremgår av tabell 2.5.1.

Den gjennomsnittlige årlige veksten i perioden 2012–2016 er høyest i Norge med 10 prosent og lavest i Danmark med 6 prosent. Sverige har hatt en gjennomsnittlig årlig vekst tilsvarende 8 prosent i perioden 2012–2016.

Fra 2015 til 2016 har det vært stor vekst i alle tre landene, men veksten var størst i Norge. Danmark opplevde i denne perioden ny vekst i sine omsetningstall, etter at veksten stagnerte mellom 2013 og 2015. Sverige har på sin side hatt en jevnere vekstkurve enn Norge og Danmark, skjønt med mer beskjeden vekst fra 2013–2014 og sterkere vekst i påfølgende periode.

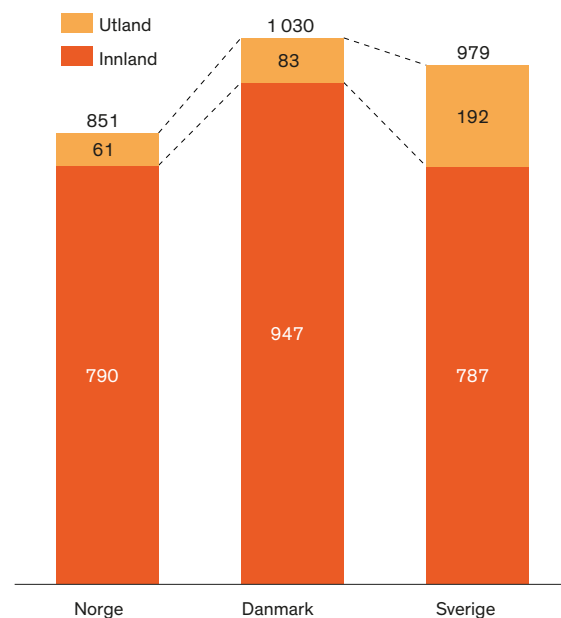
Det er store svingninger i datamaterialet, og det ses derfor store endringer i landenes vekst fra år til år. Det kan delvis forklares med registreringer av inntekter og utbetalingen av rettighetsmidler. Det er et velkjent fenomen i bransjen at selv store inntekter kan bli forskjøvet mellom årene pga. registreringspraksis.

Note: Den samlede omsetningen i Danmark inneholder omsetning fra TV/radio og B2B-musik, i tillegg til omsetningen fra rettigheter (som er den eneste omsetning fra TV/radio og B2B-musikk inkludert i omsetningen i Norge og Sverige).

Figur 2.5.1 Samlet omsetning innland og utland i 2016 i Norge, Danmark og Sverige (MNOK)

Kilder: Præsentation af Dansk Musikomsætning 2016, Musikbranschen i siffror 2016 samt egne beregninger

Note: Den samlede omsetningen i Danmark inneholder omsetning fra TV/radio og B2B-musik, i tillegg til omsetningen fra rettigheter (som er den eneste omsetningen fra TV/radio og B2B-musikk som er inkludert i omsetningen i Norge og Sverige).

Figur 2.5.2 Samlet omsetning per innbygger 2016 i Norge, Danmark og Sverige (NOK)

Kilder: Præsentation af Dansk Musikomsætning 2016, Musikbranschen i siffror 2016 samt egne beregninger

TABELL 2.5.1 ÅRLIG VEKST I OMSETNING AV MUSIKK I 2012–2016. PROSENT

	VEKST 2012–2013	VEKST 2013–2014	VEKST 2014–2015	VEKST 2015–2016	GJENNOMSNIITT 2012–2016
Norge	17 %	-1 %	5 %	12 %	10 %
Danmark	14 %	0 %	0 %	9 %	6 %
Sverige	7 %	3 %	13 %	9 %	8 %

Note: Veksten er nominell vekst. Veksten er beregnet på bakgrunn av omsetningen i lokal valuta.

Kilder: *Præsentation af Dansk Musikomsætning 2016, Musikbranschen i siffror 2016* samt egne beregninger

2.5.2 Norge og Sverige – et mer detaljert bilde

I dette avsnittet sammenlignes musikkbransjenes omsetning i Norge og Sverige på et mer detaljert nivå. Definisjonen av hovedkategoriene innenfor musikkstatistikken i disse to landene er tilnærmet like. Dermed er det mulig å sammenligne omsetningen i statistikkens hovedkategorier.

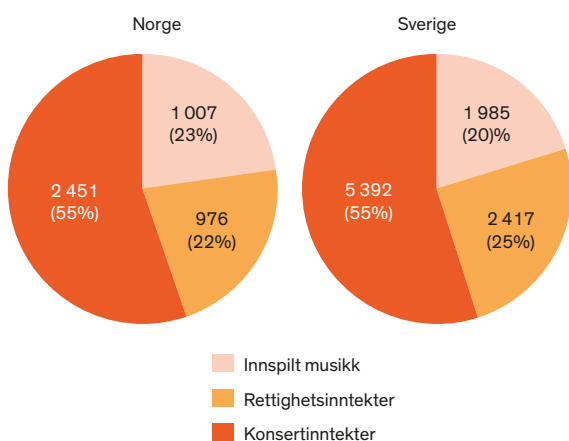
I både Norge og Sverige er konserter området med størst omsetning, jf. figur 2.5.3. Konserthinntektene står for 55 prosent av den samlede omsetningen i begge bransjene. Overordnet ser fordelingen mellom de tre kategoriene svært lik ut i Norge og Sverige i 2016, noe som også har vært tilfellet tidligere år.

Til tross for den like fordelingen har Sverige høyere eksportinntekter enn Norge i alle hovedkategoriene. Det gjelder særlig på rettighetssiden,

hvor eksportinntektene i Sverige utgjør om lag 40 prosent av de samlede rettighetsinntektene. Sverige har også høyere eksportandel enn Norge når det gjelder inntekter fra innspilt musikk. Mens denne andelen er omtrent 20 prosent i Sverige, er den 10 prosent i Norge. For konsertvirksomhet i utlandet står eksportinntektene for henholdsvis 6 og 12 prosent i Norge og Sverige.

Omsetning per innbygger i Norge og Sverige

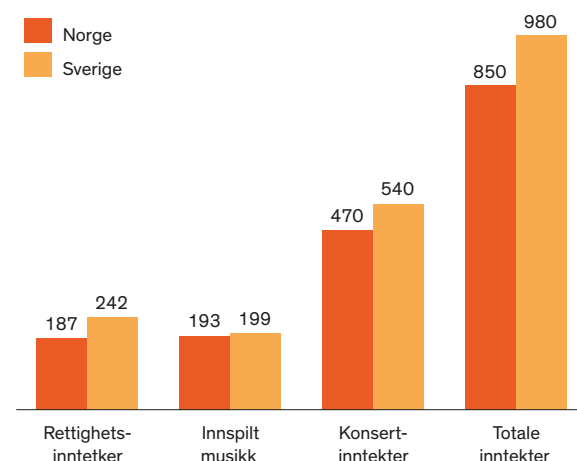
Sverige har en større omsetning per innbygger for alle områder jf. figur 2.5.4, selv om forskjellen er svært liten for innspilt musikk. Det ser dermed ut til at det særlig er i konsertomsetningen at man finner forskjellene mellom Sveriges og Norges musikkmarkeder.

Note: Omsetningen inneholder både omsetningen fra innland og utland (eksport).

Figur 2.5.3 Omsetning i hovedkategoriene i Norge og Sverige i 2016

Kilder: *Musikbranschen i siffror 2016* samt egne beregninger

Note: Omsetningen inneholder både omsetning fra innland og utland

Figur 2.5.4 Omsetning per innbygger for hovedkategoriene i Norge og Sverige i 2016 (MNOK)

Kilder: *Musikbranschen i siffror 2016* samt egne beregninger

Litteratur i tall 2016

Figurer, tabeller og tekstbokser

FIGURER

- 48 Figur 3.1.1 Inntekter fra salg av litteratur 2013–2016, fordelt på salgskanaler
- 51 Figur 3.2.1 Fordeling av omsetningen 2013–2016. Andeler for skolebok, fagbok og allmenntilgjengelig
- 52 Figur 3.2.2 Inntekter fra litteratur i 2016, fordelt på bokgrupper. Prosent av totale inntekter
- 54 Figur 3.2.3 Andelen norsk og oversatt litteratur 2013–2016, fordelt på sakprosa og skjønnlitteratur
- 54 Figur 3.2.4 Andelen norsk og oversatt skjønnlitteratur 2013–2016, fordelt på litteratur for voksne og litteratur for barn og unge
- 56 Figur 3.2.5 Inntekter fra salg av litteratur 2013–2016, fordelt på salgskanaler
- 56 Figur 3.2.6 Inntekter fra salg av litteratur i 2016, fordelt på salgskanaler. Andel av samlet salg
- 57 Figur 3.2.7 Inntektene fra salg av litteratur 2013–2016, fordelt på fysiske og digitale utsalgssteder
- 57 Figur 3.2.8 Inntekter fra salg av litteratur i 2016, fordelt på fysiske og digitale utsalgssteder og bokgrupper
- 58 Figur 3.2.9 Digitalisering: endring i prosentpoeng 2013–2016 i favør av digitale utleiesteder
- 60 Figur 3.3.1 Fordeling av fremføringsinntekter på ulike typer oppdrag 2013–2016

TABELLER

- 47 Tabell 3.1.1 Den samlede omsetningen i litteraturbransjen 2013–2016
- 49 Tabell 3.2.1 Inntekter fra salg av litteratur 2013–2016
- 52 Tabell 3.2.2 Inntekter fra salg av litteratur i 2013–2016 fordelt på bokgrupper
- 52 Tabell 3.2.3 Antall nye titler og utgaver i det norske markedet 2013–2016
- 53 Tabell 3.2.4 Antall solgte eksemplarer i det norske markedet i 2015 og 2016
- 53 Tabell 3.2.5 De mest solgte bøkene i Norge i 2016
- 55 Tabell 3.2.6 Inntekter fra salg av litteratur 2013–2016 fordelt på salgskanaler
- 56 Tabell 3.2.7 Inntekter fra salg av litteratur i det norske markedet 2013–2016, fordelt på fysiske og digitale bøker
- 60 Tabell 3.3.1 Utbetalte honorarer til forfattere 2013–2016
- 61 Tabell 3.4.1 Samlede vederlagsinntekter 2013–2016
- 62 Tabell 3.4.2 Individuelle vederlag 2013–2016

TEKSTBOKSER

50	Tekstboks 3.2.1 Språktopp for nye kontrakter i 2016
50	Tekstboks 3.2.2 Norge som gjesteland på bokmessen i Frankfurt 2019
50	Tekstboks 3.2.3 Antall rettigheter solgt i det engelskspråklige og tyske markedet
51	Tekstboks 3.2.4 Leseundersøkelsen 2016: Kjøp av bøker
55	Tekstboks 3.2.5 Innvilget støtte til oversetting av norsk litteratur
57	Tekstboks 3.2.6 Kjøp og lesing av e-bøker i Norge
58	Tekstboks 3.2.7 Kjøp i fysisk bokhandel og på nett
59	Tekstboks 3.3.1 Norsk forfattersentrum
60	Tekstboks 3.3.2 Litteraturhus
62	Tekstboks 3.4.1 Vederlag i litteraturbransjen

3.1 Omsetningen i litteraturbransjen

Den samlede omsetningen i den norske litteraturbransjen var på MNOK 6 078 i 2016. Dette tallet inkluderer inntekter fra salg av bøker, vederlagsinntekter, fremføringsinntekter og eksportinntekter. Tilsvarende var den totale omsetningen i 2015 MNOK 6 104 og MNOK 6 116 i 2014, jf. tabell 3.1.1. Tallene er justert for prisvekst (KPI) og kan således sammenlignes direkte på tvers av årene.

Inntekter fra salg av bøker står for den klart største delen av den totale omsetningen i den norske litteraturbransjen. Inntekter fra salg av bøker utgjorde MNOK 5 913 i 2016, mot MNOK 5 939 i 2015 og MNOK 5 943 i 2014. I 2013 utgjorde inntektene fra salget av bøker MNOK 6 100. Inntekter fra salg av bøker er dermed noe redusert, og i gjennomsnitt har inntektene i denne kategorien sunket med 1 prosent årlig siden 2013.

Statistikken viser videre at den norske litteraturbransjen har et svært sterkt hjemmemarked, mens eksportvirksomheten står for en relativt liten del av inntektene. For inntekter fra salg av bøker utgjør eksportinntektene MNOK 125 og 2,1 prosent av de samlede inntektene fra salg av bøker (MNOK 5 913). Dette er en liten økning fra de foregående årene: I 2015 utgjorde eksportandelen 1,8 prosent av de totale salgs-

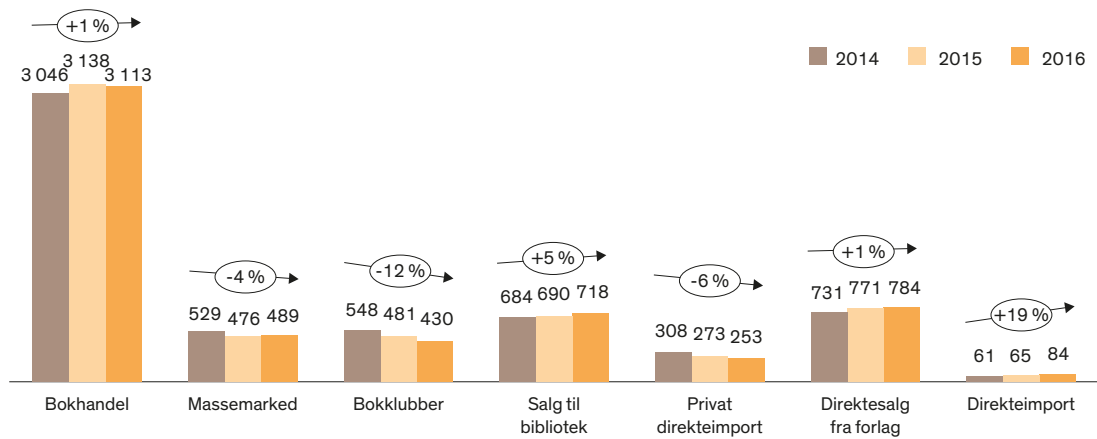
inntektene, mens den i 2014 og 2013 utgjorde henholdsvis 1,5 prosent og 1,4 prosent. Dette betyr at den gjennomsnittlige årlige veksten for eksportinntekter fra salg av bøker er 13 prosent i perioden 2013–2016.

Med den teknologiske utviklingen blir også litterære verk i større grad tilgjengelig i digitale formater. I 2016 var inntektene fra salg av digitale, litterære produkter MNOK 384. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 17 prosent siden 2013. Digitale produkter består blant annet av inntekter fra salg av e-bøker og lydbøker for nedlastning. Inntektene fra salg av e-bøker i Norge utgjorde MNOK 128 i 2016 mot MNOK 96 i 2013. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 10 prosent. Inntektene fra salg av lydbøker fra nedlastning har økt fra MNOK 6 i 2013 til MNOK 71 i 2016.

Det er en forholdsvis stabil fordeling av inntekter fra salg av litteratur på ulike distribusjonskanaler. Over halvparten av inntektene (53 prosent og MNOK 3 113 i 2016) skjer gjennom bokhandlere. Salget gjennom massemarkedet og bokklubber har sunket fra 2013, med en gjennomsnittlig årlig nedgang på henholdsvis -4 prosent (fra MNOK 556 i 2013 til MNOK 489 i 2016) og -12 prosent (fra MNOK 633 i 2013 til MNOK 430 i 2016).

TABELL 3.1.1 DEN SAMLEDE OMSETNINGEN I LITTERATURBRANSJEN 2013–2016

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNI TTLIG ÅRLIG ENDRING
Salg av bøker	6 100	5 943	5 939	5 913	-1,0 %
Fremføringsinntekter	27,4	33,6	29,9	33,2	7,6 %
Vederlagsinntekter	137,6	139,0	135,8	131,7	-1,4 %
Totalt	6 265	6 116	6 104	6 078	-1,0 %

Figur 3.1.1 Inntekter fra salg av litteratur 2013–2016, fordelt på salgskanaler (MNOK og gjennomsnittlig årlig endring)

Salg til biblioteker og andre offentlige instanser har hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 5 prosent (fra MNOK 620 i 2013 til MNOK 718 i 2016). Inntektene fra forlagenes direkteeksport til utenlandske forhandlere har hatt den største årlige veksten, med 19 prosent i gjennomsnitt fra 2013 til 2016.

3.2 Inntekter fra salg av litteratur

I dette avsnittet presenteres de samlede inntektene fra salg av litteratur i Norge. Inntektene fra salg av litteratur refererer til salg av bøker eller andre litterære formater til en konsument, gjennom fysiske eller digitale utsalgssteder. Statistikken er avgrenset til å gjelde publikasjoner med ISBN-nummer samt digitale tjenester som springer ut av forlagsbransjen, for eksempel lisensierte digitale læremidler. Statistikken inkluderer både norsk-språklige bøker og fremmedspråklige bøker.

Med inntekter fra salg av litteratur i Norge sikter vi her til det konsumentene samlet betalte for bøker i henholdsvis 2013, 2014, 2015 og 2016. Konsumentene kan være enkeltpersoner som kjøper bøker til seg eller til andre, og det kan være organisasjoner som folkebiblioteket, offentlige myndigheter og skoler som har kjøpt bøker i den hensikt å gjøre dem tilgjengelige for forbrukere i Norge.

For eksport av norsk litteratur har vi et bransjeperspektiv, der inntektene som beskrives knyttes til forlagenes inntekter fra salg av rettigheter, samproduksjoner og royalties. I tillegg har enkelte forlag det vi betegner som «direkteeksport», som går ut på at forlagene selger norske bøker til utenlandske forbrukere.

Selv om kartleggingen har til hensikt å skape et så fullstendig bilde som mulig av inntektene, vil det være noe som faller utenom vårt tallgrunn-

lag. For eksempel inngår ikke eksportinntekter til forfattere som har utenlandske agenter, noe som har betydning for eksporttallene i rapporten. For detaljer, se metodekapitlet.

3.2.1 Inntektene fra salg av litteratur

De samlede inntektene fra salg av litteratur var MNOK 5 913 i 2016, jf. tabell 3.2.1 Dette er noe lavere enn de samlede inntektene de foregående årene: MNOK 5 939 i 2015; MNOK 5 943 i 2014 og MNOK 6 100 i 2013, og endringen tilsvarer en gjennomsnittlig årlig nedgang på -1 prosent. Det er inntektene i det norske markedet som er grunnen til nedgangen totalt. Salgsinntektene i det norske markedet (som utgjør 96 prosent av de samlede inntektene i 2016) har i gjennomsnitt sunket med 1 prosent årlig siden 2013.

Eksportinntektene har imidlertid økt med 13 prosent årlig i gjennomsnitt siden 2013. Av eksportinntektene utgjorde salg av rettigheter (royalties; forskudd og avregninger), samproduksjon og sekundærrettigheter (salg av rettigheter for omgjøring til film og TV) MNOK 41 i 2016.¹ Gjennom hele perioden (2013–2016) har disse inntektene i gjennomsnitt økt med 4 prosent

¹ Dette er det norske salgsleddets samlede inntekter.

TABELL 3.2.1 INNTEKTER FRA SALG AV LITTERATUR 2013–2016

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNI TTLIG ÅRLIG ENDRING
Salgsinntekter i det norske markedet	6 013	5 850	5 829	5 788	-1 %
Eksportinntekter	87	93	110	125	13 %
- Salg av rettigheter, samproduksjon og royalties	38	35	44	41	4 %
- Direkteeksport fra forlagene	49	59	65	84	20 %
Totale inntekter i Norge	6 100	5 943	5 939	5 913	-1 %

TEKSTBOKS 3.2.1**Språktopp for nye kontrakter i 2016 (2015 i parentes)**

- Dansk: 103 (112)
- Engelsk: 101 (41)
- Svensk: 100 (52)
- Kinesisk: 46 (64)
- Tysk: 36 (79)
- Bulgarsk: 27 (14)
- Koreansk: 22 (14)
- Ukrainsk: 20 (4)
- Tsjekkisk: 19 (19)
- Nederlandsk: 16 (22)

årlig. Direkteeksport fra forlagene har økt fra MNOK 49 i 2013 til MNOK 84 i 2016. Dette utgjør en gjennomsnittlig årlig vekst på 20 prosent.

Noen norske forfattere har utenlandsk agent. Det har lyktes oss å innhente tall fra enkelte utenlandske agenturer, men datamaterialet gir ikke grunnlag for å si noe om inntektene fra norske forfattere med utenlandsk agentrepresentasjon. Dette er derfor ikke inkludert i statistikken.

Omfanget av forlagenes direkteeksport er estimert ved bruk av Forleggerforeningens bransjestatistikk i samråd med Forleggerforeningen.

Inntektene fra salg av rettigheter, samproduksjon og royalties er innhentet fra agenter i samarbeid med NORLA, Senter for norsk litteratur i utlandet. I den grad det er forlagsagenter eller frittstående agenter som ikke har rapportert inn tall til statistikken, er deres inntekter estimert i samråd med NORLA. I tillegg til inntektene fra salg av rettigheter, samproduksjon og royalties er det samlet inn statistikk over agentenes nye signerte kontrakter i utlandet for 2016, fordelt på språk. Tekstboks 3.2.1 viser oversikten over de ti største språkene for nye kontrakter inngått i 2016 og 2015 for agentene som har levert tall. Som i 2015 er det dansk som er det største språket for nye kontrakter også i 2016.

I tillegg til oversikt over de største språkene for nye kontrakter, har vi i år samlet inn tall på antall rettigheter solgt i det tyske og engelske markedet, jf. tekstboks 3.2.3. Bakgrunnen for dette er at Norge er valgt ut som gjesteland på den anerkjente bokmessen i Frankfurt i 2019

TEKSTBOKS 3.2.2**Norge som gjesteland på bokmessen i Frankfurt i 2019**

Den årlige bokmessen i Frankfurt regnes som den største og viktigste bokmessen i verden. Under messen utdeles det en rekke litteraturpriser, og hvert år er et land utvalgt til å være hovedland. Bokmessen for 2016 hadde flamsk og nederlandsk litteratur som tema.

I 2019 skal Norge være gjesteland ved bokmessen. Dette gir muligheter til å eksponere og fremme norsk litteratur på den internasjonale arena, og det er forventet at satsingen vil bidra til økte eksportinntekter for norsk bokbransje i årene fremover. NORLA har ansvaret for den norske satsingen, og samarbeider med forfattere, agenter, kunstinstitusjoner og andre aktører i kulturfeltet om å utarbeide programmet.

Satsingen finansieres av både statlige og private aktører. Kulturdepartementet, Utenriksdepartementet og Næringsdepartementet står til sammen for det statlige tilskuddet på 30 millioner kroner. I tillegg kommer private midler fra bokbransjen, næringsliv og stiftelser med mål om 22 millioner kroner.

Kilde: norla.no

TEKSTBOKS 3.2.3**Antall rettigheter solgt i det engelskspråklige og tyske markedet**

Det engelske markedet: 105

Det tyske markedet: 43

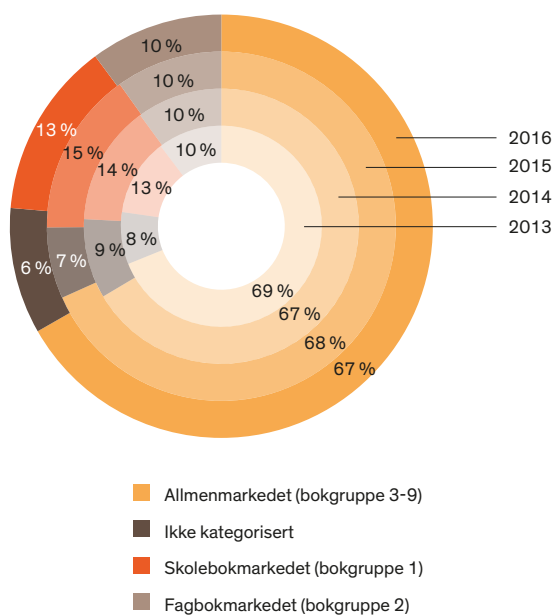
(se nærmere beskrivelse i tekstboks 3.2.2). Dette gir mulighet til å eksponere og fremme norsk litteratur på den internasjonale arena, og både statlige og kommersielle aktører i bokbransjen vil investere store summer i satsingen i årene som kommer. Salg i det tyske og engelske markedet blir en viktig indikator for å evaluere og vurdere effekten av satsingen.

3.2.2 De tre bokmarkedene

Bokmarkedet deles ofte inn i tre markeder: skolebokmarkedet (bokgruppe 1), fagbokmarkedet (bokgruppe 2) og allmennbokmarkedet (bokgruppe 3–9). Fordelingen av omsetningen i de tre bokmarkedene har holdt seg forholdsvis stabil i årene 2013–2016, jf. figur 3.2.1.

Skolebokmarkedet (bokgruppe 1) økte fra 13 prosent av den totale omsetningen i 2013 til 15 prosent i 2015, men sank igjen til 2016 og utgjorde da 13 prosent av den totale omsetningen. Fagbokmarkedet (bokgruppe 2) har holdt seg stabilt på 10 prosent av den totale omsetningen i hele perioden. Allmennbokmarkedet (bokgruppe 3–9) utgjorde 69 prosent av den totale omsetningen i 2016, mot 67 prosent i 2015.

I tillegg til de tre bokmarkedene fremkommer det i figur 3.2.1 at 10 prosent av den totale omsetningen fra salg av litteratur ikke er kategorisert i et av de tre bokmarkedene og heller ikke i bokgruppesystemet. Frem til midten av 2014 omfattet denne kategorien først og fremst fremmedspråklige bøker. I 2014 ble det imidlertid innført to nye bokgrupper (9.3 – sakprosa på originalspråket og 9.4 – skjønnlitteratur på originalspråket). En stor del av omsetningen av bøker tilhørende disse to bokgruppene ble tidligere ikke kategorisert, men fra og med 2015 benytter de fleste dataleverandører de nye bokgruppene. Omsetningen som ikke er kategorisert for 2015, omfatter dermed i hovedsak bøker som er impor-

Figur 3.2.1 Fordeling av omsetningen 2013–2016. Andeler for skolebok, fagbok og allmennbokmarkedet

TEKSTBOKS 3.2.4

Kjøp av bøker

- 80 prosent av befolkningen kjøpte minst en bok i fjor
- Konsumenter i Norge kjøpte i snitt 9,4 bøker hver

Kilde: Leseundersøkelsen 2016. Gjennomført av Ipsos MMI på vegne av Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen

tert direkte til norske forhandlere og videresolgt til forbrukere i Norge, eller som er importert direkte til aktører i Norge fra utenlandske nett-bokhandlere, og ikke blir kategorisert etter det norske bokgruppesystemet. Omsetningen av bøker som ikke er kategorisert utgjorde 10 prosent (MNOK 566) av den samlede omsetningen fra salg av litteratur i 2016.

3.2.2.1 Bokgruppefordeling

Inntekter fra salg av litteratur i det norske markedet kan fordeles på bokgrupper, jf. tabell 3.2.2.

Bokgruppe 4 (skjønnlitteratur) utgjorde den største bokgruppen både i 2016, 2015, 2014 og 2013. Omsetningen for denne bokgruppen har imidlertid sunket over tid: I 2013 var den samlede omsetningen innenfor bokgruppe 4 MNOK 1 671 (28 prosent), mens tilsvarende tall i 2016 var MNOK 1 458 (25 prosent). Omsetningen for denne bokgruppen har dermed både sunket i absolutte og relative tall (justert for KPI), og utviklingen tilsvarer en gjennomsnittlig årlig nedgang på 4 prosent.

Det er imidlertid andre bokgrupper som har hatt en større, relativ negativ vekst. Bokgruppe 6 (verk) har hatt en gjennomsnittlig årlig nedgang på 32 prosent (MNOK 4 i 2016 mot MNOK 13 i 2013), og bokgruppe 7 har hatt en gjennomsnittlig årlig nedgang på 13 prosent (MNOK 42 i 2016 mot MNOK 71 i 2013).

At inntektene fra salg av litteratur i flere av bokgruppene har sunket over tid, gir utslag i at de samlede inntektene i Norge har sunket med 1 prosent årlig siden 2013 (MNOK 5 872 i 2016 mot MNOK 6 061 i 2013).

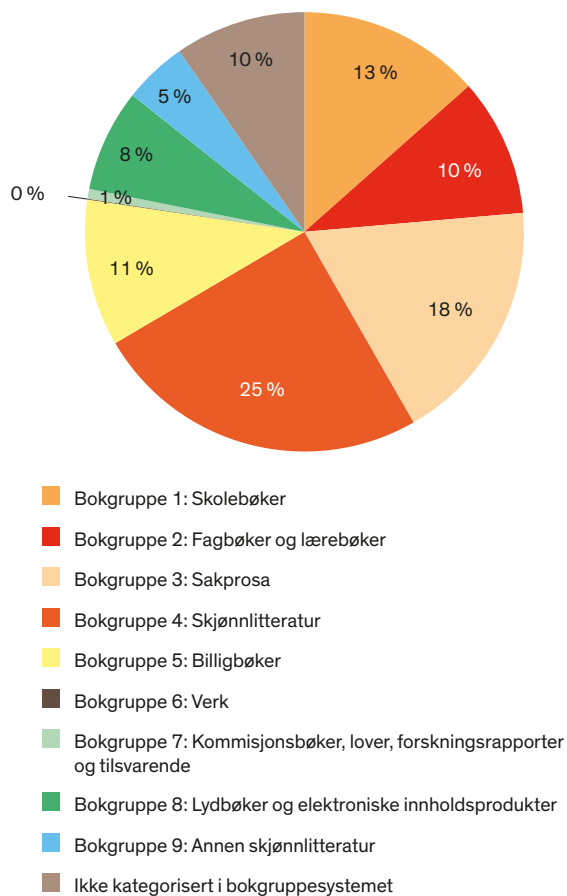
Inntektene i enkelte av bokgruppene har imidlertid økt. Inntekter fra salg av bøker i bokgruppe 1 (skolebøker) har økt fra MNOK 753 i 2013 til MNOK 790 i 2016, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 2 prosent.

TABELL 3.2.2 INNTEKTER FRA SALG AV LITTERATUR I 2013–2016 FORDELT PÅ BOKGRUPPER

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNTLIG ÅRLIG ENDRING
Bokgruppe 1: Skolebøker	753	835	897	790	2 %
Bokgruppe 2: Fagbøker og lærebøker	625	594	583	597	-1 %
Bokgruppe 3: Sakprosa	1 181	1 137	1 156	1 062	-3 %
Bokgruppe 4: Skjønnlitteratur	1 671	1 469	1 528	1 458	-4 %
Bokgruppe 5: Billigbøker	549	583	610	635	5 %
Bokgruppe 6: Verk	13	11	7	4	-32 %
Bokgruppe 7: Kommisjonsbøker, lover, forskningsrapporter og tilsvarende	71	81	50	42	-13 %
Bokgruppe 8: Lydbøker og elektroniske innholdsprodukter	329	346	361	443	11 %
Bokgruppe 9: Annen skjønnlitteratur	362	300	314	275	-8 %
Ikke kategorisert i bokgruppesystemet	508	553	389	566	8 %
Totale inntekter i Norge	6 061	5 908	5 894	5 872	-1 %

Inntekter fra salg av bøker i bokgruppe 5 (billigbøker) har økt med 5 prosent årlig siden 2013, og utgjorde MNOK 635 i 2016. Det er imidlertid bokgruppe 8, som omfatter lydbøker, e-bøker og elektroniske innholdsprodukter, som

har økt mest relativt sett, med en 11 prosent årlig økning siden 2013. I 2016 utgjorde inntektene fra salg i denne bokgruppen MNOK 443, noe som tilsvarte 8 prosent av de totale inntektene.

Figur 3.2.2 Inntekter fra litteratur i 2016, fordelt på bokgrupper. Prosent av totale inntekter

TABELL 3.2.3 ANTALL NYE TITLER OG UTGAVER I DET NORSKE MARKEDET 2013–2016

BOKGRUPPE	2015	2016
1.0 Skolebøker	379	380
2.0 Fagbøker og lærebøker	624	578
3.1 Norsk sakprosa for voksne	756	649
3.2 Oversatt sakprosa for voksne	291	279
3.3 Norsk sakprosa for barn	49	77
3.4 Oversatt sakprosa for barn	111	110
4.1 Norsk skjønnlitteratur for voksne	330	324
4.2 Oversatt skjønnlitteratur for voksne	317	326
4.3 Norsk skjønnlitteratur for barn	287	314
4.4 Oversatt skjønnlitteratur for barn	393	385
5.0 Billigbøker	714	692
6.0 Verk	4	4
7.0 Kommisjonsbøker, lover, forskningsrapporter og tilsvarende	229	204
8.0 Digitale læremidler og andre digitale produkter	286	302
8.1 Lydbøker på CD	134	1024
8.5 E-bøker til allmenmarkedet	1073	1301
8.9 E-bøker for undervisnings- og profesjonsformål	74	66
9.1.0 Norske serieromaner	249	226
9.2.0 Oversatte underholdningsromaner	308	208
9.3.0 Skjønnlitteratur på originalspråket	-	52
9.3.4 Sakprosa på originalspråket	-	1

Kilde: Forleggerforeningens bransjestatistikk 2016. Oversikten er kun basert på Forleggerforeningens medlemmer.

TABELL 3.2.4 ANTALL SOLGTE EKSEMPLARER I DET NORSKE MARKEDET I 2015 OG 2016

	ANTALL SOLGTE EKSEMPLARER		PROSENTVIS ENDRING
	2015	2016	2015-2016
1.0 Skolebøker	3 164 620	3 367 094	6 %
2.0 Fagbøker og lærebøker	1 326 996	1 269 304	-4 %
3.1 Norsk sakprosa for voksne	2 625 957	2 563 650	-2 %
3.2 Oversatt sakprosa for voksne	1 493 752	1 028 582	-31 %
3.3 Norsk sakprosa for barn	179 983	193 345	7 %
3.4 Oversatt sakprosa for barn	678 316	522 866	-23 %
4.1 Norsk skjønnlitteratur for voksne	1 230 914	1 125 520	-9 %
4.2 Oversatt skjønnlitteratur for voksne	1 306 635	1 313 242	1 %
4.3 Norsk skjønnlitteratur for barn	1 327 267	1 592 586	20 %
4.4 Oversatt skjønnlitteratur for barn	1 673 416	2 093 440	25 %
5.0 Billigbøker	3 992 300	4 441 863	11 %
6.0 Verk	13 506	4 398	-67 %
7.0 Kommissjonsbøker, lover, forskningsrapporter og tilsvarende	224 908	210 847	-6 %
8.0 Digitale læremidler og andre digitale produkter	675 311	1 159 976	72 %
8.1 Lydbøker på CD	399 193	410 402	3 %
8.5 E-bøker til allmenntilgjengelig markedet	13 116	15 972	22 %
8.9 E-bøker for undervisnings- og profesjonsformål	1 975 532	1 932 392	-2 %
9.1.0 Norske serieromaner	557 816	579 071	4 %
9.2.0 Oversatte underholdningsromaner	75 011	6 493	-91 %
9.3.0 Skjønnlitteratur på originalspråket	163 758	792	-100 %

Kilde: Forleggerforeningens bransjestatistikk 2016

At inntektene fra salg av bøker i bokgruppe 8 har økt mest relativt sett, ser vi også i oversikten over antall nye titler og utgaver i det norske markedet (tabell 3.2.3) og i oversikten over antall solgte titler i det norske markedet (tabell 3.2.4). Bokgruppe 8 er den bokgruppen som til sammen har flest nye titler og utgaver i det norske markedet i 2016. Det er også den bokgruppen som har størst prosentvis endring i antall solgte eksemplarer fra 2015 til 2016.

Tabell 3.2.5 viser de mest solgte bøkene i Norge i 2016.

3.2.2.2 Norsk og oversatt litteratur

Bokgruppeinndelingen har tre nivåer, og i noen bokgrupper skilles det mellom norsk og oversatt litteratur. Bokgruppe 4 (skjønnlitteratur) er f.eks. delt opp i gruppe 4.1 (norsk skjønnlitteratur for voksne), gruppe 4.2 (oversatt skjønnlitteratur for voksne), osv.² For deler av inntektene fra salg av

TABELL 3.2.5 DE MEST SOLGTE BØKENE I NORGE I 2016

1	Etter deg	Jojo Moyes
2	To søstre	Åsne Seierstad
3	Mi briljante venninne	Elena Ferrante
4	Alt lyset vi ikke ser (billigbokutgave)	Anthony Doerr
5	Etter deg (billigbokutgave)	Jojo Moyes
6	En sjøens helt: Brennende skip	Jon Michelet
7	Klompelompe. Strikk til baby, barn og voksne	H. A. Hjelmås/ T. Steinsland
8	Kaninjegeren	Lars Kepler
9	Pondus: 15 tenner i en pose	Frode Øverli
10	De syv søstre (billigbokutgave)	Lucinda Riley

Kilde: Bokhandlerforeningen

litteratur har vi tall på et så detaljert nivå at vi kan presentere fordelingen mellom norsk og oversatt litteratur og fordelingen mellom litteratur for barn og unge og litteratur for voksne.

² For en fullstendig oversikt over bokgruppesystemet, se f.eks. Forleggerforeningens hjemmesider: <http://www.forleggerforeningen.no/bokgruppene/>

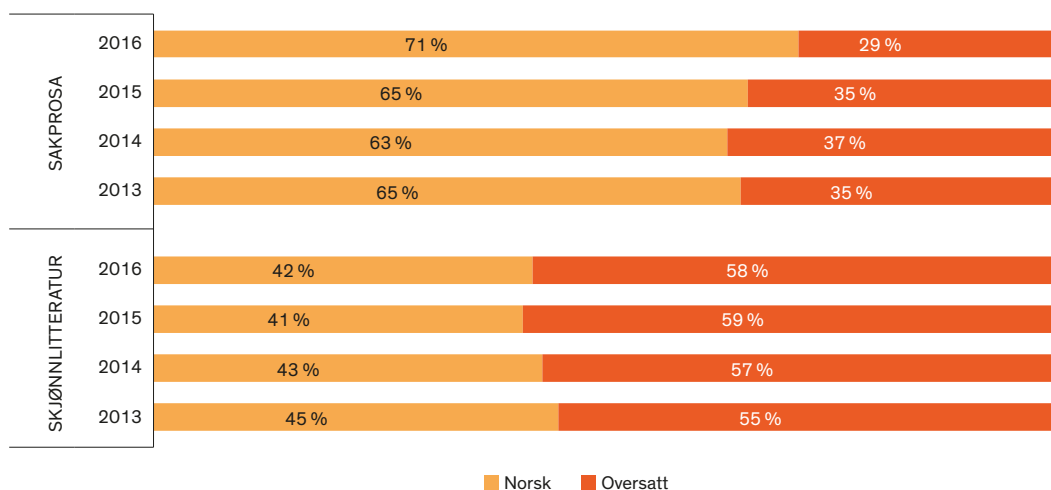
Dette gjelder inntekter fra salg av litteratur gjennom bokhandlere og inntekter fra salg av litteratur til biblioteker og andre offentlige instanser, forlagenes dirktesalg til forbrukere og til øvrige forhandlere, samt forlagenes salg gjennom massemarkedet og forlagenes direkteeksport. Til sammen dekker inntekter fra litteratur gjennom disse markedene over 80 prosent av de samlede inntektene i det norske markedet.

Figur 3.2.3 viser andelen av den omsatte sakprosa- og skjønnlitteraturen som er norsk litteratur, og andelen som er oversatt fra andre språk.

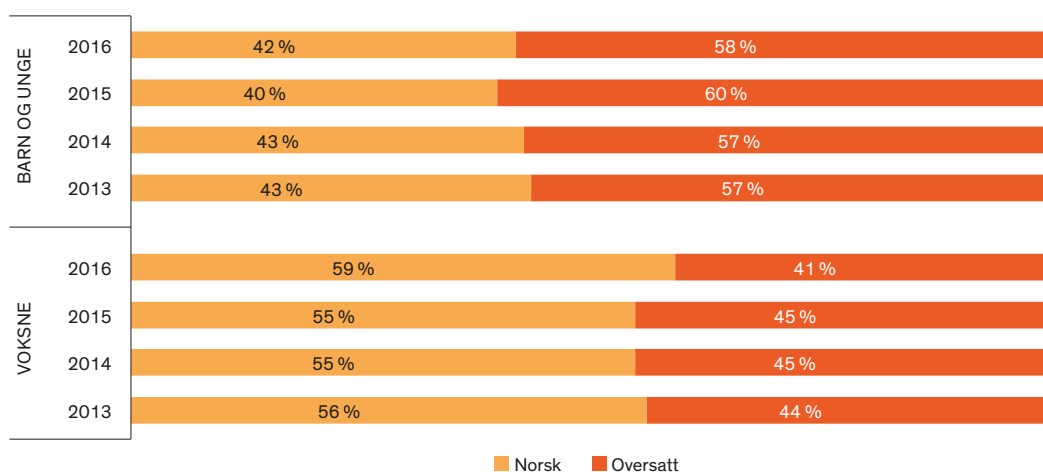
Fordelingen av andelen norsk og oversatt litteratur har vært forholdsvis stabil både for sakprosa og for skjønnlitteratur i perioden 2013–2016. Inntekter fra salg av litteratur med norsk som originalspråk er imidlertid større innen sakprosa enn innen skjønnlitteratur. I 2016 var 71 prosent av inntektene fra salg av sakprosa

knyttet til sakprosa med norsk som originalspråk, mens 29 prosent av inntektene var knyttet til sakprosa som var oversatt fra et annet språk. For inntekter fra salg av skjønnlitteratur ser figuren omvendt ut, da en større andel av omsetningen stammet fra salg av oversatt skjønnlitteratur sammenlignet med skjønnlitteratur med norsk som originalspråk: I 2016 var 42 prosent av inntektene fra salg av skjønnlitteratur knyttet til skjønnlitteratur med norsk som originalspråk. Tilsvarende var 58 prosent av inntektene fra salg av oversatt skjønnlitteratur.

Også fordelingen av norsk og oversatt litteratur (sakprosa og skjønnlitteratur) for henholdsvis voksne og barn og unge har vært relativt stabil i perioden 2013–2016, jf. figur 3.2.4. Gjennomgående i perioden er det imidlertid en mindre andel av inntektene fra salg av litteraturen for barn og unge som er litteratur med norsk som

Figur 3.2.3 Andelen norsk og oversatt litteratur 2013–2016, fordelt på sakprosa og skjønnlitteratur

Figur 3.2.4 Andelen norsk og oversatt skjønnlitteratur 2013–2016, fordelt på litteratur for voksne og litteratur for barn og unge

TEKSTBOKS 3.2.5

Innvilget støtte til å oversette norske bøker

NORLA, Senter for norsk litteratur i utlandet (Norwegian Literature Abroad), arbeider for å spre kunnskap om norske bøker og forfattere i utlandet og drifter i tillegg en rekke støtteordninger som har som mål å fremme oversettelse av norske bøker.

Siden 2004 har NORLA støttet oversettelser av flere enn 4 250 norske bøker til 65 språk. I 2016 mottok senteret 518 søknader om oversettelsesstøtte, noe som var det høyeste søknadstallet hittil. Av disse bevilget NORLAs litterære råd støtte til 499 utgivelser av norske bøker for oversettelse til 46 ulike språk.

Av de totalt 499 norske bøkene som ble innvilget støtte til oversettelse fra norsk, var 386 skjønnlitterære bøker for voksne (433 i 2015), mens 129 var barnebøker (114 i 2015). Sakprosabøkene stod for 117 innvilgede søknader (92 i 2015).

Kilde: NORLA årsrapport 2016

originalspråk, sammenlignet med litteratur for voksne. I 2016 var 42 prosent av inntektene fra salg av litteratur for barn og unge knyttet til salg av litteratur med norsk som originalspråk. For litteratur for voksne var 59 prosent av inntektene knyttet til salg av litteratur med norsk som originalspråk.

3.2.3 Salgskanaler

I litteraturbransjen distribueres bøkene gjennom fysiske og digitale salgskanaler som bokhandlere og bokklubber, gjennom det som omtales som massemarkedet, som omfatter dagligvarehandlere, kiosker o.l. og direkte fra forlagene. I tillegg distribueres det bøker til konsumenter i Norge direkte fra utenlandske nettbokhandlere. Det sistnevnte omtaler vi som «privat direkteimport». Videre gjøres også bøker tilgjengelig for brukere gjennom folkebibliotekene og andre offentlige

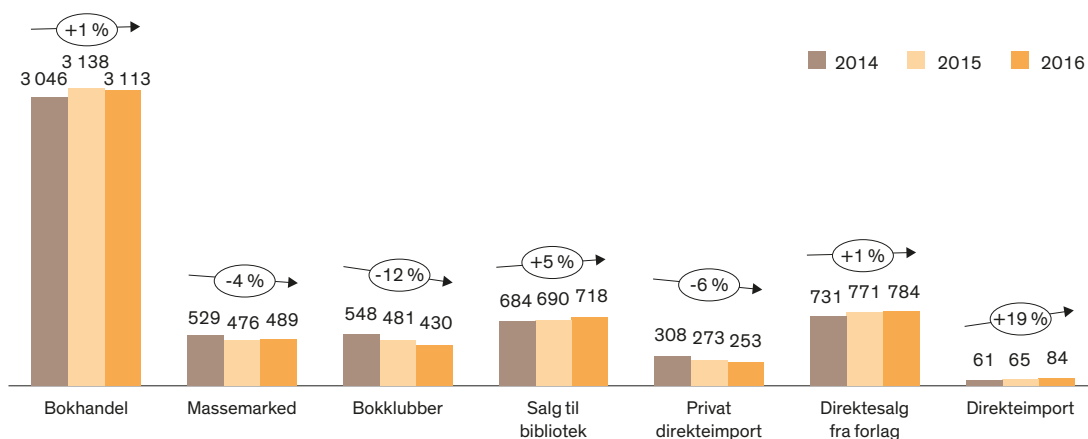
institusjoner. Tabell 3.2.6 viser inntektene fra salg av litteratur for årene 2013–2016, fordelt på disse ulike salgskanalerne.

Halvparten av inntektene fra salg av bøker kommer fra salg gjennom bokhandlere. Andelen har holdt seg stabil i perioden 2013–2016 og utgjør 53 prosent (MNOK 3 113) av de totale inntektene i 2016. Salget gjennom massemarkedet og bokklubber har sunket fra 2013, med en gjennomsnittlig årlig nedgang på henholdsvis -4 prosent (fra MNOK 556 i 2013 til MNOK 489 i 2016) og -12 prosent (fra MNOK 633 i 2013 til MNOK 430 i 2016).

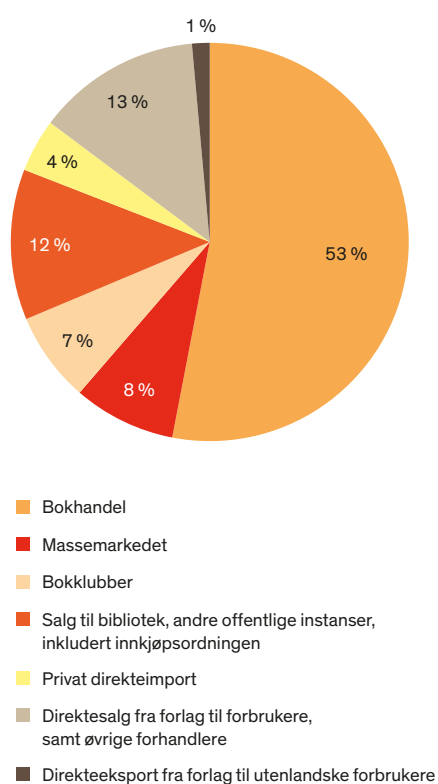
Salg til biblioteker og andre offentlige instanser har hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 5 prosent (fra MNOK 620 i 2013 til MNOK 718 i 2016). Inntekter fra forlagenes direkteeksport til utenlandske forhandlere har hatt den største årlige veksten, med 19 prosent i gjennomsnitt fra 2013 til 2016.

TABELL 3.2.6 INNTEKTER FRA SALG AV LITTERATUR 2013–2016 FORDELT PÅ SALGSKANALER

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNI TTLIG ÅRLIG ENDRING
Bokhandel	3 125	3 046	3 138	3 113	-0,1 %
Massemarkedet	556	529	476	489	-4 %
Bokklubber	633	548	481	430	-12 %
Salg til bibliotek, andre offentlige instanser, inkludert innkjøpsordningen	620	684	690	718	5 %
Privat direkteimport	308	308	273	253	-6 %
Direktesalg fra forlag til forbrukere, samt øvrige forhandlere	768	731	771	784	1 %
Direkteeksport fra forlag til utenlandske forbrukere	50	61	65	84	19 %
Totale inntekter i Norge	6 061	5 908	5 894	5 872	-1 %

Figur 3.2.5 Inntekter fra salg av litteratur 2013–2016, fordelt på salgskanaler (MNOK og gjennomsnittlig årlig endring)

Figur 3.2.6 Inntekter fra salg av litteratur i 2016, fordelt på salgskanaler. Andel av samlet salg

3.2.4 Salg av fysiske og digitale bøker

Bøker distribueres både fysisk og i digitale formater.³ Tabell 3.2.7 viser inntektene fra salg av litteratur, fordelt på fysiske og digitale produkter. De samlede inntektene fra salg av digitale produkter i 2016 var MNOK 384. Inntektene fra salg av digitale produkter har dermed gjennomsnittlig økt med 17 prosent årlig siden 2013, mens inntekter fra salg av fysiske bøker har sunket med 2 prosent årlig, fra MNOK 5 822 i 2013 til MNOK 5 487 i 2016. De samlede inntektene fra salg av e-bøker i Norge utgjorde MNOK 128 i 2016 mot MNOK 96 i 2013. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 10 prosent. Salget av e-bøker i denne kategorien inkluderer privat direkteimport av e-bøker, strømming av e-bøker samt salg av e-bøker som

3 Digitale bøker består av e-bøker, lydbøker for nedlastning, digitale tjenester som for eksempel salg av bok-apper og andre digitale tjenester, lisensbaserte læremidler m.m. Lydbøker på MPR-CD og lydbøker på digikort og andre minnekort (dvs. bokgruppe 8.6 og 8.7) regnes derimot som fysiske produkter fordi de distribueres i et fysisk format.

TABELL 3.2.7 INNTEKTER FRA SALG AV LITTERATUR I DET NORSKE MARKEDET 2013–2016, FORDELT PÅ FYSISKE OG DIGITALE BØKER

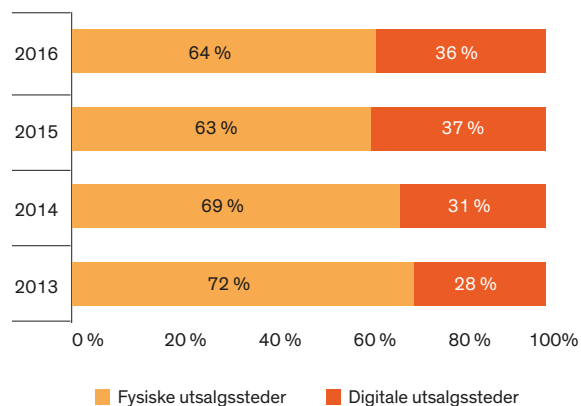
	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNTLIG ÅRLIG ENDRING
Fysiske bøker	5 822	5 621	5 561	5 487	-2 %
Digitale produkter	239	287	333	384	17 %
– E-bøker	96	113	112	128	10 %
– Lydbøker for nedlastning	6	16	41	71	127 %
– Digitale tjenester	126	149	174	186	14 %
Totale inntekter i Norge	6 061	5 908	5 894	5 872	-1 %

TEKSTBOKS 3.2.6

Kjøp og lesing av e-bøker

- 15 prosent av befolkningen leste minst en e-bok i fjor
- 12 prosent av befolkningen kjøpte minst en e-bok i fjor

Kilde: Leseundersøkelsen 2016. Gjennomført av Ipsos MMI på vegne av Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen

Figur 3.2.7 Inntektene fra salg av litteratur 2013–2016, fordelt på fysiske og digitale utsalgssteder

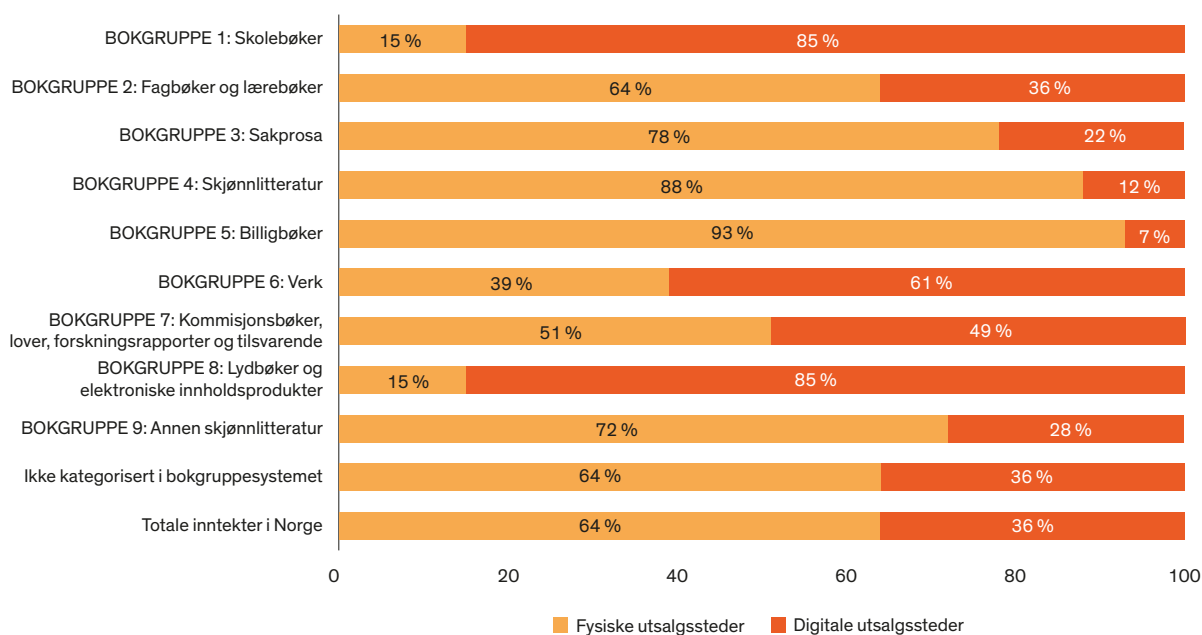
distribueres gjennom og utenom Bokbasens distribusjonskanal (DDS).

3.2.5 Fysiske og digitale utsalgssteder

Datamaterialet gir mulighet til å si noe om forholdet mellom fysiske og digitale utsalgssteder for deler av inntektene i litteraturbransjen, jf. figur 3.2.7. Fra 2013 til 2015 var det en økning i andelen av inntektene fra salg av litteratur som skjedde gjennom digitale utsalgssteder. I 2013 utgjorde dette 28 prosent av de samlede inntektene, mens inntektene fra salg gjennom digitale

utsalgssteder utgjorde 37 prosent i 2015, noe som gir en økning på 9 prosentpoeng. I 2016 lå imidlertid inntektene fra salg gjennom digitale utsalgssteder på nivå med 2015, og utgjorde 36 prosent av den totale omsetningen.

Fordelingen av salg gjennom digitale og fysiske utsalgssteder varierer mellom de ulike bokgruppene, jf. figur 3.2.8. Bokgruppe 4 (skjønnlitteratur) og bokgruppe 5 (billigbøker) er de bokgruppene som har størst andel av omsetningen gjennom fysiske utsalgssteder i 2016, da henholdsvis 88 og 93 prosent av de totale inntektene. Bokgruppe 1 (skolebøker) og

Note: Salg gjennom BSU er, i hht. avklaringer med referansegruppen, definert som salg gjennom digitale utsalgssteder. Dette får bl.a. stor påvirkning på salget i bokgruppe 1 (skolebøker), der 85 prosent av salget skjer gjennom digitale salgskanaler.

Figur 3.2.8 Inntekter fra salg av litteratur i 2016, fordelt på fysiske og digitale utsalgssteder og bokgrupper

TEKSTBOKS 3.2.7

Kjøp i fysisk bokhandel og på nett

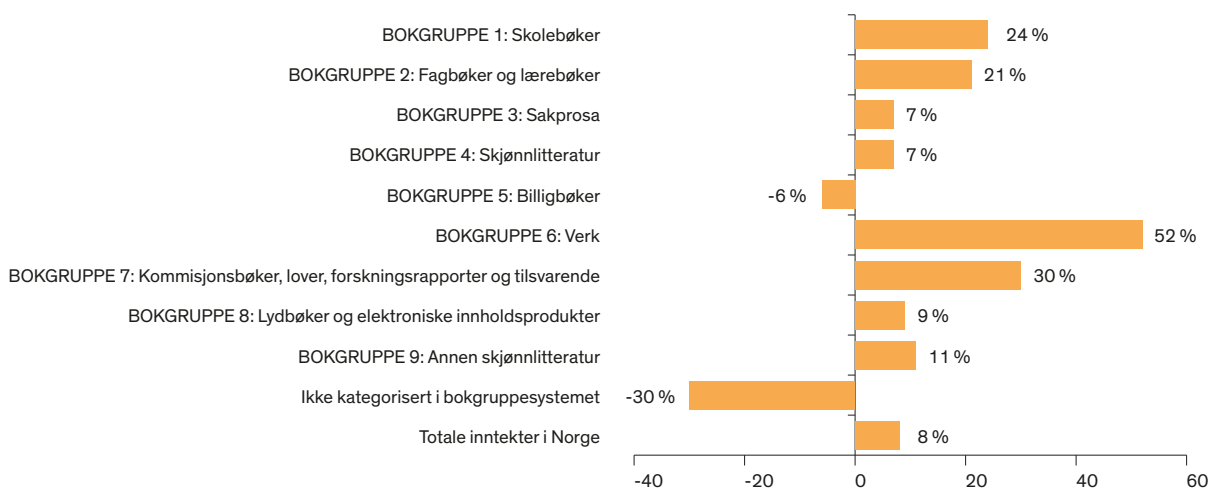
- 72 prosent av befolkningen kjøpte minst en bok i fysisk bokhandel
- 31 prosent av befolkningen kjøpte minst en bok på nettet

Kilde: Leseundersøkelsen 2016. Gjennomført av Ipsos MMI på vegne av Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen

bokgruppe 8 (lydbøker og elektroniske innholdsprodukter) er bokgruppene med størst inntekter fra salg gjennom digitale utsalgssteder, med 85 prosent for begge bokgruppene.

Figur 3.2.9 illustrerer i hvilken grad bokbransjen er blitt mer digital de tre siste årene, da den viser endringen per bokgruppe fra 2013 til 2016 i prosentpoeng. Bokgruppe 6 (verk) øker

sine inntekter fra digitale utsalgssteder mest, sammenlignet med 2013. Dette var også tilfelle da vi i fjorårets statistikk beregnet grad av digitalisering fra 2013 til 2015. Samtidig er det viktig å påpeke at denne bokgruppen utgjør en svært liten del av de totale inntektene både i 2016 og i 2015. Dermed gir små forskjeller i inntekter store utslag i prosentpoeng. Bokgruppe 5 (billigbøker) utgjør derimot en større andel av de totale inntektene i år enn tidligere år (5 prosent årlig vekst i gjennomsnitt fra 2013). Denne bokgruppen viser en nedgang i inntekter fra salg gjennom digitale utsalgssteder på 6 prosentpoeng sammenlignet med 2013. Videre viser figuren at med unntak av bøker som ikke er kategorisert i bokgruppesystemet, øker digitaliseringen av alle bokgrupper. I 2016 er det totalt sett en økning på 8 prosentpoeng i inntekter fra salg gjennom digitale utsalgssteder, sammenlignet med 2013.

Figur 3.2.9 Digitalisering: endring i prosentpoeng 2013–2016 i favør av digitale utleiesteder

3.3 Fremføringsinntekter

Fremføring av litteratur er her definert som opplesninger eller andre oppdrag som forfattere tar på seg i kraft av sitt virke som forfatter. Med fremføringsinntekter refereres det til forfatteres utbetalte honorarer for ulike typer oppdrag.

Det er flere årsaker til at litteraturstatistikken benytter honorarer som mål på omsetning innen fremføring. Den mest åpenbare forklaringen er at arrangementer i litteraturbransjen svært ofte er gratis arrangementer, uten noen form for inngangspenger eller billettsalg. I tillegg er arrangementene ofte i regi av offentlige instanser som folkebibliotek og skoler. Dette medfører at eventuelle inntekter som tilfaller litteraturbransjen, er nettopp forfatterens honorarer.

Selv om kartleggingen har til hensikt å skape et så fullstendig bilde som mulig av inntektene, vil det, som nevnt innledningsvis, være noe som faller utenom vårt tallgrunnlag. Her vil vi nevne at utbetalte honorarer til forfattere på oppdrag utenom Norsk Forfattersentrum og Den kulturelle skolesekken (DKS) ikke er inkludert i statistikken. Dette var noe vi undersøkte nærmere i forbindelse med «Litteratur i tall 2014». Vi var da i kontakt med samtlige fylkesbiblioteker for å undersøke hvor mange forfatteroppdrag som gjennomføres, og hvor mange av disse som honoreres utenom Forfattersentrum og DKS.

Gjennomgangen viste at det er variasjoner mellom fylkesbibliotekene. Enkelte biblioteker har ingen fremføringsoppdrag utenom Forfattersentrum og DKS, mens andre har flere oppdrag hvert år. Det er ikke snakk om store summer samlet sett. Vi vurderte imidlertid at tallgrunnlaget var såpass usikkert og utgjør en såpass liten del av totalsummen, at vi valgte å ekskludere det i vår oversikt. For detaljer, se vedlagte metode-notat.

Utbetalte honorarer til forfattere i Norge i 2016 utgjorde 33,2 MNOK, jf. tabell 3.3.1.⁴ Det inkluderer alle honorarer som utbetales gjennom Norsk Forfattersentrum, og samtlige oppdrag som gjennomføres i forbindelse med Den kulturelle skolesekken (DKS). De samlede honorarene som utbetales i forbindelse med DKS er i år samlet inn med hjelp fra Kulturtanken direkte. Tidligere år har vi benyttet estimater fra Forfattersentrum til dette, og tallmaterialet avviker derfor noe fra det som er presentert i tidligere rapporter.

Utbetalinger gjennom bibliotekoppdrag har i gjennomsnitt økt med 9,2 prosent årlig siden

4 Som for øvrige kapitler er alle tallene som presenteres justert for KPI. Se metodekapitlet for detaljer vedrørende dette.

TEKSTBOKS 3.3.1

Norsk Forfattersentrum

Norsk Forfattersentrum er en medlemsorganisasjon for skjønnlitterære forfattere og sakprosaforfattere. Organisasjonen har over 1 500 medlemmer og formidler opplesningsoppdrag og forfatterbesøk på skoler, bibliotek, i foreninger m.m., samt turneer, kunstnerseminarer og litterære festivaler. Fra og med 2009 har Norsk Forfattersentrum fungert som nasjonal aktør for litteraturformidlingen i Den kulturelle skolesekken.

TABELL 3.3.1 UTBETALTE HONORARER TIL FORFATTERE 2013–2016

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSITTIG ÅRLIG ENDRING
Bibliotekoppdrag	2,8	3,0	3,5	3,7	9,2 %
Festivaloppdrag	2,2	2,3	2,6	3,0	11,4 %
Den kulturelle skolesekken	11,4	16,8	12,3	13,9	11,3 %
Andre oppdrag gjennom Forfattersentrum	11,0	11,5	11,5	12,7	4,9 %
Totale inntekter i Norge	27,4	33,6	29,9	33,2	7,6 %

2013. Tilsvarende har utbetalinger gjennom festivaloppdrag økt med 11,4 prosent og utbetalinger gjennom DKS har i gjennomsnitt økt med 11,3 prosent årlig siden 2013.

Fremføringsinntekter fra ulike typer oppdrag fordeler seg forholdsvis likt i perioden 2013–2016, jf. figur 3.3.1. Unntaket er 2014 som skiller seg ut ved at utbetalinger fra Den kulturelle skolesekken utgjorde en større andel av de totale inntektene (50 prosent i 2014, mot henholdsvis 43 prosent, 41 prosent og 42 prosent i 2013, 2015 og 2016).

Som for de foregående årene er det sannsynlig at den totale omsetningen innen fremføring av litteratur er noe høyere enn det som fremgår her. Dette skyldes blant annet at honorarer som faktureres utenom Forfattersentrum, honorarer i tilknytning til forfatteres private oppdrag og honorarer for oppdrag i utlandet ikke er inkludert i statistikken.

Omfanget av forfatteroppdrag i utlandet anslås å være lite, selv om det er sannsynlig at det er enkelte forfattere som kan ha fremføringsoppdrag utenfor Norge. Det vil typisk være de samme forfatterne som har utenlandske agenter, jf. avsnitt 3.2 vedrørende eksport. Vi vet per i dag ikke hvorvidt fremføringsoppdragene disse forfatterne har i utlandet genererer inntekter eller ikke, og vi har ikke kilder som gir grunnlag for å estimere det.

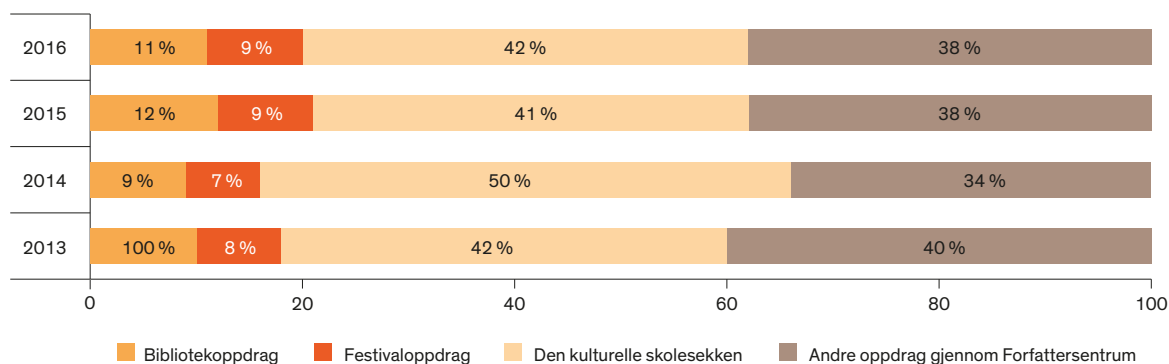
TEKSTBOKS 3.3.2

Litteraturhus

I Norge har det det siste tiåret blitt etablert flere litteraturhus. Det er i dag litteraturhus i flere av de store norske byene: Oslo, Bergen, Trondheim, Lillehammer, Skien og Fredrikstad.

Litteraturhusene er aktivitets- og kulturhus som har som formål å formidle og vekke interesse for litteratur og lesing. Dette gjøres bl.a. gjennom å arrangere ulike former for litteraturarrangementer, bl.a. høytlesning, debatter, skrivekurs m.m.

Rambøll har samlet inn billettinntekter for litteraturarrangementer ved litteraturhusene. I 2016 utgjorde dette MNOK 2,5. Antall besøkende på billetterte arrangementer var til sammen drøye 119 000.

Figur 3.3.1 Fordeling av fremføringsinntekter på ulike typer oppdrag 2013–2016

3.4 Vederlag og opphavsrettslige inntekter

Opphavsrettslige inntekter i litteraturbransjen består av vederlag som er samlet inn av rettighetsforvaltere, og som fordeles til aktører i litteraturbransjen. Vederlagene utbetales i form av kollektive og individuelle vederlag. De *kollektive vederlagene* fordeles gjennom Kopinors medlemsorganisasjoner, og kommer den enkelte rettighetshaver til gode gjennom stipender og kollektive formål, i tillegg til direkte utbetalinger til enkeltutgivere. De *individuelle vederlagene*, som utbetales av Kopinor, utbetales direkte til den enkelte rettighetshaver.

De samlede opphavsrettslige inntektene som tilfalt litteraturbransjen i 2016, utgjorde MNOK 131,7, jf. tabell 3.4.1. Av dette utgjorde MNOK 122 kollektive vederlag, mens MNOK 7,7 utgjorde individuelle utbetalinger. I tillegg til skillet mellom kollektive og individuelle vederlag som betales fra rettighetsforvaltere i Norge til aktører i Norge, har vi inkludert vederlagsinntekter fra rettighetsforvaltere i utlandet som utbetales til aktører i Norge. Dette utgjorde MNOK 2 i 2016.

De totale vederlagsinntektene har sunket siden 2013, med en gjennomsnittlig årlig nedgang på 1,4 prosent. Kollektive vederlag har sunket med 2,9 prosent årlig siden 2013, mens individuelle vederlag har økt fra 2,4 MNOK i 2013 til 7,7 MNOK. Bakgrunnen for den store

veksten er at Kopinor Pensum ble avvirket som eget selskap i 2016 og lagt inn under KOPINOR. Dette medførte at tre nye individuelle vederlag ble lagt under KOPINOR. Se beskrivelse i tekstboks 3.4.1.

3.4.1 Individuelle vederlag

De individuelle vederlagene fordeles på ulike avtaler Kopinor forvalter. Tidligere år har dette dreid seg om tre avtaler: lydbokvederlag, eksamensvederlag og klareringsvederlag. Fra og med 2016 fikk Kopinor imidlertid ansvaret for tre nye avtaler knyttet til individuelle vederlag: Bokhylla, Skaff og Bolk (se tekstboks 3.4.1 for nærmere forklaring). Dette gjør at sammenligningen med de øvrige årene for individuelle vederlag ikke gir mening, da de totale individuelle vederlagene er vesentlig større i år sammenlignet med tidligere år.

Inntektene fra individuelle vederlag i 2016 utgjorde totalt MNOK 7,7. Tilsvarende tall for 2015 var MNOK 1,5, jf. tabell 3.4.2.

Den store økningen i inntekter fra individuelle vederlag skyldes først og fremst de tre nye vederlagene, Bokhylla, Skaff og Bolk, som utgjorde til sammen MNOK 4,4 i 2016 (henholdsvis MNOK 3,0, MNOK 0,3 og MNOK 1,1). Inntektene innen de øvrige indivi-

TABELL 3.4.1 SAMLEDE VEDERLAGSINNTEKTER 2013–2016

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNI TTLIG ÅRLIG ENDRING
Kollektive vederlag	133,8	131,0	135,2	122,0	-2,9 %
Individuelle vederlag	2,4	2,7	1,5	7,7	126,8 %
Fra utlandet	1,4	2,0	2,2	2,0	16,0 %
Totalt	137,6	135,8	139,0	131,7	-1,4 %

TABELL 3.4.2 INDIVIDUELLE VEDERLAG 2013–2016

	2013 MNOK	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK
Lydbokavtalen	1,2	1,5	0,2	1,5
Eksamensavtalen	1,2	0,5	0,9	1,7
Klareringsvederlag	0,1	0,7	0,5	0,1
Bokhylla	0,0	0,0	0,0	3,0
Skaff	0,0	0,0	0,0	0,3
Bolk	0,0	0,0	0,0	1,1
Totalt	2,4	2,7	1,5	7,7

duelle vederlagene har imidlertid også økt sammenlignet med 2015. Lydbokavtalen, Eksamensavtalen og Klareringsvederlaget utgjorde til sammen MNOK 3,3 i 2016. Tilsvarende tall i 2015 og 2014 var henholdsvis MNOK 1,5 og MNOK 2,7.

TEKSTBOKS 3.4.1

Vederlag i litteraturbransjen

Lydbokvederlaget er en avtale staten og rettighetshaverorganisasjonene har inngått om vederlag for fremstilling av lydbøker til bruk for funksjonshemmede. Produsentene av lydbøker for funksjonshemmede er godkjent av Kulturdepartementet og omfatter: Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB), Statped og Kristent arbeid blant blinde og svaksynte (KABB). I 2016 ble det betalt vederlag på følgende satser per minutt for opplesing av ulike typer litteratur: sakprosa 1,75 kr, studielitteratur: 1,76 kr, barne- og ungdomslitteratur 2,37 kr, skjønnlitteratur 3,01 kr, skolebøker 5,994 kr. For fremstilling av lyrikk og dramatikk betales dobbel sats som for skjønnlitteratur.

Eksamensvederlaget er en avtale mellom Kopinor og Utdanningsdirektoratet om vederlag for bruk av utgitte verk ved eksamen. Eksamensavtalen gjelder offentlige eksamener og nasjonale prøver som administreres av Utdanningsdirektoratet og avholdes i grunnskolen, videregående skole og voksenopplæring. Vederlaget regnes ut på grunnlag av opplagstallet og varierer mellom 581 kr for opplag mellom 1–100 og 18 228 kr for opplag mellom 25 001–30 000. For opplag på over 30 000 utbetales det 0,62 kr per eksemplar.

Klareringsvederlaget er en avtale som sier at Kopinor kan gi tillatelse til kopiering som går utover grensene for de generelle kopieringsavtalene. Dette gjelder særlig i forbindelse med fremstilling av kompendier til høyere utdanning.

Bokhylla er en avtale med Nasjonalbiblioteket om å legge ut digitaliserte bøker på internett (bokhylla.no). Avtalen omfatter bøker utgitt til og med år 2000, det vil si ca. 250 000 bøker når tjenesten er komplett. Ved utgangen av 2016 inngikk over 2 017 000 bøker med nær 36 millioner boksider i tjenesten. I 2016 ble det betalt et avtalt vederlag på 35,4 øre per år per side som er tilgjengeliggjort.

Behovsoptrykkssystemet Skaff er en avtale som sier at Kopinor kan gi tillatelse til kopiering som går utover grensene for de generelle kopieringsavtalene. Dette gjelder i forbindelse med behovstrykk av tidligere utgitte bøker.

Visuell kunst i tall 2016

Figurer, tabeller og tekstbokser

FIGURER

67	Figur 4.1.1 Samlede inntekter fra salg av visuell kunst i 2014–2016, inkl. eksport
68	Figur 4.1.2 Fordeling av inntekter fra salg av visuell kunst inkl. eksport i 2016
68	Figur 4.1.3 Fordeling av ulike type visningsinntekter i Norge i 2014–2016
69	Figur 4.2.1 Samlede inntekter fra salg av visuell kunst i 2014–2016
71	Figur 4.2.2 Fordeling av inntekter fra salg av visuell kunst inkl. eksport i 2016
71	Figur 4.2.3 Antall kunstverk importert og eksportert i 2014–2016
72	Figur 4.2.4 De største eksportlandene i 2014–2016
72	Figur 4.2.5 De største importlandene i 2014–2016
74	Figur 4.2.6 Andel salg gjennom av ulike aktører/omsetningskanaler i 2014–2016
75	Figur 4.2.7 Antall rubrikkannonser publisert som kunst på finn.no ved månedsstart i 2014–2016
75	Figur 4.2.8 Regional inndeling av offentlig salg i 2014–2016
76	Figur 4.2.9 Offentlig salg av visuell kunst, fordelt på omsetningstyper i 2014–2016
78	Figur 4.3.1 Samlede visningsinntekter i 2014–2016
79	Figur 4.3.2: Fordeling av ulike type visningsinntekter i Norge i 2014–2016
81	Figur 4.3.3 Regional fordeling av visningsinntektene i Norge i 2014–2016
81	Figur 4.3.4 Visningsinntekter i Norge per 1 000 innbyggere i 2014–2016
82	Figur 4.4.1 Samlede vederlagsinntekter for årene 2014–2016
84	Figur 4.4.2 Prosentfordeling vederlagsinntekter, inkl. eksport i 2014–2016

TABELLER

67	Tabell 4.1.1 Den samlede omsetningen i den visuelle kunstbransjen i 2014–2016
70	Tabell 4.2.1 Samlede inntekter fra salg av visuell kunst i 2014–2016, inkludert eksport
73	Tabell 4.2.2 Offentlig salg, basert på ulike aktørers innbetaling av kunstavgift i 2014–2016
77	Tabell 4.2.3 Detaljer følgerettspliktig kunstomsetning i Norge i 2015 og 2016
79	Tabell 4.3.1 Samlede visningsinntekter i 2014–2016
83	Tabell 4.4.1 Samlede vederlagsinntekter, inkludert eksport i 2014–2016
84	Tabell 4.4.2: Vederlagsinntekter i Norge i 2014–2016
85	Tabell 4.4.3 Vederlagsinntekter fra utlandet i 2014–2016

TEKSTBOKSER

- 71 Tekstboks 4.2.1 Fordeler og ulemper med bruk av Tolletatens tall
- 73 Tekstboks 4.2.2 Private organisasjoner som kjøpere av visuell kunst
- 74 Tekstboks 4.2.3 Kunstavgift og markeds plasser
- 79 Tekstboks 4.2.1 Enkeltaktører har stor påvirkning på billettinntektene
- 83 Tekstboks 4.4.1 Utstillingsvederlaget
- 86 Tekstboks 4.4.2 Oversikt over de 20 kunstnerne som har mottatt høyest følgerettsvederlag fra BONO i 2016
- 86 Tekstboks 4.4.3 Oversikt over de ti norske, nålevende kunstnerne som mottok høyest utbetaling i følgerettsvederlag fra BONO i 2016

4.1 Omsetning i den visuelle kunstbransjen

Den samlede omsetningen i den visuelle kunstbransjen var MNOK 2 178 i 2016, jf. tabell 4.1.1. Dette inkluderer inntekter fra salg av visuell kunst, visningsinntekter og vederlagsinntekter, samt eksportinntekter. Den totale omsetningen i den visuelle kunstbransjen har gjennomsnittlig økt med 12 prosent årlig siden 2014, da omsetningen var MNOK 1 736.¹ Veksten i kunstbransjen er relativt jevn i måleperioden, men veksten mellom 2015 og 2016 skiller seg noe fra utviklingen mellom 2014 og 2015.

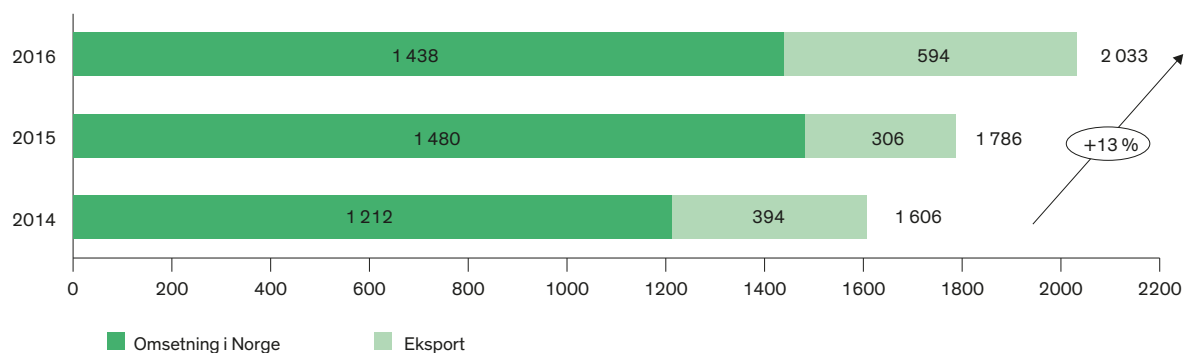
Av den samlede omsetningen stod inntekter fra salg av visuell kunst for den klart største delen. Inntektene fra salg av visuell kunst utgjorde MNOK 2 033 i 2016, mot MNOK 1 786 i 2015 og MNOK 1 606 i 2014. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 13 prosent.

TABELL 4.1.1 DEN SAMLEDE OMSETNINGEN I DEN VISUELLE KUNSTBRANSJEN I 2014–2016

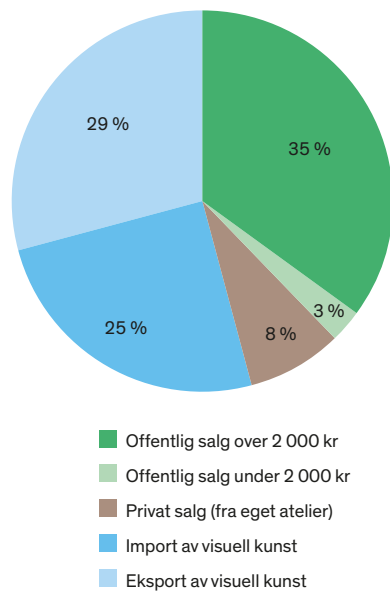
	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOM- SNITTLIG ÅRLIG ENDRING
Salg av visuell kunst	1 606	1 786	2 033	13 %
Visningsinntekter	95	102	108	6 %
Vederlag og opphavsrettsinntekter	35	35	38	4 %
Totalt	1 736	1 923	2 178	12 %

Både import og eksport av visuell kunst utgjør en betydelig andel av omsetningen i den visuelle kunstbransjen, og dette understreker hvor viktig internasjonal handel er for denne bransjen. Av inntektene fra salg av visuell kunst utgjorde eksportinntektene MNOK 594 i 2016, MNOK 306 i 2015 og MNOK 394 i 2014, jf. figur 4.1.1. Dette innebærer en gjennomsnittlig årlig vekst på 36 prosent, til tross for nedgangen fra 2014 til 2015. Det er disse eksportinntektene som driver veksten i den visuelle kunstbransjen fra 2015 til

¹ Alle tall for foregående år er justert etter konsumprisindeksen (KPI) til 2016-kroner.

Figur 4.1.1 Samlede inntekter fra salg av visuell kunst i 2014–2016, inkl. eksport (MNOK og gjennomsnittlig årlig endring)

Figur 4.1.2 Fordeling av inntekter fra salg av visuell kunst inkl. eksport i 2016

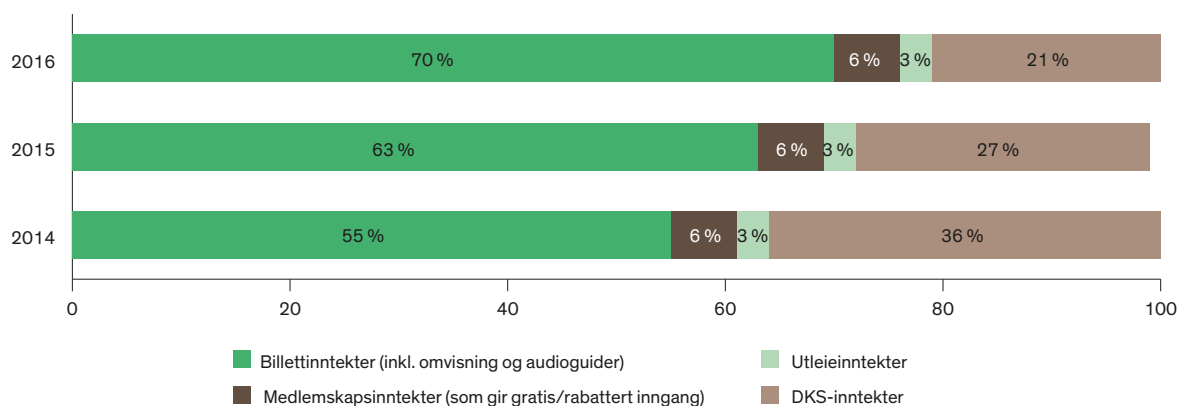
2016, ettersom inntektene i det norske markedet har sunket med 2 prosent i samme periode. Omsetningen i det norske markedet har samtidig en gjennomsnittlig årlig vekst på 10 prosent fra 2014 til 2016, på grunn av den sterke veksten fra 2014 til 2015.

Det offentlige salget av kunst over 2 000 kr i Norge utgjorde den største andelen av inntektene fra salg av visuell kunst, med 35 prosent i 2016,

jf. figur 4.1.2. Samtidig ser vi at den samlede internasjonale handelen, altså import og eksport, utgjorde hele 54 prosent av det totale salget i 2016. Det er 9 prosentpoeng mer enn i 2015. Import utgjorde 25 prosent og eksport 29 prosent av salget. Det private salget av visuell kunst fra kunstneres eget atelier utgjorde 8 prosent av salgsinntektene.

Visningsinntekter for visuell kunst omfatter salg av billetter og omvisninger på kunstmuseer, samt kunstforeninger og kunsthaller sine inntekter fra salg av medlemskap. Denne inntektskategorien omfatter også aktørenes inntekter fra utleie av visuell kunst. I tillegg har vi inkludert inntekter fra forestillinger i Den kulturelle skolesekken (DKS) som viser visuell kunst. I 2016 utgjorde de samlede visningsinntektene i det norske markedet MNOK 101,3, noe som innebærer en gjennomsnittlig årlig vekst på 9 prosent fra 2014.

Det er billettinntektene som står for den klart største andelen av visningsinntektene for visuell kunst med 70 prosent av inntektene, jf. figur 4.1.3. Billettinntektene andel av de totale visningsinntektene i Norge var 55 prosent i 2014, og inntektene fra denne kategorien har dermed økt med 15 prosentpoeng fra 2014 til 2016. Inntekter fra DKS har imidlertid sunket tilsvarende, mens medlemskapsinntekter og utleieinntekter har holdt seg stabile i perioden. Det er med andre ord veksten i billettinntektene som utgjør veksten i de totale visningsinntektene.

Figur 4.1.3 Fordeling av ulike type visningsinntekter i Norge i 2014–2016

4.2. Inntekter fra salg av visuell kunst

I dette avsnittet presenteres inntektene fra salg av visuell kunst. Med salg av visuell kunst sikter vi til det *forbrukere* betalte for å kjøpe ulike former for visuell kunst i perioden 2014 til 2016. Forbrukere kan både være enkeltpersoner som kjøper visuell kunst til eget bruk, og ulike former for private og offentlige organisasjoner og bedrifter som kjøper kunst til utsmykking eller til andre formål.

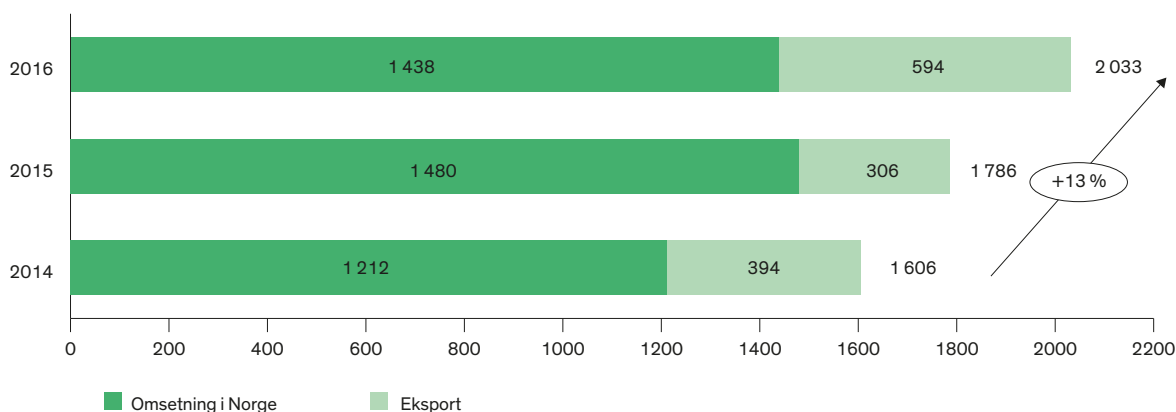
Det totale salget av visuell kunst refererer til alt offentlig salg av visuell kunst og kunst som er solgt direkte fra kunstneres eget atelier. Offentlig salg i denne sammenheng viser til salg som ikke skjer direkte mellom to privatpersoner. Både førstehånds- og annenhåndssalg er i utgangspunktet inkludert, men det private annenhåndssalget eksisterer det ikke samlede tall for. Denne delen av markedet er derfor ikke beskrevet i rapporten.

Salg av visuell kunst *i Norge* omfatter det forbrukere i Norge har betalt for å kjøpe ulike former for visuell kunst *i Norge*, samt forbrukere i Norge sin import av visuell kunst. *Eksport* av visuell kunst omfatter det norske aktører har solgt visuell kunst for i utlandet. For eksport og import av visuell kunst benytter vi tall på visuell kunst som

er importert inn til og eksportert ut fra Norge i henhold til deklarerer hos tollvesenet. I den grad norske aktører selger kunst i utlandet og betaler kunstavgift for det, vil det innebære at noe av eksporten også er talt med i det offentlige salget i Norge. Se metodekapitlet for nærmere beskrivelse av disse tallene og hvilket tallmateriale som inngår i statistikken.

4.2.1 Samlede inntekter fra salg av visuell kunst

De samlede inntektene fra salg av visuell kunst utgjorde MNOK 2 033 i 2016. Dette inkluderer salg i det norske markedet, samt import og eksport av kunstverk. Tilsvarende inntekter for 2014 var MNOK 1 606 og MNOK 1 786 for 2015. Salget har dermed økt med 13 prosent årlig i gjennomsnitt fra 2014 til 2016, justert for prisvekst. Dette er illustrert i figur 4.2.1. Veksten fra 2015 til 2016 drives av en særlig stor vekst i inntekter fra eksport av visuell kunst. Inntektene fra eksport er nær doblet fra 2015 (MNOK 306) til 2016 (MNOK 594). Inntekter fra salg av visuell kunst i Norge falt noe fra 2015 (MNOK

Figur 4.2.1 Samlede inntekter fra salg av visuell kunst i 2014–2016 (MNOK og gjennomsnittlig årlig endring)

1 480) til 2016 (MNOK 1 438), men på grunn av stor vekst fra 2014 til 2015 har den gjennomsnittlige årlige veksten siden 2014 vært 10 prosent.

I Norge skilles det mellom offentlig og privat salg av visuell kunst. Skillet mellom offentlig og privat salg stammer fra kunstavgiften, som skal betales for all offentlig omsetning av originale kunstverk med en salgspris på over 2 000 kr, både førstehånds- og annenhåndsomsetning.² Derfor skiller vi mellom offentlig salg over og under 2 000 kr i denne rapporten. Med offentlig salg menes all omsetning som ikke skjer direkte mellom to privatpersoner.

I 2016 utgjorde det offentlige salget av visuell kunst med en utsalgspris *over* 2 000 kr til sammen MNOK 715. Tilsvarende tall for 2014 var MNOK 631, jf. tabell 4.2.1. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 10 prosent fra 2014 til 2016. Det offentlige salget av visuell kunst med en utsalgspris *under* 2 000 kr har økt med 17 prosent årlig siden 2014 og utgjorde MNOK 53 i 2016. Inntektene fra salg i denne kategorien utgjorde altså den sterkeste veksten relativt sett i det norske markedet, men det er også den minste kategorien totalt.

Salg fra en kunstners eget atelier, uten noen form for mellomledd, regnes som privat salg og utgjør det private førstehåndssalget. For 2016 viser våre beregninger at det private salget fra kunstneres eget atelier utgjorde MNOK 155. Fjorårets rapport viste en nedgang i dette salget fra 2014 til 2015, men et oppdatert og mer presist datagrunnlag viser nå en gjennomsnittlig årlig vekst på 10 prosent.³ Ettersom privat annenhåndssalg ikke er rapporteringspliktig, har det ikke vært anledning til å kartlegge denne typen inntekter i vår statistikk.

2 Se nærmere redegjørelse i metodekapitlet.

3 En utfyllende beskrivelse av denne oppdateringen av datamateriale finnes i metodekapittelet.

Eksporten av visuell kunst i Norge var MNOK 594 i 2016 mot MNOK 306 i 2015 og MNOK 394 i 2014. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 13 prosent. De reelle eksportinntektene vil sannsynligvis være noe høyere enn det som fremgår av statistikken fordi tallene som fremkommer her er basert på tolletaten sine tall på eksport av visuell kunst ut av Norge.⁴ Tolletatens tallgrunnlag og bruken i vår statistikk redegjøres nærmere for i tekstboks 4.2.1.

Det offentlige salget av kunst over 2 000 kr i Norge utgjorde den største andelen av salget med 35 prosent i 2016, jf. figur 4.2.2. Samtidig ser vi at den internasjonale handelen, altså import og eksport av visuell kunst, utgjorde 54 prosent av det totale salget i 2016. Det er 9 prosentpoeng mer enn i 2015, da import utgjorde 25 prosent og eksport 29 prosent av de totale inntektene fra salg. Inntekter fra det private salget av visuell kunst fra kunstneres eget atelier utgjorde 8 prosent.

4.2.2 Internasjonal handel med visuell kunst

I 2016 overgikk inntektene fra eksport av visuelle kunstverk importomsetningen. Den gjennomsnittlige verdien på de eksporterte kunstverkene var også betydelig høyere enn på de importerte.⁵ Tall fra tollvesenet viser at det ble importert 45 053 kunstverk til Norge i 2016, mens det ble eksportert 5 057 verk, jf. figur 4.2.3. Dette betyr

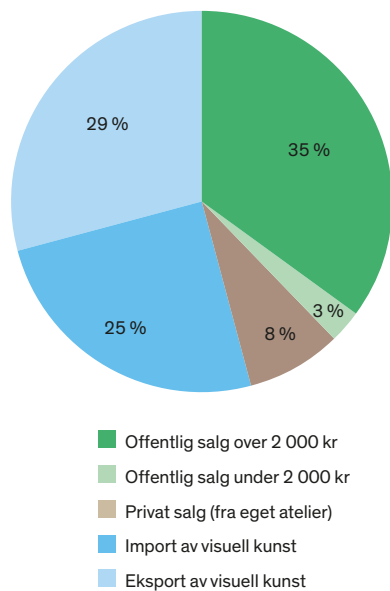
4 Det betales ikke toll for import og eksport av visuell kunst til og fra Norge, men all kunst skal likevel deklarerer for Tollvesenet ved innførsel og utførsel. SSB henter tall fra Tollvesenets informasjonssystem med næringslivet (TVINN).

5 Det er imidlertid viktig å merke seg at import av varer under 200 kr og eksport av varer under 5 000 kr ikke er underlagt deklareringsplikt hos Tollvesenet. Dette påvirker antall verk som registreres som importert og eksportert, og også den gjennomsnittlige verdi på importerte og eksporterte verk.

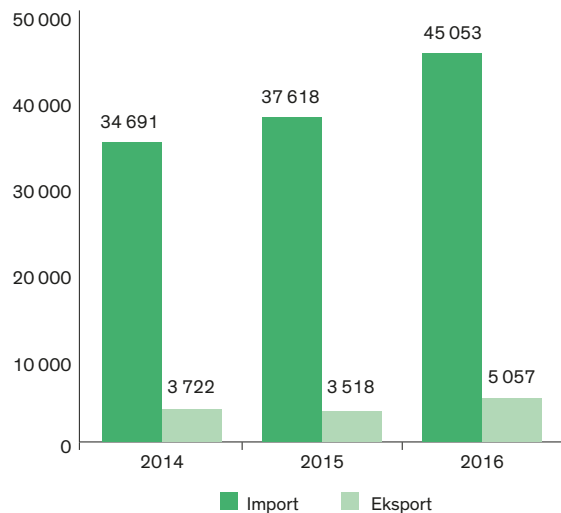
TABELL 4.2.1 SAMLEDE INNTEKTER FRA SALG AV VISUELL KUNST I 2014–2016, INKLUDERT EKSPORT

	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNI TTLIG ÅRLIG ENDRING
Salg i det norske markedet	1 212	1 480	1 438	10 %
Offentlig salg over 2 000 kr	631	786	715	8 %
Offentlig salg under 2 000 kr	38	47	53	17 %
Privat salg (fra eget atelier)	128	141	155	10 %
Import av visuell kunst	414	505	515	12 %
Eksport av visuell kunst	394	306	594	36 %
Totalt	1 606	1 786	2 033	13 %

4.2. INNETEKTER FRA SALG AV VISUELL KUNST

Figur 4.2.2 Fordeling av inntekter fra salg av visuell kunst inkl. eksport i 2016

Figur 4.2.3 Antall kunstverk importert og eksportert i 2014–2016

Kilde: SSB/Tolletaten

at den gjennomsnittlige verdien på de importerte kunstverkene var omtrent NOK 11 000, mens den gjennomsnittlige verdien på de eksporterte kunstverkene var omtrent NOK 118 000. Tilsvarende ble det importert 34 691 visuelle kunstverk til Norge og eksportert 3 722 kunstverk fra Norge i 2014. Vi ser altså tendenser til en vekst i den internasjonale handelen av visuell kunst også når det gjelder antallet kunstverk. Når det gjelder den gjennomsnittlige verdien på kunstverkene som

importeres og eksporteres, varierer dette betydelig fra år til år i perioden og det er ikke mulig å se en tydelig trend her. Dette kan også knyttes til at salg av særlig dyre kunstverk vil kunne ha betydelig innvirkning på tallene for import og eksport. For eksempel ville salget av «Skrik» i 2012 hatt betydelig påvirkning på eksporten dersom det hadde vært inkludert i denne rapportens tidsserie.

En stor andel av eksportinntektene kommer fra noen enkeltland. USA gikk i 2016 forbi

TEKSTBOKS 4.2.1

Fordeler og ulemper med bruk av tolletatens tall

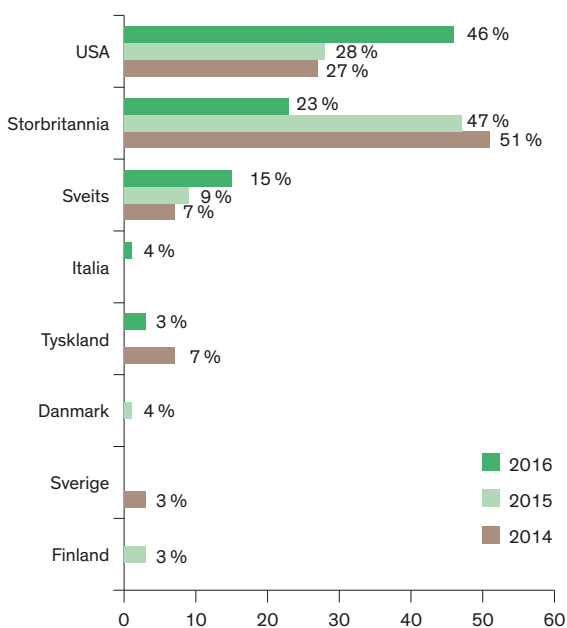
I statistikken benyttes tolletatens tall over deklarererte kunstverk ved innførsel til Norge (import) og utførsel fra Norge (eksport). Disse er reliable tall som er sammenlignbare over tid. Det er imidlertid også noen utfordringer med bruken av disse tallene som utdypes i det følgende.

Kunsten deklarerer innenfor fire ulike definisjoner som er gitt i tolltariffen. Disse definisjonene har (frem til 2017) vært materialbaserte og samsvarte ikke nødvendigvis med et moderne kunstbegrep, slik den visuelle kunstbransjen ser det. Ved flere anledninger har norske kunstnere hatt vansker med å få importert kunstverk til Norge under tolltariffens definisjoner, noe som har ført til en endring i regelverket (endring sent i 2016 og utvidet endring fra og med mars 2017).

Videre blir det ved fortolling ikke tatt hensyn til hva de eksporterte verkene selges for i utlandet. Det innebærer for eksempel at dersom et verk selges til en høyere pris på auksjon i utlandet enn verket er blitt verdsatt til ved fortolling i Norge, fanges ikke dette opp i vårt tallgrunnlag. Dette medfører dermed at våre tall for eksport heller er underestimert enn overestimert.

Storbritannia som det største eksportlandet. Mer enn to tredjedeler av eksporten har alle tre årene gått til USA og Storbritannia, noe som trolig har en sammenheng med de store auksjonshusene i disse landene. Deretter følge Sveits, hvor en stadig større andel av eksporten går. 15 prosent av eksporten fra Norge i 2016 gikk til Sveits. Eksporten til Storbritannia har kun en svak nedgang, slik at den sterke nedgangen i andelen av eksporten primært drives av sterk vekst i eksport til andre land, og særlig til USA og Sveits. For de øvrige landene er det vanskelig å se et tydelig mønster for eksporten, og landene Italia, Tyskland, Danmark, Sverige og Finland veksler på å være inne blant de fem største eksportlandene i vår oversikt. Figur 4.2.4 viser hvordan eksporten av visuell kunst fra Norge fordeler seg på de fem landene med størst eksport for hvert år av måleperioden.

Veksten i eksport til USA kan videre ses i lys av salget av «Pikene på broen» av Edvard Munch ved Sotheby's i New York i 2016. Verket ble solgt for over 50 millioner dollar, eller MNOK 450 med daværende dollarkurs. Selgeren av verket var anonym, slik at det er ikke sikkert at verket kom fra Norge og således er med i våre tall. Men dersom det var en aktør i Norge som solgte maleriet utgjør det en betydelig del av eksporten, og er den drivende faktoren bak veksten i eksportinntektene.

Figur 4.2.4 De største eksportlandene i 2014–2016

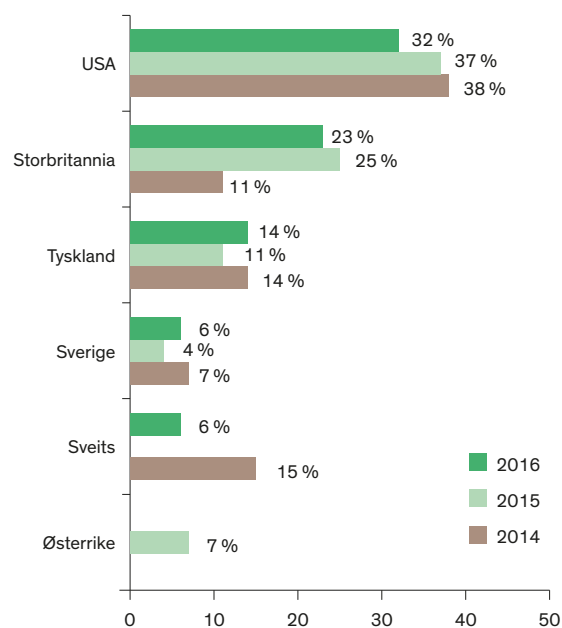
Kilde: SSB/Tolletaten

Når det gjelder omsetning fra import av visuell kunst er også USA og Storbritannia dominerende, jf. figur 4.2.5. Disse to landene stod for om lag halvparten av den totale importen i 2016. Tyskland representerer også en stabilt høy andel av importen for visuell kunst, med 14 prosent av totalen i både 2016 og 2014. Import fra Sverige utgjør en relativt jevn andel, mens Sveits og Østerrike virker å ha større svingninger i hvor stor andel av importen de representerer.

4.2.3 Fordeling av salget på ulike salgs- og kjøpskanaler

Salg av visuell kunst skjer gjennom ulike kanaler: forskjellige former for salgsgallerier (private, offentlige, kunstnerdrevne etc.), antikkforhandlere, auksjonsforretninger, kunstforeninger, kunstsentre, kunsthaller, messer, biennaler m.m. I tillegg skjer en økende andel av kunstmsetningen gjennom ulike former for *digitale* utsalgskanaler. Enkelte ledd handler ikke selv med kunsten, men fungerer som et bindeledd som kobler kjøper og selger ved å ta en provisjon for å tilrettelegge for handelen. All handel som skjer gjennom denne typen salgskanaler, regnes som offentlig og er dermed omfattet av loven om kunstavgift.

Det er i hovedsak selger som er ansvarlig for at kunstavgiften innbetales. Ved bestillingsoppdrag er det imidlertid kjøper av verket som skal

Figur 4.2.5 De største importlandene i 2014–2016

Kilde: SSB/Tolletaten

TEKSTBOKS 4.2.2

Private organisasjoner som kjøpere av visuell kunst

I tillegg til offentlige institusjoner og privatpersoner er både bedrifter og ideelle stiftelser viktige kjøpere av visuell kunst. Det skiller ikke mellom disse aktørtypene i tallmaterialet, men i forbindelse med årets rapport er det gjort undersøkelser for å kartlegge hvilke kanaler slike innkjøp skjer igjennom.

De store bedriftene vi har snakket med, kjøper kunst hovedsakelig via etablerte, offentlige gallerier. Inntektene vil dermed være inkludert i salgsinntektene i denne statistikken, all den tid det er betalt kunstavgift for kjøpet. Bedriftene vi har vært i kontakt med, informerer om at de i hovedsak prioriterer samtidskunst.

Sparebankstiftelsen DNB er en uavhengig stiftelse som har som formål å bidra til å komplettere samlingene til norske museer gjennom kjøp og utlån av verker. Stiftelsen samarbeider tett med utvalgte museer og kjøper inn verker museene ikke har, for dermed å låne ut verkene til norske museer igjennom langsiktige avtaler. Stiftelsen kjøper i all hovedsak internasjonal kunst på auksjoner i utlandet. I 2016 kjøpte stiftelsen kunst for 75 millioner kroner, og mesteparten av denne summen faller altså inn under import i vår statistikk.

betale inn kunstavgiften. På bakgrunn av de ulike aktørenes innbetaling av kunstavgiften kan man regne seg frem til hvor stor omsetning deres innbetaling representerer.

Den klart største andelen av det offentlige salget av visuell kunst med en utsalgsværdi på over 2 000 kr skjer gjennom gallerier, kunsthandler og auksjonshus. I 2016 ble det omsatt visuell kunst for MNOK 515 gjennom disse salgskanalene, jf. tabell 4.2.2. Det er imidlertid inntektene fra salg av visuell kunst gjennom offentlige institusjoner som har hatt den klart største veksten i omsetningen i perioden med en gjennomsnittlig årlig vekst på 40 prosent. Dette skyldes særlig veksten fra 2014 til 2015, da omsetningen registrert av denne aktørtypen nærmest doblet seg. For alle kategoriene har det vært en vekst i omsetning siden 2014, selv om omsetningen har falt noe fra 2015 til 2016.

Ettersom oversikten i tabell 4.2.2 er basert på hvem som har betalt kunstavgift og omsetning estimert på bakgrunn av dette, beskriver den delvis gjennom hvilken kanal omsetningen skjer, og delvis hvilken type aktør som har kjøpt kunsten. Det skyldes at det i hovedsak er selger som er ansvarlig for innbetaling av kunstavgift. Det er imidlertid noen unntak fra denne hovedregelen. Ved bestillingsoppdrag er det kjøper av verket som skal betale inn kunstavgiften. På bakgrunn av de ulike aktørenes innbetaling av kunstavgiften kan man regne seg frem til hvor stor omsetning deres innbetaling representerer. For kategoriene *Galleri/kunsthandel* og *Kunstforening/-senter* representerer den innbetalte kunstavgiften i all hovedsak salget som er gjennomført igjennom disse kanalene.

For kategorien *Offentlige institusjoner* er det ikke mulig å lese ut av de tilgjengelige tallene om

TABELL 4.2.2 OFFENTLIG SALG, BASERT PÅ ULIKE AKTØRERS INNBETALING AV KUNSTAVGIFT I 2014–2016

	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNI TTLIG ÅRLIG ENDRING
Offentlige institusjoner	66	123	118	40 %
Kunstforening/-senter	29	24	30	4 %
Galleri/Kunsthandel	489	589	515	4 %
Forening/enkeltperson	47	50	53	6 %
Totalt	631	786	715	8 %

TEKSTBOKS 4.2.3

Kunstavgift og markedsplasser

Kunstavgiften omfatter alt offentlig salg av visuell kunst i Norge hvor salgsprisen er over 2 000 kroner. Ved ordinært salg er selger eller formidler av kunsten ansvarlig for innbetalingen av avgiften. Ved utsmykkingsoppdrag, bestillingsverk og konkurranseutkast til bruk i det offentlige rom skal det også betales kunstavgift, men da er det den som blir eier av verket når det er slutført, som er ansvarlig for innbetalingen. Dermed vil altså kjøper ved disse anledningene være ansvarlig for innbetaling av kunstavgiften.

Fysiske og digitale markedsplasser fungerer som annonsekanaler, og det er dermed den enkelte selger av kunst ved slike markeder som er ansvarlig for innbetaling av kunstavgift. Slike markedsplasser har i liten grad en samlet oversikt over hvor mye som selges, slik at kunst som selges her til en utsalgspris under 2 000 kroner, i begrenset grad er dekket av statistikken. Eventuelle salg som skjer igjennom slike markedsplasser og formidlingsinstanser som det ikke innbetales kunstavgift for, inngår ikke i tallene som presenteres i denne statistikken.

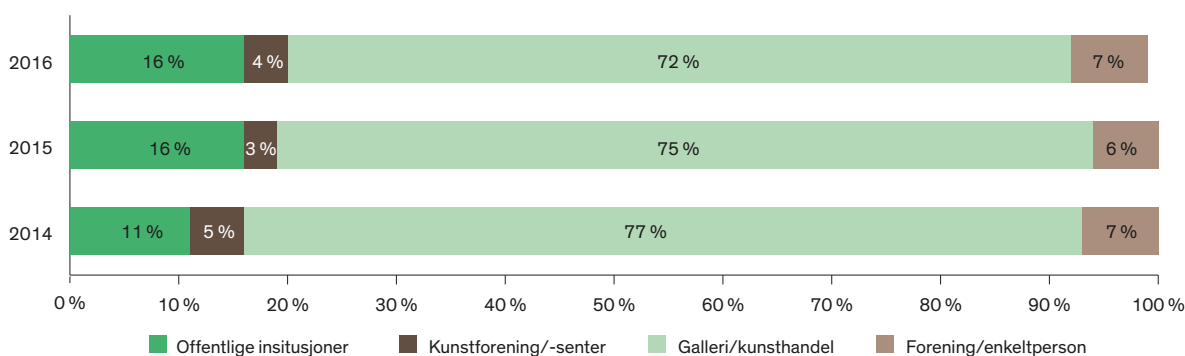
den innbetalte kunstavgiften refererer til salg eller kjøp av visuell kunst.⁶ Ifølge BKH er imidlertid den største andelen av den innbetalte kunstavgiften fra offentlige institusjoner knyttet til utsmykking i kommunal og statlig regi. Avgiftsinnbetalingen fra offentlige institusjoner tilsvarte salg av visuell kunst på MNOK 118 i 2016, mot MNOK 123 i 2015 og MNOK 66 i 2014. Omsetningen fra denne aktøren i kunstmarkedet har dermed i gjennomsnitt økt med 40 prosent årlig siden 2014.

6 Dersom enkeltpersoner selger kunst gjennom offentlige salgskanaler, digitale eller fysiske, er salget avgiftspliktig, og selger har ansvaret for å innbetale kunstavgift til BKH. I tillegg er kjøp av visuell kunst avgiftspliktig dersom det er et bestillingsverk og/eller skal stilles ut i et offentlig rom. I dette tilfellet er det kjøper av kunstverket som er pliktig til å betale kunstavgift til BKH. Den innbetalte kunstavgiften til BKH fra foreninger/enkeltpersoner vil dermed omfatte alt kjøp og salg som er skjedd på denne måten.

Fra kategorien *Foreninger/enkeltpersoner* ble det innbetalt kunstavgift til en verdi av MNOK 53 i 2016. Denne kategorien har hatt en jevn vekst fra MNOK 47 i 2014 og MNOK 50 i 2015. For denne kategorien er det ikke mulig å lese ut fra den tilgjengelige statistikken om den innbetalte kunstavgiften refererer til salg eller kjøp av visuell kunst.

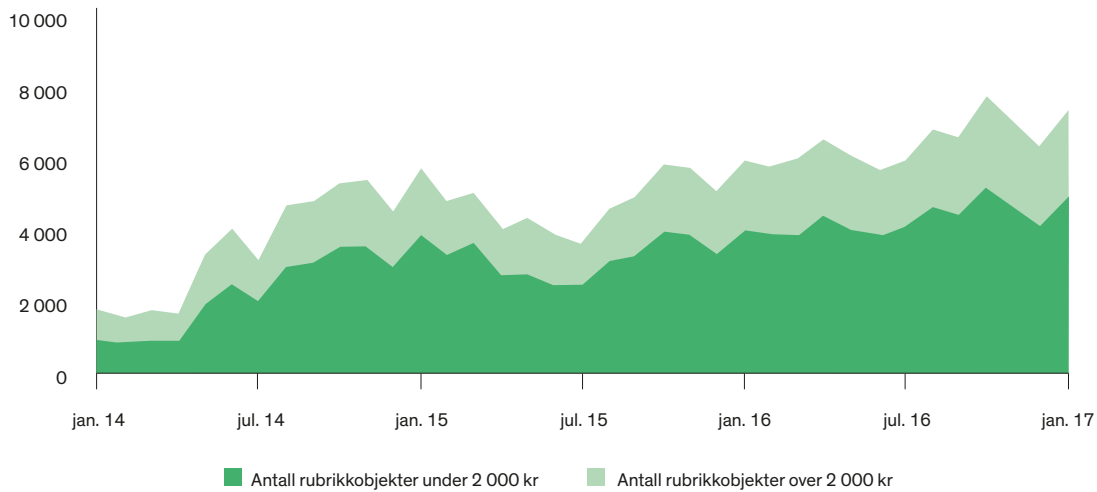
Inntekter fra salg av kunst gjennom gallerier og kunsthandler utgjør den klart største delen av det offentlige salget i Norge. I 2016 utgjorde denne kategorien 72 prosent, jf. figur 4.2.6.⁷ Galleriene og kunsthandlenes andel av omsetningen var imidlertid mindre i 2016 enn i de to foregående årene. Dette skyldes at veksten i de øvrige kategoriene, og særlig i offentlige institusjoner, har vært sterkere.

7 Denne regionale inndelingen inkluderer kun offentlig salg med utsalgspris over NOK 2 000.

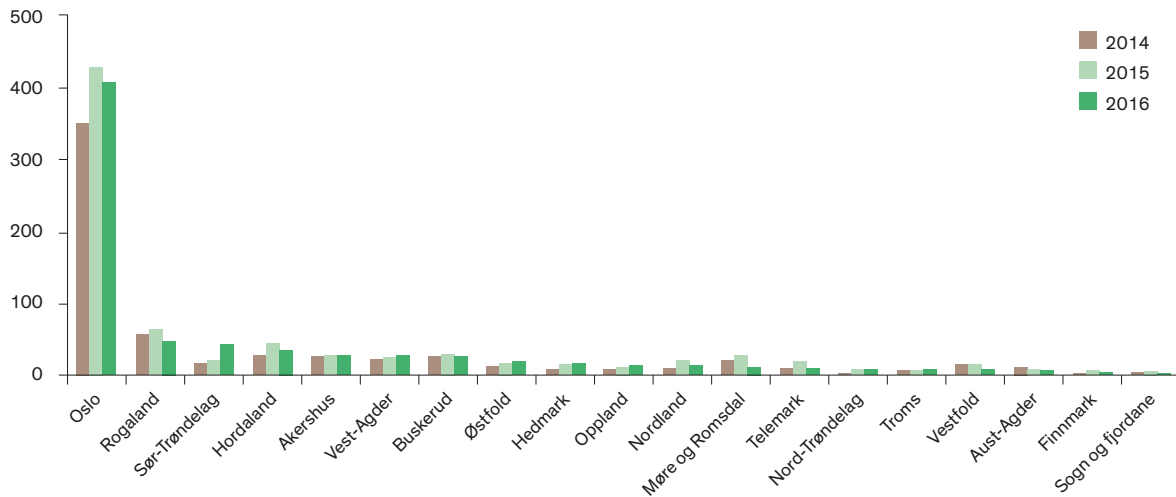

Figur 4.2.6 Andel salg gjennom av ulike aktører/omsetningskanaler i 2014–2016

4.2. INNETEKTER FRA SALG AV VISUELL KUNST

Figur 4.2.7 Antall rubrikkannonser publisert som kunst på finn.no ved månedsstart i 2014–2016

Figur 4.2.8 Regional inndeling av offentlig salg i 2014–2016 (MNOK)

Til årets rapport er det samlet inn tall på hvor mange rubrikkannonser som er publisert på den digitale markedsplassen finn.no i kategorien kunst ved starten av hver måned, illustrert i figur 4.2.7. Ved inngangen av januar 2014 var det registrert 1 787 annonser i kunstkategorien på finn, mot 7 471 annonser ved inngangen til 2017. Selv om det ikke eksisterer tall for hvor mange av disse annonsene som har ført til salg, indikerer tallene at omsetningen i dette markedet har vokst betydelig. Tallene viser også at en stor del av veksten kom etter at avgiften for å publisere en annonse ble fjernet i mai 2014. Allikevel er det også vekst i antallet annonser fra 2015 til 2016, både i annonser for kunst med en utsalgspris over og under 2 000 kr. I 2016 gjaldt om lag to tredjedele-

ler av annonsene kunst med utsalgspris på under 2 000 kr og som dermed er unntatt kunstavgift.

Når vi deler det offentlige salget inn på de ulike fylkene, står Oslo for en overlegen andel av salget av visuell kunst, jf. figur 4.2.8.⁸ Hovedstadsfylket representerer i alle tre årene en større del av omsetningen enn resten av landets fylker til sammen. Oslo-dominansen har også styrket seg i løpet av måleperioden da forskjellen mellom Oslo og Rogaland, fylket med nest størst omsetning alle tre årene, har økt. I 2016 hadde Oslo mer enn 8 ganger så stor omsetning som Rogaland. Til sammenligning var forholdstallet i underkant av 6 i 2014. Det er også verdt å merke seg at

⁸ Denne regionale inndelingen inkluderer alt offentlig salg, uavhengig av salgspris.

begge trøndelagsfylkene har mer enn doblet inntektene fra salg av visuell kunst siden 2014.

En viktig presisering knyttet til den geografiske fordelingen av salgsinntekter er at inntektene er basert på fakturaadressen til aktøren som betaler inn kunstavgiften for et kjøp/salg. Det innebærer at kjøperen av kunsten kan være fra et annet fylke, selv om kunstverket omsettes i Oslo.

4.2.4 Førstehåndssalg, annenhåndssalg og utsmykking

Ved innbetaling av kunstavgift skilles det mellom førstehåndssalg, annenhåndssalg (videresalg) og salg knyttet til utsmykkingsoppdrag, bestillingsverk mm. Det skyldes at det er selger eller formidler som er ansvarlig for innbetaling av avgiften ved salg, mens det er den som blir eier av verket når det er sluttført, som er ansvarlig for innbetaling av kunstavgift ved utsmykkingsoppdrag. Basert på den innbetalte kunstavgiften som er registrert for de tre kategoriene er det mulig å estimere det totale salget for disse kategoriene.⁹

I 2016 utgjorde inntekter fra førstehåndssalget 59 prosent av inntektene fra det avgiftspliktige salget i Norge jf. figur 4.2.9. Tilsvarende

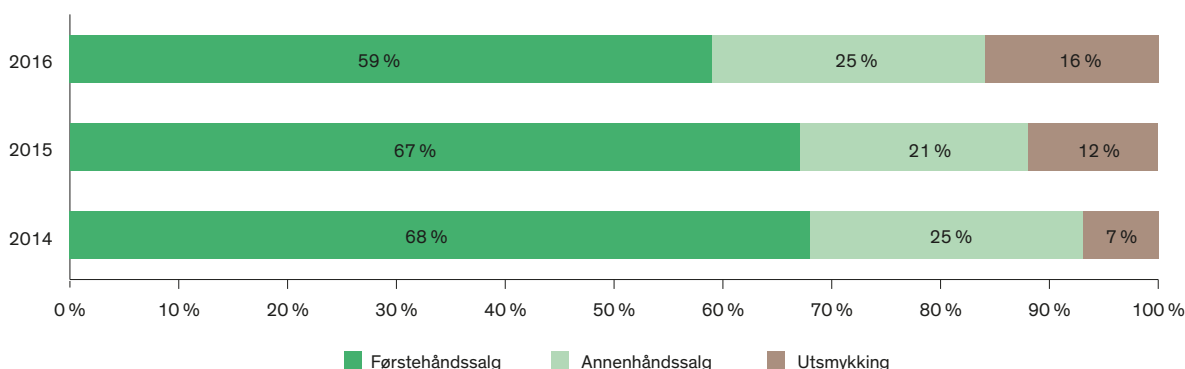
tall for 2014 og 2015 var henholdsvis 68 prosent og 67 prosent. Sammenlignet med tidligere år har dermed andelen av inntektene som stammer fra førstehåndssalg av visuell kunst sunket med henholdsvis 8 og 9 prosentpoeng siden 2015 og 2014.

Inntektene fra annenhåndssalget utgjorde 25 prosent av de totale inntektene i 2016 mot 21 prosent i 2015 og 25 prosent i 2014. Inntekter fra utsmykking er den omsetningstypen som vokser mest relativt sett. Denne utgjorde 16 prosent i 2016, mot 7 prosent i 2014. BKH oppgir i den forbindelse at en kombinasjon av reell økning i aktivitet innenfor denne kategorien og mer effektiv innkreving av kunstavgift trolig forklarer denne sterke veksten.

Til årets rapport er det også innhentet detaljerte tall knyttet til den følgerettspliktige delen av omsetningen i Norge.¹⁰ For 2015 og 2016 utgjorde kunstsalg med en salgspris fra og med NOK 100 000 til NOK 250 000 den største delen av den følgerettspliktige kunstomsetningen, jf. tabell 4.2.3. Tallene viser en avgrenset del av den totale salgsomsetningen i Norge. Allikevel gir tallene en indikasjon på at dyrere kunstverk (med pris over MNOK 2,5) i liten grad omsettes i Norge. Sammen med store eksporttall, tyder det på at slike verk selges i det internasjonale markedet.

9 Ved annenhåndssalg kan salget være følgerettspliktig. I disse tilfellene har vi i våre beregninger trukket ut følgerettsvederlag og justert det estimerte salget for de tilfellene det er betalt en lavere sats pga. følgeretten (se metodekapittel for detaljer).

10 Dette inkluderer altså kun om lag 5 prosent av det totale salget av visuell kunst i det norske markedet.

Note: Kun avgiftspliktig salg (offentlig salg med salgssum som er over 2 000 kr).

Figur 4.2.9 Offentlig salg av visuell kunst, fordelt på omsetningstyper i 2014–2016

4.2. INNTEKTER FRA SALG AV VISUELL KUNST

TABELL 4.2.3 DETALJER FØLGERETTSPLIKTIG KUNSTOMSETNING I NORGE I 2015 OG 2016

PRISKATEGORIER	2015		2016	
	ANTALL SALG	MNOK	ANTALL SALG	MNOK
Over MNOK 10	-	-	-	-
MNOK 5–10	1	9,1	-	-
MNOK 2,5–5	-	-	-	-
MNOK 1–2,5	2	3,4	8	11,0
NOK 500 000–MNOK 1	11	7,7	11	6,1
NOK 250 000–500 000	31	10,7	30	10,2
NOK 100 000–250 000	126	19,4	139	20,6
NOK 50 000–100 000	192	13,4	170	11,4
EUR 3 000–NOK 50 000	264	9,9	311	11,3
Total følgerettsomsetning	627	73,7	669	70,6

Note: Tallene viser kun følgerettspliktig omsetning, dvs. videresalg av opphavsrettslige vernede verk der kunstner har krav på følgerett. Her er det altså fremstilt tall for omsetning fra salg og ikke selve følgerettsvederlaget. Videre inngår kun omsetning som skjer *i Norge*. Priskategoriene starter på EUR 3 000 ettersom dette er minstegrensen norske myndigheter har satt for følgeretten. Salg til en pris under dette vil ikke medføre følgerett.

4.3 Visningsinntekter

Visningsinntekter for visuell kunst i Norge er inntekter fra publikums betaling for å se og oppleve visuell kunst i Norge. Dette omfatter inntekter fra salg av billetter (*billettinntekter*) i forbindelse med utstilling av visuell kunst, herunder eventuelle inntekter fra omvisning (*omvisningsinntekter*) og inntekter i forbindelse med utlån av *audioguides*. Videre er inntekter fra salg av medlemskap for de ulike visningsaktørene (*medlemskapsinntekter*) inkludert i de tilfellene et slikt medlemskap gir gratis eller rabatterte inngang til utstillinger. I tillegg er visningsaktørers inntekter fra utleie av hele eller deler av egen kunstsamlingen til andre aktører (i Norge eller i utlandet) også inkludert (*utleieinntekter*). Nytt for årets rapport er at også visningsinntekter knyttet til Den kulturelle skolesekken (DKS) er inkludert.

Visningsinntekter i Norge er samlet inn fra kunstmuseer¹¹, kunstsentre og kunstforeninger i Norge inkludert kunsthaller, Kulturtanken og Oslo DKS, samt Kunst i Skolen, Kunst på Arbeidsplassen og Norsk billedhuggerforening. Visningsinntekter i utlandet (eksport) omfatter visnings-

aktører i Norge sine inntekter fra utleie av kunst til utenlandske visningsaktører. Se metodekapitlet for nærmere detaljer.

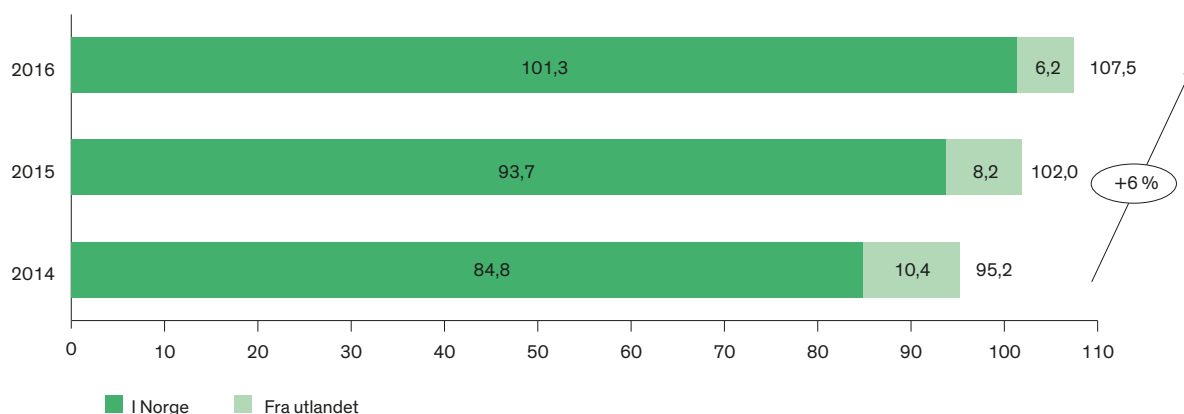
4.3.1 Samlede visningsinntekter

De samlede visningsinntektene for visuell kunst, inkludert eksport, utgjorde MNOK 107,5 i 2016, jf. figur 4.3.1. Det gir en gjennomsnittlig årlig vekst på 6 prosent fra 2014. Veksten i inntekter er relativt jevn for treårsperioden denne statistikken dekker.

Visningsinntektene fra utlandet utgjorde MNOK 6,2 i 2016 mot MNOK 8,2 og MNOK 10,4 foregående år. Det er dermed visningsinntektene i Norge som er bakgrunnen for veksten i de totale visningsinntektene da veksten fra inntekter i Norge kompenserte for fallet i inntekter fra utlandet.

De samlede visningsinntektene i Norge utgjorde i 2016 MNOK 101,3, sammenlignet med MNOK 93,7 i 2015 og MNOK 84,8 i 2014, jf. tabell 4.3.1. Billettinntektene, inkludert inntekter fra omvisning og audioguides, står for en stor andel av disse inntektene med MNOK 70,6.

11 Kunstnernes Hus er inkludert i kategorien kunstmuseer.

Figur 4.3.1 Samlede visningsinntekter i 2014–2016 (MNOK og gjennomsnittlig årlig endring)

TABELL 4.3.1 SAMLEDE VISNINGSINNTEKTER I 2014–2016

	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNTLIG ÅRLIG ENDRING
Visningsinntekter i Norge	84,8	93,7	101,3	9 %
- Billettinntekter (inkl. omvisning og audioguides)	46,5	59,4	70,6	23 %
- Medlemskapsinntekter (som gir gratis/rabatteret inngang)	5,2	5,7	6,4	11 %
- Utleieinntekter	2,8	3,0	2,9	2 %
- DKS-inntekter	30,4	25,6	21,3	-16 %
Visningsinntekter utland	10,4	8,2	6,2	-22 %
Samlede visningsinntekter	95,2	102,0	107,5	6 %

TEKSTBOKS 4.2.1

Enkeltaktører har stor påvirkning på billettinntektene

Veksten i billettinntektene kan i noen grad tilskrives stor vekst i besøkstall (og billettinntekter) hos enkelte aktører. Fra 2014 til 2015 hadde for eksempel Munchmuseet en særlig stor vekst i billettinntekter og var derfor en viktig driver for veksten i billettinntekter totalt.

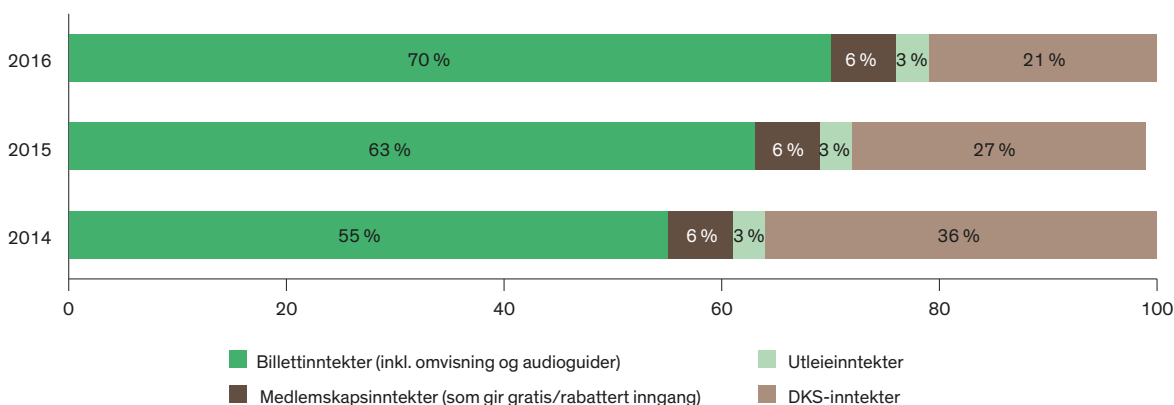
I 2016 var det bl.a. en sterk vekst i billettinntektene hos Nasjonalgalleriet og Henie Onstad som bidro til veksten i billettinntektene totalt sett.

Bakgrunnen for de økte billettinntektene hos Nasjonalgalleriet var økt antallet besøkende samt en økning i billettprisene. Bakgrunnen for økte billettinntekter hos Henie Onstad tilskrives to svært populære utstillinger med Nikolai Astrup og Yayoi Kusama, som begge bidro til en betydelig vekst i antall besøkende. Samtidig ble billettprisene midlertidig økt i forbindelse med Kusama-utstillingen.

Det er også denne inntektstypen som driver veksten i visningsinntektene, med en gjennomsnittlig årlig vekst på 23 prosent siden 2014. Den nest største inntektskategorien er DKS-inntekter som utgjorde MNOK 21,3 i 2016. Denne inntektskategorien har hatt en negativ utvikling i de tre årene målingen dekker og har en gjennomsnittlig årlig nedgang på 16 prosent. Medlem-

skapsinntektene har økt med 11 prosent årlig siden 2014, mens inntekter fra museenes utleie av kunst har økt med 2 prosent årlig siden 2014.

Billettinntekter står for 70 prosent av de totale visningsinntektene i Norge i 2016, jf. figur 4.3.2. Av de samlede billettinntektene er det inntekter fra billetter ved kunstmuseene som står for tilnærmet alle billettinntekter (99 prosent).

Figur 4.3.2: Fordeling av ulike type visningsinntekter i Norge i 2014–2016

Billettinntektene andel av de samlede visningsinntektene var 55 prosent i 2014 og inntektene fra denne kategorien har dermed økt med 15 prosentpoeng fra 2014 til 2016. Inntektene fra DKS har imidlertid sunket tilsvarende, mens medlemskapsinntekter og utleieinntekter har holdt seg stabilt i perioden. Det er med andre ord veksten i billettinntektene som utgjør veksten i de totale visningsinntektene.

Når det gjelder medlemskapsinntekter, står kunstforeningene for 49 prosent av inntektene i 2016. I 2015 var tilsvarende andel 69 prosent. Veksten i medlemskapsinntektene fra 2015 til 2016 kan således tilskrives kunstmuseene.

Medlemskapsinntektene er avgrenset til medlemskap som gir gratis eller rabatterte inngang til utstillinger med visning av visuell kunst.

Kunstsentrene har i all hovedsak gratis utstillinger og dermed svært lite inntekter knyttet til visning av visuell kunst. Dette gjelder også kunstutstillinger ved gallerier og auksjonshus. Det er også verdt å merke seg at utlån og byttelån av kunstverk og samlinger skjer i betydelig grad, men at det i liten grad tas inntekter for dette. I forbindelse med slikt utlån tas det i mange tilfeller kun betalt for vedlikehold, frakt, forsikring og lignende, som ikke omfattes av statistikken. Dette gjelder både nasjonalt, hvor Nasjonalmuseet har omfattende utlånsavtaler, og internasjonalt. Munchmuseet hadde for eksempel i 2015 en byttelånsavtale med Van Gogh-museet i Amsterdam i forbindelse med et samarbeid om en felles utstilling ved de to museene.

Antall besøkende med billett på kunstmuseer har i gjennomsnitt økt med 8 prosent per år fra 2014 til 2016. Det skyldes veksten fra 2014 til 2015, hvor antall besøkende gikk fra 718 268 til 892 366. Selv om det var en reduksjon til 811 745 i antall besøkende i 2016, ser vi altså fremdeles en vekst i perioden. Tallene over antall

besøkende er ikke direkte sammenlignbare med inntektstallene som er presentert over i dette kapitlet. Vi benytter tall fra Museumsstatistikken¹² til å kartlegge dette, og denne inkluderer ikke samtlige kunstmuseer i Norge. Utviklingstrekkene for dette utvalget av museer tyder imidlertid på at veksten i inntekter fra 2014 til 2015 primært dreide seg om økt antall besøkende, mens veksten fra 2015 til 2016 i større grad handlet om en høyere pris per besøkende.

4.3.2 Regional fordeling av visningsinntektene i Norge

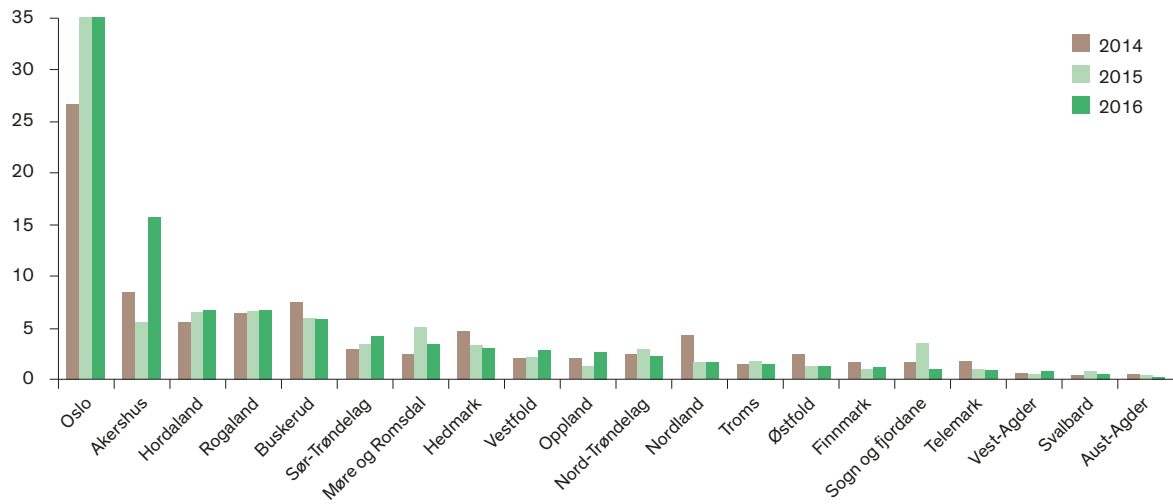
Tilsvarende som for salgsinntektene er Oslo det dominerende fylket hva gjelder visningsinntekter i Norge, jf. figur 4.3.3¹³. Store nasjonale institusjoner som Nasjonalmuseet, Munchmuseet mv. bidrar i betydelig grad til denne dominansen. Samtidig ser vi at veksten i inntekter hos Henie Onstad Kunstsenter i stor grad har bidratt til at Akershus har tatt en tydelig plass som fylket som hadde de nest største visningsinntektene i 2016.

At Oslo er det fylket med de høyeste visningsinntektene, er naturlig med tanke på innbyggertallet. Selv når det tas hensyn til dette, dominerer imidlertid Oslo sammenlignet med de andre fylkene, jf. figur 4.3.4. I 2016 hadde Oslo over dobbelt så høye inntekter per innbygger fra visning av visuell kunst som Akershus, som er fylket med nest mest visningsinntekter per innbygger.

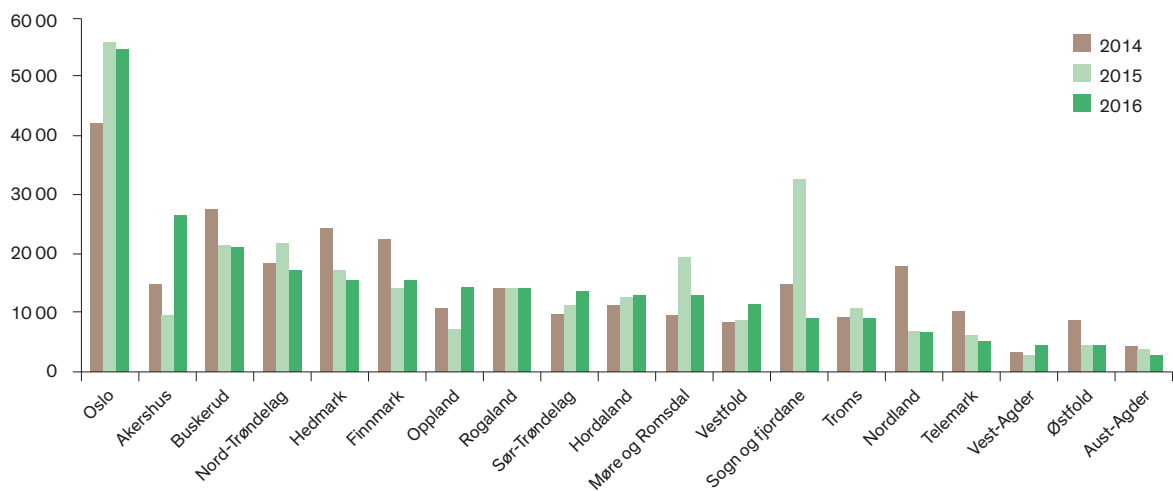
12 Museumsstatistikken samles inn årlig av Kulturrådet i samarbeid med SSB. Museumsstatistikken kan lastes ned her: <http://www.kulturradet.no/museum/statistikk>

13 Utleieinntekter er ikke inkludert i denne fordelingen.

4.3 VISNINGSINNTEKTER

Figur 4.3.3 Regional fordeling av visningsinntektene i Norge i 2014–2016 (MNOK)

Note: Vi har tatt bort Svalbard fra denne fordelingen grunnet særlig lavt antall faste innbyggere.

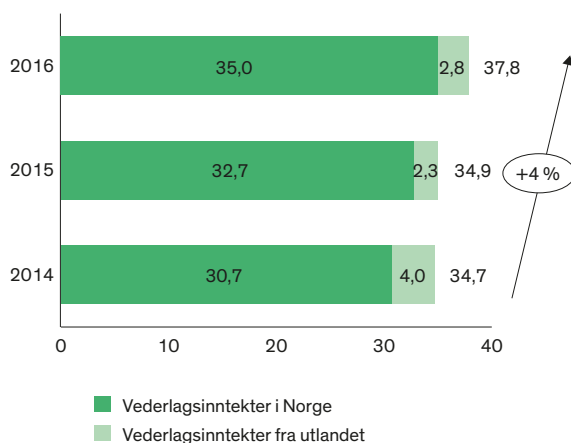
Figur 4.3.4 Visningsinntekter i Norge per 1 000 innbyggere i 2014–2016 (NOK)

4.4 Vederlagsinntekter

I de følgende avsnittene presenteres de samlede vederlagsinntektene som tilfaller den visuelle kunstbransjen i Norge for bruk eller videresalg av kunstverk. Inntektene består av vederlag som er samlet inn av rettighetsforvaltere, og som fordeles til aktører i den visuelle kunstbransjen.

Inntektene er delt inn i vederlagsinntekter fra Norge og vederlagsinntekter fra utlandet. Inntektene fra Norge er vederlag opphavsrettslige organisasjoner samler inn i Norge og fordeler til ulike opphavspersoner. Inntektene fra utlandet, som utgjør eksporten i dette kapitlet, er inntektene opphavsrettsorganisasjoner har samlet inn i utlandet og som tilfaller opphavspersoner i Norge.

Tallene viser at de samlede vederlagsinntektene i den visuelle kunstbransjen, inkludert vederlagsinntekter fra utlandet, utgjorde MNOK 37,8 i 2016, jf. figur 4.4.1 Dette er en økning fra de to foregående årene, da tilsvarende inntekter har utgjort i underkant av MNOK 35. Det gir en gjennomsnittlig årlig vekst på 4 prosent.

Figur 4.4.1 Samlede vederlagsinntekter for årene 2014–2016 (MNOK)

Veksten i vederlagsinntekter fra 2015 til 2016 fordeler seg både på inntekter i Norge og inntekter fra utlandet. Vederlagsinntektene i Norge har fortsatt å øke og utgjorde MNOK 35 i 2016. Siden 2014 har vederlagsinntektene i Norge hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 7 prosent, justert for prisvekst. Vederlagsinntektene fra utlandet økte fra MNOK 2,3 i 2015 til MNOK 2,8 i 2016. Disse inntektene var imidlertid likevel på et lavere nivå i 2016 enn i 2014 da vederlagsinntektene fra utlandet utgjorde MNOK 4,0.

Videre viser tallene at vederlagsinntektene i Norge utgjorde 93 prosent av de totale inntektene i 2016, mot henholdsvis 94 og 88 prosent i 2015 og 2014. Andelen av vederlagsinntekter fra utlandet økte altså med ett prosentpoeng fra 2015 til 2016 etter å ha sunket med 6 prosentpoeng fra 2014 til 2015.

Selv om kartleggingen har hatt til hensikt å skape et så fullstendig bilde som mulig av inntektene, er vederlaget for offentlig visning av kunstverk i offentlig eie (visningsvederlaget) ikke inkludert i statistikken.¹⁴ Dette skyldes at vederlaget ytes gjennom årlige bevilgninger over statsbudsjett og har likhetstrekk med offentlige støtteordninger, som ikke er inkludert i denne statistikken. De enkelte vederlagene er beskrevet i ytterligere detalj i neste avsnitt, samt i metodekapitlet.

4.4.1 Vederlagstyper

Vederlagene for bruk og videresalg av visuell kunst har noe ulike begrunnelser og innretninger. Tabell 4.4.1 viser størrelsen på de utbetalte vederlagsinntektene i Norge og fra utlandet samlet, fordelt på ulike vederlagstyper.

¹⁴ Dette visningsvederlaget utgjorde MNOK 55,7 i 2014, MNOK 58,3 i 2015 og 60,1 i 2016.

TABELL 4.4.1 SAMLEDE VEDERLAGSINNTEKTER, INKLUDERT EKSPORT I 2014–2016 (MNOK)

TYPE VEDERLAG	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNIITTLIG ÅRLIG ENDRING
Kopieringsvederlag	11,0	12,1	12,6	7 %
Kabelvederlag	0,4	0,6	1,0	66 %
Utstillingsvederlag	10,2	11,4	12,7	12 %
Følgerettsvederlag	3,4	3,2	3,4	-1 %
Lisensieringsvederlag	9,8	7,5	8,2	-7 %
Totalt, samlede vederlagsinntekter, inkludert eksport	34,7	34,9	37,8	4 %

TEKSTBOKS 4.4.1

Utstillingsvederlaget

Staten har inngått en avtale med en rekke kunstnerorganisasjoner om utstillingsvederlag for framvisning av kunstverk i kunstnerens eie. Alle statlige eller statlig støttede institusjoner som stiller ut kunst som er eid av kunstneren, skal betale kunstnerne utstillingsvederlag etter fastsatte satser. Utbetalingen fra staten til utstillingsarrangørene skjer innenfor rammene av statstilskuddet den aktuelle utstillingsarrangøren får. Det gis altså ingen egne, øremerkede bevilgninger til utstillere til dette formålet og det finnes foreløpig ikke noen sentral oversikt over utstillingsvederlag fra offentlige eller offentlig støttede visningssteder.

Tall for utstillingsvederlaget er derfor basert på kunstnerens egenrapportering igjennom næringsoppgaven for billedkunstnere. Fjorårets rapport baserte sitt anslag på en undersøkelse fra 2015 hvor utstillingsarrangørene oppga sine utbetalinger. Dette ga et lavere anslag for utstillingsvederlag enn det kunstnerne selv har rapportert, noe som kan skyldes at kunstnere ikke alltid sonderer mellom utstillingsvederlag, utstillingshonorar og andre utstillingsrelaterte inntekter.

Kopieringsvederlaget og utstillingsvederlaget er de største vederlagene i den visuelle kunstbransjen, og begge vederlagene økte i perioden 2014–2016. Det minste vederlaget, kabelvederlaget, har den relativt største veksten, med en gjennomsnittlig årlig vekst på 66 prosent i perioden 2014 til 2016. Utstillingsvederlaget står for den største absolutte veksten, da det har økt med MNOK 2,5 fra 2014 til 2016. Utstillingsvederlaget utgjorde dermed det største vederlaget i den visuelle kunstbransjen i 2016.

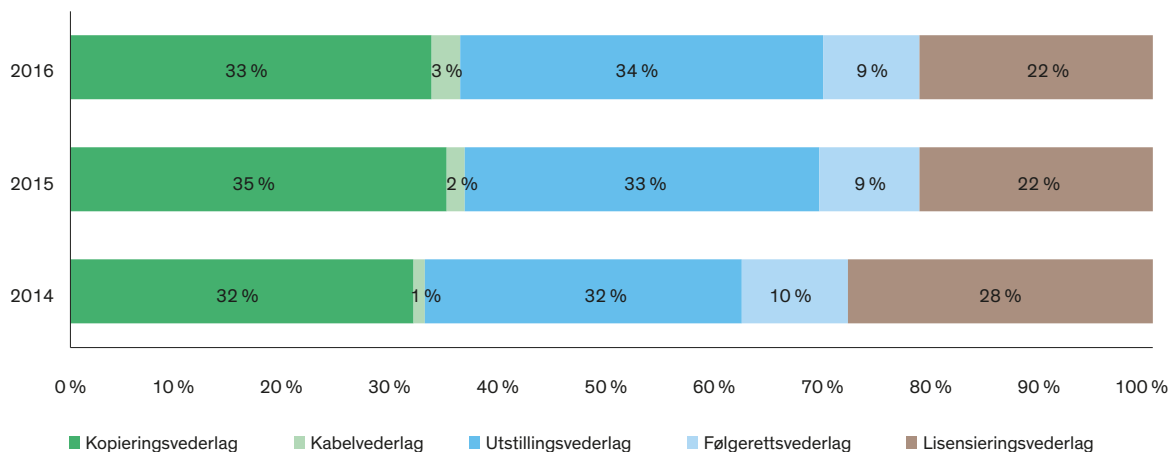
Kopieringsvederlaget er et vederlag som stammer fra opphavspersoners rett på vederlag i forbindelse med lovlig kopiering av verk igjennom avtale med Kopinor. Dette er kollektive avtaler som inngås med private og offentlige organisasjoner og utbetales kunstnerorganisasjonene. I 2016 ble det utbetalt MNOK 12,7 i kopieringsvederlag, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 7 prosent fra 2014 da tilsvarende utbetaling var MNOK 11. For alle tre årene utgjorde vederlag fra utlandet 1 prosent av de totale vederlagsinntektene for kopiering.

Vederlag for sekundær utnyttelse av lyd og levende bilder (tv-distribusjon, kulturarv, undervisning, privatkopiering) omtales i denne rapporten som *kabelvederlag*. I 2016 var utbetalt kabelvederlag til den visuelle kunstbransjen MNOK 1. Av dette var halvparten av inntektene innkrevd fra utlandet. Inntektene fra utlandet har økt samtidig som inntektene i Norge var nesten på nivå med 2015.

Utstillingsvederlaget er et vederlag som statlige og statlig støttede utstillingsarrangører betaler til kunstnere som kompensasjon for lån og framvisning av verk i kunstnerens eie i utstilling i Norge eller i utlandet. For 2016 er dette vederlaget estimert å utgjøre MNOK 12,7.

Følgerettsvederlaget er et vederlag kunstnere eller deres etterkommere mottar i forbindelse med videresalg av et kunstverk.¹⁵ Følgerettsvederlaget utgjorde til sammen MNOK 3,4 i 2016 og er dermed omtrent på nivå med utbetalingene i

15 http://www.bono.no/vare_tjenester/folgerett_introduksjon/

Figur 4.4.2 Prosentfordeling vederlagsinntekter, inkl. eksport i 2014–2016

2014 etter en liten nedgang til 2015. Dette vederlaget er et internasjonalt regulert vederlag for kunstverk med en salgspris på over 3 000 EUR og er begrunnet med at kunstneren skal få ta del i verdiøkningen for eget verk. Vederlaget settes som en prosentvis sats av salgssummen ved videresalg og er tatt ut av datagrunnlaget i kapittel 2. I 2016 var 669 verk omsatt i Norge omfattet av følgerettsvederlaget.

Lisensieringsvederlag er vederlag for bruk av kunstverk i bøker, undervisning, informasjonsmateriell, i logoer, på produkter og nettsider, i annonser eller ved andre former for reproduksjon.¹⁶ Det samlede lisensieringsvederlaget, inkludert eksport, var MNOK 8,2 i 2016. Dette er en økning på 8 prosent fra 2015, hvor det utgjorde MNOK 7,5, men fremdeles lavere enn i 2014, da det utgjorde MNOK 9,8.¹⁷

Figur 4.4.2 viser den prosentvise fordelingen av de ulike vederlagene. Figuren viser at forde-

lingen av de ulike vederlagene er relativt jevn fra 2015 til 2016. Dette skyldes at alle vederlagstypene øker noe. Også følgerettsvederlag og lisensieringsvederlag øker altså, etter å ha hatt en nedgang mellom 2014 og 2015.

4.4.2 Vederlagsinntekter i Norge

Vederlag utbetales til kunstnere i form av kollektive og individuelle vederlag. De *kollektive vederlagene* fordeles gjennom Kopinors og Norwacos medlemsorganisasjoner og kommer den enkelte rettighetshaver til gode gjennom stipender og kollektive formål. Det er *kopieringsvederlag* og *kabelvederlag* som utgjør de kollektive vederlagene som er inkludert i denne statistikken. De *individuelle vederlagene* utbetales av Billedkunst Opphavsrett i Norge (BONO) samt av ulike statlige eller statlig støttede visningssteder (*utstillingsvederlaget*), direkte til den enkelte rettighetshaver. *Utstillingsvederlag*, *følgerettsvederlag* og *lisensierings-*

16 Solhjell og Øien (2012) *Det norske kunstfeltet*.

17 http://www.bono.no/vare_tjenester/lisensiering_introduksjon/

TABELL 4.4.2: VEDERLAGSINTEKTER I NORGE I 2014–2016

TYPE VEDERLAG	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNIITTLIG ÅRLIG ENDRING
Kollektive vederlag	11,1	12,6	12,9	8 %
- Kopieringsvederlag	10,9	12,0	12,4	7 %
- Kabelvederlag	0,2	0,6	0,5	97 %
Individuelle vederlag	19,7	20,1	22,0	6 %
- Utstillingsvederlag	10,2	11,4	12,7	12 %
- Følgeretts- og lisensieringsvederlag	9,5	8,7	9,4	0 %
Vederlagsinntekter i Norge	30,7	32,7	35,0	7 %

vederlag utgjør de individuelle vederlagene i denne statistikken.¹⁸

Kollektive vederlag i Norge utgjorde MNOK 12,9 i 2016, jf. tabell 4.4.2. Disse vederlagene fortsetter å øke etter å ha utgjort MNOK 12,6 i 2015 og MNOK 11,0 i 2014. Dette gir en gjennomsnittlig årlig vekst på 8 prosent i perioden 2014 til 2016. Kabelvederlaget er det eneste vederlaget som har en svak nedgang fra 2015 til 2016, men det har samtidig doblet seg sammenlignet med 2014. De individuelle vederlagene, som består av utstillingsvederlag og følgeretts- og lisensieringsvederlag, utgjorde MNOK 22,1 i 2016, noe som tilsvarer en vekst på 10 prosent fra 2015. Siden 2014 har disse vederlagene hatt en samlet gjennomsnittlig årlig vekst på 6 prosent.

4.4.3 Vederlagsinntekter fra utlandet

Vederlagsinntekter fra utlandet består av inntekter som betales fra utenlandske opphavsrettsorganisasjoner til opphavspersoner i Norge. Dette utgjorde totalt MNOK 2,8 i 2016, noe som er en vekst fra MNOK 2,3 i 2015. Tallet er imidlertid fremdeles noe lavere enn i 2014 da de totale vederlagsinntektene fra utlandet utgjorde MNOK 4,0 jf. tabell 4.4.3.

De kollektive vederlagene har en sterk vekst, relativt sett, og utgjør over dobbelt så mye i 2016 (MNOK 0,7) som i 2014 (MNOK 0,3). Kabelvederlaget fra utlandet viser spesielt sterk vekst, men dette skyldes primært at det var tilnærmet ingen betalinger i 2015.

18 Følgeretts- og lisensieringsvederlagene fra 2014 og 2015 er ikke mulig å dele inn i vederlag som kommer fra Norge og fra utlandet og presenteres dermed samlet i oversiktene som er fordelt på inntekter i Norge og fra utlandet. For 2016 utgjør følgerettsvederlaget i Norge MNOK 3,4 og lisensieringsvederlaget i Norge MNOK 6,0.

De individuelle vederlagene, følgeretts- og lisensieringsvederlag, har en svak vekst fra 2015 (MNOK 2,1) til 2016 (MNOK 2,2). Fallet i disse inntektene fra MNOK 3,7 i 2014 gjør imidlertid at den gjennomsnittlige årlige veksten for perioden er -9 prosent.

4.4.4 Kunstnere som har mottatt høyest følgerettsvederlag i 2016

Tekstboks 4.4.2 viser de 20 kunstnerne som har mottatt høyest følgerettsvederlag fra BONO i 2016. Listen består av 17 norske og 3 utenlandske kunstnere. For 2015 var det 14 norske kunstnere på tilsvarende liste. For 2016 består listen av 5 nålevende¹⁹ kunstnere og 15 avdøde. Kunstnerne som er i live, mottar følgerettsvederlaget direkte, mens for de avdøde kunstnerne tilfaller vederlaget kunstnerens arvinger.

Tekstboks 4.4.3 viser de ti norske, nålevende kunstnerne som mottok høyest utbetaling i følgerettsvederlag fra BONO i 2016. Begge listene er oppgitt i alfabetisk rekkefølge. Fire av disse ti kunstnerne er nye navn, sammenlignet med tilsvarende oversikt i 2015. Både i 2015 og 2016 inneholder oversiktene utelukkende mannlige kunstnere. Innenfor kategorien nålevende norske kunstnere tilfaller 33 prosent av verdien i følgerettsvederlagene og 25 prosent av antallet følgerettsvederlagene kvinner. Dette indikerer at norske nålevende kvinnelige kunstnere mottar mindre følgerettsvederlag enn menn fordi de omsetter verk i lavere priskategorier, oftest verk under minstegrensen norske myndigheter har satt for følgeretten, dvs. om lag kr 30 000 for ett enkelt salg (EUR 3 000).

19 Frans Widerberg døde i 2017, men er talt med de nålevende for 2016.

TABELL 4.4.3 VEDERLAGSINNTEKTER FRA UTLANDET I 2014–2016 (MNOK)

TYPE VEDERLAG	2014 MNOK	2015 MNOK	2016 MNOK	GJENNOMSNI TTLIG ÅRLIG ENDRING
Kollektive vederlag	0,3	0,2	0,7	120 %
- Kopieringsvederlag	0,1	0,2	0,2	13 %
- Kabelvederlag	0,2	0,0	0,5	6545 %
Individuelle vederlag	3,7	2,1	2,2	-20 %
- Følgeretts- og lisensieringsvederlag	3,7	2,1	2,2	-20 %
Vederlagsinntekter fra utlandet	4,0	2,3	2,8	-9 %

TEKSTBOKS 4.4.2

Oversikt over de 20 kunstnerne som har mottatt høyest følgerettsvederlag fra BONO i 2016

Bergman, Anna-Eva

Ekeland, Arne

Fjell, Kai

Gundersen, Gunnar S.

Haukeland, Arnold

Heramb, Thore

Johannessen, Jens

Kavli, Arne

Kivijärvi, Kåre

Melgaard, Bjarne

Nesch, Rolf

Nupen, Kjell

O'Neill, Terry

Picasso, Pablo

Polke, Sigmar

Pushwagner, Hariton

Rian, Johannes

Sitter, Inger

Weidemann, Jakob

Widerberg, Frans

TEKSTBOKS 4.4.3

Oversikt over de ti norske, nålevende kunstnerne som mottok høyest utbetaling i følgerettsvederlag fra BONO i 2016

Bjertnes, Sverre

Bleken, Håkon

Gullvåg, Håkon

Johannessen, Jens

McAlinden, Mikkel

Melgaard, Bjarne

Nerdrum, Odd

Olsen, Kjell Erik Killi

Pushwagner, Hariton

Strand, Svein

Scenekunst i tall 2016

Figurer, tabeller og tekstbokser

FIGURER

91	Figur 5.1.1 Billettinntekter i Norge fordelt på ulike scenekunstuttrykk. Prosent av samlede inntekter i 2016
93	Figur 5.2.1 Samlede inntekter fra scenekunstforestillinger i 2016
94	Figur 5.2.2 Inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge i 2016. Andel av samlede inntekter
97	Figur 5.2.3 Inntekter fra DKS per fylke i 2014–2016
97	Figur 5.2.4 Antall hendelser i DKS per fylke i 2014–2016
98	Figur 5.2.5 Billettinntekter i Norge fordelt på ulike scenekunstuttrykk i 2016. Andel av samlede inntekter
99	Figur 5.2.6 Andel som har brukt ulike kulturtilbud siste 12 måneder
99	Figur 5.2.7 Andel av befolkningen i ulike aldersgrupper som har benyttet ulike kulturtilbud i 2016
99	Figur 5.2.8 Antall solgte billetter til scenekunstforestillinger i Norge i 2016
100	Figur 5.2.9 Fordeling på forestillingstyper blant tilskuddsmottakere i 2016
101	Figur 5.2.10 Antall besøkende på forestillinger i utlandet (som har fått støtte over UD's reisestøtteprogram)
101	Figur 5.2.11 Antall visninger i utlandet (som har fått støtte over UD's reisestøtteprogram)

TABELLER

93	Tabell 5.2.1 Inntekter fra scenekunstforestillinger, 2016
94	Tabell 5.2.2 Inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge i 2016
96	Tabell 5.2.3 Inntekter fra Den kulturelle skolesekken i 2014–2016
98	Tabell 5.2.4 Inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge fordelt på ulike kunstneriske uttrykk i 2016
100	Tabell 5.2.5 Inntekter fra utlandet
102	Tabell 5.3.1 Samlede vederlagsinntekter til scenekunstbransjen i 2016

TEKSTBOKSER

95	Tekstboks 5.2.1 Riksteatret
95	Tekstboks 5.2.2 Bedriftsmarked og sponsorarrangement
95	Tekstboks 5.2.3 Historiske spel
96	Tekstboks 5.2.4 Den kulturelle skolesekken
100	Tekstboks 5.2.5 Land med scenekunstnere fra Norge
101	Tekstboks 5.2.6 Co-produksjoner og internasjonal scenekunst
103	Tekstboks 5.3.1 Teaterstykket Elling gjør suksess i utlandet

5.1 Omsetning i scenekunstbransjen

Den samlede omsetningen i scenekunstbransjen var på MNOK 1 016 i 2016, jf. tabell 5.1.1. Denne omsetningen refererer til inntekter fra scenekunstforestillinger og vederlags- og opphavsrettsinntekter.

Scenekunst skiller seg fra de øvrige kunstbransjene som omfattes av denne rapporten (musikk, litteratur og visuell kunst), ved at bransjen ikke er kjennetegnet av (omsetning av) et fysisk objekt. Der musikkbransjen selger innspilt musikk i fysisk (CD'er) eller digitalt (strømming) format, litteraturbransjen selger litteratur i fysisk (bøker) og digitalt (e-bøker) format og den visuelle kunstbransjen selger kunstverk, er omsetningen i forbrukerleddet i scenekunst knyttet til en fremføring som skjer her og nå, og som således ikke et fysisk (eller digitalt) objekt. Det er med andre ord et sentralt element i scenekunsten at utøvelsen av kunstarten skjer her og nå og i møte med et publikum. Dette fremføringsaspektet ligger til grunn for at film og tv-innspillinger ikke er regnet med som scenekunst i denne rapporten, og «Scenekunst i tall» inkluderer derfor ikke salgsinntekter på samme måte som de øvrige kunstbransjene.

Inntektene som kartlegges for denne kunstbransjen er i all hovedsak knyttet til billettinntekter for fremføring av scenekunst. Av de samlede inntektene på MNOK 1 021 utgjorde inntekter fra salg av billetter til scenekunstforestillinger

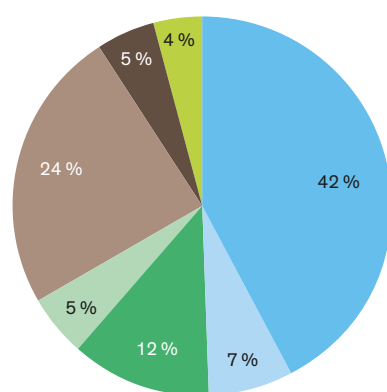
MNOK 1 016, dvs. 99 prosent av de samlede inntektene. Tilsvarende utgjorde vederlagsinntektene i bransjen MNOK 5,5, og dermed 1 prosent av de samlede inntektene, jf. tabell 5.1.1.

Videre er det et kjennetegn ved scenekunsten at den er en kollektiv kunstart som involverer mange ulike profesjoner, og ofte preges av tverrfaglighet i kunstprosessen. Nettopp denne tverrfagligheten gjør det komplekst å definere scenekunst. I arbeidet med rapporten defineres scenekunst som et samlebegrep for teater, dans, opera, performance og ulike varianter av show, revyer og stand-up.

For deler av datagrunnlaget som er samlet inn, kan vi presentere fordelingen av billettinntekter på ulike kunstuttrykk/sjangre, jf. figur 5.1.1.

TABELL 5.1.1 DEN SAMLEDE OMSETNINGEN I SCENEKUNSTBRANSJEN I 2016

	2016	
	MNOK	PROSENT
Fremføringsinntekter (Inntekter fra scenekunstforestillinger)	1 016	99 %
Vederlagsinntekter	5,5	1 %
Totale inntekter i Norge	1 021	100 %

- Teater (inkl. musikkteater/musikal)
- Dans
- Opera
- Historiske spel
- Revy/show/standup
- Den kulturelle skolesekken
- Ukategorisert

Figur 5.1.1 Billettinntekter i Norge fordelt på ulike scenekunstuttrykk. Prosent av samlede inntekter i 2016

Billettinntekter fra teaterforestillinger i Norge utgjorde 42 prosent av de samlede inntektene fra scenekunstforestillinger, og teater er således den største sjangerkategorien. Inntekter fra teater inkluderer i denne sammenhengen billettinntekter fra musikkteater/musikal. Også inntekter fra barneteater er inkludert i disse tallene.

Videre utgjorde inntekter fra billetter for revy, show og standup 24 prosent av de samlede inntektene og dette er dermed den nest største kategorien i 2016. Inntekter fra billetter til operaforestillinger utgjorde 12 prosent av de samlede inntektene, mens inntekter fra danseforestillinger utgjorde 7 prosent. I denne kategorien er alle former for dans tatt med, det vil si både klassisk dans, samtidsdans, hip hop, folkedans m.m.

I tillegg til de nevnte kunstuttrykkene har vi inkludert tall for fremføringer av scenekunst gjennom Den kulturelle skolesekken (DKS), og billettinntekter for historiske spel. Inntektene fra historiske spel og fra DKS utgjorde begge 5 prosent av de samlede billettinntektene.

5.2 Inntekter fra scenekunstforestillinger

I dette avsnittet presenteres inntektene fra forestillinger i scenekunstbransjen. Med dette sikter vi til det forbrukere samlet betalte for å oppleve ulike former for scenekunst i 2016. Forbrukere er i hovedsak enkeltpersoner som kjøper billetter til billetterte arrangementer. I tillegg har vi inkludert tall fra Den kulturelle skolesekken.

De samlede visningsinntektene refererer til inntekter i Norge og fra utlandet. Inntektene i Norge omfatter det forbrukere i Norge har betalt for å kjøpe billetter på billetterte scenekunstarangementer i Norge. Inntektene fra utlandet (eksport) omfatter i denne sammenheng det aktører i Norge har fått i honorarer for å vise scenekunst i utlandet. Dette redegjøres nærmere for i neste avsnitt.

5.2.1 Samlede inntekter fra scenekunstforestillinger

De samlede inntektene fra visning av scenekunst utgjorde MNOK 1 016 i 2016, jf. tabell 5.2.1. Dette inkluderer billettinntekter i det norske markedet og inntekter fra utlandet.

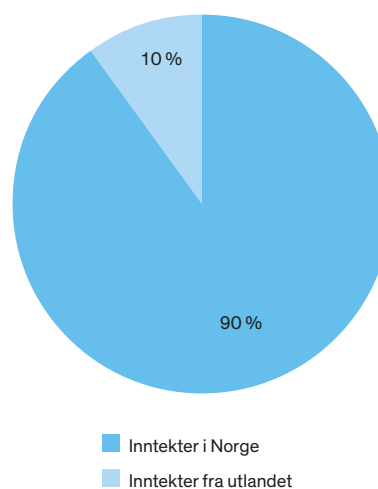
Inntektene fra scenekunstforestillinger i Norge utgjorde MNOK 918 i 2016. Tilsvarende utgjorde inntekter fra utlandet MNOK 98. Eksportinntektene utgjør med andre ord 10 prosent av de samlede inntektene fra scenekunstforestillinger, jf. figur 5.2.1. Det er imidlertid

viktig å presisere at inntektene i Norge og utlandet ikke er direkte sammenlignbare, da vi for inntektene i Norge presenterer tall på billettinntekter, mens eksportinntektene omfatter honorarer som scenekunstnere får for deres oppvisninger i utlandet. Grunnen til at vi bruker honorarer og ikke billettinntekter som mål på inntekter fra utlandet, er at vi er interessert i de inntektene som kommer direkte tilbake til aktører i Norge.

Som vi kommer nærmere tilbake til, er norsk scenekunstbransje betydelig mer aktiv på den internasjonale arena enn det som fremkommer av størrelsen på honorarer fra utlandet. Dette kan bl.a. illustreres med at scenekunstnere som mottok reisestøtte over UD's reisestøttestipend holdt forestillinger for til sammen 126 000 publikummere i 2016. I tillegg vil det være aktivitet som ikke inkluderes i tallene, da mange scenekunstnere ikke mottar honorar for sine opptredener i utlandet. Dette redegjøres nærmere for i avsnitt 5.2.4.

TABELL 5.2.1 INNTEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER, 2016

	2016	
	MNOK	PROSENT
Fremføringsinntekter (Inntekter fra scenekunstforestillinger)	1 016	99 %
Vederlagsinntekter	5,5	1 %
Totale inntekter i Norge	1 021	100 %

Figur 5.2.1 Samlede inntekter fra scenekunstforestillinger i 2016 (prosent)

5.2.1.1 Samlede inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge

Scenekunst formidles på en rekke ulike typer visningsarenaer. Viktige arenaer er de nasjonalt støttede produserende og programmerende scenene, der de produserende er kjennetegnet av å produsere egne oppsetninger. De produserende virksomhetene er ulikt organisert og har i varierende grad faste ensembler og kunstnere engasjert på prosjektbasis. Innenfor dans er det kun Nasjonalballetten og Carte Blanche som er produserende institusjoner med faste stillinger for dansere og koreografer.

Programmerende scener produserer i mindre grad forestillinger selv, men inviterer kompanier til å spille på egen scene og er således viktige formidlere av de frittstående kompanienes forestillinger.

Mens de programmerende scenene i tiltakende grad også co-produserer forestillinger, arbeider de produserende teatrene i økende grad også programmerende og samarbeider med frittstående kompanier. Det er altså ikke snakk om et skarpt skille mellom produserende og programmerende teatre.

Norsk teater- og orkesterforening (NTO) er arbeidsgiver- og interesseorganisasjon for profesjonelle, offentlige støttede virksomheter innen scenekunst og musikk. Foreningen representerer en omfattende infrastruktur av forskjelligartede virksomheter. NTOs medlemmer består av nasjonale og regionale institusjoner, samt offentlig finansierte produserende og programmerende teatre, scener, orkestre, musikkensembler og kor. Eksempler på medlemmer er Nationaltheatret, Trøndelag Teater, Det Norske Teatret, Carte Blanche, Brageteatret, Den norske Opera & Ballett m.fl.

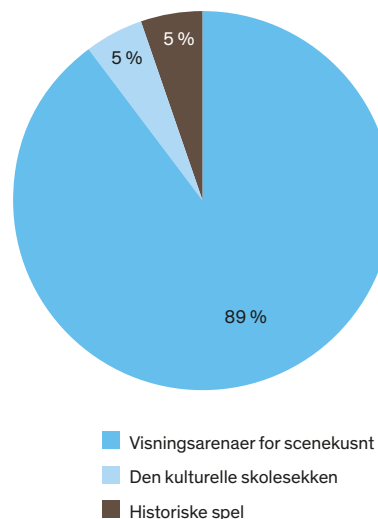
I tillegg til de offentlig finansierte produserende og programmerende scenene kommer privatteatrene som er privat eid og ikke mottar fast offentlig tilskudd. De største privatteatrene er organisert i foreningen Produsentforeningen for Privatteatre, og omfatter blant annet Edderkoppen Teater og Latter. Videre er de mange kulturhusene og andre former for lokale scener viktige visningsarenaer for scenekunst.

I datainnsamlingen til denne rapporten har vi hatt visningsarenaene som utgangspunkt, og samlet inn tall på billettinntekter blant annet fra de største billettformidlingsselskapene i Norge. Det betyr at vi dekker en svært stor andel av alle visningssteder for scenekunst i Norge, og tallene som presenteres er således svært dekkene og reliable. Samtidig gir denne tilnærmingen ikke mulighet til å skille direkte mellom ulike typer

visningsarenaer (f.eks. programmerende teater, produserende teatre og privatteatre). Siden vi har samlet inn tall fra Den kulturelle skolesekken og for oppføring av historiske spel for seg, kan vi presentere inntektstallene fra disse områdene for seg.

Våre beregninger viser at samlede inntektene fra scenekunstforestillinger i Norge utgjorde MNOK 918, jf. tabell 5.2.2. Dette inkluderer billettinntekter fra alle typer visningsarenaer og scener, herunder NTO-medlemmer, privatteatre, kulturhus, andre (lokale) scener, festivaler m.m. Billettinntekter fra Den kulturelle skolesekken og historiske spel er imidlertid skilt ut. Av de samlede inntektene utgjorde dette henholdsvis MNOK 49 og MNOK 50, og dermed 5 prosent av de samlede inntektene, jf. figur 5.2.2.

Vi vil presisere at det ikke er mulig å sammenligne inntektstallene som presenteres i tabell 5.2.2. med oversikt over antall besøkende som presenteres i avsnitt 5.2.2.4, da det her er snakk om ulike størrelser.

Figur 5.2.2 Inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge i 2016. Andel av samlede inntekter

TABELL 5.2.2 INNTEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER I NORGE I 2016

	2016	
	MNOK	PROSENT
Visningsarenaer for scenekunst	818	89 %
Den kulturelle skolesekken	49	5 %
Historiske spel	50	5 %
Samlede inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge	918	100 %

TEKSTBOKS 5.2.1**Riksteatret**

Riksteatret ble etablert i 1948 for å «fremje arbeidet med dramatisk kunst ut til folket bygd og by». Målet er at hele befolkningen i Norge skal få oppleve scenekunst av høy kvalitet. Teateret er et nasjonalt turnéteater som spiller på kulturhus og andre scener i hele Norge. De har mellom 12 og 14 landsdekkende turnéer i året. Repertoaret til Riksteatret varierer, men de legger særlig vekt på barne- og familieforestillinger. Riksteatret inngår i Norsk teater- og orkesterforening, og billettinntektene fra deres forestillinger inngår i statistikken.

Kilde: Riksteateret.no

TEKSTBOKS 5.2.2**Bedriftsmarked og sponsorarrangementer**

For deler av scenekunstbransjen er bedriftsmarkedet og sponsorer viktige inntektskilder. Med bedriftsmarkedet menes arrangementer hvor organisasjoner/bedrifter samles og scenekunstnere leies inn som konferansierer eller med annen type underholdning. Slike inntekter er ikke tatt med i denne statistikken.

Sponsorer involveres også i scenekunstarrangementer. Dette antar i hovedsak tre former:

- 1) Sponsor betaler for markedsføring ved et arrangement og mottar et antall gratisbilletter.
- 2) Sponsor betaler for en egen oppsetning og fordeler alle billetter selv.
- 3) Sponsor har egen avtale med rabatt for sine medlemmer, og bidrar til å markedsføre oppsetningen, men betaler ikke for dette.

Slike sponsorinntekter er ikke tatt med i denne statistikken.

TEKSTBOKS 5.2.3¹**Historiske spel**

Historiske spel er et samlebegrep for fremføringer der handlingen er historisk og/eller er knyttet til stedet spelet blir fremført på. Temaet kan være en reell historisk hendelse, et sagn eller en myte. I mange tilfeller er handlingen en kombinasjon av disse elementene.

Det fins ikke noen samlet oversikt over antall aktive spel i Norge, men Spelhandboka m.fl. antar at det i 2016 ble satt opp ca. 70 spel i Norge. Majoriteten av spelarrangørene er profesjonelle, men flere spel er også drevet av amatører på frivillig basis.

Spelet om Heilag Olav (ved Olsokdagene på Stiklestad) er det største spelet i Norge og hadde drøye 14 000 publikummere i løpet av fire oppsetninger i 2016. Spelet er det eldste norske spelet som fremdeles er aktivt. Spelet hadde urpremiere i 1954, den gang med tittelen Natterast på Sul.

Til sammen ble det solgt 200 000 billetter til historiske spel i Norge i 2016, og de totale billettinntektene utgjorde MNOK 50.

Kilde: Teateralliansen, Spelhandboka og Store norske leksikon

¹ Det fins ikke samlede tall eller statistikk over oppsetninger, publikum eller billettinntekter for de historiske spelene. Tallene som fremkommer i tekstboksen, er forsiktede estimater Teateralliansen og Spelhandboka har gjort for Rambøll. Tallene er blant annet basert på budsjett- og regnskapstall Teateralliansen sitter på i forbindelse med deres rolle som forvalter av Speltiiskuddet.

5.2.1.2 Den kulturelle skolesekken

Inntektene fra scenekunst som ble formidlet gjennom Den kulturelle skolesekken (DKS) i 2016 utgjorde MNOK 49 og 5 prosent av de samlede inntektene, jf. tabell 5.2.2. Disse tallene inkluderer formidlingshonorarer til scenekunstnere, reise- og diettgodtgjørelse, men ikke produksjonskostnader.

Når vi ser på utbetalte honorarer, er scenekunstmrådet det største av kunstmrådene i Den kulturelle skolesekken. I 2016 utgjorde inntektene knyttet til scenekunst 32 prosent av de totale inntektene til kunstfeltene fra Den kulturelle skolesekken. Tilsvarende andel for 2015 og 2014 var henholdsvis 32 og 34 prosent. I 2014 var imidlertid de totale inntektene fra Den kulturelle skolesekken betydelig større enn i 2015 og 2016: I 2014 var de samlede inntektene fra Den kulturelle skolesekken MNOK 216, mot MNOK 153 i 2015 og MNOK 156 i 2016. Inntektene fra scenekunst var også tilsvarende større og utgjorde MNOK 73 i 2014.

Det er stor variasjon i hvor mye DKS-inntekter som kommer fra de ulike fylkene, jf. figur

5.2.3. Buskerud er fylket som har brukt mest DKS-midler til formidling av scenekunst i 2014, 2015 og 2016. Samtidig har inntektene fra fylket gått noe ned i løpet av perioden. Dette gjør at forskjellen i inntekter som kommer fra Buskerud og Møre og Romsdal, som har brukt nest mest på scenekunst, er relativt liten i 2016. Videre fremkommer det at det er store variasjoner i hvor mye scenekunst som formidles gjennom DKS i de ulike fylkene.

Når det gjelder antall forestillinger er variasjonen mellom fylkene noe mindre enn for inntektene, jf. figur 5.2.4. Fylkene Møre og Romsdal, Akershus og Buskerud er fylkene med flest forestillinger i 2016. Ved å sammenligne antall hendelser og inntekter fra DKS, ser vi at det ikke er noen direkte sammenheng mellom hvor mye fylkene bruker på scenekunst i DKS og hvor mange forestillinger som er registrert. Ut fra tallene er det ikke mulig å si hvorfor det er såpass stor variasjon mellom fylkene her, men det kan ha en sammenheng med kostnader knyttet til formidlingen av ulike produksjoner og antallet kunstnere som er involvert.

TEKSTBOKS 5.2.4

Den kulturelle skolesekken

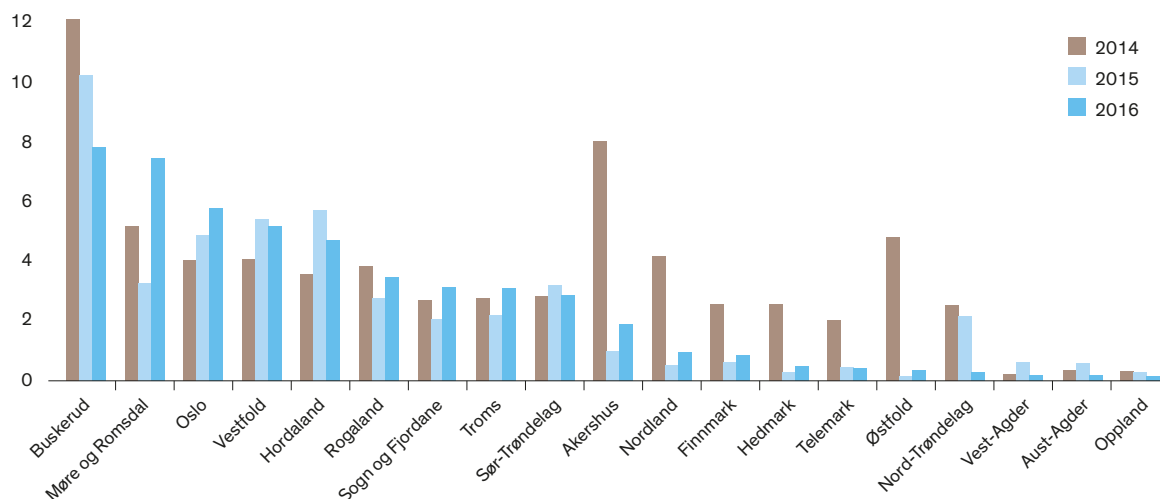
Den kulturelle skolesekken (DKS) er en nasjonal satsning som skal sørge for at alle skoleelever i Norge får møte profesjonell kunst og kultur. Ordningen gir elever over hele landet mulighet til å oppleve hele bredden av kulturuttrykk: scenekunst, visuell kunst, musikk, film, litteratur og kulturarv. For scenekunst produseres det i stor grad egne oppsetninger til den kulturelle skolesekken som scenekunstnere så reiser rundt og formidler til elevene.

Den kulturelle skolesekken er et samarbeidsprosjekt mellom kultur- og opplæringssektoren på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. I hovedsak er det fylkeskommunene som forvalter og fordeler midler til kommunene, men det er også 12 såkalte direktekommuner som mottar og forvalter alle midler selv. I 2016 ble Kulturtanken opprettet som en egen etat med det nasjonale ansvaret for Den kulturelle skolesekken, og inntektstallene fra DKS er hentet herfra. Se metodekapitlet for en mer detaljert beskrivelse av hva som inngår i disse tallene.

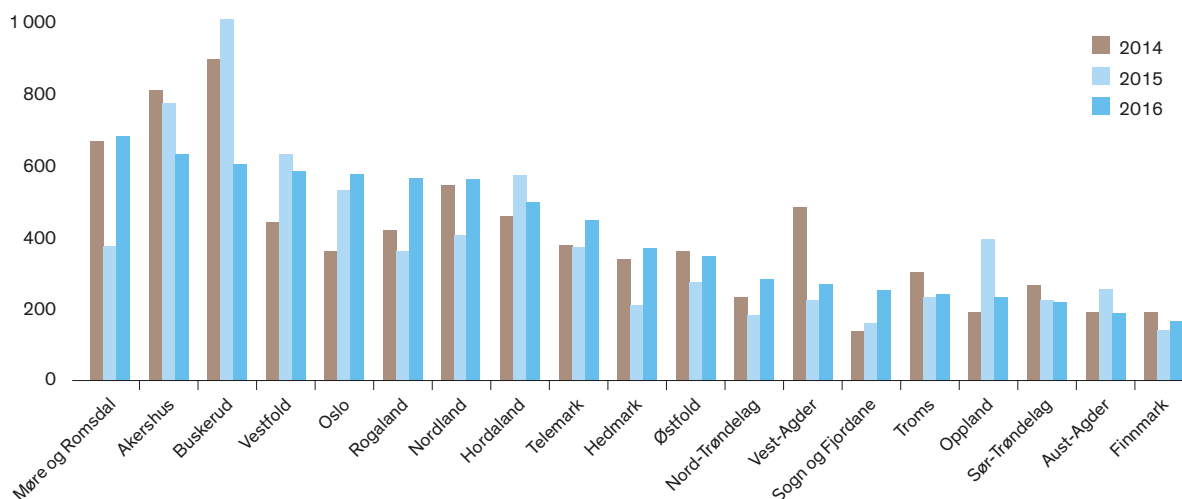
TABELL 5.2.3 INNTEKTER FRA DEN KULTURELLE SKOLESEKKEN I 2014–2016

	2014		2015		2016	
	MNOK	PROSENT	MNOK	PROSENT	MNOK	PROSENT
Scenekunstinntekter fra DKS	73	34 %	48	32 %	49	32 %
Inntekter fra øvrige kunstmråder i DKS	143	66 %	104	68 %	106	68 %
Samlede inntekter fra DKS	216	100 %	153	100 %	156	100 %

5.2 INNETEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER

Figur 5.2.3 Inntekter fra DKS per fylke i 2014–2016 (MNOK)

Figur 5.2.4 Antall hendelser i DKS per fylke i 2014–2016 (MNOK)

5.2.1.3 Fordeling på ulike kunstuttrykk

Scenekunst er en kollektiv kunstform som involverer flere ulike profesjoner. Kunstformen preges ofte av en tverrfaglighet i kunstprosessen, og det kan i mange tilfeller være vanskelig å skille mellom de ulike kunstneriske uttrykkene. I forbindelse med datainnsamlingen til dette prosjektet har vi likevel ønsket å si noe om fordelingen av inntektene på ulike kunstuttrykk, og vi har skilt mellom uttrykkene *teater*, *dans*, *opera*, *historiske spel*, *revy/show*, *standup* og *Den kulturelle skolesekken*, jf. tabell 5.2.4. Vi vil understreke at tallene må tolkes forsiktig, nettopp på grunn av scenekunstens tverrfaglige karakter. Inndelingen i sjangerkategorier er basert på aktørenes egne fordelinger av billettinntekter for ulike forestillings-

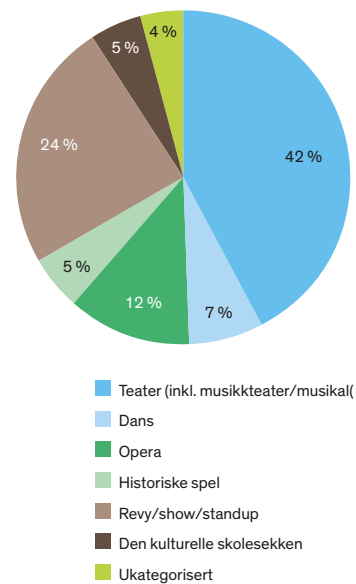
typer. I flere tilfeller kan denne kategoriseringen være utfordrende.

Billettinntekter fra teaterforestillinger i Norge utgjorde MNOK 385 i 2016. Dette utgjør 42 prosent av de samlede inntektene fra scenekunstforestillinger, jf. figur 5.2.5. Inntekter fra teater inkluderer i denne sammenhengen billettinntekter fra musikkteater/musikal. Også inntekter fra barneteater er inkludert i disse tallene.

Inntekter fra billetter for revy, show og standup utgjør 24 prosent av de samlede inntektene, og er dermed den nest største kategorien. Til sammen utgjorde billettinntektene fra denne kategorien MNOK 217 i 2016. Videre utgjorde inntekter fra billetter til operaforestillinger MNOK 112 og 12 prosent av de samlede inn-

TABELL 5.2.4 INNETEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER I NORGE FORDELT PÅ ULIKE KUNSTNERISKE UTTRYKK I 2016

	2016	
	MNOK	PROSENT
Teater (inkl. musikkteater/musikal)	385	42 %
Dans	67	7 %
Opera	112	12 %
Historiske spel	50	5 %
Revy/show/standup	217	24 %
Den kulturelle skolesekken	49	5 %
Ukategorisert	36	4 %
Samlede inntekter fra scenekunstforestillinger i Norge	918	100 %

Figur 5.2.5 Billettinntekter i Norge fordelt på ulike scenekunstuttrykk i 2016. Andel av samlede inntekter

tektene i 2016. Inntekter fra danseforestillinger utgjorde MNOK 67 og 7 prosent av de samlede inntektene i 2016. I denne kategorien er alle former for dans, det vil si både klassisk dans, samtidsdans, hip hop, folkedans m.m. inkludert.

Som redegjort for i avsnittet over utgjorde inntektene fra historiske spel og fra DKS henholdsvis MNOK 50 (5 prosent) og MNOK 49 (5 prosent) av de samlede inntektene i Norge.

SSB kartlegger hvert fjerde år bruk av ulike kulturtilbud i sitt Kulturbarometer.¹ Her fremkommer det blant annet oversikt over andelen av befolkningen som har brukt ulike kulturtilbud i løpet av et år.

Som det fremkommer av figur 5.2.6, var 50 prosent av befolkningen på teater, musikal og/eller revy i løpet av 2016. Videre fremkommer det at 14 prosent var på ballett-/danseforestilling og 8 prosent på opera/operette. Dette samsvarer i stor grad med fordelingen av billettinntektene på ulike scenekunstuttrykk i figur 5.2.5.

Når det gjelder fordeling på aldersgrupper, viser figur 5.2.7 at både teater/musikal/revy og ballett-/danseforestillinger er mest besøkt av de yngste aldersgruppene. 58 prosent av barn og unge i alderen 9–15 år var på teater/musikal/revy i 2016, mens 44 prosent av befolkningen i alderen 67–69 besøkte samme tilbud. Tilsvarende var 25 prosent av barn og unge i alderen 9–15 år på ballett-/danseforestilling i 2016, mens kun

9 prosent av befolkningen i aldersgruppen 67–78. Når det gjelder opera/operette, ser imidlertid kurven omvendt ut, da de eldste aldersgruppene var de som i størst grad benyttet dette kulturtilbudet i 2016.

5.2.2 Antall solgte billetter på scenekunstforestillinger i Norge

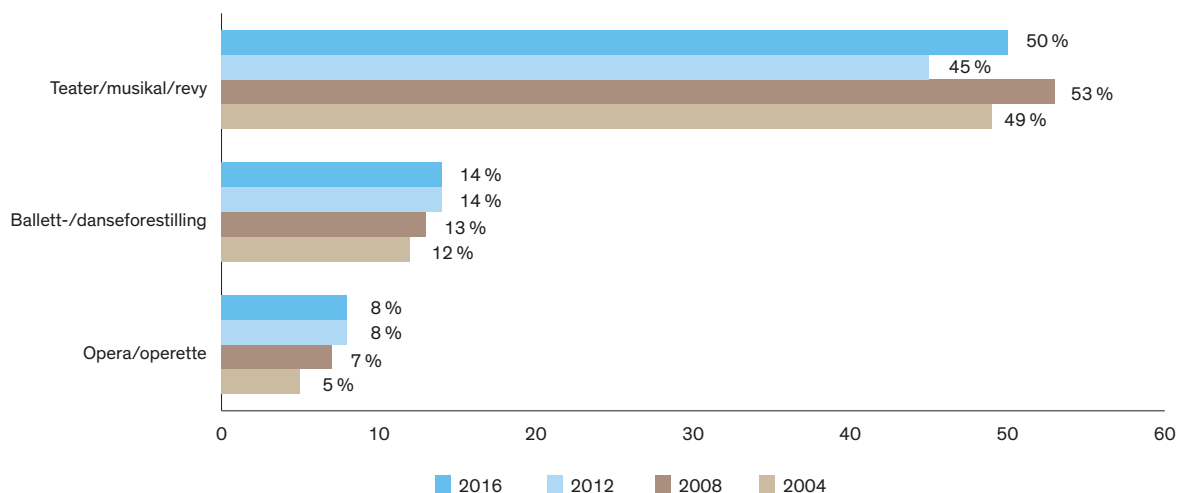
Våre utregninger viser at det ble det solgt til sammen 3 818 526 billetter til scenekunstforestillinger i Norge i 2016. Av disse var 1 618 853 knyttet til NTO's scenekunstinstitusjoner, mens 2 199 673 ble solgt gjennom øvrige aktører, jf. figur 5.2.8.²

Det er viktig å presisere at en rekke aktører innen scenekunstheltet, ikke tar billettinntekter for alle forestillinger eller visninger. Dette gjelder blant annet flere scenekunstheltet, men også flere av de store scenekunstheltet kan ha visninger med gratis og/eller sponsede billetter som ikke inkluderes i oversikten over. Eksempelvis hadde NTO-medlemmene til sammen 1 896 350 publikummere totalt på sine arrangementer i 2016, noe som er betydelig høyere enn antall publikummere på billetterte arrangementer som fremkommer i figuren over. Antallet solgte billetter / publikummere på billetterte arrangementer må derfor ikke forveksles med antall

1 <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kulturbar>

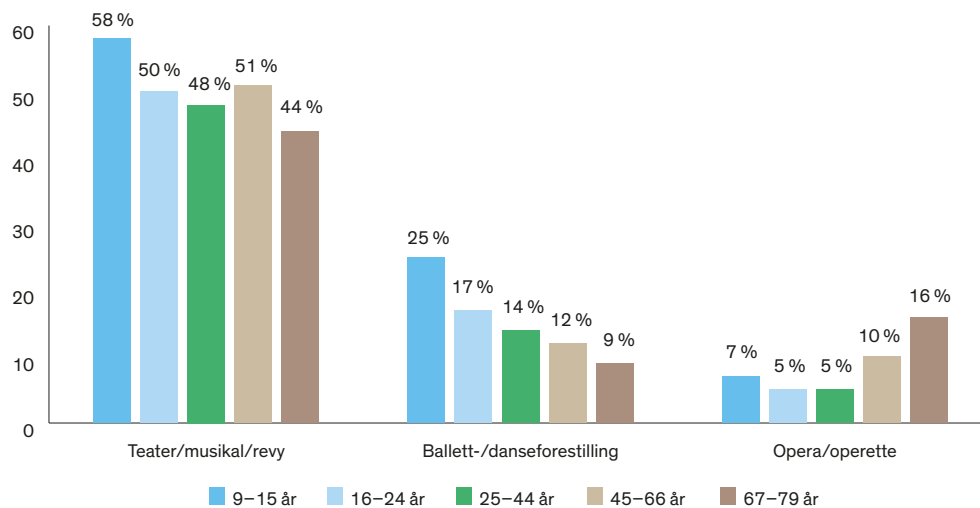
2 Tallene fra antall solgte billetter til scenekunstforestillinger fra NTO-medlemmer er hentet fra oversikten på scenestatistikk.no.

5.2 INNTEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER

Figur 5.2.6 Andel som har brukt ulike kulturtilbud siste 12 måneder

Kilde: SSB

Figur 5.2.7 Andel av befolkningen i ulike aldersgrupper som har benyttet ulike kulturtilbud i 2016

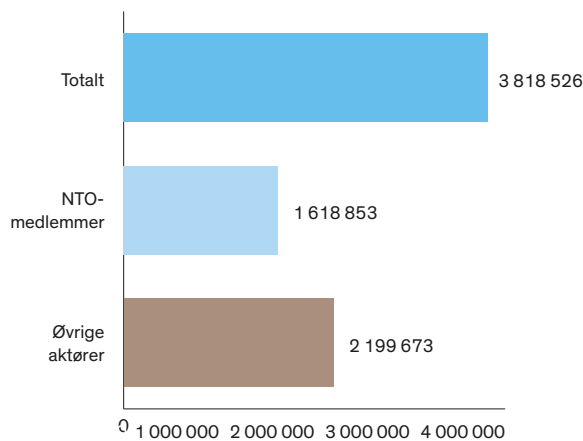
Kilde: SSB

publikummere totalt. Dette tallet vil med stor sannsynlighet være betydelig høyere enn antall solgte billetter.

I tillegg er det viktig å presisere at vi i oversikten i figur 5.2.8 ikke har inkludert publikumstall for scenekunstforestillinger i DKS. I 2016 utgjorde dette 566 386.

5.2.4 Nærmere om inntekter fra utlandet

Inntekter fra utlandet er i denne statistikken avgrenset til å omfatte honorarer scenekunstnere i Norge får for opptredener og forestillinger i utlandet.

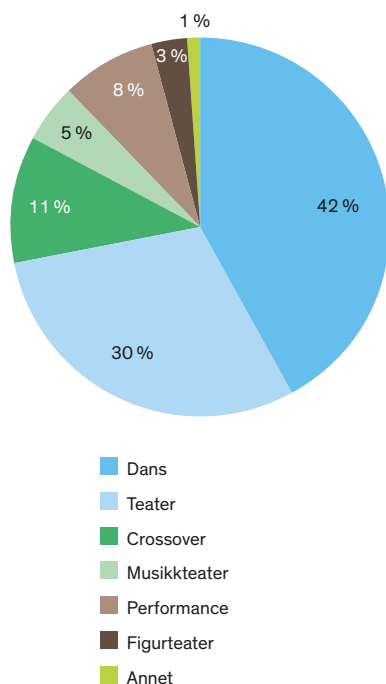
Figur 5.2.8 Antall solgte billetter til scenekunstforestillinger i Norge i 2016

TABELL 5.2.5 INNTEKTER FRA UTLANDET

	2016
	MNOK
Inntekter fra utlandet (honorar)	98
Samlede inntekter fra utlandet	98

I 2016 utgjorde de samlede inntektene fra utlandet MNOK 98, jf. tabell 5.2.5. Dette inkluderer honorarer utbetalt til NTO-medlemmer for deres opptreden i utlandet og honorarer utbetalt til frie scenekunstnere. Dataene fra NTO-medlemmer er reelle og reliable tall av god kvalitet. Aktørene oppgir at det er store forskjeller mellom de ulike årene når det gjelder omfanget av opptredener i utlandet, og således også honorarer for dette.

Datagrunnlaget for honorarer utbetalt til frie scenekunstnere, baserer seg på en spørreundersøkelse Rambøll har utarbeidet i samarbeid med Danse- og Teatersentrum og sendt til over 300 scenekunstaktører. Utvalget bestod av medlemmer i Danse- og Teatersentrum (DTS) og frie scenekunstnere som har søkt om reisestøtte for opptredener i utlandet de siste tre årene. Det

Figur 5.2.9 Fordeling på forestillingstyper blant tilskuddsmottakere i 2016

Kilde: DTS årsrapport 2016

TEKSTBOKS 5.2.5

Land med flest scenekunstnere fra Norge

Søknadene til reisestøtteordningen gir en god indikasjon på hvilke land som ble besøkt av (frie) scenekunstnere fra Norge. Oversikten viser at 41 land ble besøkt i 2016. De mest besøkte var

- Tyskland
- USA
- Sverige
- Japan / Danmark

Kilde: DTS årsrapport 2016

antas at dette dekker populasjonen for frie scenekunstnere som har opptrådd i utlandet i 2016.³

Danse- og Teatersentrum (DTS) er det nasjonale kompetansesenteret for det profesjonelle, frie scenekunstheltet i Norge, og de arbeider for å fremme profesjonell scenekunst nasjonalt og internasjonalt. Stiftelsen forvalter blant annet Utenriksdepartementets reisestøtteordning for scenekunst. UD's reisestøtteordning er etterspørselsbasert, noe som betyr at det må foreligge en invitasjon fra en internasjonal aktør for at en søknad godkjennes til behandling gis kun til konkrete reiseutgifter, studie/utdanningsreiser er ikke inkludert. Videre er ordningen rettet mot det frie feltet og omfatter ikke norske teaterinstitusjoner eller utdanningsinstitusjoner som i det vesentligste mottar driftsstøtte fra den norske stat.

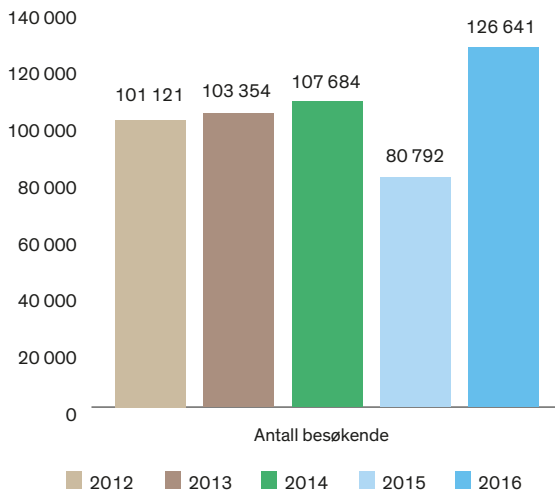
Når det gjelder fordelingen på ulike forestillingstyper blant tilskuddsmottakerne, er det en overvekt av dans (42 prosent i 2016). Deretter følger teater med 30 prosent i 2016, jf. figur 5.2.11.⁴

DTS har videre oversikt over antall forestillinger og antall besøkende, jf. figur 5.2.10 og figur 5.2.11. Antall besøkende på forestillinger i utlandet økte fra drøye 80 000 publikummere i 2015 til over 126 000 i 2016. Samtidig har antallet forestillinger sunket: fra 747 i 2015 til 249 i 2016.

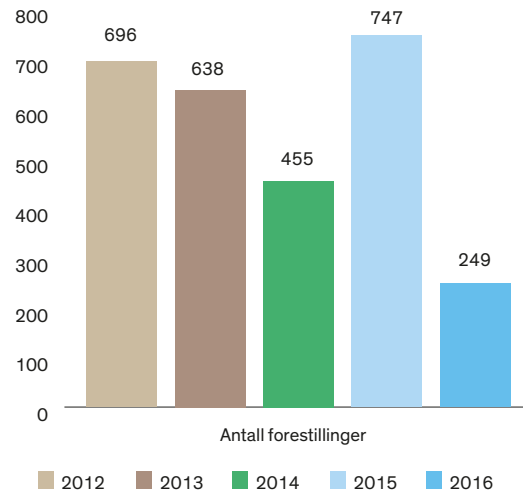
³ Se metodekapitlet for nærmere beskrivelse.

⁴ Søkerne definerer selv uttrykkstilhorighet i søkeprosessen.

5.2 INNTEKTER FRA SCENEKUNSTFORESTILLINGER

Figur 5.2.10 Antall besøkende på forestillinger i utlandet (som har fått støtte over UD's reisestøtteprogram)
Kilde: DTS årsrapport 2016

Figur 5.2.11 Antall visninger i utlandet (som har fått støtte over UD's reisestøtteprogram)
Kilde: DTS årsrapport 2016

TEKSTBOKS 5.2.6

Co-produksjoner og internasjonal scenekunst

I tillegg til honorarene scenekunstaktører i Norge får for turnévirksomhet i utlandet, representeres det norske scenekunstheltet også i betydelig grad igjennom co-produksjoner internasjonalt. BIT Teatergarasjen har for eksempel omfattende internasjonal turnévirksomhet med sine co-produksjoner. I 2016 nådde co-produksjonene deres 99 000 publikummere på turné, de fleste i utlandet. Her er altså norske aktører sentrale i utvikling og formidling av scenekunst internasjonalt uten at det nødvendigvis fanges opp av vår statistikk.

Kilde: Årsberetning 2016 for Stiftelsen Bergen Internasjonale Teater (BIT Teatergarasjen)

5.3 Vederlags- og opphavsrettslige inntekter

I dette avsnittet presenteres vederlags- og opphavsrettslige inntekter som tilfaller scenekunstbransjen i Norge.

På scenekunstheltet er det en rekke aktører som i henhold til åndsverksloven har rettigheter til sine verk. Dette gjelder både for skapende kunstnere (som dramatikere, koreografer, scenografer, lydkunstnere og lyskunstnere), og utøvende scenekunstnere (som skuespillere, dansere og operasangere).

Vernetid for utøvende kunstners fremføringer gjelder i 70 år fra fremføringen eller offentliggjøringen. Det fremkommer imidlertid gjennom datainnsamlingen og intervjuer med en rekke aktører som representerer utøvende scenekunstnere, at det sjelden utbetales vederlag for sceneopptredener, da dette i de fleste tilfeller heller er inkludert i lønn eller honorarutbetalinger.

Opphavsretten for skapende kunstnere gjelder 70 år etter opphavsmannens levetid.⁵ For en rekke av de største oppsetningene av dramatik, blant annet Ibsen, er opphavsretten utløpt og oppsetningene genererer med andre ord ikke vederlagsinntekter til bransjen. For nålevende sceneinstruktører, scenografer og kostymedesignere fremkommer det gjennom datainnsamlingen at det i liten grad utbetales vederlag. For institusjonsteatre (NTO-medlemmer) er det utarbeidet en egen avtale, SIK-avtalen, som gir teatrene rett til å fremføre verket på scener verket er laget for i inntil to år, uten å utbetale vederlag (utover avtalt honorar for oppdraget) til opphavsmannen. Dersom teatret ønsker å benytte verket utover denne perioden, har den skapende kunstneren (opphavsmannen) rett til et nytt honorar til-

svarende 50 prosent av det opprinnelige honoraret (evt. 50 prosent av årslønn for faste ansatte).⁶ Det samme gjelder for eventuelt videresalg av opphavsmannens verk til andre teatre. For privatteatre forhandles det egne avtaler om vederlag.⁷ I intervjuer med aktører i scenekunstbransjen fremkommer det at vederlagsinntektene til disse aktørene er svært små, og vanskelig å samle inn da alt fordeles individuelt. Slike vederlag er ikke inkludert i oversikten under.

Våre beregninger viser at vederlag og opphavsrettslige inntekter i scenekunstbransjen, inkludert vederlagsinntekter fra utlandet, utgjorde MNOK 5,5 i 2016, jf. tabell 5.3.1. Dette inkluderer vederlag for kopiering av skuespill/drama fra KOPINOR, vederlag for oppføring av dramatiske verker i amatørfeltet (gjennom DRAMAS) og vederlag for oppføring av norske dramaer og musikaler fra Norge, både i hjemlandet og utlandet (gjennom NORDISKA og Songbird).

TABELL 5.3.1 SAMLEDE VEDERLAGSINTEKTER TIL SCENEKUNSTBRANSJEN I 2016

	2016
	MNOK
Vederlagsinntekter i scenekunstbransjen	5,5
Samlede vederlagsinntekter	5,5

5 Nordiska (xxxx) Scenekunstens Rettigheter – om opphavsrett og teater. <http://nordiska.dk/wp-content/uploads/Scenekunstens-rettigheder-norsk-webonly.pdf>

6 For fast ansatte instruktører avtales tilleggshonorering for visningsrett ut over to år særskilt i enkelttilfeller.

7 SIK-avtalen kan lastes ned og leses på Norske scenografers hjemmeside: http://scenograf.no/?page_id=102

Vederlagstallene som presenteres her, må tolkes med forsiktighet, da enkelte deler av vederlagsinntektene som tilfaller scenekunstbransjen i Norge ikke er inkludert. I tillegg til vederlag som utbetales scenografer og instruktører som redegjort for over, gjelder dette vederlag for musikkverk som er skapt for å fremføres dramatisk (f.eks. opera, operetter, musikaler, skuespill, pantomime o.l.). Dette omtales gjerne som «store rettigheter». Når slike verk fremføres i sin helhet, må det gjøres direkte avtale med rettighetshaveren, også for fremføringsrettighetene. Dette gjelder også musikkverk som er spesialskrevet for å fremføres i annen scenisk/dramatisk sammenheng (til f.eks. teater). For såkalte store rettigheter betales honorar til rettighetshavere på grunnlag av billettinntekter. Slike avtaler er det ikke mulig å forvalte kollektivt.⁸

Vederlag som er knyttet til videresendingssektoren og forhandles og utbetales av NORWACO er ikke inkludert, da dette er vederlag som er knyttet til bruk i audio, tv og film, og som i denne sammenhengen derfor ikke betegnes som scenekunst.

Videre har vi, som redegjort for innledningsvis, ikke inkludert eventuelle vederlag som utbetales til utøvende scenekunstnere i Norge, da dette vurderes å være av svært små størrelser.

TEKSTBOKS 5.3.1

Teaterstykket Elling gjør suksess i utlandet

Inntekter fra utlandet er, når det gjelder vederlag, i stor grad knyttet til enkelte verk som har gjort stor suksess og vil kunne variere betydelig fra år til år. I perioden 2003 til 2010 var for eksempel Elling blant de mest spilte teaterstykkene i Tyskland. Enkelte år har også Elling vært det mest spilte stykket i Tyskland skrevet av en nålevende forfatter – og kun slått av Goethe, Schiller, Ibsen og Shakespeare. Elling har videre passert hele 400 ulike produksjoner fordelt på alle verdensdeler, noe som viser det store nedslagsfeltet dette teaterstykket har hatt.

Vederlagsinntekter for oppføring av Elling i Norge og i utlandet er inkludert i tallene i tabell 5.3.1.

⁸ Kruse 2011, Nordiska: <http://nordiska.dk/wp-content/uploads/Scenekunstens-rettigheder-norsk-webonly.pdf>

Metode

Dette kapitlet gir innledningsvis en beskrivelse av analyserammen og sentrale begreper som er felles for hvert av kunstområdene. Videre redegjøres det for noen av de sentrale dataleverandørene og for hvordan prosjektet involverer flere referansegrupper. Deretter tar vi for oss hvert av kunstområdene og redegjør for sentrale begreper, den overordnede verdikjeden og datagrunnlaget for variablene som benyttes i modellen. Samtidig gjør vi også en vurdering av dataenes kvalitet for de enkelte variablene.

Figurer og tabeller

FIGURER

110	Figur 6.1.1 Felles analyseramme
112	Figur 6.3.1 Verdikjeden i musikkbransjen
122	Figur 6.4.1 Verdikjeden i litteraturbransjen
123	Figur 6.4.2: Forholdet mellom Forleggerforeningens statistikk og «Litteratur i tall»
129	Figur 6.5.1 Verdikjede i det visuelle kunstfeltet
130	Figur 6.5.2 Første- og annenhåndssalg gjennom private og offentlige salgskanaler
139	Figur 6.6.1 Verdikjeden og aktørbildet i scenekunstbransjen

TABELLER

121	Tabell 6.3.1
-----	--------------

6.1 En overordnet modell som er gjentagbar og robust

Kulturrådet ønsker kunnskap om omsetningen i henholdsvis musikk-, litteratur-, visuell kunst- og scenekunstbransjen i Norge. Hensikten er å få frem data om omsetningen i de ulike kunstområdene og om hvordan de ulike delene av kunstområdene utvikler seg over tid. Rapporten og statistikken skal bidra til å synliggjøre kunstområdenes økonomiske verdi og bidra til et kunnskapsgrunnlag for politikktutvikling.

Oppdraget til Rambøll har hatt et todelt mål:

- Utvikle en modell for å tallfeste omsetningen i hvert av de fire kunstområdene.
- Beskrive omsetningstallene for de fire kunstområdene, samlet og hver for seg.

Med omsetning i denne sammenheng sikter vi til de inntektene bransjene har fra forbrukerleddet. Vi fokuserer på bransjenes brutto omsetning, slik at tallene som presenteres i størst mulig grad representerer det sluttkonsumenten (forbrukerne) betaler inn til de ulike bransjene. Ved å kun måle dette leddet, sikrer vi at omsetningen ikke telles flere ganger i ulike ledd av verdikjeden. Statistikken inkluderer ikke tilskuddsmidler eller andre former for ekstern, offentlig støtte. Offentlig innkjøp av kunst, for eksempel gjennom innkjøpsordningen for litteratur og kunstnerisk utsmykning av offentlig rom, er inkludert.

Modellene som utvikles for å tallfeste omsetningen i kunstområdene, sikter mot å skape et tallgrunnlag som er etterprøvbart og robust over tid. Det er også tatt sikte på at modellene skal gi grunnlag for sammenligning med tallgrunnlaget i andre bransjer.

At modellen skal være både robust og gjentagbar, legger noen føringer for datainnsamlingen og hvilke kilder vi kan benytte oss av. For det

første ligger det i Rambølls oppdrag at vi, så langt det lar seg gjøre, skal benytte kunstområdenes egne tall, det vil si tall fra aktørene i bransjene.

I tillegg er det et overordnet mål at vi skal kunne bruke den samme modellen og måle omsetning på lik måte over flere år. Kun på denne måten får vi tall som kan *sammenlignes over tid*. Videre er det et viktig poeng at rapporten er deskriptiv, og at vi ikke har tolket tallene ut i fra økonomisk eller kunstfaglig teori etc. Oppdraget Rambøll har fått fra Kulturrådet har vært å utvikle en statistikk som aktørene i og utenfor kunstbransjene selv kan benytte til videre undersøkelser og analyser.

6.1.1 Sammenligning med andre statistikker og publikasjoner

For flere av kunstområdene som inngår i dette prosjektet blir det også utgitt andre statistikker og publikasjoner som i noen grad måler det samme. Statistisk Sentralbyrå (SSB) publiserer hvert fjerde år en kulturbruksundersøkelse (Kulturbarometeret) som er basert på intervjuer med et representativt utvalg av befolkningen. Kulturbarometeret kartlegger ikke økonomien eller omsetningen innenfor de ulike kunstområdene, men konsentrerer seg om hvor stor andel av ulike grupper i befolkningen som har benyttet ulike kulturtilbudene. SSB gir også ut en årlig kulturstatistikk med mer overordnede tall for de viktigste kulturområdene. Vi har benyttet tall fra SSBs årlige kulturstatistikk som supplement til vår egen datainnsamling i denne rapporten.

På musikkområdet er det flere andre aktører som kartlegger økonomien i musikkbransjen. I 2017 publiserte BIs Centre for Creative Industries (BI:CCI) og Menon Economics rapporten *Musikkbransjen i Norge 2011–2015* etter

oppdrag fra Music Norway. Tallene som fremkommer i den er forskjellig fra det som presenteres i *Kunst i tall* på grunn av flere forhold. Den viktigste forskjellen er at BI/Menon måler verdiskapning, lønnsomhet og sysselsetting basert på tall innhentet fra Brønnøysundregisteret og definerer musikkbransjen ut fra NACE-kode, mens «Musikk i tall» måler omsetningstall fra bransjeorganisasjonene. På denne måten inkluderer *Musikkbransjen i Norge 2011–2015* flere næringsområder knyttet til musikkfeltet enn hva «Musikk i tall» gjør, og fanger på denne måten opp flere virksomhetstyper enn «Musikk i tall», som for eksempel selskaper som tjener penger på salg/reparasjon av musikkinstrumenter. Videre måler *Musikkbransjen i Norge 2011–2015* omsetningstall i hele verdikjeden fra samtlige aktører, mens vi i «Musikk i tall» måler omsetningstall i sisteleddet, fra salg til forbrukere. Det vil si at når det arrangeres en konsert, for eksempel, måles omsetningen flere ganger i BI:CCIs rapport: billetter + honorar til artister/band + fremføringsrettigheter + honorar til lyd- og lystemikere osv. Således er det naturlig at omsetningen i deres rapport vil være større. *Musikkbransjen i Norge 2011–2015* beskriver også verdiskapning målt i virksomhetenes driftsresultat pluss lønnskostnader. Disse tallene må ikke forveksles med omsetningstall, som kun er et uttrykk for hvor store inntekter selskapene har, og ikke hvor mye selskapene sitter igjen med etter at alle utgifter er betalt.

Liknende forskjeller finner vi også på litteraturfeltet, der blant annet den årlige bransjestatistikken fra Forleggerforeningen er en annen, kjent kilde til informasjon om utviklingen av og i den norske bokbransjen. Mens Forleggerforeningen benytter forlagenes salgstatistikk og estimerer utsalgsverdien på bakgrunn av disse salgstallene, forsøker denne statistikken å komme så nærme

utsalgsverdien som mulig ved å innhente statistikk fra de kildene som faller nærmest konsumenten i verdikjeden.

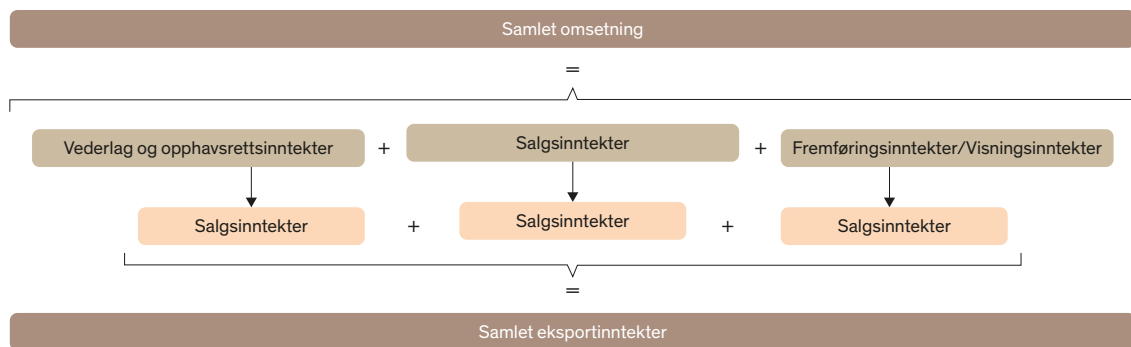
I 2017 ble rapporten *Bild- og formkonsten i siffror 2016* lansert. Dette er en sammenstilling av ulike rapporter fra de senere årene som måler ulike aspekter knyttet til det visuelle kunstområdet i Sverige. Tallgrunnlaget i denne rapporten er ikke samordnet for å gi et samlet bilde av omsetningen i kunstområdet, slik det er gjort i vår statistikk for kunstområdet i Norge.

6.1.2 Analyseramme

I Rambølls statistikk er beregningene av den samlede omsetningen i hvert av kunstområdene gjort ved å samle inn omsetningsstatistikk langs tre spor: vederlag og opphavsrettsinntekter, salgsinntekter og inntekter fra fremføring eller visning. Hver inntektstype har potensielle eksportinntekter. Etter at vi har samlet inn og sammenstilt tallmaterialet for disse tre områdene, har vi aggregert tallene til de samlede inntektene for hvert av kunstområdene. Videre har vi beregnet (så langt det har latt seg gjøre) eksportinntekter for hver av de tre kategoriene, og igjen har vi aggregert disse tallene for å beregne den samlede eksporten for hvert av kunstområdene.

Denne analyserammen kan fremstilles som i figur 6.1.1.

Når tallene aggregeres, er det en risiko for både underrapportering og overrapportering av omsetningen. I de tilfellene hvor vi må gjøre antakelser om markedsstørrelser, har vi kvalifisert disse antakelsene, så langt det har latt seg gjøre, med bransjeaktørene, og ved å vurdere samsvar mellom ulike datakilder. Generelt har vi vært årvåkne for muligheten av dobbelttelling. Eksempelvis er vederlags- og opphavsrettsinntekter trukket ut fra

Figur 6.1.1 Felles analyseramme

omsetningen for både salg av innspilt musikk og konsertvirksomhet og behandlet i et eget kapittel.

Videre har det vært et poeng at selv om vi har hatt denne modellen som utgangspunkt for datainnsamlingen og statistikken for alle kunstfeltene, har vi likevel ønsket å la hvert kunstområdes egenart være det styrende for hvilke tall som samles inn og presenteres. Denne avveiningen har vært diskutert med referansegruppene. Eksempelvis har vi utelatt kategorien salgsinntekter for scenekunst, fordi dette ikke er en relevant kategori for dette kunstområdet.

6.1.3 Referansegrupper

Hensikten med prosjektet er å utvikle en statistikk og en rapport som aktørene i de ulike kunstområdene har nytte av. For å sikre dette, og for å sikre kvaliteten i prosjektet som helhet, har Kulturrådet nedsatt referansegrupper for hvert av kunstområdene. Medlemmene i referansegruppene er valgt ut med tanke på at gruppen til sammen skal representere bredden i hvert av kunstområdene. Gruppene har bistått Rambøll med kunnskap om hvert av kunstområdene og gitt bistand til datainnsamlingen underveis i prosjektet.

Medlemmene i de ulike referansegruppene fremkommer i eget avsnitt for hvert av kunstområdenr.

Videre er det nedsatt en fagreferansegruppe som bistår Rambøll med avveininger i modelleringen av statistikken. Fagreferansegruppen er oppnevnt av Kulturrådet og består av forskere innen kulturokonomi.

Medlemmene i fagreferansegruppen for *Kunst i tall 2016* har vært:

- Linda Portnoff, Handelshögskolan i Stockholm
- og Musiksverige
- Georg Arnestad, Høgskulen på Vestlandet
- Trine Bille, Copenhagen Business School

Tallmaterialet i kartleggingen er innhentet fra en rekke ulike dataleverandører. De mest sentrale dataleverandørene og bidragsytere for hvert av kunstområdene fremgår i avsnittene under. I tillegg til disse er en rekke andre aktører inkludert, noe som fremgår av gjennomgangen av variablene under hvert kunstområde. Her redegjøres det også for endringene og oppdateringen i metode og datakilder fra tidligere år. Enkelte endringspunkter er imidlertid felles for alle kunstområdene, og dette vil redegjøres for i neste avsnitt.

6.1.4 Felles endringspunkter for alle kunstområdene

Justering av omsetningstallene mot konsumprisindeksen

Siden vi for flere av kunstområdene nå har en tidslinje som strekker seg over flere år (fem år for musikk, fire år for litteratur og tre år for visuell kunst), har vi i årets statistikk valgt å justere omsetningstallene i henhold til konsumprisindeks (KPI). Å justere for gjennomsnittlig endring i konsumprisindeksen innebærer at vi måler den faktiske utviklingen i omsetningen ettersom vi kontrollerer for prisveksten til øvrige varer og tjenester. Justering gir dermed et bedre grunnlag til å vurdere endring over tid. Beregningene er gjort med utgangspunkt i SSB sin beregningsmetode.¹ Vi har regnet om alle tall til 2016-kroner.

Inkludering av tall fra Den kulturelle skolesekken

Til årets statistikk har vi innhentet og inkludert tall fra Den kulturelle skolesekken (DKS) i visnings-/ fremføringskategorien for alle fire kunstområdene. Dette er gjort i samråd med referansegruppene og fagreferansegruppen. Tall fra DKS har vært inkludert for «Litteratur i tall» for tidligere år, men vi har endret metode for innsamling av tallene. Tidligere år har vi estimert de totale inntektene knyttet til litteraturfremføring i DKS gjennom Forfatter-sentrums tall over utbetalte honorarer for slike opptredener, og estimert opp til totalen. Inntektene fra DKS som er inkludert for alle kunstfeltene i året statistikk, baserer seg på Kulturtankens oversikt over aktiviteter. Disse tallene baserer seg igjen på selvrapporterte tall fra fylkene og kommunene, og omfatter en blanding av budsjet- og regnskapstall. Ettersom Kulturtanken ikke hadde oversikt over inntektene fra Oslo, har vi innhentet dette direkte. De tilgjengelige tallene fra Oslo var i utgangspunktet basert på skoleår (og ikke regnskapsår), og vi har derfor gjort en særskilt gjennomgang av hver produksjon og inntektene knyttet til dette. For hvert av kunstområdene har vi videre valgt å *kun* inkludere inntekter for produksjoner der produksjonen er beskrevet som en «ren» musikk-/ litteratur-/visuell kunst-/ eller scenekunstproduksjon. Produksjoner som i oversiktene er registrert som «kunstarter i samspill» er ikke inkludert. Utgifter til materialer, elevtransport og lignende skal også være holdt utenom, men siden tallene er basert på egenrapportering og til dels budsjetter, kan det være noen feilkilder i materialet. I hovedsak vurderes imidlertid tallene til å være av god kvalitet.

1 For mer informasjon, se SSB sine hjemmesider: <https://www.ssb.no/kpi>

6.3 Musikk i tall

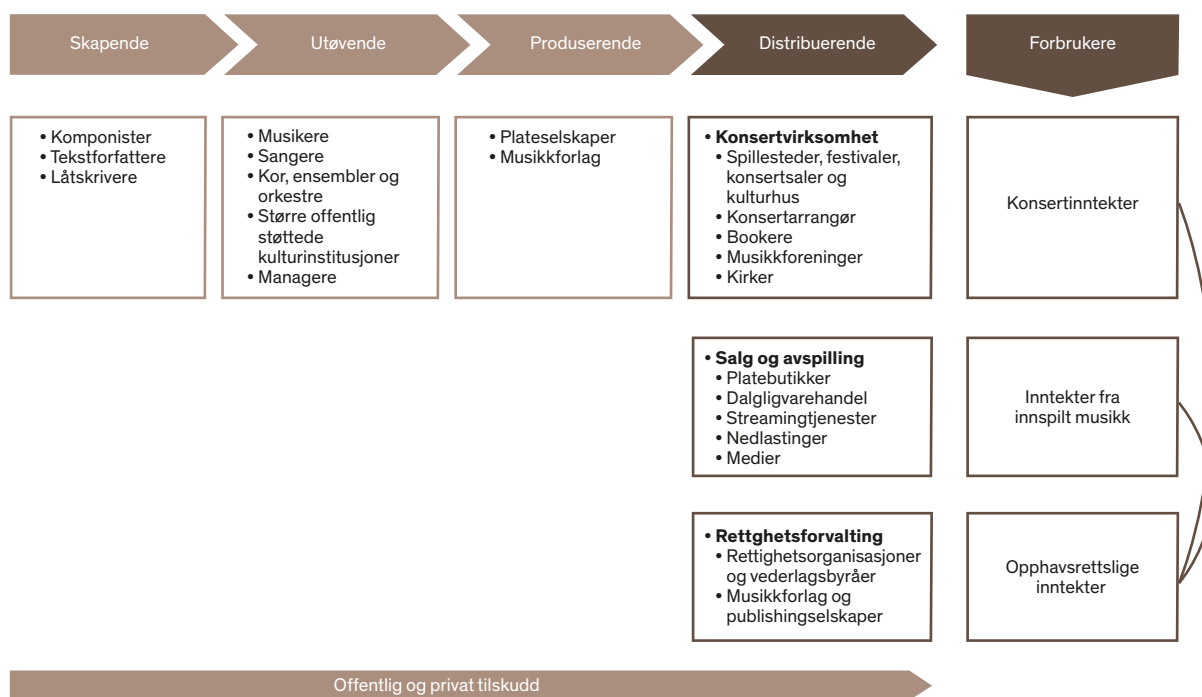
Rambøll har gjennomført «Musikk i tall» på oppdrag for Kulturrådet siden 2013 (måleår 2012). Årets rapport er med andre ord den femte i rekken. Hovedlinjene i datainnsamlingen og modellen for musikkområdet har ligget fast siden 2012. På denne måten kan vi i år presentere *sammenlignbare* tall for en femårsperiode. Årets statistikk ser imidlertid annerledes ut enn den som ble presentert i 2013, og innholdsmessig er også tallene og nedbrytingene forskjellige. Bakgrunnen for dette er at vi har oppdatert og justert modellen i henhold til utviklingen på musikkfeltet i perioden, samt stadig forbedret data- og tallgrunnlaget med mer detaljerte og presise tall. Endringer i metode og datagrunnlag fra 2015-målingen til foreliggende måling gjelder i hoved-

sakelig beregning av eksportinntekter fra salg av innspilt musikk.

I det følgende vil vi redegjøre for hvordan verdikjeden og pengestrømmen i musikkbransjen relaterer seg til tallene som presenteres i denne statistikken, hvordan vi definerer ulike sentrale begreper som benyttes i rapporten. Det vil også bli redegjort for medlemmene i referansegruppen for musikkområdet, samt for innhold og endringer i årets datainnsamling.

6.3.1 Verdikjeden og pengestrømmen i musikkbransjen

Figur 6.3.1 illustrerer hvordan de ulike aktørene i musikkbransjen henger sammen i en verdikjede.

Figur 6.3.1 Verdikjeden i musikkbransjen

Figuren gir et forenklet bilde av verdikjeden i musikkbransjen. Verdikjeden starter med de *skapende* og går videre via *utøvende* og *produserende* til *distribuerende* aktører. Under *distribuerende* finner vi en tredeling av hovedkategoriene i inntektsgrunnlaget til musikkbransjen, med tilhørende aktører. I enden av verdikjeden finner vi *forbrukerne*. Det er inntekter generert fra denne gruppen som kartlegges i det dette oppdraget. Figuren inkluderer også en boks nederst med *offentlig og privat tilskudd*. Denne illustrerer støtte fra det offentlige eller private som tilfaller de ulike aktørene i kjeden. Denne delen av musikkbransjen, inngår ikke i den foreliggende kartleggingen. Boksen er likevel inkludert for å synliggjøre at dette er en vesentlig del av musikkbransjen i Norge.

6.3.2 Sentrale begreper

I det følgende redegjøres det for hvordan vi i denne rapporten definerer utvalgte sentrale begreper.

Salgsinntekter:

Salgsinntekter fra innspilt musikk kommer fra salg av musikkinnspillinger i ulike format fra distributør til konsument, det være seg fysisk (cd, vinyl eller dvd) eller digitalt (nedlastning eller streaming).

Eksportinntekter av innspilt musikk gjelder enten salg av innspilt musikk i utlandet eller i form av lisenser til å distribuere og markedsføre sanger eller album som plateselskapene selger til aktører i utlandet. Eksportinntektene som presenteres i rapporten viser inntektene fra norske artister signert på plateselskap i Norge, altså eksport av «norsk innhold».

Fremføringsinntekter:

Fremføringsinntekter for musikk er inntekter fra billettsalg til publikum for konserter i Norge, altså den prisen forbrukere betaler for å høre på levende musikk i Norge. (Inntekter fra fremføring av musikk i denne sammenhengen, må ikke forveksles med de fremføringsinntektene som omtales i sammenheng med opphavsrettslige inntekter under).

Eksportinntekter er de honorar som norske artister og musikere får for sine opptredener utenfor Norges grenser.

Vederlags- og opphavsrettsinntekter:

Opphavsrettslige inntekter for musikk er de vederlag som tilfaller opphavsmenn med enerett ifølge åndsverksloven til å fremstille eksemplarer av verket (mekaniske rettigheter) og til å tilgjengeliggjøre verket for allmennheten (fremføringsrettigheter). Norske rettighetsorganisasjoner krever inn penger og forvalter disse pengene videre til opphavsretts-haveren. I tillegg kommer bl.a. vederlag for kopiering av noter og sangbøker, inntekter fra avtalene i videresendingssektoren, fra privatkopiering og avgifter fra ikke-vernet musikk.

Eksportinntekter er de vederlagsinntektene som er samlet inn av rettighetsorganisasjoner i utlandet og overført til norske rettighetsorganisasjoner.

Norskandeler:

Det finnes ikke en entydig beskrivelse av, eller enighet om, hva som anses som norsk musikk: Om det kun omfatter norske opphavsmenn eller komponister, fremført av norske artister og utøvere, eller norske utgivere (eller kombinasjoner av disse). Ut ifra slike betraktninger definerer også musikkbransjen selv norsk musikk ulikt. Derfor fremstilles norskandeler i musikkrapporten med utgangspunkt ulike definisjoner.

Norskandel innspilt musikk: Andel av solgt musikk om regnes som norsk. Med norsk menes i denne sammenheng innspillinger utgitt av plateselskap registrert i Norge.

Norskandel på norsk radio: Andel musikk som spilles på radio i Norge som regnes som «norsk». Med «norsk» menes da innspillinger utgitt av plateselskap registrert i Norge, alternativt innspillinger hvor rettighetshaverne («opphavspersonene») er norske. For 2016 er det ikke publisert eller gjort tilgjengelig tall for norskandeler i denne betydningen.

Norskandel konsertfeltet: Det finnes ikke noen tilgjengelig statistikk for norskandeler som dekker hele konsertfeltet. For å beskrive norskandelen innenfor (deler av) konsertfeltet i Norge benytter vi oss av *Festivalstatistikk 2015*. For 2016 er det ikke publisert tall som beskriver norskandeler innenfor konsertfeltet.

Volumtall:

Volum innspilt musikk: Tallene består av innrapporterte tall til IFPI basert på avtaler med distributører. Enkelte mindre aktører har delvis manglende rapportering, noe som gjør at tallene ikke er helt komplette.

Innspilt musikk distribueres, som tidligere nevnt, i mange ulike formater. Tabell 2.2.2 (i kapittel 2: «Musikk i tall») viser volumtall inndelt på salg av *fysiske* formater og de digitale formatene *nedlastning* og *strømming*. Volumtall er definert som antall solgte eksemplarer, antall nedlastninger og antall avspillinger for henholdsvis fysisk, nedlastning og strømming. Tallene gjelder for norske artister registrert på plateselskaper i Norge, men kan også inneholde noe eksport. Utviklingen i markedet, endringer i avtaler og navngiving på formater fra land til land, gjør at det ikke finnes sammenlignbare tall over tid for volum.

Fysisk viser antall solgte eksemplarer direkte over disk eller via netthandel. *Nedlastning* er antall nedlastninger av hele album eller enkeltlåter for utgivelser av norske artister registrert på plateselskap i Norge. Strømming er basert på tallene oppgitt av de distribusjonsaktørene som har avtaler med IFPI. Antall avspillinger innebærer, som hovedregel, avspilling av en låt i 30 sekunder. Enkelte aktører har også begrensninger på antall avspillinger per dag.

Antall arrangementer: Det finnes ingen helhetlig oversikt over antall konserter i Norge og hvor de avholdes. Ved offentlig fremføring av musikk som er opphavsrettslig beskyttet, betales det en avgift til TONO. En rekke aktører har faste avtaler med TONO, men for øvrige konserter innvilges det enkelttillatelser. Disse er fordelt på fylker etter en oversikt over postnumrene for faktureringsadresse til arrangementene. Faktureringsadressen vil i enkelte tilfeller kunne avvike fra lokasjonen til arrangementet, noe som har gjort at vi har valgt å samle fordelingen på fylkesnivå. Antallet arrangementer er ikke knyttet til hvorvidt det finnes musikkrapporter på arrangementene.

6.3.3 Referansegruppe og dataleverandører i musikkbransjen

I «Musikk i tall» har Rambøll gjennom flere år støttet seg på en referansegruppe som har bidratt med informasjon og kunnskap om musikkbransjen, samt kvalitetssikring av datamateriale. Organisasjonene som er representert i referansegruppen er:

- FONO
- GramArt
- Gramo
- IFPI
- NEMAA
- Music Norway
- Musikkforleggerne
- Norske Konsertarrangører
- TONO

Tallmaterialet i kartleggingen er videre innhentet fra en rekke ulike dataleverandører. De mest sentrale dataleverandører og bidragsytere fremkommer under.

FONO er en interesseorganisasjon for uavhengige norske plateselskaper. De bidrar til avklaringer i prosjektet. Dataene fra norskeide selskaper hentes fra IFPI og TONO.

GramArt er en interesseorganisasjon for norske artister. De bidrar til avklaringer i prosjektet. Data hentes fra IFPI og Gramo.

GRAMO forvalter vederlag fra kringkasting og offentlig fremføring av musikk for musikere, artister og plateselskap, og innkrever vederlag på vegne av disse fra radiostasjoner, kafeer, hoteller, butikker og andre som anvender innspilt musikk til kringkasting og annen offentlig fremføring. Gjennom samarbeidsavtaler med søsterorganisasjoner i andre land, forvalter de også vederlag fra kringkasting og offentlig fremføring av musikk i andre land. GRAMO leverer data på vederlag fra fremføringsvederlag til norske musikere, artister og plateselskap i Norge og utlandet. I tillegg har GRAMO levert data på avgifter for bruk av ikke-vernede prestasjoner.

International Federation of the Phonographic Industry (IFPI) fremmer interesser på vegne av den internasjonale plateindustrien over hele verden, også med en norsk avdeling. Medlemmene i IFPI er norske datterselskaper av alle de internasjonale plateselskapene samt noen rene norske selskaper. IFPI leverer tall som dekker alt av innspilt musikk; fysisk og digitalt, herunder streaming og nedlastning. Dataene de leverer beskriver plateselskapenes omsetning hjemme, samt eksportinntekter. IFPI leverer også tall for antall solgte eksemplarer på ulike distribusjonsformer (volumtall).

KOPINOR er en organisasjon av rettighets- og utgivere som representerer opphavsmenn og utgivere til stoffet i bøker, aviser, tidsskrifter, noter og lignende publikasjoner. KOPINOR leverer data på vederlag for bruk av noter og sangbøker som tilfaller norske musikkorganisasjoner.

Music Norway jobber med å legge til rette for musikkeksport og internasjonal profilering av norsk musikk i alle sjangere. Videre forvalter Music Norway midler fra UD fordelt på offentlige støtteordninger. De leverer data på rapporteringer fra aktører som har holdt konserter i utlandet, mottatt reisestøtte samt hvilke land dette gjelder.

Musikkforleggerne representerer de største musikkforlagene i Norge. Foreningens medlemmer har forvaltningskontrakt med TONO.

Musikkforleggerne samler inn omsetningstall fra medlemmene sine. Musikkforleggerne har også hjulpet med beskrivelser av synkroniseringsinntekter til denne rapporten.

NORDIC COPYRIGHT BUREAU (NCB) forvalter penger fra mekaniske rettigheter (plateproduksjon) for låtskrivere, komponister, tekstforfattere og musikkforlag, og er et nordisk selskap som i samarbeid med tilsvarende copyrightselskaper verden over administrerer (mekaniske) rettigheter til innspilning og kopiering av musikk på CD, DVD, film, video, Internett m.v. (online) for komponister, tekstforfattere og musikkforlag. I likhet med TONO har NCB gjensidighetsavtaler med søsterselskap i andre land og forvalter vederlagsinntekter til de nordiske landene. De leverer data på vederlag på mekaniske rettigheter til komponister, tekstforfattere og musikkforlag i Norge og i utlandet.

Norsk forening for komponister og tekstforfattere (NOPA) er en forening for personer som har opphavsrett til musikk eller til tekster som er brukt i tilknytning til musikk. De bidrar til avklaringer i prosjektet. De relevante dataene hentes fra andre aktører.

Norsk jazzforum er en medlems- og interesseorganisasjon for det norske jazzmiljøet. De bidrar med tall fra billettinntekter fra konsertvirksomhet i Norge blant sine medlemmer.

Norsk teater- og orkesterforening (NTO) er en medlemsorganisasjon for profesjonell musikk og scenekunst. Medlemmene er nasjonale og regionale institusjoner blant annet innen opera, orkester, kor ensembler mv. Bidrar med billettinntekter og honorar fra konsertvirksomhet i Norge og i utlandet blant sine medlemmer.

Norsk viseforum er en interesseorganisasjon for visekunstnere og viseklubber i Norge. De bidrar med tall fra billettinntekter fra konsertvirksomhet i Norge blant sine medlemmer.

Norske festivaler er et organ for samarbeid og utvikling for norske festivaler. De bidrar med billettinntekter fra konsertvirksomhet i Norge blant sine medlemmer.

Norske Konsertarrangører er konsertarrangørenes interesse- og kompetanseorganisasjon. De bidrar med tall på billettinntekter fra konsertaktivitet i Norge blant sine medlemmer og statistikk som kan belyse omsetningstallene.

NORWACO forvalter audiovisuelle rettigheter for komponister, utøvende kunstnere og produsenter. NORWACO er en opphavsrettsorganisasjon som inngår avtaler om sekundær utnyttelse av lyd og levende bilder. De krever inn vederlag for bruken, og fordeler dette videre til

rettighetshavere. De har 34 medlemsorganisasjoner som omfatter mer enn 34 000 individuelle rettighetshavere. NORWACO leverer data på vederlag fra videresendingssektoren til norske komponister og utøvere i Norge og i utlandet. De leverer også tall på privatkopieringssektoren.

Norwegian Entertainment Managers and Agent Association Forening (NEMAA) er en forening for managere og bookere i Norge. De bidrar til avklaringer og innspill til metodikk og datagrunnlag i prosjektet.

Phonofile er en digital distribusjonspartner for plateselskaper, plateartister og distribusjonselskaper som holder oversikt over digital distribusjon blant sine medlemmer. Phonofile rapporterer salgstall til IFPI, og har bidratt med eksporttall og volumtall.

TONO representerer og forvalter fremføringsrettigheter på vegne av norske låtskrivere, komponister, tekstforfattere og musikkforlag. De innkasserer vederlag ved kringkasting og annen offentlig fremføring av musikk, og fordeler disse pengene videre til rettighetshavere av de fremførte verkene. Tono leverer data på fremføringsrettigheter til norske låtskrivere, komponister og musikkforlag i Norge og utlandet. I dette prosjektet leverer de også detaljerte data på konsertområdet som benyttes som grunnlag for å beregne billettinntekter i Norge. TONO leverer også detaljerte data knyttet til antall arrangementer fordelt geografisk basert på deres enkelttillatelser.

6.3.4 Beskrivelse av variablene

I de følgende avsnittene beskrives innholdet samt metoden, kildene og kvaliteten på variablene for de ulike kategoriene i musikkstatistikken.

6.3.4.1 Omsetningstall fra salg av innspilt musikk

Variabel 1: Inntekt innspilt musikk i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter omsetningstall generert gjennom salg av innspilt musikk i Norge, fysisk over disk og over internett, digitalt i nedlastbart format og som strømming.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke selvpublisering og direkte salg (merchandise), direkteavtaler, sync-rettigheter og salg av brukte fysiske formater. Den omfatter ikke utenlandske selskaper eller låtskrivere og artister med selskaper registrert i utlandet. Den omfatter heller ikke reklameinntekter fra strømmetjenester utover det som

rapporters til IFPI, direkteimport av innspilt musikk til norske forhandlere og privat direkteimport til norske forbrukere.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er IFPI og intervjuer med og reasearch av distribusjonsledd

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har systematisert foreliggende statistikk og videre beregning til populasjon basert på IFPI-tall. IFPI oppgir musikksektorens salg blant deres medlemmer fordelt på fysisk, streaming og nedlastning. Antakelser om fordelinger og «mark-ups» er basert på intervjudata og samtaler med aktørene. I det følgende presenteres vår metodiske tilnærming til de tre kategoriene.

Fysisk format: Vi vurderer at IFPI-tallene dekker størstedelen av markedet, og de resterende prosentene estimeres gjennom oppregning. Videre legges «påslag» fra salg ut av butikk, det være seg platebutikker, dagligvare og bensinstasjoner, til salgstallene for det fysiske markedet.

Tallene vi opererer med i beregningen holder noen antakelser om gitte andeler i fordeling av omsetningstall:

- En andel til plateselskap (IFPI-tallene).
- En gitt andel til distribusjonsledd (mark-up) (Legges på IFPI-tall)
- En gitt andel til opphavsrett (trekkes fra, fordi de inkluderes i IFPI-tallene)

IFPI-tallene inkluderer vederlagsinntekter. Disse trekkes fra og presenteres i kapitlet som omhandler vederlags- og opphavsrettsinntekter.

Nedlastning: Omtrent lik struktur som for fysisk format. IFPI-tall er vurdert til å dekke 100 prosent av dette markedet, og inkluderer tall fra FONO og Phonofile-selskaper.

Tallene vi opererer med i beregningen holder noen antakelser om gitte andeler i fordeling av omsetningstall.

- En gitt andel til plateselskap (IFPI-tallene).
- En gitt andel til opphavsrett (trekkes fra, fordi de inkluderes i IFPI-tallene)
- En gitt andel til distribusjonsledd (Legges på IFPI-tall)

IFPI-tallene inkluderer vederlagsinntekter. Disse trekkes fra og presenteres i kapitlet som omhandler vederlags- og opphavsrettsinntekter.

Strømming: Det er vurdert at IFPI-tall dekker 100 prosent av markedet. IFPI-tallene inkluderer tall fra FONO og Phonofile-selskaper.

Tallene vi opererer med i beregningen holder noen antakelser om fordeling av omsetningstall. Disse inkluderer gitte andeler til plateselskap og til opphavsrett. Resten er mark up, som legges til IFPI-tallene. Opphavsrettspengene blir betalt av distributøren og ikke av plateselskapene. De er derfor ikke inkludert i IFPI-tallene og trekkes ikke fra.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endringer

Resultat:

2012: MNOK 790

2013: MNOK 831

2014: MNOK 816

2015: MNOK 881

2016: MNOK 908

Vurdering av kvalitet: Estimaten til å beregne det samlede salget vurderes å være kvalitetssikret og robuste. Tallene er basert på selskapenes inntekter og må vurderes å være av høy kvalitet. Videre kan beregningen oppdateres direkte når IFPI oppdaterer sin statistikk. I tillegg er tallene sammenlignbare med hva som blir publisert i den svenske rapporten «Musikbranchen i siffror».

Variabel 2: Inntekt innspilt musikk i utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter eksporttall som er generert gjennom salg av norsk innspilt musikk i utlandet, være seg fysisk over disk og over internett, digitalt i nedlastbart format og som strømming.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke selvpublikering og direkte salg (merchandise), direkteavtaler eller norske artister som er signert med utenlandske plateselskaper.

Kilder: NCB

Metode: Med utgangspunkt i vederlagstall for mekaniske rettigheter og som overføres til Norge (tall fra NCB), har vi estimert totale inntekter til den norske musikkbransjen når det gjelder inntekter fra *salg av* innspilt musikk i utlandet. I beregningen gjøres det antagelser om en forventet lisensavtale mellom plateselskap og en part i et annet land, på lik linje med hva som er forventet i Sverige og Danmark. Metoden og estimatene er tilsvarende hva som er gjort i den

svenske og den danske musikken, henholdsvis *Musikbranschen i siffror* og *Dansk musikstatistik*.

Endringer fra 2015-rapporten: Tidligere ble datagrunnlaget til denne variabelen innhentet via våre informanter og baserte seg på reelle eksportinntekter fra plateselskapene registret i Norge. Eksportinntektene presentert i «Musikk i tall 2015» reflekterte eksportinntekter fra norske artister signert på plateselskaper i Norge – altså eksport av den norske artistporteføljen i selskapene. For 2016 har vi ikke fått tilgang på samme datagrunnlag. Derfor har vi endret framgangsmåte til å beregne eksporten med utgangspunkt i lisensieringene gjort i NCB, for det fysiske andelen. Dette er også gjort tilbake i tid.

I forrige rapport summerte inntektstallene fra IFPI og Phonofile seg til MNOK 46. Med estimatene fra NCB, er inntektene beregnet til å være MNOK 96 i 2015, som omfatter alt repertoar på norske plateselskaper.

Resultat:

2012: MNOK 127

2013: MNOK 176

2014: MNOK 99

2015: MNOK 96

2016: MNOK 99

Vurdering av kvalitet: Endringer i datamaterialet for inntektene for det fysiske salget, gjen-speiler endringer i NCBs rettighetsinntekter snarere enn aktivitetene som best beskrives med data fra plateselskapene. Datagrunnlaget til NCB er derfor volatil, og endringer fra år til år vil reflektere NCBs aktivitet snarere enn plateselskapenes aktivitet. Vi vet også at en omlegging i NCB gjør at datagrunnlaget for 2014 gjør at estimeringene også er noe undervurdert.

6.3.4.2 Omsetning fra fremføring av musikk (konsertinntekter)

Variabel 3: Billetttinntekter i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter konsertinntekter. Disse består i all hovedsak i inntekter fra salg av billetter til publikum til konserter i Norge. Inntekter forstås her som den prisen forbrukere betaler for å høre på fremføringer av musikk i forbindelse med konserter o.l.

I tillegg inkluderer tallene fylkeskommunenes innkjøp av musikkproduksjoner i forbindelse med Den kulturelle skolesekken.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke spon-sede billettinntekter, gratisarrangementer, øvrige

inntekter i forbindelse med konsertvirksomhet, som mat og drikke eller merchandise. Den omfatter heller ikke konserter som ikke er registrert hos TONO. Musikkteater eller bruk av musikk i en del av kirkens arrangementer (begravelser, bryllup mv.) er ikke inkludert i variabelen.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Norske festivalers medlemmer, Norske konsertarrangørers medlemmer, Norsk jazzforums medlemmer, Norsk viseforums medlemmer, Norsk teater- og orkesterforening, Den kulturelle skolesekken, samt rettighetsbetalinger til TONO og intervjuer.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har innhentet og systematisert talldata og relevant informasjon. Rettighetsinnbetalingene refererer til konkrete billettinntekter, ved at TONO innkrever en prosentandel av de samlede billettinntektene for ulike arrangementer. Ved å benytte ulike prosentandeler regner vi oss fram til reelle billettinntekter. Prosent-satsene er verifisert av TONO samt foreninger som har kjennskap til dette. I tillegg foreligger det en rekke faste avtaler om vederlagsbetalinger for konsertvirksomhet mellom TONO og en rekke aktører.

De faste avtalene omfatter gjerne en fast vederlagssum (kalt «lump-sum»-betalinger), hvor det ikke gir mening å bruke presentsatser i beregningen av billettinntekter. Disse (relativt faste) vederlagsbetalingene er erstattet med reelle billettinntekter fra blant annet NTO-medlemmer, Norske festivaler, Norske konsertarrangørers, Norsk Jazzforums og Norsk viseforums medlemmer. Dette baserer seg på opplysninger gitt fra disse aktørene om reelle billettinntekter blant sine medlemmer.

TONOs vederlagstall omfatter ikke konsertvirksomhet som ikke er underlagt opphavsrett, slik som foreldede- eller større verker. Dette gjelder særlig det klassiske konsertfeltet. Derfor er det i tillegg samlet inn billettinntekter fra det klassiske feltet, herunder Norske Festivaler og NTO-medlemmer. Disse inntektene supplerer altså tallene i modellen.

Videre er den opphavsrettslige andelen trukket ut fra de totale inntektene og presenteres i kapitlet som omhandler vederlags- og opphavsrettslige inntekter. Dette for å unngå dobbelttelling.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endringer.

Resultat:

2012: MNOK 1 604
 2013: MNOK 1 977
 2014: MNOK 1 889
 2015: MNOK 1 912
 2016: MNOK 2 310

Vurdering av kvalitet: Statistikken gir et godt bilde av konsertvirksomheten. Estimatene som benyttes til å beregne de samlede billettinntektene vurderes å være robuste. Denne metoden muliggjør oppdatering av tallene relativt enkelt, og tallene svarer til det samme universet. Derfor er sammenligning over tid mulig.

Samtidig er det rimelig å anta at ikke alle konserter blir rapportert inn til TONO, og at man ved å benytte TONO-vederlag til å beregne samlede billettinntekter ikke vil kunne fange opp all konsertvirksomhet.

Variabel 4: Honorar fra konsertvirksomhet i utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter konsertrelaterte eksportinntekter i form av honorarer og billettinntekter som genereres når norskregistrerte musikere og artister opptrer i utlandet. Konsertinntektene er begrenset til å omfatte honorar og billettinntekter til norskregistrerte artister og musikere som har hatt konsertvirksomhet i utlandet i gjeldende virksomhetsår.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke aktører som ikke er norskregistrerte. Musikkteater inkluderes heller ikke.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er rapporteringer fra artister som har mottatt reisestøtte, forvaltet av Music Norway. Music Norway og NEMMA som har oversikt over større aktører som har hatt konsertvirksomhet i utlandet og som ikke søker reisestøtte, samt bidratt med kvalitetssikring av forventet honorar til disse artistene. Andre kilder er NTO-medlemmer, intervjuer, kartlegging og research.

Metode: Variabelen baserer seg på data fra rapporteringer fra artister, som er benyttet til å beregne hvor stort honorar aktørene har generert fra konsertvirksomhet i utlandet. Dette datagrunnlaget er kvalitetssikret av Music Norway. I tillegg benyttes data til å beregne forventet honorar og forventet antall opptredener en norsk artist (med ulik størrelse) har i utlandet. Dette danner grunnlaget for videre beregninger av

samlede honorar i utlandet, utover aktørene som har mottatt reisestøtte.

Det gjøres antagelser om hvor mange aktører som har hatt konsertvirksomhet i utlandet, basert på antall aktører som har søkt reisestøtte, men som ikke har mottatt slik støtte, antagelse om at det er aktører som ikke søker og allikevel drar utenlands og kartlegging av større aktører som har hatt konsertvirksomhet i utlandet de respektive virksomhetsårene. For den siste gruppen gjøres det også en kartlegging (intervju og research) av honorar store artister er forventet å oppdrive fra opptredener i utlandet, samt antall opptredener de har hatt i utlandet foregående år. Disse gruppene ganges på datagrunnlaget fra rapporter fra mottakere av reisestøtte.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endring.

Resultat:

2012: MNOK 116
 2013: MNOK 114
 2014: MNOK 125
 2015: MNOK 122
 2016: MNOK 140

Vurdering av kvalitet: Konsertaktiviteten i utlandet vurderes som volatil, og forventet honorar for konsertaktivitet vil variere mellom hvilke land det turneres til. Metoden med bruk av kartlegging og research gjør at man står i fare for ikke å fange opp alle aktører som har hatt konsertvirksomhet i utlandet gjeldende år. Tallene vurderes å gi et bilde av den samlede konsertvirksomheten i utlandet, men vil ikke fange opp all aktivitet. Vi mangler også fullstendig oversikt over alle aktører som har hatt konsertvirksomhet i utlandet.

Ved bruk av konsistent metodikk muliggjør vi samtidig sammenligning av utvikling og trender innenfor konsertvirksomheten i utlandet.

6.3.4.3 Vederlags- og opphavsrettsinntekter**Variabel 1: Vederlags- og opphavsrettsinntekter i Norge**

Omfatter: Variabelen omfatter vederlags- og opphavsrettsinntekter som samles inn i Norge og som fordeles videre til norskregistrerte selskaper. Opphavsretten innebærer at de som for eksempel ønsker å trykke plater med musikk, eller spille en sang på radio eller på en kafé, må ha komponistens tillatelse, og videre betale for denne

tjenesten.² En aktør fra musikkfeltet kan inngå en forvaltningskontrakt med et vederlagsbyrå som krever inn pengene for andres bruk av verket. Vederlagsbyrået forvalter penger som er generert av bruk av opphavsrettslig materiale videre til den opphavsrettslige.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke synkroniseringsavtaler gjort direkte mellom brukere og rettighetshavere/musikkforlag. Den omfatter heller ikke selskaper registrert i utlandet, eller salg og lisensieringer gjennom utenlandske forlag som ikke er registrert hos f.eks. TONO. Den inkluderer heller ikke «store rettigheter» i forbindelse med blant annet dramatiske produksjoner.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er TONO, Gramo, NCB, NORWACO, KOPINOR og Musikkforleggerforeningen

Metode: Datagrunnlaget for variabelen samles inn og systematiseres slik at det ikke foreligger overlapp mellom tallene. Vederlagsbyråene hjelper til med å klargjøre data til modellen.

Statistikken omfatter *mekaniske rettigheter, fremføringsrettigheter, videresendingssektoren, og avgifter for ikke-vernet musikk*. Mekaniske rettigheter omhandler retten til å spille inn, produsere og utgi innspillinger av opphavsrettslig musikk, mens fremføringsrettigheter omfatter inntekter for bruk av opphavsrettslige verk i det offentlige rom, for eksempel i form av kringkasting over TV og radio, bakgrunnsmusikk på hoteller, serveringssteder, i butikker ol., eller livefremføring av musikk til publikum. Videresendingssektoren gjelder for sekundær utnyttelse av lyd, i for eksempel TV-produksjoner, og avgifter for ikke-vernet musikk omfatter innkrevede avgifter for kringkasting og annen offentlig bruk av ikke-vernede opptak.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endring.

Resultat:

2012: MNOK 803
2013: MNOK 876
2014: MNOK 875
2015: MNOK 858
2016: MNOK 900

Vurdering av kvalitet: Tallene gjenspeiler vederlagsbyråenes inntekter og må vurderes å være

robuste og av høy kvalitet. Det er mulig å oppdatere tallene når vederlagsbyråene oppdaterer sine tall.

Variabel 2: Vederlags- og opphavsrettsinntekter fra utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter de samlede vederlags- og opphavsrettsinntektene som overføres fra utenlandske aktører til norske vederlags- og opphavsrettsforvaltere, og som videre fordeles til norskregistrerte selskaper.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke vederlag som går utenom norske vederlags- og opphavsrettsforvaltere.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er TONO, Gramo, NORWACO og NCB

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har innhentet og systematisert foreliggende materiale slik at det ikke foreligger overlapp mellom tallene. Vederlagsbyråene hjelper til med å klargjøre data til modellen.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endring.

Resultat:

2012: MNOK 72
2013: MNOK 86
2014: MNOK 72
2015: MNOK 83
2016: MNOK 76

Vurdering av kvalitet: Inntektene relaterer seg ikke alltid til det gjeldende måleåret, ettersom det tar tid før den utførte aktiviteten i utlandet overføres til rettighetsinntektene til Norge. Likefullt gjenspeiler tallene vederlagsbyråenes inntekter og må vurderes å være robuste og av høy kvalitet. Det er mulig å oppdatere tallene når vederlagsbyråene oppdaterer sine tall.

6.3.5 Sammenligning av nordisk statistikk

I rapporten sammenlignes statistikk for musikkbransjene i Norge, Danmark og Sverige. De neste avsnittene beskriver musikkstatistikken fra Danmark og Sverige, samt den anvendte metoden. Videre beskrives hvilke delelementer som er fjernet fra den danske omsetningen, for å gjøre statistikken mer sammenlignbar med den norske og den svenske statistikken.

² «Musikk og juss – en liten bok om juss for aktørene i musikkbransjen.» Et hefte utgitt av BRAK.

6.3.5.1 Svensk musikkstatistikk

Musikbranschen i siffror er publisert siden 2012 og dekker årene 2007–2016. Metoden og oppdelingen i omsetningsområder i vår rapport er inspirert av denne rapporten. Dermed er den metoden som er anvendt i denne statistikken svært lik vår metode.

Omsetningen estimeres innenfor tre hovedområder: konserter, innspilt musikk og rettigheter. Innenfor hvert område estimeres henholdsvis omsetning i Sverige og omsetning på eksportmarkeder. Dermed er også omfanget av statistikken svært lik omfanget av vår statistikk. Hovedkildene for rettigheter og innspilt musikk er som i vår statistikk: Omsetningen av innspilt musikk er estimert basert på data fra IFPI og rettighetsomsetningen er levert av de forskjellige rettighetshaverne.

Når det gjelder estimatene for konserter har den svenske statistikken nasjonale registerdata som din hovedkilde. Dette gjør at den skiller seg noe fra den norske og danske statistikken, hvor hovedkilden er fremføringsrettighetene. Til tross for at datakilden er ulik, er definisjonen av omsetningsområdet ikke tilsvarende og statistikken er derfor sammenlignbar med den norske statistikken.

Musikbranschen i siffror 2016 har benyttet tilsvarende datakilder og metoder for beregning av omsetningen for musikkbransjen i Sverige som for tidligere år. Definisjonene for omsetningen for de tre områdene innspilt musikk, rettighetsinntekter og konsertinntekter er tilsvarende som ved tidligere års rapporter og er dermed sammenlignbart med den norske statistikken.

De øvrige oppdateringer som er gjort i den svenske statistikken de siste årene, omfatter hovedsakelig datagrunnlaget, som har blitt bedre, og at en større andel av den samlede omsetningen i henholdsvis hjemmemarkedet og eksportmarkedet, har blitt identifisert. De overordnede definisjonene og datakilder er ikke endret. Dermed sikres det at tallene fortsatt er sammenlignbare med tallene fra Norge og Danmark.

6.3.5.2 Dansk musikkstatistikk

Statistikken for den danske musikkbransjen er utarbeidet av Rambøll for et konsortium av interesseorganisasjoner i musikkbransjen for årene 2012–2016. Den danske statistikken estimerer omsetningen fra flere inntektskilder enn den norske statistikken gjør. Dessuten skiller metoden seg en del fra den norske og svenske. Det skyldes at man ønsker å belyse andre aspekter av musikk-

bransjen enn i den norske og den svenske statistikken.

Den danske statistikken estimerer ikke omsetningen for rettigheter separat, i stedet inngår rettighetsomsetning som en del av henholdsvis omsetning på konsertområdet og omsetning av innspilt musikk. Dessuten estimeres omsetning fra flere inntektskilder, og det forsøkes i større grad å estimere den omsetningen musikken gir anledning til, f.eks. reklameomsetning i forbindelse med avspilt musikk på radio. Hovedkildene er dog de samme som i den norske og statistikken baseres i stor grad på data fra rettighetshavere og IFPI.

I 2015 besluttet det danske konsortium å oppdatere oppgjørene fra 2012, 2013 og 2014, slik at den samme metoden er anvendt i alle fire årene. I denne sammenheng skal det presiseres at datagrunnlaget har endret seg over årene.

Omsetningen for innspilt musikk i utlandet (eksport) er undervurdert i den danske statistikken for 2014 og 2015. Grunnen til det er at det er endringer i datagrunnlaget fra NCB, som er forskjellig fra tidligere år. Endringene i dataene gjenspeiler endringer i NCBs rettighetsinntekter snarere enn aktivitetene, og må derfor ikke ses som et uttrykk for en mindre omsetning. Datagrunnlaget ble vurdert for volatilt til å estimere omsetningen fra, og ble derfor utelatt av statistikken med henvisning til en forventet undervurdering på dette området.

I 2015 gjorde Koda i Danmark det mulig å betale rettigheter på forhånd i form av abonnement. I disse tilfellene er det ikke mulig å vite hvor stor andel av rettighetene som er knyttet til konserter med entré. Dermed er flere rettigheter i 2015 og 2016, sammenlignet med 2014, 2013 og 2012, tillagt konserter uten entré. Det medfører en mulighet for underestimering av billettomsetningen.

6.3.5.3 Metode for sammenligning av nordisk musikkstatistikk

I rapportens sammenligning er det fjernet enkelte delelementer (inntektskilder) i den danske statistikken for å gjøre statistikken mer sammenlignbar med den norske og svenske statistikken. Utvelgelsen er gjort på mest mulig gjennomiktig måte, dvs. ved å velge ut enkelte omsetningselementer som er lette å identifisere i den publiserte statistikken. Det ville vært mulig å gjøre en mer presis utvelgelse ved innhenting av rettighetsomsetning fra rettighetshavernes regnskaper i Danmark, men det er ikke gjort ut fra hensynet til å holde

nivået på gjennomsiktigheten høyt og sikre etterprøvbare. Dermed er følgende elementer valgt bort:

- Annen publikumsomsetning (mat og drikke etc.)
- Musikkturneering
- Merchandise, innland
- Merchandise, utland
- Reklame og sponsorater

Da rettighetsomsetning og annen omsetning generelt ikke kan adskilles i den danske statistikken, medfører det at enkelte poster som beholdes til sammenligning inneholder ytterligere omsetning som ikke er tatt med i den norske og den svenske statistikken (f.eks. for TV/radio).

På den annen side velges posten musikkturneering vekk. Denne inneholder en del av billettomsetningen som inngår som en del av den totale konsertomsetningen i hjemmemarkedet i den

norske og den svenske statistikken. Musikkturneering velges bort ettersom den inneholder en stor andel av annen publikumsomsetning.

Tabell 6.3.1 gir et overblikk over omsetnings-elementene i den danske statistikken, samt hvilke elementer som er valgt bort i sammenligningen i rapporten.

Dermed gir den totale omsetningen for den danske musikkbransjen som er presentert i rapporten, enkelte ekstra omsetnings-elementer i forhold til den norske og den svenske statistikken, men det er også enkelte elementer den mangler (billettomsetning fra utenlandske gjester). Vi vurderer det slik at denne metoden medfører den beste og mest sammenlignbare rammen for omsetningene i Danmark, Sverige og Norge – ved å ha en gjennomsiktig metode som er etterprøvbare. Det er likevel en risiko for at den danske omsetningen er noe overvurdert jf. betraktningene ovenfor.

TABELL 6.3.1

LIVE MUSIKK (KONSERTER)	INNSPILT MUSIKK	ØVRIG MUSIKK
✓ Billettomsetning	✓ Fysisk salg	✓ Forlagsrettigheter, innland
✗ Annen publikumsomsetning (mat og drikke etc.)	✓ Digitalt salg (nedlastning)	✓ Forlagsrettigheter, utland
✓ Live – B2B*	✓ Streaming	
✓ Eksport av konserter	✓ Eksport av innspilt musikk	
✗ Musikkturneering**	✓ Innspilt musikk – B2B*	
✗ Merchandise, innland	✓ TV/radio mv., innland*	
✗ Merchandise, utland	✓ TV/radio mv., utland*	
✗ Reklame og sponsorater	✗ Merchandise, innland	
	✗ Reklame og sponsorater	

* Elementet inneholder, utover den rettighetsomsetningen som er inkludert i den norske og den svenske statistikken, en meromsetning som er tilrettelagt av musikken (for TV/radio mv. f.eks. reklameomsetning relatert til andel avspilt musikk)

** Musikkturneering inneholder en billettomsetning til utenlandske konsertgjester, denne omsetningen er tatt med i konsertomsetningen i den norske og den svenske statistikken

6.4 Litteratur i tall

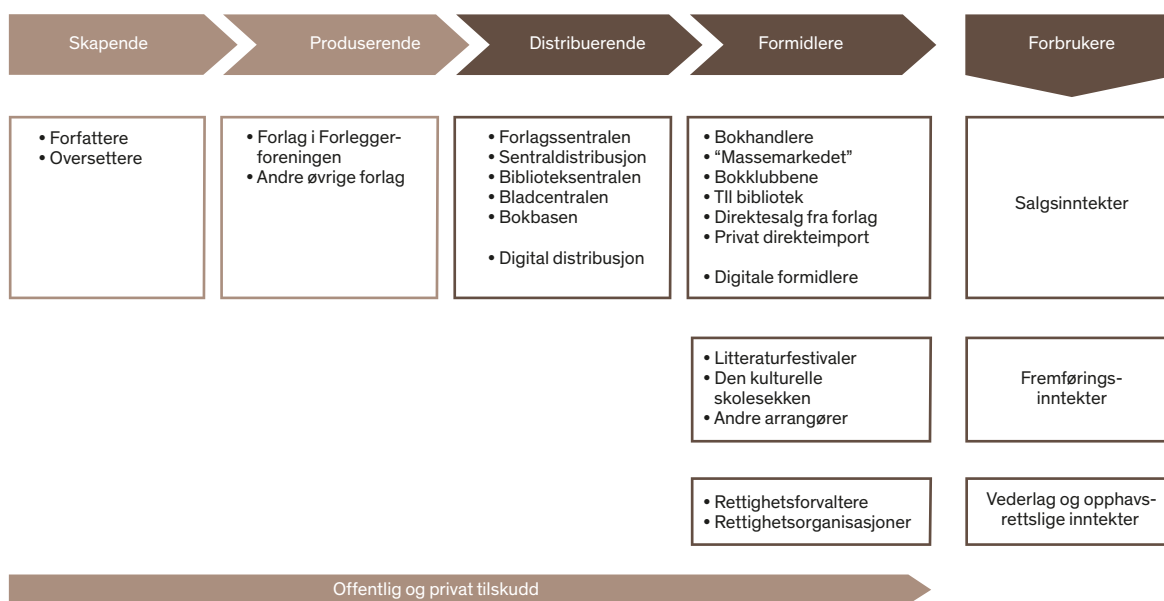
Rambøll gjennomførte «Litteratur i tall» for første gang i 2014 (måleår 2013). Årets rapport er med andre ord den fjerde i rekken, og vi kan derfor presentere *sammenlignbare* tall for en fireårsperiode. Samtidig ser årets statistikk annerledes ut enn tidligere år, og innholdsmessig er også tallene og nedbrytingene forskjellige. Bakgrunnen for dette er at vi årlig har oppdatert og justert modellen i henhold til utviklingen på litteraturfeltet og stadig forbedret data- og tallgrunnlaget med mer detaljerte og presise tall. Gjennomgående for årets rapport er at vi har justert alle omsetningstallene i henhold til konsumprisindeks (KPI), og tallene for tidligere år samsvarer derfor ikke med det som er presentert i tidligere rapporter.³

3 Beregningene er gjort med utgangspunkt i SSB sin beregningsmetode. Vi har regnet om alle tall til 2016-kroner.

I det følgende vil vi redegjøre for hvordan verdikjeden og pengestrømmen i litteraturbransjen relaterer seg til tallene som presenteres i denne statistikken, hvordan vi definerer ulike sentrale begreper som benyttes i rapporten, medlemmene i referansegruppen for litteraturområdet, samt innholdet og endringer i årets datainnsamling.

6.4.1 Verdikjeden i litteraturbransjen

Figur 6.4.1 illustrerer hvordan de ulike aktørene i litteraturbransjen henger sammen i en verdikjede. Figuren illustrerer hvordan de skapte produktene, det vil si bøkene, går fra forfattere og oversettere (skapende), gjennom forlagene (produserende), distribusjonssentralene (distribuerende), via forhandlere (formidlere) og til forbrukere/kjøpere.

Figur 6.4.1 Verdikjeden i litteraturbransjen

Figuren er forenklet. Det er ikke slik at alle produserte bøker og litteratur følger en slik flyt. Statistikken dokumenterer blant annet hvordan en stadig økende del av omsetningen av litteratur skjer gjennom digitale distribusjonskanaler og formidlere, enten direkte gjennom de tradisjonelle bokhandlernes hjemme- og nettsider, eller via andre og nye aktører som amazon.com m.m. I tillegg er det en stadig økende omsetning knyttet til digitale former for litteratur – enten i form av e-bøker eller lydbøker. Også når det gjelder lydbøker er det ulike salgs- og distribusjonskanaler og formater. Lydbøker kan kjøpes i et fysisk format i CD-form i en bokhandel, eller lastes ned gjennom abonnementstjenester som Storytel.

I enden av verdikjeden finner vi forbrukerne. Det er inntektene fra denne gruppen som kartlegges i den foreliggende statistikken. Det fremgår av figuren at offentlige og private tilskudd også utgjør en del av verdikjeden i litteraturbransjen. Denne delen av litteraturbransjen inngår ikke i den foreliggende kartleggingen – med et viktig unntak for salg til offentlige kjøpere via innkjøpsordningene, i vår sammenheng definert som salg til norske bibliotek. I 2016 utgjorde dette drøye 124 millioner kroner. Bibliotekvederlagene regnes derimot ikke inn i vår bransjestatistikk.

Sett i forhold til Forleggerforeningens bransjestatistikk, har statistikken som presenteres her en annen tilnærming. Mens Forleggerforeningen benytter forlagenes salgsstatistikk og estimerer utsalgsverdien på bakgrunn av disse salgstallene, forsøker denne statistikken å komme så nær utsalgsverdien som mulig ved å innhente tall fra de kildene som faller nærmest konsumenten i verdikjeden. Figur 6.4.2 illustrerer forskjellen i datagrunnlaget i de to statistikkene.

6.4.2 Sentrale begreper

Salgsinntekter:

Salgsinntekter for litteratur er omsetning fra salg av litteratur i fysisk format og digitalt format.

Tall for privat direkteimport av litteratur på andre språk enn norsk, i tillegg til bokhandlernes direkteimport fra utenlandske forlag, er inkludert.

Eksportinntekter utgjør tre deler: Salg av rettigheter til utenlandske utgivere, inntekter fra utlandet i forbindelse med samproduksjon, og direkteeksport, dvs. salg av bøker utgitt i Norge til utlandet.

Inntekter knyttet til solgte rettigheter er innhentet i samarbeid med NORLA og eksportutvalget i forleggerforeningen. Med inntekter knyttet til solgte rettigheter menes både innbetalt forskudd og avregning av royalties som har tilfalt forlaget i de respektive årene.

Inntekter knyttet til samproduksjon inkluderer kun inntekter som tilkommer forlaget fra andre land enn Norge. I forbindelse med samproduksjon har det norske forlaget både inntekter (gjennom eget salg) og produksjonskostnader.

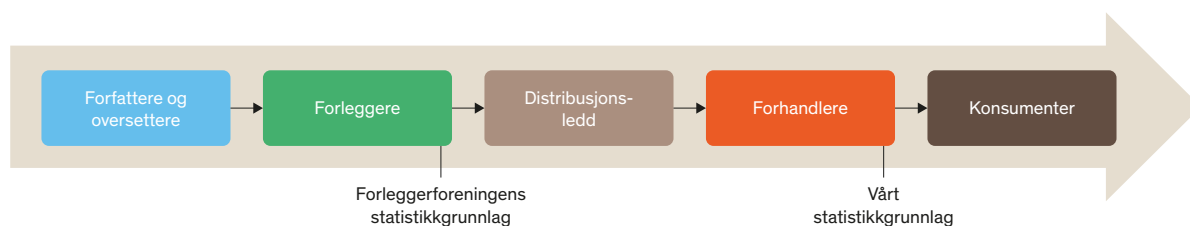
Salg av sekundærrettigheter, dvs. rettigheter for omgjøring til tv og film, inkluderer alle inntekter tilkommet fra andre land enn Norge.

Fremføringsinntekter:

Fremføringsinntekter for litteratur er forfatterens honorarer for fremføring av egne verker og/eller andre oppdrag. Dette kan være opplesninger ved ulike typer arrangementer, festivaler, skolebesøk med mer.

Formidlingsinntekter fra arrangementer via Den kulturelle skolesekken som er tilknyttet litteratur, er også inkludert.

Eksportinntekter vil i denne sammenhengen være de honorarer norske forfattere får for sine

Figur 6.4.2: Forholdet mellom Forleggerforeningens statistikk og «Litteratur i tall»

opptredener i utlandet. Gjennom intervjuer med aktører i litteraturbransjen fremkommer det at det er svært få norske forfattere som har inntekter fra denne typen fremføring i utlandet. Disse inntektene er derfor ikke kartlagt og inngår ikke i statistikken.

Vederlags- og opphavsrettsinntekter

Opphavsrettslige inntekter for litteratur er de vederlag forfattere og forleggere (utgivere) mottar fra KOPINOR. Vederlagsmidlene betales ut til rettighetshavere gjennom deres organisasjoner og noe av vederlaget utbetales individuelt til den enkelte rettighetshaver.

Eksporthinntekter er vederlagene KOPINOR utbetaler til norske rettighetshavere for kopiering i utlandet. I tillegg kommer de såkalte B-avtalene hvor vederlag som er opptjent i utlandet betales i det enkelte land, og ikke via KOPINOR.

6.4.3 Referansegruppe og dataleverandører i litteraturbransjen

I «Litteratur i tall» har Rambøll gjennom flere år støttet seg på referansegruppe som har bidratt med informasjon og kunnskap om litteraturbransjen, samt kvalitetssikring av datamateriale. Organisasjonene som er representert i referansegruppen er:

- Bokhandlerforeningen
- Den norske forleggerforeningen
- KOPINOR
- Norsk Forfattersentrum
- NORLA

Tallmaterialet i kartleggingen er videre innhentet fra en rekke ulike dataleverandører. De mest sentrale dataleverandører og bidragsytere fremkommer under. I tillegg til disse, er en rekke forlag, distributører og andre inkludert, noe som vil framgå av redegjørelsen for datagrunnlaget i de ulike variablene i neste avsnitt.

Biblioteksentralen (BS) fungerer som et distribusjonsledd i bokbransjen, og har spesialisert seg på å tilby produkter og tjenester til bibliotek i Norge. Biblioteksentralen har bidratt med tall over salg til biblioteker i Norge.

Bokbasen AS driver bransjens metadata-base, samt flere søke-, navigasjons- og bestillingstjenester. Bokbasen eies av forlagene, distribusjonsleddene og bokhandlere. Bokbasen drifter «Bokskya» og står for distribusjonen av norske e-bøker. Bokbasen bidrar med tall vedrørende salg av norske e-bøker.

Bokhandlerforeningen er en interesseorganisasjon og en samlet bransjeorganisasjon for bokhandlere. Foreningen har bidratt til undersøkelsen ved å bistå innsamlingen av omsetningstall fra bokhandlere.

Den norske forleggerforeningen (DnF) er en bransjeorganisasjon for forlag og representerer en stor del av forlagsbransjen. Forleggerforeningen utarbeider årlig salgsstatistikk for sine medlemmer og estimerer omsetningen til forlag utenfor foreningen. Forleggerforeningen har bidratt med utvalgte tall som faller utenfor tallene fra andre datakilder, for eksempel tall vedrørende bokklubbsalg.

Forfattersentrum er en organisasjon som formidler forfattere til opplesninger, bokbad, foredrag, skrivekurs og annet. Forfattersentrum har bidratt til undersøkelsen med oversikt over honorarer i alle oppdrag som formidles gjennom dem.

KOPINOR inngår avtaler om kopiering og annet bruk av åndsverk på vegne av opphavsmenn og utgivere. Vederlaget blir fordelt til rettighetshavere i inn- og utland. KOPINOR bidrar med oversikt over utbetalte vederlag til rettighetshavere gjennom deres organisasjoner, samt individuelle vederlag.

NORLA er et statsstøttet, ikke-kommersielt informasjonskontor som formidler opplysninger om norsk litteratur og norske forfattere til utlandet. NORLA har bidratt til undersøkelsen ved å bistå innsamlingen av tall fra utenlandske agenter.

6.4.4 Beskrivelse av variablene

I de følgende avsnittene beskrives innholdet samt metoden, kildene og kvaliteten på variablene for de ulike kategoriene i litteraturstatistikken.

6.4.4.1 Omsetningstall fra salg av litteratur

Variabel 1: Salg av fysiske bøker i det norske markedet

Omfatter: Variabelen omfatter omsetningstall fra salg av fysiske bøker i Norge, både gjennom fysiske og digitale utsalgssteder. Det er videre gjort en avgrensning til å kun inkludere publikasjoner med ISBN-nummer. Fysiske bøker inkluderer også lydbøker på mp3-CD, lydbøker på digikort og andre minnekort (bokgruppe 8.6 og 8.7)

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke omsetning fra salg av brukte bøker gjennom antikvater og andre forhandlere som faller utenfor

«øvrige» forhandlere. Forfatteres direktesalg, for eksempel ved salg av selvpubliserte bøker i kanaler utenom de vanlige salgskanalerne er heller ikke inkludert. Det samme er heller ikke publikasjoner uten ISBN-nummer.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Akademika, Aschehoug, Bokhandlerforeningen, Biblioteksentralen, Cappelen Damm, Forlags-sentralen, Forleggerforeningen, Gyldendal, Lydbokforlaget, NORLA, Sentraldistribusjonen, TNS Gallup, Virke, samt forlag og bokhandlere som har levert tall gjennom Bokhandlerforeningen, Forleggerforeningen og NORLA.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har innhentet og systematisert foreliggende salgsstatistikk og beregnet størrelsen videre til populasjonen. Primært hentes tallene så direkte fra forhandlere eller så nær konsumentene som mulig. Enkelte tall er imidlertid hentet fra Forleggerforeningens bransjestatistikk og regnet om til bruttoomsetning. Dette gjelder for eksempel direktesalg fra forlag til forbrukere.

Statistikken forsøker så langt det er mulig å fordele salget på ulike bokgrupper, men dette er avhengig av dataleverandørenes mulighet til å levere tall på ulikt detaljeringsnivå. Datagrunnlaget i årets rapport er på generelt nivå forbedret sammenlignet med datagrunnlaget i de foregående rapportene.

Salgstall fra bokhandlere er hentet inn gjennom Bokhandlerforeningen og foreningens kontakt med bokhandlerne. På bakgrunn av oppgitt markedsandel for innkjøp av bøker i ulike bokgrupper er det laget et estimat for bokhandlere som er en del av bokhandlerforeningen, men som ikke inngår i tallgrunnlaget.

Forlagenes direktesalg til forbruker er estimert med utgangspunkt i forleggerforeningens bransjestatistikk. I forbindelse med undersøkelsen for 2014 ble det gjort et større kartleggingsarbeid vedrørende direktesalget fra forlag utenfor Forleggerforeningen for å få et sikrere estimat. Dette viste seg å være vanskelig, og vi lyktes ikke med dette arbeidet. En av grunnene til dette er at en stor andel forlag som ikke er medlem av Forleggerforeningen, opererer med rapporteringssystemer som ikke harmonerer med den statistikken som benyttes av Forleggerforeningen. Dette gjør det vanskelig å hente ut sammenlignbare tall.

Omsetningstallene til bokklubbene er innhentet fra Forleggerforeningen, som henter inn disse tallene i forbindelse med utarbeiding av

deres bransjestatistikk. Tallene kan brukes direkte da tallene utgjør bokklubbenes salg til forbruker.

Salg til norske bibliotek og andre offentlige myndigheter er innhentet gjennom distribusjonsleddene, først og fremst Biblioteksentralen. Salgstall knyttet til Innkjøpsordningen er hentet direkte fra Kulturrådets fordelingsbudsjett.

Omfanget av privat direkteimport er estimert på bakgrunn av Virkes e-handelsbarometer for 2013, 2014 og 2015. For 2016 har TNS Gallup (som gjennomfører undersøkelsen på oppdrag for Virke) endret på datainnsamlingen og modellen. Det tilgjengelige datamaterialet for 2016 svarte ikke lenger til det vi hadde behov for til «Litteratur i tall». For 2016 har vi derfor benyttet undersøkelsen for henholdsvis 2013, 2014 og 2015 og estimert størrelsen for 2016 på bakgrunn av den gjennomsnittlige utviklingen over denne fireårsperioden.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endringer.

Resultat:

2013: MNOK 5 822

2014: MNOK 5 621

2015: MNOK 5 561

2016: MNOK 5 487

Vurdering av kvalitet: Omsetningstallene fra bokhandlere, nettbokhandlere og salg av bøker til norske forbrukere er direkte salgstall. Det er et robust tallmateriale med god kvalitet. Under kategorien salg av fysiske bøker gjennom nettbokhandler og salg av digitale bøker til norske forbrukere ligger det som omtales som privat direkteimport. Dette tallet bygger på et estimat av utvalgsundersøkelser fra 2013, 2014 og 2015 som er beheftet med feilmarginer og usikkerhet rundt dataenes reliabilitet og validitet. Innen direktesalg fra forlag og massemarkedet er det gjort påslag for forlag utenfor forleggerforeningen. Dette påslaget er beheftet med noe usikkerhet.

Variabel 2: Salg av digitale, litterære produkter i det norske markedet

Omfatter: Variabelen omfatter omsetningstall fra salg av digitale bøker i Norge. Dette omfatter alle bøker og publikasjoner med ISBN-nummer i bokgruppe 8.5 (e-bøker for allmenntilgjengelig), 8.8 (lydbøker på lydfil for nedlastning) og 8.9 (e-bøker for undervisnings- og profesjonsformål). Variabelen inkluderer i tillegg omsetning fra salg av andre digitale tjenester som springer ut fra bokbransjen, for eksempel bokapper, og lisensbaserte læremidler. Omsetningstall fra strømming

av lydbøker og e-bøker inngår også. Salg av utenlandske titler direkte til det norske markedet gjennom lesebrett og andre salgskanaler er estimert.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke salg av digitale, litterære publikasjoner uten ISBN-nummer eller salg av selvpublikerte e-bøker som selges direkte fra egne nettsteder.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Akademika, Aschehoug, Biblioteksentralen (BS) (digitale tjenester og salg av e-bøker til bibliotekene), Bokbasen, Cappelen Damm, De norske bokklubbene, digitalbok.no, e-bok.no, Gyldendal, Lydbokforlaget, Storytel, TNS Gallup, Andre forlag.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har innhentet og systematisert foreliggende salgsstatistikk og beregnet størrelsen videre til populasjonen. Salg av norske e-bøker distribueres nesten utelukkende gjennom Bokskya som driftes av Bokbasen. Bokbasen har følgelig omsetningstall knyttet til salg av e-bøker i samtlige norske bokhandlere. I tillegg kommer noe salg av e-bøker gjennom digitalbok.no, ibookstore, e-bok.no og e-boksalg til norske bibliotek. Privat direkteimport av digitale bøker er beregnet gjennom Virkes e-handelsbarometer, hvor forbrukerne rapporterer hvorvidt bøkene de har kjøpt fra utenlandske nettsteder er e-bøker eller papirbøker. Salg av andre digitale, litterære produkter, som for eksempel bokapper og lisensbaserte digitale læremidler er samlet inn fra de største forlagene.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endringer

Resultat:

2013: MNOK 239
 2014: MNOK 287
 2015: MNOK 333
 2016: MNOK 384

Vurdering av kvalitet: Tallene over salg av norske e-bøker til norske forbrukere er svært robuste, da nesten samtlige bokhandlere og forlag benytter bokbasens tjenester. Salget av norske e-bøker utenom dette er også direkte salgstall og av høy kvalitet. Estimert på privat direkteimport av utenlandske digitale e-bøker er basert på en Virkes e-handelsbarometer som er en utvalgsundersøkelse og er beheftet med en viss usikkerhet. I 2013 var det ikke noe salg gjennom strømme-tjenester, da ordflyt.no solgte e-bøker og lyd-

bøker til stykkpris. Fra og med 2014 er dette endret og Storytel selger nå sine bøker som en strømme-tjeneste.

Variabel 3: Eksport – salg av rettigheter, inntekter knyttet til samproduksjon og sekundærrettigheter

Omfatter: Variabelen omfatter forlagenes inntekter knyttet til salg av rettigheter, samproduksjoner, samt inntekter knyttet til salg av sekundærrettigheter i utlandet. I tillegg omfatter variabelen forlagenes direkteeksport av norske bøker til det utenlandske markedet.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Forleggerforeningen, Forlagsagenter i Forleggerforeningens eksportutvalg, Friststående agenter og NORLA.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har innhentet og systematisert foreliggende salgsstatistikk og beregnet størrelsen videre til populasjonen. Forlagsagenter og frittstående agenter har rapportert deres samlede omsetning av solgte rettigheter til utlandet, samproduksjon, sekundærrettigheter til NORLA. I forbindelse med fjorårets undersøkelse ble det gjort et kartleggingsarbeid vedrørende innhenting av tall fra utenlandske agenter med store norske forfattere på kundelisten. I samarbeid med NORLA og eksportutvalget i Forleggerforeningen, ble det valgt ut 10 utenlandske agenter, som ble kontaktet med forespørsel om å levere tall. Vi lyktes imidlertid ikke med å innhente tall fra disse agentene. Inntekter fra direkteeksport er estimert på bakgrunn av forleggerforeningens bransjestatistikk, med et påslag for de øvrige forlagenes direkte salg.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endringer

Resultat:

2013: MNOK 87
 2014: MNOK 93
 2015: MNOK 110
 2016: MNOK 125

Vurdering av kvalitet: Det er innhentet konkrete omsetningstall fra utvalgte forlagsagenter og andre agenter. Disse tallene anses som robuste. Videre er det estimert omsetning for agenter som ikke har levert tall, disse er beheftet med større usikkerhet.

6.4.4.2 Omsetningstall for fremføring av litteratur

Variabel 4: Forfatterhonorarer for opplesninger

Omfatter: Variabelen omfatter utbetalte honorarer til forfattere formidlet gjennom Forfattersentrum, samt inntekter for formidling i forbindelse med hendelser kategorisert som litteratur i Den kulturelle skolesekken.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke honorarer for forfatters private oppdrag, utbetalte honorarer til forfattere på fylkesbetalte oppdrag utenom Forfattersentrum, eventuelle honorarer for forlagsinitierte oppdrag, honorarer til forfattere for oppdrag i utlandet, eller reise og diett penger i forbindelse med oppdrag gjennom Forfattersentrum

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: Forfattersentrum, Den kulturelle skolesekken (DKS) / Kulturtanken.

Metode: Innhentet statistikk fra Forfattersentrum gir oversikt over utbetalte honorarer gjennom Forfattersentrum. Videre er statistikken brutt ned på bibliotekoppdrag, festivaloppdrag og andre oppdrag. Det ble i forbindelse med undersøkelsen for 2014 gjort en stor innsats for å kartlegge omfanget av fremføringsoppdrag på fylkesbibliotekene som ikke går gjennom forfattersentrum. Det fremkom at mange fylkesbibliotek ikke har oppdatert oversikt/statistikk på dette, og at det er snakk om forholdsvis små summer. Folkebibliotekene antas å ha flere fremføringsoppdrag hvor Forfattersentrum ikke benyttes til utbetaling av honorarer, men det er sannsynligvis også store variasjoner også her.

I tillegg er det inkludert honorarer for forfatter/litteraturoppdrag gjennom Den kulturelle skolesekken.

Endringer fra 2015-rapporten: Tidligere år har vi innhentet statistikk for oppdrag og honorarer gjennom Den kulturelle skolesekken fra Forfattersentrum. Forfattersentrum har tall på oppdrag i Den kulturelle skolesekken som går gjennom dem, og vi har brukt dette tallet til å estimere opp til totalen i Den kulturelle skolesekken. I forbindelse med årets rapport, der vi har inkludert tall fra Den kulturelle skolesekken for alle kunstområdene, har vi innhentet tall på dette direkte fra Kulturtanken. For beskrivelse av metoden, se avsnitt 6.2.1.

Resultat:

2013: MNOK 27,4

2014: MNOK 33,6

2015: MNOK 29,9

2016: MNOK 33,2

Vurdering av kvalitet: Honorarer for oppdrag gjennom Forfattersentrum vurderes som svært robuste tall. Estimatet for de øvrige oppdragene i den kulturelle skolesekken er bygget på gjennomsnittshonoraret i forbindelse med Forfattersentrums formidling, og vurderes som av god kvalitet. Likevel er det usikkert hvor stor del av det samlede markedet som dekkes inn gjennom disse tallene, da en del store forfattere som forventes å ha inntekter fra formidling gjennom egne agenter og private oppdrag, ikke omfattes av statistikken.

6.4.4.3 Opphavsrett

Variabel 5: Vederlags- og opphavsrettsinntekter, Norge

Omfatter: Variabelen omfatter vederlag for kopiering av bøker.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke salg av sekundærrettigheter i Norge, det vil si rettigheter for omgjøring til andre formål, f.eks. til filmmanus, antologier, andre trykte medium. Variabelen omfatter heller ikke vederlag for utlån av norske bøker⁴.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: KOPINOR.

Metode: Vederlaget for kopiering av bøker er estimert med utgangspunkt i hvor stor andel av vederlaget som stammer fra kopiering av bokkilder. Vederlagsutbetalingene består av kollektive vederlag og individuelle vederlag. Tidligere år har individuelle vederlag dreid seg om tre avtaler: lydbokvederlag, eksamensvederlag og klareringsvederlag. Fra og med 2016 fikk Kopinor imidlertid ansvaret for tre nye avtaler knyttet til individuelle vederlag: Bokhylla, Skaff og Bolk (se tekstboks for nærmere forklaring). Dette gjør at

4 Bibliotekvederlaget er en kompensasjon for utnyttelse av verk som er utgitt i Norge, og som disponeres til utlån i offentlige bibliotek. Vederlaget utregnes på bakgrunn av bibliotekenes bokbestand og ikke på bakgrunn av utlånstall eller bibliotekenes innkjøp. E-bøker er ikke regnet som en del av bokbestanden i den gjeldende avtalen i 2014. Vederlaget fremgår av det årlige statsbudsjettet.

sammenligningen med de øvrige årene for individuelle vederlag ikke gir mening, da grunnlaget for de totale individuelle vederlagene er vesentlig større i år sammenlignet med tidligere år.

Endringer fra 2015-rapporten: Tall fra KOPINOR Pensum inngår i tallene for individuelle vederlag. Dette gjør at sammenligningen med de øvrige årene for individuelle vederlag ikke gir mening, da de totale individuelle vederlagene er vesentlig større i år sammenlignet med tidligere år.

Resultat:

2013: MNOK 136,2

2014: MNOK 133,7

2015: MNOK 136,7

2016: MNOK 129,7

Vurdering av kvalitet: Tallene vurderes som robuste da KOPINORs faktiske vederlagsutbetalinger utgjør tallgrunnlaget. Det er estimert hvor mye av dette som tilfaller bokbransjen, basert på KOPINORs undersøkelser av kopiering av ulike kilder og stofftyper.

Variabel 6: Vederlags- og opphavsrettsinntekter, utland

Omfatter: Variabelen omfatter vederlag for kopiering av bøker innhentet fra utlandet

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke eventuelle andre vederlagsformer annet enn kopiering.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er: KOPINOR.

Metode: Vederlag mottatt fra utlandet utgjør midler som KOPINOR får overført fra sine søsterorganisasjoner i andre land. Dette utgjør en samlet sum og det er estimert hvor mye av dette som stammer fra bøker.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endringer

Resultat:

2013: MNOK 1,4

2014: MNOK 2,0

2015: MNOK 2,2

2016: MNOK 2,0

Vurdering av kvalitet: Tallene vurderes som robuste da KOPINORs faktiske vederlagsutbetalinger utgjør tallgrunnlaget, hvorpå det er estimert hvor mye av dette som tilfaller bokbransjen.

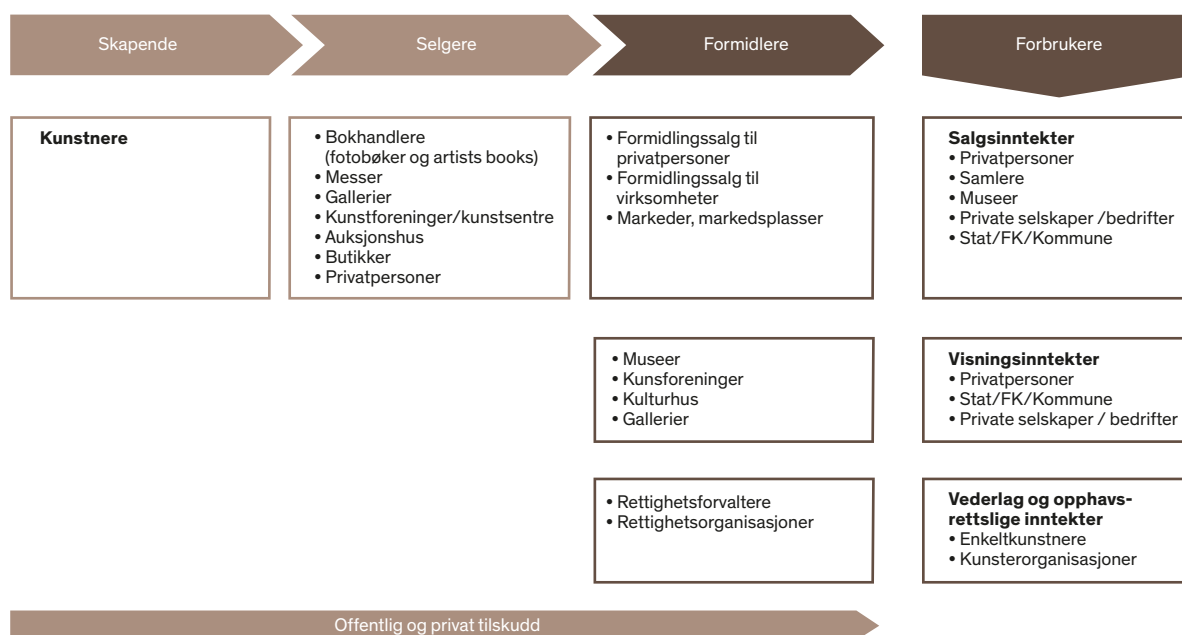
6.5 Visuell kunst i tall

Da Rambøll gjennomførte «Visuell kunst i tall» for første gang i 2016 (måleår 2015), baserte dette seg på et stort kartleggingsarbeid av pengestrømmene og aktørene i bransjen. Til forskjell fra musikk- og litteraturområdet forelå det få tall hos bransjeaktørene som vi kunne benytte. Det var derfor nødvendig med en noe annen metodisk tilnærming, og vi gjennomførte flere spørreundersøkelser rettet mot ulike aktører i bransjen (bl.a. en egen undersøkelse til samtlige kunstforeninger). For enkelte av områdene har aktørene i kunstbransjen i år samlet inn tallene vi har behov for gjennom egne kanaler. For eksempel har Norske kunstforeninger inkludert spørsmål om omsetning i sin årlige medlemsundersøkelse slik at vi kan benytte deres tall til vår statistikk. For de områdene der vi ikke har fått til et lignende samarbeid, har vi, i samråd med fagreferanse-

gruppen, benyttet tallmaterialet fra fjorårets undersøkelser til å estimere omsetningen for 2016. Estimeringene er drøftet og kvalitetssikret med aktørene i bransjen selv, samt medlemmene i fagreferansegruppen.

Siden vi i fjor samlet inn tall både for 2014 og 2015, presenterer vi tall fra tre sammenlignbare år i årets statistikk.

I det følgende vil vi redegjøre for hvordan verdikjeden og pengestrømmen i den visuelle kunstbransjen relaterer seg til tallene som presenteres i denne statistikken, hvordan vi definerer sentrale begreper som benyttes i rapporten, medlemmene i, samt innholdet og endringer i årets datainnsamling. I tillegg redegjøres det for hvordan den visuelle kunstbransjen skiller seg fra de øvrige kunstbransjene ved at den i stor grad er preget av to omsetningsløp: førstehåndssalg og

Figur 6.5.1 Verdikjede i det visuelle kunstfeltet

annenhåndssalg. Dette har implikasjoner for datainnsamlingen og metoden vi har benyttet, og i denne statistikken er salgskategorien for visuell kunst avgrenset til omsetning fra offentlig salg av visuell kunst, samt privat førstehåndssalg. Privat annenhåndssalg er ikke omfattet (se figur 6.5.2 for nærmere forklaring).

6.5.1 Verdikjeden i den visuelle kunstbransjen

Figur 6.5.1 illustrerer hvordan de ulike aktørene i det visuelle kunstfeltet henger sammen i en verdikjede. Figuren illustrerer hvordan de skapte produktene, dvs. kunstverkene, går fra det skapende leddet (kunstnere), gjennom et salgsløp og eventuelt et formidlingsledd, til forbrukerne eller kjøperne. Figuren er forenklet. Det er ikke slik at alle solgte kunstverk følger en slik flyt. I noen tilfeller vil f.eks. en kunstner selge kunstverket sitt direkte fra eget atelier uten å gå via en egen salgskjøper og/eller en formidler. I andre tilfeller vil ikke salget gå gjennom en egen formidlingsaktør. I enden av verdikjeden finner vi forbrukerne, og det er i hovedsak inntektene fra denne gruppen som kartlegges i det foreliggende oppdraget.

For kategorien *salgsinntekter* skiller visuell kunst seg fra blant annet litteratur- og musikkbransjen, ved at en forbruker potensielt kan selge og kjøpe det samme kunstverket flere ganger⁵. Det eksisterer et første- og et annenhåndsmarked for visuell kunst, og kjøperen av et kunstverk i

første omgang, kan opptre som selger på et senere tidspunkt. Dette illustreres og redegjøres nærmere for i figur 6.5.2.

For visningsinntekter er det privatpersoner som utgjør forbrukerne, gjennom å besøke og betale for inngangsbilletter på utstillingssteder som museer, kunstforeninger, kunstsentre etc., I tillegg vil statlige og offentlige aktører samt private selskaper og bedrifter fungere som en betalende aktør for visning av visuell kunst gjennom ordninger som Kunst på Arbeidsplassen, Kunst i Skolen osv.

For vederlagsinntekter er det enkeltkunstnere og kunstnerorganisasjoner som er de aktuelle forbrukerne/mottakere gjennom utbetaling av individuelle- og kollektive vederlag fra ulike rettighetsforvaltere.

Offentlige og private tilskudd utgjør også en del av verdikjeden. Denne delen av økonomien i det visuelle kunstfeltet skal ikke inngå i den foreliggende kartleggingen, men er likevel inkludert i figuren for å synliggjøre disse bidragene og at dette er en vesentlig del av den visuelle kunstbransjen i Norge.

Som nevnt skiller det visuelle kunstfeltet seg fra musikk- og litteraturfeltet ved at flere kunstverk selges flere ganger. En aktør som kjøper et kunstverk på ett tidspunkt vil kunne selge det samme kunstverket på et senere tidspunkt og dermed fungere som en selger. På denne måten er det visuelle kunstfeltet sirkulært, noe som illustreres av figur 6.5.2. De heltrukne linjene illustrerer førstehåndssalg, og de stiplede linjene illustrerer annenhåndssalg.

I tillegg til skillet mellom første- og annenhåndssalg av visuell kunst, er det et skille mellom salg gjennom offentlige salgskanaler og private salgskanaler. Dette skillet er knyttet til kunst-

5 Musikk og litteratur vil også kunne omsettes flere ganger, for eksempel gjennom brukthandler for musikk og litteratur. Annenhåndssalg er imidlertid en vesentlig mindre del av markedet for disse bransjene og er kun inkludert i statistikken for visuell kunst.

Figur 6.5.2 Første- og annenhåndssalg gjennom private og offentlige salgskanaler

avgiften som skal betales for all offentlig omsetning av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr. Visuell kunst som omsettes privat, enten direkte fra kunstnerens eget atelier eller mellom privatpersoner, uten å offentliggjøres eller publiseres, omfattes ikke av kunstavgiften.

Dette skillet har vært viktig for denne statistikken da vi har benyttet den innbetalte kunstavgiften (til BKH) til å regne oss frem til den totale omsetningen av det offentlige salget av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr, både for første- og annenhåndsalget. For det offentlige salget av visuell kunst med en utsalgspris på under 2 000 kr har vi samlet inn tall fra en rekke utsalgssteder og, i samråd med referansegruppen, gjort beregninger og estimert oss frem til totalen. Førstehåndsalget gjennom ikke-offentlige salgskanaler omfatter salg direkte fra kunstnerens eget atelier. Dette har vi samlet inn tall på gjennom næringsoppgaven for billedkunstnere, samt spørreundersøkelse til et utvalg kunstnere. Det ikke-offentlige, private annenhåndsalget inngår ikke i statistikken da en kartlegging av dette vil kreve en annen beregningsmodell enn det som er mulig innenfor rammene av denne bransjestatistikken.

6.5.2 Sentrale begreper

Visuell kunst:

Begrepet visuell kunst er ikke entydig. Grensene mellom de ulike visuelle kunstuttrykkene er flytende, samtidig som de også er påvirket av andre kunst- og kulturuttrykk som arkitektur, litteratur teater og musikk⁶. I arbeidet med denne statistikken har vi forholdt oss til Kulturrådet sin definisjon av visuell kunst, som sier at det visuelle kunstfeltet i dag omfatter uttrykk som *maleri, fotografi, kunsthåndverk, tegning, grafikk, skulptur, video/film/dokumentar, installasjoner, stedsspesifikke- og relasjonelle uttrykk, lydkunst, performance, nettkunst, streetart, grafitti, tegneserier, artists' books, bruk av uterom og offentlige rom med mer. Kunsten kan være gjenstandsbasert, men like gjerne ta form av handlinger, hendelser og situasjoner*⁷. Dette er uttrykk som er omfattet av kunstavgiften ved offentlig omsetning. For deler av statistikken er det imidlertid aktørene som selger eller viser ulike former for visuell kunst, og ikke uttrykkene i seg selv, som har vært det avgjørende for hva som inkluderes og ikke. I vårt arbeid har vi f.eks.

hentet tall på visningsinntekter fra aktører som i all hovedsak viser visuell kunst. Det medfører at noen aktører som viser visuell kunst som en (liten) del av sitt tilbud ikke inngår i statistikken. Se tabellene i avsnitt 6.7 for en nærmere redegjørelse og definisjon på hvilke tall som inngår i statistikken.

Kunstavgiften

Kunstavgiften er en særnorsk ordning som har eksistert siden 1948. Kunstavgiften er regulert av lov om avgift på omsetning av billedkunst m.m. (kunstavgiftsloven), som sier at det skal betales en avgift på 5 prosent av all offentlig omsetning av originale kunstverk i Norge med en salgspris over 2 000 kr ekskludert moms, men inkludert eventuelt salær. Det er Bildende Kunstneres Hjelpfond (BKH) som krever inn kunstavgiften. Avgiftsmidlene går i sin helhet til fondet, som tilbakefører pengene til ny produksjon av kunst gjennom tilskudd og stipend til kunstnere i Norge.

Siden 2007 har kunstavgiften vært samordnet med følgeretten for å tilpasses et EU-direktiv. Samordningen med følgeretten innebærer at den som betaler kunstavgift kun betaler inn avgift til BKH og deretter krever BONO inn følgerettsvederlag fra BKH der dette er aktuelt. BONO fordeler så dette til rettighetshaverne.

Salg av visuell kunst

Salg av visuell kunst kommer fra salg av kunstverk i det norske markedet. Provisjon, salær og kunstavgift som inngår i salget, samt import av visuell kunst og inntekter fra oppdragskunst, er inkludert.

Eksportinntekter for salg av visuell kunst er norske aktørers inntekter fra salg av kunstverk utenfor Norges grenser.

Visningsinntekter

Visningsinntekter for visuell kunst er inntekter fra publikums betaling for å se / oppleve visuell kunst i Norge. Disse inntektene omfatter billettinntekter i forbindelse med utstilling av visuell kunst, herunder eventuelle omvisningsinntekter og inntekter i forbindelse med utlån av audioguiden. Videre er medlemsinntekter inkludert i de tilfellene det gir gratis eller rabatterte inngang på utstillinger der det tas betalt for inngang. Betaling for leie av kunst er også inkludert.

6 Stortingsmelding 23. *Visuell kunst*. 2011–2012.

7 <http://www.kulturradet.no/tall-og-fakta-visuell-kunst>

Eksportinntekter for visning av visuell kunst er norske aktørers inntekter fra utleie av kunst utenfor Norges grenser.

Vederlagsinntekter

Vederlagsinntekter for visuell kunst er de vederlag som tilfaller norske opphavspersoner og/eller kunstnerorganisasjoner for bruk av kunstnerens verk (utstillinger, reproduksjon / kopiering, tilgjengeliggjøring for allmennheten så som kringkasting, nettpubliserings, og annen videreutnyttelse), samt ved videresalg av kunstverk (følgerett).

Eksportinntekter er opphavsrettslige vederlag innkrevd av rettighetsorganisasjoner i utlandet og overført til rettighetsorganisasjoner i Norge.

Kopieringsvederlag

Kopieringsvederlaget er et vederlag som stammer fra opphavspersoners rett på vederlag i forbindelse med kopiering og bruk av åndsverk. Her har Kopinor inngått avtaler med utdanningssektoren, offentlig forvaltning, menigheter og kirkesamfunn, samt en rekke organisasjoner og virksomheter innenfor næringslivet. Disse får dermed rett til kopiering som kompenseres kollektivt via Kopinor og fordeles til kunstnerorganisasjonene Norske Billedkunstnere, Norske Kunsthåndverkere og Foreningen Frie Fotografer.

Utstillingsvederlag

Utstillingsvederlag er et vederlag som utbetales som kompensasjon for leie av kunstverk i kunstnerens eie. Det bygger på en avtale mellom staten og sentrale kunstnerorganisasjoner og forplikter statlige og statlig støttede visningsinstitusjoner til å kompensere kunstnere i forbindelse med at deres verk stilles ut.⁸ Vederlaget har tre komponenter, hvorav to er uavhengige av verdien på verket, mens den siste er 1,5 prosent av markedsverdi over 2 000 kr. De to første komponentene baserer seg på at kunstneren skal godtgjøres for fremvisning av verket og for at kunstneren selv ikke kan disponere verket. Disse komponentene er basert på faste satser som justeres årlig. Det er de enkelte institusjonene som er ansvarlige for å utbetale dette vederlaget og dermed finnes det ikke en helhetlig oversikt over de utbetalte vederlagene.

Lisensieringsvederlag

Lisensieringsvederlag er vederlag for bruk av kunstverk i bøker, undervisning, informasjonsmateriell, i logoer, på produkter og nettsider, i annonser eller ved andre former for reproduksjon. BONO har rett, på vegne av sine medlemmer, til å godkjenne bruk av kunstverk, samt å kreve inn vederlag for denne avtalte bruken.⁹

Følgerettsvederlag

Følgerettsvederlag (*droit de suite*) er et vederlag kunstnere mottar i forbindelse med videresalg av et kunstverk.¹⁰ Hensikten med vederlaget er at kunstnerne skal få ta del i eventuell prisvekst til sine kunstverk. Vederlaget settes som en prosentvis sats av salgssummen ved videresalg og er tatt ut av datagrunnlaget i kapittel 2 og presenteres i kapittel 3. Innbetalingen til følgerettsvederlaget er samordnet med den norske kunstavgiften, da satsen her er tilsvarende.¹¹ Dersom det skal utbetales følgerettsvederlag i forbindelse med salg, frafaller altså kunstavgiften.

Kabelvederlag

Vederlag for sekundær utnyttelse av lyd og levende bilder (tv-distribusjon, kulturarv, undervisning, privatkopiering), omtales i denne rapporten som *kabelvederlag*. Dette er vederlag som kreves inn av Norwaco og utbetales kollektivt til kunstnerorganisasjonene Norske Billedkunstnere, Norske Kunsthåndverkere og Foreningen Frie Fotografer.

6.5.3 Referansegruppe og dataleverandører i det visuelle kunstfeltet

I forbindelse med oppstart av «Visuell kunst i tall» i fjor, nedsatte Rambøll og Kulturrådet en referansegruppe som har støttet prosjektet. Referansegruppen har bidratt med informasjon og kunnskap om den visuelle kunstbransjen, samt kvalitetssikring av datamateriale. Organisasjonene som er med i referansegruppen er:

- Bildende Kunstneres Hjelpesfond
- Billedkunst Opphavsrett i Norge (BONO)
- Blomqvist
- Forbundet Frie Fotografer
- Kulturrådet
- Kunst i offentlige rom (KORO)

8 <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/visuell-kunst/innsiktsartikler/Billedkunst-kunsthåndverk-og-kunst-i-offentlig-rom/utstillingsvederlag--/id709552/>

9 Solhjell og Øien (2012) *Det norske kunstfeltet*.

10 http://www.bono.no/vare_tjenester/folgerett_introduksjon/

11 Opptil salgssum på 50 000 euro, hvor satsen på følgerettsvederlaget synker trinnvis etter hvert som prisen stiger.

- Kunstsentrene i Norge
- Norsk Billedhoggerforening
- Norske Billedkunstnere
- Norske Kunstforeninger
- Norske Kunsthåndverkere
- Unge Kunstneres Samfund (UKS)

Tallmaterialet i kartleggingen er videre innhentet fra en rekke ulike dataleverandører. De mest sentrale dataleverandører og bidragsytere fremkommer under.

Bildende kunstneres hjelpefond (BKH) samler inn og forvalter avgiften for avgiftsbelagt kunst (kunstavgiften: 5 % av all offentlig omsetning av originale kunstverk i Norge med salgspris over 2 000 kr per verk). Fondet tilbakefører avgiftsmidlene til ny produksjon av kunst gjennom tilskudd og stipend til kunstnere i Norge. BKH har bidratt med tall over innsamlede avgiftsmidler fra kunstavgiften og avklaringer i prosjektet.

Billedkunst opphavsrett i Norge (BONO) er den norske opphavsretsorganisasjonen for billedkunstnere og andre opphavsmenn på billedområdet. BONO lisensierer bruk av norske og utenlandske kunstverk og har over 2 200 norske medlemmer. De har bidratt med tall på lisensiering/reproduksjonsvederlag og følgerettsvederlag, samt tall for omsetningsdetaljer for kunst omfattet av følgerett.

Norske Kunsthåndverkere (NK) er en nasjonal interesseorganisasjon for profesjonelle kunsthåndverkere i Norge. NK har bidratt med kvalitetssikring og avklaringer i prosjektet, i tillegg til betydelig bistand med datainnsamlingen til fjorårets prosjekt, som har ligget til grunn for estimater benyttet til årets prosjekt.

Norske kunstforeninger er en nasjonal paraplyorganisasjon for kunstforeninger og kunstlag. De har tilpasset og tilgjengeliggjort egen medlemsundersøkelse, samt kvalitetssikret estimater for kunstforeningene.

Kunstsentrene i Norge (KIN) er et nettverk kunstnerstyrte formidlingsinstitusjoner i Norge som er fylkesvis fordelt. KIN har bidratt med årsmelding for sine medlemmer.

Norske Billedkunstnere (NBK) er en nasjonal interesseorganisasjon for billedkunstnere, med 20 grunnorganisasjoner. De har bidratt med avklaringer i prosjektet.

Norsk Billedhoggerforening (NBF) er en interesseorganisasjon for kunstnere som arbeider innenfor det tredimensjonale kunstfeltet. De har bidratt med avklaringer i prosjektet og tall på utleie fra Skulpturkontoret.

Kunst i skolen er en ideell medlemsorganisasjon som arbeider for at visuell kunst skal få en sentral plass i skolen. Kunst i skolen har bidratt med tall på deres utleieinntekter.

Kunst på arbeidsplassen er en offentlig støttet medlemsorganisasjon som leier ut kunst til arbeidsplasser over hele Norge. De har bidratt med tall på deres utleieinntekter.

6.5.4 Beskrivelse av variablene

I de følgende avsnittene beskrives innholdet samt metoden, kildene og kvaliteten på variablene for de ulike kategoriene i statistikken for den visuelle kunstbransjen.

6.5.4.1 Omsetning fra salg av visuell kunst

Variabel 1: Inntekter fra salg av visuell kunst i det norske markedet

Omfatter: Variabelen omfatter salg av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr, inkludert kunstavgift, salg av visuell kunst med en utsalgspris på under 2 000 kr, salg av kataloger og fotografier av kunstsamlinger på museer, samt kunstneres direktesalg fra privat atelier og importert av visuell kunst.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke salg av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr som det ikke er innbetalt kunstavgift for, privat annenhåndssalg av visuell kunst eller importert visuell kunst som ikke er fortollet.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Bildende Kunstneres Hjelpefond (BKH), Billedkunst Opphavsrett i Norge (BONO), Statistisk sentralbyrå (SSB) / Skatteetaten, Statistisk sentralbyrå (SSB) / Tolletaten, Kunstmuseer i Norge, Norske Kunstforeninger, Kunstsentrene, Norske Kunsthåndverkere og utsalgssteder for kunst.

Metode: For salg av visuell kunst med en utsalgspris på over 2 000 kr er den innbetalte kunstavgiften til BKH benyttet som beregningsgrunnlag for de totale salgstillene. Det er tatt hensyn til følgerettsvederlaget og reduserte satser ved salgssummer over 50 000 euro. Det er videre gjort undersøkelser blant et utvalg store utsalgssteder på andelen av salget som har gått til aktører i utlandet. Denne delen av salget er så trukket fra tallene for omsetning i Norge.

Salg av visuell kunst med en utsalgspris på under 2 000 kr. For å kartlegge salget som ikke omfattes

av kunstavgiften er det for 2016-tallene benyttet eksisterende data, samt estimater basert på fjorårets undersøkelser og utvikling i tall fra kunstavgiften. Norske Kunstforeninger har tilpasset egne medlemsundersøkelser slik at kunstforeningenes salg er kartlagt her. Dette har gitt grunnlag for oppdateringer av tall tilbake i tid også. For kunstsentrene er tall fra årsmeldingen benyttet. For øvrige utsalgssteder er det gjort estimater basert på den utvidede kartleggingen som ble gjennomført i forbindelse med fjorårets rapport.

Salg av kataloger og fotografier av kunstsamlinger er kartlagt igjennom data fra museumsstatistikken. Dette er videre sammenstilt med fjorårets spørreundersøkelse til kunstmuseene i Norge for å estimere i de tilfellene konkrete tall ikke har vært tilgjengelig. I presentasjonen av tallene er salget av kataloger og fotografier slått sammen med salg av visuell kunst med en utsalgspris på under 2 000 kr.

Kunstneres direktosalg fra privat atelier er kartlagt gjennom å innhente tall fra næringsoppgaven for billedkunstnere hvor kunstnere rapporterer på inntekter fra slikt salg. I forbindelse med fjorårets rapport, ble det et større kartleggingsarbeid for å samle inn tall fra kunstnere som ikke benytter denne næringsoppgaven. Resultatene fra denne kartleggingen er benyttet for å estimere størrelsesforholdet mellom de som kartlegges i næringsoppgaven og de som ikke dekkes og dermed estimere totalen dette private førstehåndsalget.

Import av visuell kunst: For å kartlegge omfanget på importen av visuell kunst til Norge har vi benyttet Tollvesenet / SSB sine tall på visuell kunst som er deklartert inn i Norge. Her er det benyttet varegruppene 97011000, 97019000, 97020000 og 97030000 i tolltariffen.

Endringer fra 2015-rapporten: Tall som stammer fra næringsoppgaven for billedkunstnere er oppdatert på bakgrunn av oppdatert tallgrunnlag fom. 2015. Disse oppdateringene er gjort for hele tidsserien, slik at tallene er sammenlignbare for 2014, 2015 og 2016. Inntekter fra kunstforeninger er kartlagt ved medlemsstatistikken til Norske Kunstforeninger, fremfor en egen spørreundersøkelse, slik som i 2015-rapporten. Museenes inntekter er kartlagt ved bruk av utvidede datakilder i museumsstatistikken, samt estimater basert på spørreundersøkelse i forbindelse med fjorårets prosjekt. Kunstsentrene er kartlagt igjennom deres årsmelding.

Resultat:

2014: MNOK 1 212

2015: MNOK 1 480

2016: MNOK 1 438

Vurdering av kvalitet: Dataene for import av visuell kunst regnes som robuste og av god kvalitet, da dette er tall hentet direkte fra tollvesenet.

Dataene for salg av visuell kunst over 2 000 kr vurderes også til å være av god kvalitet, men fanger ikke opp salg det ikke er betalt kunstavgift for. Privat annenhåndssalg er heller ikke inkludert. Tallene er dermed heller for små enn for store.

Salget av visuell kunst under 2 000 kr er beheftet med noe usikkerhet da det baserer seg på en undersøkelse til et utvalg utsalgssteder med beregninger til total. Omsetning gjennom digitale utsalgssteder og privat annenhåndssalg er ikke inkludert. Tallene er dermed heller for små enn for store.

Tallene hentet fra næringsoppgaven fra billedkunstnere for kunstneres direktosalg fra privat atelier vurderes til å være robuste og av god kvalitet. Populasjonen i tallgrunnlaget til SSB er oppdatert, noe som gir enda bedre tidsseriedata i årets rapport. Ved beregning til populasjon er det gjort estimeringer og påslag for kunstnere som ikke benytter næringsoppgaven. Estimeringene er basert på en spørreundersøkelse, og dermed beheftet med noe usikkerhet.

Variabel 2: Inntekter fra eksport av visuell kunst

Omfatter: Variabelen omfatter visuell kunst som deklarerer hos tollvesenet i forbindelse med eksport ut av Norge. Visuell kunst inngår under varegruppene 97011000, 97019000, 97020000 og 97030000.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke eksport av visuell kunst som ikke er registrert hos det norske tollvesenet. Dette omfatter visuell kunst med en salgspris under 5 000 kr. Den inkluderer heller ikke visuell kunst som ikke faller inn under tollvesenet sin definisjon av visuell kunst i varegruppene nevnt over. Eventuelle prisøkning som følge av høyere utsalgspris i det utenlandske markedet enn verdisetningen ved den norske grensen medregnes ikke.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Statistisk sentralbyrå (SSB) / Tolletaten.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på at Rambøll har systematisert foreliggende statistikk og tall fra SSB / Tollvesenet på den

samlede verdien av varer tilhørende varegruppene 97011000, 97019000, 97020000 og 97030000 som er deklart hos tollvesenet i forbindelse med eksport fra Norge.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endringer utover oppdatering av datagrunnlaget.

Resultat:

2014: MNOK 394

2015: MNOK 306

2016: MNOK 594

Vurdering av kvalitet: Dataene omfatter visuell kunst som eksporteres ut av Norge og som er registrert hos det norske tollvesenet, og disse dataene regnes som av god kvalitet.

Det er imidlertid flere forhold som gjør at eksportverdien av visuell kunst kan være høyere enn det Tollvesenet sine tall impliserer. For det første er det bare visuell kunst med en utsalgsverdi over 5 000 kr som skal deklarerer hos tollvesenet ved eksport. Visuell kunst med en utsalgsverdi under 5 000 kr inngår dermed ikke i tallene. Videre er det kjent at definisjonen på kunst i Tollvesenet, avviker noe fra det flere aktører i det visuelle kunstfeltet selv opplever at faller inn under definisjonen av visuell kunst. Regelverket ble til dels oppdatert i slutten av 2016, men det er ikke vurdert å ha en spesielt stor innvirkning på vår statistikk. I mars 2017 ble regelverket endret og samsvarer nå bedre med dagens kunstpraksis, noe som vil kunne påvirke fremtidige målinger.

Eksport av kunstverk som ikke omfattes av tollvesenet sin definisjon, er ikke inkludert i tallene som presenteres i denne statistikken. I tillegg er det varens verdi ved passering ved den norske grensen som er utgangspunktet for verdisetningen hos tollvesenet, og ikke nødvendigvis det varen blir solgt for i utlandet. For eksport av visuell kunst vil dette si at en vare (i dette tilfelle et kunstverk) kan selges til (betydelig) høyere pris på f.eks. en internasjonal auksjon, enn det som blir oppgitt som varens verdi når den eksporteres ut av landet.

Tallene som presenteres i denne statistikken vil antas lave da det ikke er tatt høyde for en slik eventuell prisøkning som følge av høyere utsalgspris i det utenlandske markedet enn verdisetningen ved den norske grensen.

6.5.4.2 Omsetning fra visning av visuell kunst

Variabel 3: Inntekter fra visning av visuell kunst i Norge

Omfatter: Variabelen omfatter omsetningstall generert gjennom salg av billetter, omvisningsinntekter, inntekt fra utlån av audioguides og inntekt fra salg av medlemskap hos visningsaktører såfremt dette medfører rabattert eller gratis inngang til utstillinger / visning av visuell kunst. Variabelen inkluderer også utleie av kunst til aktører i Norge og formidlingsinntekter i forbindelse med Den kulturelle skolesekken.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke visningsinntekter i kulturhus fra kunstutstillinger som ikke er i regi av kunstforeningene. Den omfatter heller ikke øvrige vederlag knyttet til vedlikehold, transport, forsikring og lignende av kunstverk i forbindelse med utleie.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Kulturrådet (museumsstatistikken), Norske Kunstforeninger, Kunstsentrene, Kunst i skolen, Kunst i arbeidsplassen og Norsk Billedhoggerforening.

Metode: Visningsinntekter er kartlagt gjennom museumsstatistikken, Norske Kunstforeningers medlemsstatistikk og årsmeldingen til Kunstsentrene i Norge.

For kunstmuseene er det benyttet tall fra museumsstatistikken for de fleste kunstmuseene. Museumsstatistikken gir billettinntekter fra rene kunstmuseer og for kunstarenaer som er deler av konsoliderte enheter, er pris på billetter og antall betalende besøkende benyttet som grunnlag. Videre gir museumsstatistikken både grunnlagstall og gode estimeringsgrunnlag for de øvrige visningsinntektene, der det ikke er direkte oppgitt, slik som omvisningsinntekter. Dette er videre kryssjekket med kartleggingen som ble gjort til fjorårets rapport, samt direkte med noen enkeltmuseer (evt deres årsmeldinger) for å kvalitetssikre estimatene.

Norske Kunstforeninger har for 2016 tilpasset egne medlemsundersøkelser og dermed levert tall direkte til denne statistikken. Tallene er videre brukt for å kvalitetssikre estimater for tidligere år.

Kunstsentrene har levert samlet årsmelding som er benyttet.

Utleieinntekter har også blitt innsamlet fra Kunst i skolen, Kunst på arbeidsplassen og Skulpturkontoret til Norsk Billedhoggerforening.

Visningsinntekter i Kulturhus er vurdert i stor grad å være dekket inn igjennom kunst-

foreninger ettersom disse leier lokaler og tar egne billettinntekter. En større kartlegging i forbindelse med fjorårets rapport ga indikasjoner på at det i liten grad tas billett- eller andre visningsinntekter i kulturhusene ellers.

Endringer fra 2015-rapporten: For kunstmuseene har et økt detaljnivå i museumsstatistikken forbedret datagrunnlaget, redusert omfanget av estimater og gitt kvalitetssikring på arbeidet som er gjort. Tall for kunstforeningene er dekket inn igjennom deres egen medlemsundersøkelse, noe som har gitt god dekning for populasjonen. Inntekter fra Den kulturelle skolesekken er inkludert i statistikken. Alle estimater er gjennomgått og kvalitetssikret og alle endringer er ført tilbake for 2014 og 2015, slik at tallene er sammenlignbare for tidsserien.

Resultat:

2014: MNOK 84,4
2015: MNOK 93,7
2016: MNOK 101,3

Vurdering av kvalitet: Visningsinntektene som presenteres i statistikken vurderes å være reliable og av god kvalitet. I all hovedsak baserer tallene for visningsinntekter seg på regnskapsførte tall som altså er en presis gjengivelse av virkeligheten. Estimater er videre kvalitetssikret over de årene statistikken har vært utarbeidet, noe som gir gode estimater der det har vært behov for det. Analysen er gjennomført på tilsvarende måte for årene i måleperioden, noe som gir sammenlignbare tall. DKS-inntektene er vurdert å gi et godt bilde av helheten i feltet, til tross for begrensningene nevnt over. Tallene fra DKS er videre sammenlignbare for perioden 2014–2016, og gir et robust bilde av utviklingen i feltet.

Variabel 4: Inntekter fra visning av visuell kunst i utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter inntekter fra utleie av kunst til aktører i utlandet.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke billettinntekter for visning av kunstverk tilhørende norske aktører som vises i utlandet.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er kunstmuseene i Norge og Norske Kunstforeninger.

Metode: For kunstmuseene er tall fra museumsstatistikken benyttet til å estimere utleieinntekter,

ettersom tallene ikke er direkte tilgjengelige fra museumsstatistikken. Estimaterne er gjort basert på fjorårets undersøkelse til museene som kartla disse inntektene for en betydelig del av feltet og har gitt grunnlag for estimater. Kunstforeningene har rapportert inntekter igjennom sin medlemsstatistikk.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endringer.

Resultat:

2014: MNOK 10
2015: MNOK 8
2016: MNOK 6

Vurdering av kvalitet: Tallene som er samlet inn for utleie av (hele eller deler av) kunstsamlingen fra norske kunstforeninger vurderes til å være av god kvalitet. Tallene for norske kunstmuseer vurderes å være noe mer usikre, ettersom de baseres på estimater, men gir allikevel et godt bilde av utviklingen i feltet. Kartleggingen gjennomført i forbindelse med fjorårets rapport har gitt et godt grunnlag for estimater for disse tallene. I den grad tallene avviker fra faktiske forhold er tallene trolig heller for små enn for store.

6.5.4.3 Vederlaginntekter

Variabel 5: Vederlagsinntekter, Norge

Omfatter: Variabelen omfatter følgerettsvederlag, lisensieringsvederlag (vederlag for reproduksjon), utstillingsvederlag, kopieringsvederlag og kabelvederlag.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke vederlaget for offentlig visning av kunstverk i offentlig eie (visningsvederlaget)¹² eller Vederlag for utlån av norske bøker (bibliotekvederlaget)¹³.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er Billedkunst Opphavsrett i Norge (BONO), KOPINOR, Norwaco og Næringsoppgaven for Billedkunstnere (Skatteetaten / SSB).

12 Visningsvederlaget er en kompensasjon for offentlig visning av kunstverk i offentlig eie, eller verk som er eid av institusjoner som mottar støtte fra det offentlige.

13 *Bibliotekvederlag* er et vederlag som utbetales for lovlig utleie av bøker. For det visuelle kunstfeltet vil det her være aktuelt med den delen av vederlaget som utbetales for illustrasjoner og grafikk i bøker.

Metode: Det er samlet inn tall på utbetalte vederlag direkte fra vederlagsbyråene. Disse tallene er videre systematisert slik at det er de faktiske utbetalingene som presenteres i statistikken. For følgerettsvederlaget og lisensieringsvederlagene baserer vi oss på totaltallene til BONO som i sin helhet utbetales til aktører i det visuelle kunstfeltet. Følgerettsvederlag er videre trukket fra omsetningstallene og presenteres kun i kapittel 3.

For vederlagene som utbetales av NORWACO og KOPINOR (kopieringsvederlag og kabelvederlag) har vederlagene som utbetales til det visuelle kunstfeltet blitt skilt ut fra de resterende og blitt fordelt på inntekter i Norge og fra utlandet.

Det finnes ingen systematisk oversikt over utstillingsvederlagene som utbetales til kunstnere i Norge. Til årets rapport er tall fra næringsoppgaven for billedkunstnere benyttet for å kartlegge utstillingsvederlaget. Estimeringsmetoden er nærmere beskrevet under punkt 6.5.5.

Endringer fra 2015-rapporten: Utstillingsvederlaget er i årets rapport basert på næringsoppgaven for billedkunstnere, ettersom dette gir et godt grunnlag for å måle utviklingen i en tidsserie.

Resultat:

2014: MNOK 31,7
2015: MNOK 32,7
2016: MNOK 35,0

Vurdering av kvalitet: Tallene for følgerettsvederlag, lisensieringsvederlag, kopieringsvederlag og kabelvederlag er oppgitt av vederlagsbyråene og vurderes å være av god kvalitet.

Tallene for utstillingsvederlag er vurdert å være av en god kvalitet og gir godt grunnlag for en tidsserie. Tilgjengeligheten for disse dataene gjør det imidlertid nødvendig å estimere utviklingen til det seneste året, slik at den reelle utviklingen for dette året er beheftet med noe usikkerhet. Det er også usikkert i hvilken grad kunstnerne selv skiller tydelig mellom utstillingsvederlag og andre lignende honorarer i sin rapportering, slik at det utbetalte vederlaget potensielt kan være lavere enn det som er gjengitt i vår rapport.

Variabel 6: Vederlags og opphavsrettsinntekter, utland

Omfatter: Variabelen omfatter følgerettsvederlag, lisensieringsvederlag, kopieringsvederlag og kabelvederlag.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke vederlag som går utenom norske vederlags- og opphavsrettsforvaltere.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er BONO, Norwaco og KOPINOR.

Metode: Det er de norske vederlagsbyråene som betaler ut vederlag fra utenlandske aktører til norske rettighetshavere. Tallene for vederlag og opphavsrettsinntekter i utlandet er dermed samlet inn direkte fra de norske vederlagsbyråene og systematisert slik at tallene ikke overlapper med de norske utbetalingene. Vederlagsbyråene har selv bistått i denne prosessen.

Endringer fra 2015-rapporten: Ingen endringer.

Resultat:

2014: MNOK 4,0
2015: MNOK 2,3
2016: MNOK 2,8v

Vurdering av kvalitet: Tallene gjenspeiler vederlagsbyråenes utbetalinger og er således robuste og av god kvalitet.

6.5.5 Nærmere om oppdatering av næringsoppgaven for billedkunstnere

I fjorårets statistikk benyttet vi tall fra SSB og deres oversikt over næringsoppgaven for billedkunstnere for å måle omsetningen av visuell kunst direkte fra kunstneres eget atelier. SSB sine tall for måleåret 2015 og 2014, som vi benyttet til «Visuell kunst i tall 2015», var basert på en utvalgsundersøkelse, hvor elektronisk innleverte ligningsopplysninger ble vektet for å estimere totalen for personlig næringsdrivende kunstnere i enkeltpersonforetak. Dette inkluderte også et estimat for personer med brutto driftsinntekter på under 50 000 kr (som i utgangspunktet er fritatt for å levere næringsoppgave), samt personer som ikke leverte næringsoppgave eller som leverte mangelfull næringsoppgave. Det var slike vektete og estimerte tall som ble benyttet i fjorårets rapport.

Fra og med 2015 ble det en endring i regelverket knyttet til næringsoppgaven for billedkunstnere som blant annet innebar at alle næringsdrivende nå må levere ligningsopplysninger elektronisk. Dette medfører at SSB sine tall for 2016 er basert på en fulltelling, noe som gir et mer presist tallgrunnlag enn for 2014 og 2015. Samtidig gir det et brudd i tidsserien sammen-

lignet med datagrunnlaget for fjorårets rapport da vi for 2015 og 2014 benyttet vektete og estimerte totaltall. I tillegg er det en forskjell mellom tallene ved at det for målingen i 2016 ikke er inkludert kunstnere med brutto driftsinntekter på under 50 000 kr eller personer som ikke har levert næringsoppgave (evt. levert mangelfull næringsoppgave).

Tallene presentert i år er altså basert på en fulltelling for de som har levert næringsoppgaven for billedkunstnere. Dette gir et mer robust tallmateriale for fremtidige målinger. Ettersom enkelte ikke har levert eller levert manglende næringsoppgaver, er imidlertid summene oppgitt på bakgrunn av dette, noe negativt skjeve. Det er uvisst hva størrelsesordenen på denne skjevheten er, men det er rimelig å anta at store deler av populasjonen er dekket og tallene gir gode grunnlag for videre tidsserier.

For å estimere utviklingen fra 2014 er det benyttet tall på de som leverte næringsoppgave elektronisk både i 2014 og 2015. Historiske tall og analyser av sammenheng med øvrige omsetningstall er benyttet til å gjennomføre estimater for utviklingen til 2016.

6.6 Scenekunst i tall

Det er første gang scenekunst inngår i rapportserien *Kunst i tall*. Scenekunst skiller seg fra de øvrige kunstbransjene som er inkludert (musikk, litteratur og visuell kunst) ved at bransjen ikke er kjennetegnet av (omsetning av) fysiske objekter. Der musikkbransjen selger innspilt musikk i fysisk eller digitalt format, litteraturbransjen selger litteratur i fysisk og digitale formater og den visuelle kunstbransjen selger visuelle kunstverk, er omsetningen fra forbrukerleddet i scenekunst knyttet til en fremføring som skjer her og nå, og således ikke et fysisk (eller digitalt) objekt. «Scenekunst i tall» inkluderer derfor ikke salgsinntekter på samme måte som de øvrige kunstbransjene i denne statistikken, og inntektene som kartlegges for denne bransjen er i all hovedsak knyttet til billettinntekter for fremføring av scenekunst.

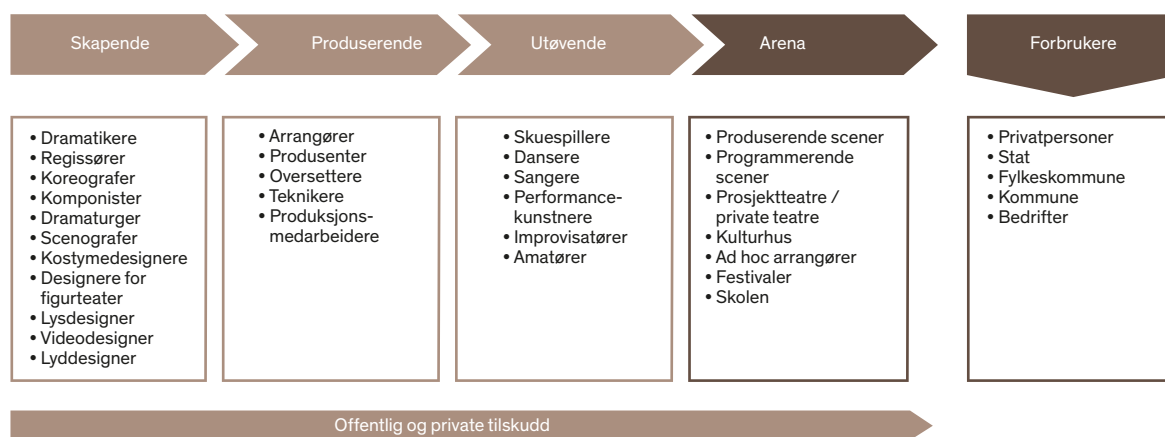
I det følgende vil vi redegjøre nærmere for dette gjennom en beskrivelse av hvordan verdikjeden og pengestrømmen i scenekunstbransjen relaterer seg til tallene som presenteres i denne statistikken, hvordan vi definerer de sentrale

begrepene som benyttes i rapporten, medlemmene i referansegruppen for scenekunst, samt selve innholdet i datagrunnlaget.

6.6.1 Verdikjeden i scenekunstbransjen

Figur 6.6.1 illustrerer hvordan de ulike aktørene i scenekunstbransjen henger sammen i en verdikjede.

Figuren viser hvordan de mange aktørene i scenekunstbransjen henger sammen i en verdikjede. Figuren er *en forenklet illustrasjon* da scenekunstbransjen er, kanskje i enda større grad enn andre kunstbransjer, preget av et mangfold av aktører som har til dels overlappende roller. Scenekunst er en kollektiv kunstform som involverer flere ulike profesjoner og som preges av tverrfaglighet og matrisestruktur på samarbeid og i kunstprosessen. Figur 6.6.1 illustrerer den sammensatte bransjen og rollene som er involvert ved oppsetning av scenekunst som til syvende og sist blir et produkt for publikum. Ved ulike produksjoner,

Figur 6.6.1 Verdikjeden og aktørbildet i scenekunstbransjen

og også innen samme produksjon, vil én og samme person kunne inneha rollen som skapende, produserende og utøvende. I mange tilfeller er det ikke en kronologisk rekkefølge på initiativ, samarbeid og utforming av en produksjon. Det er ikke slik at initiativet til å sette opp en forestilling alltid starter hos en dramatiker eller en koreograf. I mange tilfeller vil en arrangør, en produsent, eller en skuespiller fungere som initiativtakende part. Heller ikke den videre utformingen av produksjoner og forestillinger skjer gjennom en kronologisk verdikjede som i illustrasjonen.

Scenekunst formidles på en rekke ulike typer visningsarenaer. Viktige arenaer er de nasjonalt støttede produserende og programmerende scenene, samt privatteatre/prosjektteater og ulike former for kulturhus og lokale scener. I tillegg er scenekunsthøstivaler og skolen (gjennom Den kulturelle skolesekken) viktige arenaer for visning av scenekunst.

I enden av verdikjeden finner vi forbrukerne. Det er inntektene fra denne gruppen som kartlegges i det foreliggende oppdraget. Forbrukere i denne sammenheng består i all hovedsak av privatpersoner. Også offentlige og private organisasjoner kan imidlertid fungere som en forbruker, blant annet gjennom ordninger som Den kulturelle skolesekken som er inkludert i statistikken.

Figuren og redegjørelsen over viser at det er svært mange aktører og ledd i scenekunstbransjen forut for forbrukerleddet, og en samfunnsøkonomisk analyse av alle transaksjoner og pengestrømmer i bransjen, ville sett helt annerledes ut enn statistikken og tallene som presenteres i denne rapporten.

Det fremgår videre av figuren at offentlige og private tilskudd også utgjør en del av verdikjeden. Denne delen av økonomien i scenekunstbransjen inngår ikke i den foreliggende kartleggingen, men er likevel inkludert i figuren for å synliggjøre disse økonomiske bidragene i bransjen.

6.6.2 Sentrale begreper

Scenekunst

Scenekunst er en kollektiv kunstform som involverer flere ulike profesjoner. Kunstformen preges ofte av en tverrfaglighet i kunstprosessen¹⁴. Nettopp denne tverrfagligheten gjør det komplekst å definere scenekunst. I arbeidet med denne rapporten er Kulturrådets definisjon på

scenekunst benyttet, og scenekunst er i denne rapporten et *samlebegrep* for *teater, dans, ballett, opera* og *performance*. Videre er det et sentralt element i scenekunsten at utøvelsen av kunstarten skjer her og nå, og i mange tilfeller «live» for et publikum. Dette fremføringsaspektet ved scenekunsten innebærer at film og tv ikke er regnet med i denne sammenheng.

Salgsinntekter

I de andre kunstbransjene som inngår i denne statistikken, er inntekter fra salg av kunst en betydelig kategori. For litteraturbransjen og den visuelle kunstbransjen er det inntektene i denne kategorien som er dominerer. For musikk er den største inntektskategorien fremførings/konsertinntekter, men det er også betydelig inntekter fra salg av musikk i fysiske (CD) eller digitale formater (nedlasting eller strømming).

Scenekunstbransjen skiller seg fra de øvrige kunstbransjene som inngår i dette prosjektet ved for en stor del å være en kunstform som skjer «live» og i øyeblikket. Den eneste formen for fast produkt som selges og som genererer inntekter i scenekunstbransjen er salg av filmer og DVD'er med innspilling av scenekunstforestillinger. I all hovedsak dreier dette seg om opera.

Rambøll har i forbindelse med prosjektet gjort research på omfanget av salg av DVD'er for scenekunst, og mye tyder på at det er snakk om et svært lite marked i Norge med tilhørende svært lite inntekter. Rambøll har derfor besluttet å ikke inkludere dette i statistikken, og for scenekunst er det derfor ikke inkludert en egen kategori for «salgsinntekter».

Inntekter fra forestillinger (visningsinntekter)

Visningsinntekter for scenekunst er inntekter fra publikums betaling for å se / oppleve scenekunst i Norge. Dette omfatter billettinntekter i forbindelse med forestillinger og visninger av scenekunst.

Eksportinntekter for visning av scenekunst er norske aktørers honorarinntekter utenfor Norges grenser.

Vederlags- og opphavsrettsinntekter:

Vederlags- og opphavsrettsinntekter i scenekunstbransjen er vederlag som utbetales til skapende scenekunstnere (opphavere) og utøvende scenekunstnere (skuespillere, dansere, operasangere m.m.).

14 <http://www.kulturradet.no/tall-fakta-scenekunst>

Som redegjort for i kapittel 5, har vi kun inkludert vederlag utbetalt til norske dramatikere gjennom KOPINOR, DRAMAS, og enkelte store (dramatiker)forlag. Se avsnitt 6.5.3.2 for nærmere beskrivelse. Av sensitivitetshensyn til dataleverandørene har vi ikke skilt på inntekter i hjemmemarkedet og i utlandet (ekspert).

6.6.3 Referansegruppe og dataleverandører i scenekunstbransjen

Som for de øvrige kunstområdene har Rambøll støttet seg på en referansegruppe i arbeidet med «Scenekunst i tall». Referansegruppen har bidratt med informasjon og kunnskap om scenekunstbransjen, samt kvalitetssikring av datamateriale. Følgende organisasjoner har vært representert i referansegruppen:

- Danseinformasjonen
- Danse- og teatersentrum (DTS)
- Norske dansekunstnere (NODA)
- Norsk scenekunstinstruktørforening
- Norsk teater- og orkesterforening (NTO)
- Produsentforeningen for Privatteatre
- Scenekunstbruket
- Skuespillerforbundet
- Teateralliansen

Tallmaterialet i kartleggingen er videre innhentet fra en rekke ulike dataleverandører. I det følgende redegjøres det kort for medlemmene i referansegruppen, samt de øvrige sentrale dataleverandører og bidragsytere for prosjektet:

Danseinformasjonen (DI) er nasjonal informasjons- og kompetansesenter for dansekunst i Norge. Danseinformasjonen ble opprettet i 1994 og er lokalisert i Dansens Hus i Oslo.

Danse- og teatersentrum (DTS) er nasjonal interesseorganisasjon og kompetansesenter for profesjonell scenekunst nasjonalt og internasjonalt, med hovedvekt på fri scenekunst. DTS inngår i referansegruppen og har i tillegg bidratt med informasjon og hjelp til datainnsamlingen for utenlandske opptredener og honorarer.

E-billett er billettdistributør for en rekke scenekunstvirksomheter i Norge og har bidratt med billettinntekter og antall solgte billetter for scenekunstforestillinger for sine samarbeidende scenekunstvirksomheter.

Norske dansekunstnere (NODA) er en landsomfattende medlemsorganisasjon og forbund for dansere, koreografer og pedagoger og har som formål å styrke dansekunsten i Norge. Forbundet ble dannet i 1947 og har i dag rundt 870 medlemmer.

Norske Historiske Spel (NHS) er en medlemsorganisasjon for historiske spel i Norge. NHS har nå i underkant av 50 spelprodusenter som medlemmer. NHS har bidratt med informasjon og estimater for billettinntekter og antall solgte billetter på norske historiske spel i 2016.

Norske Scenografer er en landsomfattende interesseorganisasjon for scenografer, kostymedesignere, designere for figurteater og lysdesignere. Foreningen har bistått prosjektet med informasjon.

Norsk scenekunstinstruktørforening er en interesseorganisasjon for norske scenekunstinstruktører.

Norsk teater- og orkesterforening (NTO) er en medlemsorganisasjon for profesjonell musikk og scenekunst. Medlemmene er nasjonale og regionale institusjoner blant annet Den norske opera og ballett, Nationaltheateret, Den nasjonale scene m.fl. NTO inngår i referansegruppen og har i tillegg bidratt med billettinntekter og honorar fra scenekunstvirksomheter i Norge og i utlandet blant sine medlemmer.

Produsentforeningen for Privatteatre er en interesseorganisasjon for privatteatre i Norge, deriblant Edderkoppen teater, Chat Noir, Latter m.fl.

Scenekunstbruket er nasjonalt kompetansesenter for scenekunst, og den største landsdekkende formidleren av scenekunst for barn og unge i Norge. Scenekunstbruket er blant annet den største aktøren innen scenekunst innenfor Den kulturelle skolesekken.

Skuespillerforbundet er en fagforening og interesseorganisasjon for skuespillere. Forbundet har rundt 1 400 medlemmer, hvorav flertallet er frilansere.

Teateralliansen er en interesseorganisasjon for. Alliansen ble startet opp i 2015 som et samarbeid mellom organisasjonene Norsk Amatørteaterforbund, Frilynt Norge, Noregs Ungdomslag, Studieforbundet kultur og tradisjon og Norsk musikkråd og skal arbeide for å fremme og gjennomføre ulike tiltak for amatørteaterfeltet. Teateralliansen inngår i referansegruppen og har i tillegg bidratt med informasjon og estimater for billettinntekter og antall solgte billetter på norske historiske spel i 2016.

Ticketmaster er billettdistributør for en rekke scenekunstvirksomheter i Norge og har bidratt med billettinntekter og antall solgte billetter for scenekunstforestillinger for sine samarbeidende scenekunstvirksomheter.

TicketCo er billettdistributør for en rekke scenekunstvirksomheter i Norge og har bidratt

med billettinntekter og antall solgte billetter for scenekunstforestillinger for sine samarbeidende scenekunstvirksomheter.

6.6.3 Beskrivelse av variablene

I de følgende avsnittene beskrives innholdet samt metoden, kildene og kvaliteten på variablene for de ulike kategoriene i statistikken for scenekunstbransjen.

6.6.3.1 Omsetning fra visning av scenekunst

Variabel 3: Inntekter fra forestillinger i det norske markedet

Omfatter: Variabelen omfatter inntekter fra salg av billetter for scenekunstforestillinger i Norge, samt formidlingsinntekter i forbindelse med Den kulturelle skolesekken.

Omfatter ikke: Variabelen omfatter ikke spon-sede billettinntekter, gratisarrangementer, øvrige inntekter i forbindelse forestillinger som salg av kioskvare, program, merchandise og lignende.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget er Norsk teater- og orkesterforening, Ticketmaster, TicketCo, Norske Historiske Spel, Teateralliansen, Kulturrådet, Kulturdepartementet, Den kulturelle skolesekken/Kulturtanken.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg på talldata og relevant informasjon fra en rekke scener og visningssteder for scenekunst. Norsk teater- og orkesterforening har bidratt med å innhente tall for sine medlemmer. Billett-distributørene Ticketmaster og TicketCo har bidratt med tall over billettinntekter for scenekunstforestillinger for aktører de har avtaler med. Norske Historiske Spel har bidratt med tall og estimer for billettinntekter for historiske spel. For øvrige visningssteder, som ikke er inkludert av noen av de nevnte aktørene, har vi hentet tall fra ulike kilder. Kulturrådet har bidratt med regnskapstall for en rekke scenekunsthendelser som får støtte over arrangørstøtteordningen for scenekunst, og Kulturdepartementet har bidratt med regnskapstall for en rekke scenekunstaktører som får støtte over statsbudsjettet.

Det er gjort et omfattende arbeid for å sikre at det ikke er overlapp mellom de ulike datakildene. For eksempel har NTO-medlemmene kun rapportert tall på rene billettinntekter for forestillinger på egen scene. Honorarer, i de tilfellene der virksomheten gjester en annen arena som

beholder billettinntektene, er ikke inkludert i NTO-tallene. Det samme gjelder tall fra Den kulturelle skolesekken.

Til sammen har vi innhentet konkrete billettinntekter fra scenekunstforestillinger i det norske markedet for over 400 aktører/visningssteder i Norge.

På bakgrunn av det innsamlede tallmaterialet har vi estimert billettinntekter for aktører (visningssteder) som vi ikke har konkrete tall fra gjennom de øvrige kildene. Dette er gjort gjennom research og antagelser av størrelse og aktivitet ved visningsstedene, basert på det tallmaterialet for aktørene vi har konkrete billettinntekter fra.

Inntektene fra den Kulturelle skolesekken, som er inkludert for alle kunstfeltene i året statistikk, baserer seg på Kulturtankens egen oversikt over aktiviteter rundt om i landet. Disse tallene baserer seg igjen på selvrapporterte tall fra fylkene og kommunene, og omfatter en blanding av budsjett- og regnskapstall. Ettersom Kulturtanken ikke har oversikt over inntektene fra Oslo, har vi innhentet dette direkte. De tilgjengelige tallene fra Oslo var i utgangspunktet basert på skoleår (og ikke regnskapsår), og vi har derfor gjort en særskilt gjennomgang av hver produksjon og inntektene knyttet til dette.

Resultat:

2016: MNOK 918

Vurdering av kvalitet: Inntektene fra scenekunstforestillinger i det norske markedet vurderes å være svært reliable og av svært god kvalitet. I all hovedsak baserer tallene seg på regnskapsførte tall som er av god kvalitet, og vi vurderer at vi har samlet inn konkrete billettinntekter for de største aktørene på feltet.

Tallene fra Den kulturelle skolesekken vurderes som svært reliable, da det er tall direkte fra Kulturtanken.

Estimatene for aktørene vi ikke har samlet inn konkrete billettinntekter fra er noe usikre, men dette utgjør en relativt liten del av de totale inntektene.

Variabel 4: Inntekter fra forestillinger i utlandet

Omfatter: Variabelen omfatter eksportrelaterte inntekter fra forestillinger i utlandet i form av honorarer norske scenekunstnere har mottatt fra opptredener i utlandet i 2016.

Omfatter ikke: Honorarer til frie scenekunstnere som ikke er medlem av DTS eller som ikke

har søkt om reisestøtte for opptredener i utlandet de siste tre årene er ikke inkludert.

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er rapporteringer fra NTO-medlemmer, samt et utvalg frie scenekunstnere.

Metode: Datagrunnlaget for variabelen baserer seg for det første på tallene fra NTO-medlemmene som er brukt direkte. Dette er reelle og reliable tall av god kvalitet. Aktørene oppgir imidlertid at det er store forskjeller mellom de ulike årene når det gjelder omfanget på opptredener i utlandet, og således også honorarer for dette.

For scenekunstaktører i det frie feltet har vi, ved hjelp at Danse- og teatersentrum, gjennomført en spørreundersøkelse. Undersøkelsen ble sendt til over 300 scenekunstaktører. Utvalget bestod av medlemmer i Danse- og Teatersentrum, samt frie scenekunstnere som har søkt om reisestøtte for opptredener i utlandet de siste tre årene. Det antas at dette dekker populasjonen for frie scenekunstnere som har opptrådd i utlandet i 2016. Svarprosenten i spørreundersøkelsen var 36 prosent. Vi antok at det ikke er noen systematiske skjevheter i datamaterialet og at den gjennomsnittlige størrelsen på honorarer fra og antall opptredener i utlandet for respondentene som svarte på undersøkelsen, gjelder også for den delen av populasjonen som ikke svarte. På denne måten har vi estimert totalen for hele populasjonen.

Resultat:

2016: MNOK 98

Vurdering av kvalitet: Tallene fra NTO-medlemmene vurderes til å være reliable og av god kvalitet da dette er reelle tall. Størrelsen på honorarene for opptredener i utlandet varierer både med tanke på hvilket land opptredenen skjer i, hvilken kunstform det er snakk om m.m. Dette gjelder også for de frie scenekunstnerne, noe som gjør at estimatet for denne delen av variabelen er noe usikkert.

6.5.3.2 Vederlags- og opphavsrettsinntekter

Variabel 5: Vederlagsinntekter i scenekunstbransjen

Omfatter: Variabelen omfatter vederlag som er utbetalt til Norske Dramatikeres Forbund fra KOPINOR i forbindelse med kopiering av drama/skuespill, vederlag utbetalt til opphavsmenn for fremføring av dramatiske verker i amatørfeltet,

samt vederlag til norske dramatikere/komponister for profesjonell fremføring

Omfatter ikke: Bibliotekvederlag, vederlag til oversetting av dramatikk, vederlag for «store rettigheter»

Kilder: Kildene for datagrunnlaget til variabelen er KOPINOR, DRAMAS, NORDISKA og Songbird.

Metode: Det er samlet inn tall på utbetalte vederlag til norske dramatikere. For vederlag som utbetales gjennom NORDISKA og Songbird omfatter tallene utbetalte vederlag (royalty) til norske dramatikere og komponister for profesjonell fremføring, både i Norge og i utlandet. Dette er summert med vederlag utbetalt til norske dramatikere av DRAMAS i forbindelse med fremføring av dramatiske verker i amatørfeltet. Det administrative gebyret på 10 prosent som går til DRAMAS for formidling av tjenesten, er ikke inkludert.

For vederlagene som utbetales av KOPINOR (kopieringsvederlag) har vederlagene som utbetales til scenekunstfeltet blitt skilt ut fra de resterende.

Resultat:

2016: MNOK 5,5

Vurdering av kvalitet: Tallene som presenteres er reelle tall av god kvalitet. Dette gjelder både tallene fra KOPINOR, DRAMAS, NORDISKA og Songbird.

English summary

Arts in numbers 2016 describes the turnover of respectively music, literature, visual arts, and performing arts in Norway. Ramboll has measured the revenue in the music and literature industries since 2012 and 2013. Visual arts was included last year, and this year the performing arts have been included in the statistics as well.

The purpose of the project is to gather data that can illuminate the characteristics of the turnover in the different art industries, and describe how the respective industries develop over time. Turnover is in this regard defined as revenue the industries acquire from the consumer level. We focus on the gross revenue for the industries, so that the numbers presented represent what the end consumers pay to the respective industries. This ensures that turnover is not counted several times in different parts of the value chain. The statistics do not include grant funds or other forms of external, public grants. Public acquisitions of art, for example through “*innkjøpsordningen*”¹ for literature and embellishment of public spaces through the use of visual arts are included.

The total turnover for each art industry is calculated by collecting turnover statistics for three main categories: sales revenue, copyright revenue, and performance revenue.

Although the mapping is intended to create a complete picture of the turnover within these categories in the various industries, it has been necessary to make some refinements. This applies to areas where there are no available data, where numbers are difficult to reproduce over time or where the material from the various data providers is too heterogeneous for the aggregation of the numbers to make sense.

An important clarification is that these statistics are not intended as a living condition analyses. Nor should the statistics be mistaken for a socio-economic analysis, where all derived economic effects of the activity in the industry (added value) are mapped. A socioeconomic analysis would most likely conclude that the total turnover in the various industries, is *far greater* than the turnover presented in this report.

A number of actors have contributed to the statistics with data in different formats. The industry’s actors have provided data and contributed with dialogue and considerations. We have also been supported by a group of researchers established by The Arts Council Norway.

Ramboll has aimed to collect data which are, to the largest extent possible, verifiable and robust over time. For the music industry, the literature industry, and the visual arts industry, the changes made over the course of these projects have been updated throughout the time series, so that the years are comparable. Thus, the figures in this report vary somewhat compared with to figures presented in previous years reports.

A change made in this year’s report is that we have adjusted the revenue figures for the consumer price index for the various years and included income from The Cultural Rucksack for each of the art industries. In addition, in this introductory chapter, we present summarized turnover figures for each of the art areas, and describe them in relation to each other.

The following sections show the key features for the revenues in the four art industries.

Furthermore, each of the art areas are explored in further detail in separate chapters.

A key point, as evidenced by the descriptions in the next sections, is that there are large structural differences in the four art industries. This is reflected in the distribution of income in these categories. An important distinction is between

1 “*Innkjøpsordningen*” is a state funding scheme for Norwegian literature. The scheme is administered by the Arts Council Norway, which buys books and distributes them to the libraries.

art areas that have revenue from the sale of a physical objects, such as the music industry, the literature industry and the visual arts industry, and the performing arts industry which does not have this form of revenue. On the other hand, while the performance revenue in the literature industry is quite small, it constitutes most of the total revenue in the performing arts industry. In addition, the figures presented in the various categories for each of the industries consist of different types of revenue. For performance revenue in the literature industry, we utilize performance fees as the unit of measurement, in contrast to the other industries, where ticket revenue is utilized for the same category.

Such differences make direct comparisons of revenue in the various industries difficult. When we present and explain the overall turnover, it is to emphasize the differences between the art industries and in the source data in the statistics, and not to compare the total sizes of the revenue's.

1.2 Total turnover in the art industries

Total turnover in the art industries in 2016 was MNOK 13 711. This includes revenue from all four art industries, and the categories sales revenue, performance / display revenue and remuneration and copyright revenue.

Turnover in the different industries varies, cf. figure 1. Total turnover in the literature industry was MNOK 6 078 and amounted to 45 percent

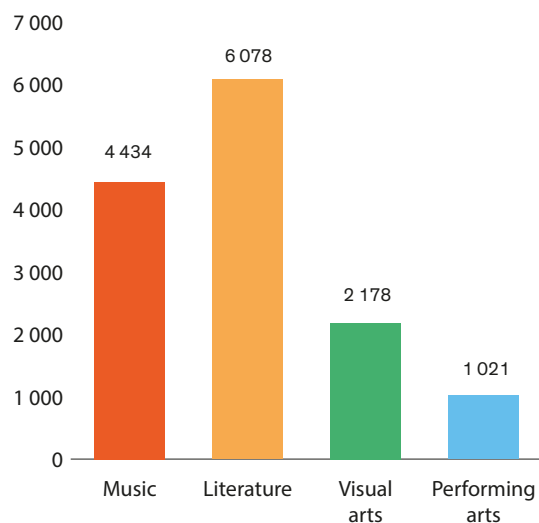

Figure 1 Total turnover in the art industries in 2016 (MNOK)

of total turnover of all industries (figure 1.2.2). This includes turnover both in Norway and abroad. Correspondingly, turnover in the music industry was MNOK 4 434 which corresponds to 33 percent of total turnover, while the visual arts industry had a turnover of MNOK 2 178 – 16 percent of total sales. The performing arts had a total turnover of MNOK 1 021, which corresponds to 7 percent of the art industries, total revenue in 2016.

As shown in figures 1. and 2, there is a relatively significant difference between the total turnovers in the four different art industries covered in these statistics. Some of the difference has to do with the structure of the industries, which is reflected in the distribution of turnover on the various categories of sales revenue, performance revenue, remuneration and copyright revenue.

The music industry is characterized by relatively large revenue in each of the three categories, but more than half of the revenue (55 percent) is performance revenue, cf. figure 3. The literature industry and the visual arts industry are characterized by having the majority of their income from sales of books and visual art works, respectively. The performing arts are characterized primarily by having revenue related to the performance itself.

With the exception of the music industry, remuneration and copyright revenue makes up a very small part of the total turnover in the art

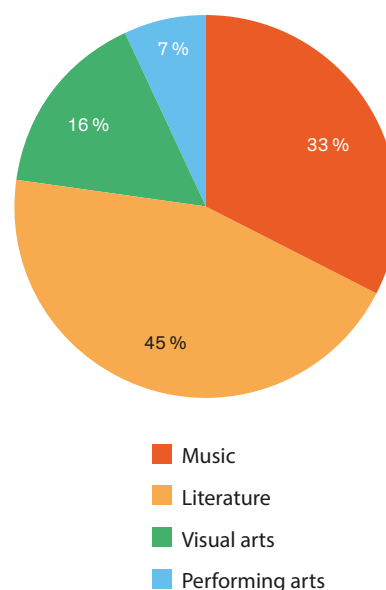

Figure 2 Total turnover in the art industries in 2016 (MNOK)

industries. In the following sections we will explore the distribution of revenues and describe what the different categories contain. For all four art industries, revenue from The Cultural Rucksack is included in the performance /display revenue.²

1.3 Sales revenue

As illustrated in figure 3, the sales category is the largest of the categories in the literature and the visual arts industries (97 and 93 percent of the total turnover, respectively), and makes up 23 percent of total turnover in the music industry. For music, this corresponds to a turnover of MNOK 1 007, MNOK 5 913 for literature, and MNOK 2 033 for visual arts, cf. figure 4.

The sales category contains, like the other categories, somewhat different factors for the different art industries. For music, this category includes revenue from sales of recorded music, in physical (CDs) and digital formats (streaming and downloading). For revenue from abroad, which is included in the total sales revenues, we have an industry perspective. This means that the export numbers for music include estimates for sales of recorded Norwegian music abroad based on remuneration for mechanical rights transferred

to Norway.³ Of the total revenue from recorded music (MNOK 1 007), revenue from abroad represented 10 percent, or MNOK 99. Since 2012, average annual growth in this category has been 2 percent.

For literature, sales figures include physical and digital formats. The revenue in this category is by far the largest for the literature industry, and amounted to MNOK 5 913 in 2016. Just like for music, we have an industry perspective for revenue from abroad as this includes the income of the publishers' revenue from sales of rights, co-productions and revenue from the sales of secondary rights abroad. In addition, the export figures for the literature industry include revenue from publishers' direct exports of Norwegian books in the foreign market. Export revenues amounted to MNOK 125, or 2 percent of total sales revenue in the literature industry.⁴ Since 2013, the accumulated revenue in this category has on average decreased by 1 percent annually.

In the visual arts industry as well, revenues from sales make up the largest part of total revenue. Sales revenue in the visual arts industry amounted to MNOK 2 033 in 2016, which corresponds to 93 percent of the total revenue in the industry. Sales of visual arts *in Norway* include

2 The Cultural Rucksack is a national programme designed to ensure that all school pupils in Norway experience professional art and culture of all kinds.

3 Revenue from artists who have signed with foreign record labels are not included.

4 Revenue from authors who have foreign agents is not included in this.

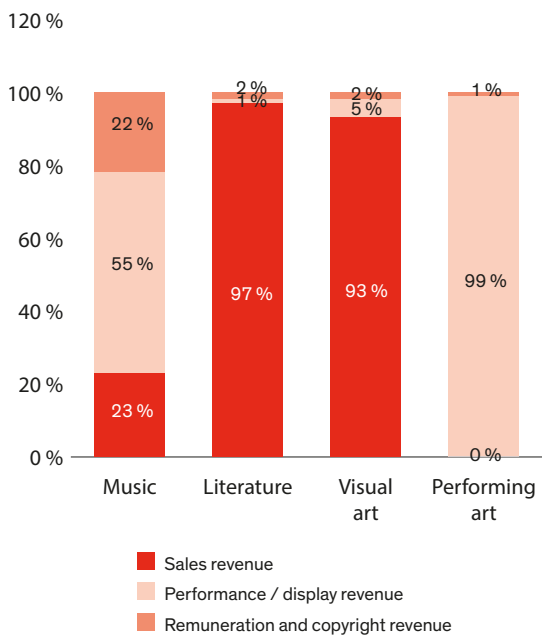

Figure 3 Distribution of total turnover in the art industries in 2016

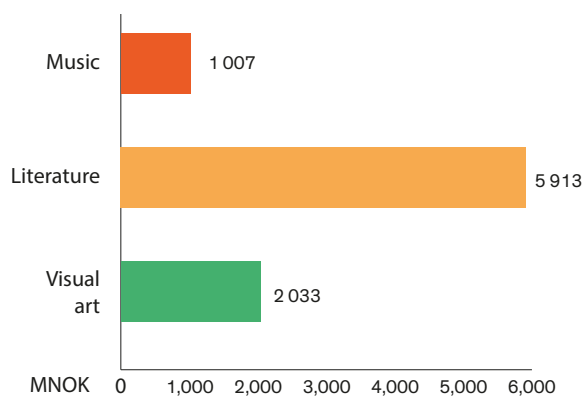

Figure 4 Sales revenue in 2016 (MNOK)

what consumers in Norway have paid to buy visual art *in Norway*, as well as imports of visual art by consumers in Norway. Exports of visual arts includes what Norwegian actors have sold abroad, and amounted to MNOK 594 in 2016. Since 2014, the total revenue in this category, on average, increased by 13 percent annually.

Performing arts differ from the other art industries in that the industry's revenues do not come from the sale of physical objects, but from display in the form of performances. In other words, a key element in the performing arts is that the art form takes place live in front of an audience. This performance aspect is based on the fact that movies and TV recordings are excluded from this report. Thus, the chapter "Performing Arts in Numbers" does not include sales revenue, unlike the other art industries in these statistics.

1.4 Performance / display revenue

Revenue from performance or display constituted the biggest category for both the music industry (55 percent of total revenue) and for the performing arts industry (95 percent of total income). The literature industry and the visual arts industry had correspondingly low income from this category, 1 percent and 5 percent respectively. For the music industry, the revenue from this category was MNOK 2 451 in 2016. Revenue in Norway includes the sale of tickets for concerts, in addition to revenue for the music industry from The Cultural Rucksack. Revenue from concerts abroad consists of the total fees Norwegian artists have for the concert activity abroad. Revenue from abroad amounted to MNOK 140 and thus 21 percent of total income. Since 2012, total revenue in this category has, on average, increased by 9 percent annually.

For literature, performance revenue includes the fees writers are in conjunction with readings or other types of performance assignments linked their own authorship – at festivals, libraries, through The Cultural Rucksack or other assignments. There are several reasons for using fees as the indicator of performance revenue in the literature statistics. The most obvious explanation is that events in the literature industry are very often free of charge, without any kind of entry fee or ticket sales. In addition, the events are often organized by public bodies such as public libraries and schools, or publishers. Because of this, any revenues accrued to the literature industry, precisely are the authors' fees. Altogether this

amounted MNOK 33.2 in 2016 and 1 percent of total revenue.⁵ Since 2013 total revenue in this category has increased by 7.6 percent per year on average.

For visual arts, display revenue was MNOK 107.5 or 5 percent of total turnover. This category mainly includes sale of tickets to art museums and the like, in addition to revenue from The Cultural Rucksack. In addition, display actors' revenue from rental of all or parts of their own art collection to other actors (in Norway or abroad) are also included.

The latter amounted to MNOK 6.2 or 6 percent of the total display revenue. Total display revenue in the visual arts industry has on average increased by 6 percent annually since 2014.

For the performing arts, revenues from performance are by far the largest category and amounted to MNOK 1 016 and 95 percent of the total income in 2016 for this industry. Revenue in the Norwegian market consists of ticket revenues for performances, and amounted to MNOK 918 in 2016. Similarly, revenue from abroad totaled MNOK 98. Export revenue thus amounted to 10 percent of total revenue. However, it is important to clarify that revenue in Norway and from abroad are not directly comparable, as we present figures for domestic revenue as revenue from ticket sales, while export revenues include fees artists receive for their performances abroad. The reason we use fees and not ticket revenue as the indicator for revenue from

⁵ For the literature industry, there are no revenues from carry-over assignments abroad.

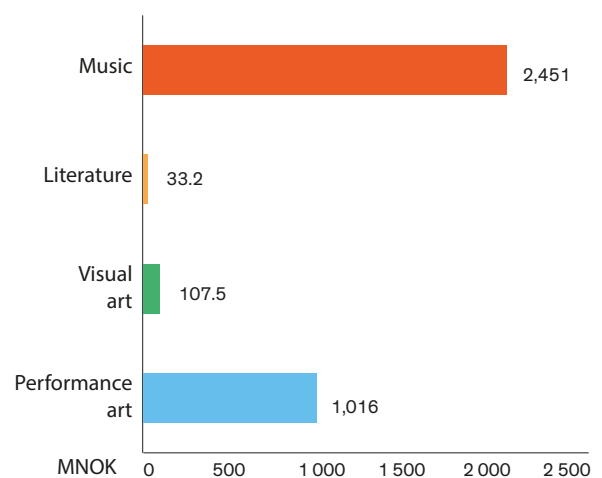

Figure 5 Performance / display revenue in 2016 (MNOK)

abroad is that we are interested in the revenue that returns directly to the industry in Norway.

1.5 Remuneration and copyright revenue

Unlike sales revenue and performance / display revenue, which have a consumer perspective, in this section, we present earnings as seen from an industry perspective. Remuneration and copyright revenue is revenue collected for the use of copyrighted material inside and outside Norway, which accrues to the various art industries in Norway. This is revenue that is mainly collected by remuneration and copyright organizations and redistributed to originators within the various industries. Thus, the figures in this section reflect the use of art in another way than the figures described earlier in the report.

As shown in Figure 6, there are significant differences between the art industries related to this type of revenue. Total remuneration and copyright revenue to the Norwegian music industry amounted to MNOK 976 in 2016. The largest portion of revenue is related to payments for the use of copyrighted works in public spaces, for example in the form of television and radio broadcasting, background music in hotels, dining places, and in stores, or live performances of music for an audience at concerts. Of the total revenue of MNOK 976, remuneration transferred from abroad amounted to MNOK 76, while remuneration from Norway amounted to MNOK 900. From 2012, total revenue in this category grew on average by 3 percent annually in the music industry.

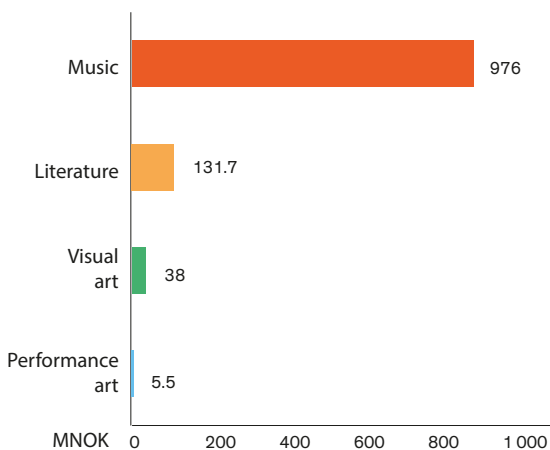

Figure 6 Remuneration and copyright revenue in 2016 (MNOK)

Similarly, in the field of literature, remuneration and copyright revenue amounted to MNOK 131.7 in 2016. This includes both collective and individual remuneration paid by Kopinor. Of the total revenue, remuneration transferred from abroad amounted to MNOK 2, while remuneration in Norway amounted to MNOK 122. From 2013, total revenue in this category has, on average, decreased by 1.4 percent annually in the literature industry.

The copyrighted revenue in the visual arts industry amounted to MNOK 38 in 2016. This includes copying reimbursement (MNOK 12.6), exhibition remuneration (MNOK 12.7), and licensing fees (MNOK 8.2). Remuneration revenue from abroad amounted to MNOK 2,8, while remuneration in Norway amounted to MNOK 35 in 2016. Since 2014, revenues in this category have, on average, increased by 4 percent annually in the visual arts industry.

In the performing arts industry there are a number of actors who, in accordance with the Norwegian Copyright Act, have copyright of their works. This applies both to creative artists such as dramatists, choreographers, scenographers, sound artists and lighting artists, as well as performing artists such as actors, dancers, and opera singers. However, it has become apparent, through data collection and interviews with a number of actors representing performing artists, that remuneration for stage performances is rare, since in most cases it is either included in the salary or fee payments. Despite the legal protection of creative artists' copyrights for up to 70 years after the originators, passing, our data collection show that this is also the case for a variety of creating artists. Our estimates show that remuneration and copyright revenue in the performing arts industry, including remuneration revenue from abroad, amounted to MNOK 5.5 in 2016. This includes remuneration for copying plays / drama from KOPINOR, remuneration for the entry of dramatic works in the amateur field (through DRAMAS) and remuneration for the entry of Norwegian dramas and musicals from Norway, both in Norway and abroad (through NORDISKA and Songbird).

Litteraturliste

- Bergen Internasjonale Teater (BIT Teatergarasjen) (2017). *Årsberetning 2016*
- BONO (2017) *Årsmelding 2016*
- BONO (2016) *Årsmelding 2015*
- BONO (2015) *Årsmelding 2014*
- Danse- og Teatersentrum (2017). *Årsrapport 2016*
- Den Norske Forleggerforening (2017). *Bransjestatistikk 2016*
- Den Norske Forleggerforening (2016). *Bransjestatistikk 2015*
- Den Norske Forleggerforening (2015). *Bransjestatistikk 2014*
- Den Norske Forleggerforening (2014). *Bransjestatistikk 2013*
- Fieldseth, M. (2015). *Fri scenekunst i praksis – Utviklingen av fri scenekunst i Norge på 2000-tallet*. Fagbokforlaget
- Heian, M. T., Kleppe, B. og Løyland, K. (2015) *Kunstnerundersøkelsen. Kunstnernes inntekter i 2013*. Telemarksforskning Rapport nr. 350, Bø
- Hjelmbrekke, S. (2017). *Musikk og pengar. Ein introduksjon til norsk og internasjonal musikkindustri*. Creative Commons
- Hylland, O.M., B. Kleppe og P. Mangset (2010). *Frihet og forutsigbarhet – En evaluering av basisfinansieringsordningen for fri scenekunst*. Fagbokforlaget
- Ipsos MMI (2017) *Leserundersøkelsen 2015*.
- Kulturrådet (2017). *Museumsstatistikken 2015 og 2016*.
<http://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/statistikk-for-museum-2015>
- Kopinor (2017) *Årsmelding 2016*
- Kopinor (2016) *Årsmelding 2015*
- Kopinor (2015) *Årsmelding 2014*
- Kruse, P. (2011). *Musikkforlaget – Fra copyright til cash*. Norsk Musikkforleggerforening.
- KRO (2017) *Bild- och formkonsten i siffror 2016*
- Meld. St. 23 (2011–2012) *Visuell kunst*
- Musiksverige (2017) *Musikbranschen i siffror 2016*.
- Nordiska (2012) *Scenekunstens Rettigheter – om opphavsrett og teater*.
- NORLA (2017). *Årsrapport 2016*
- Norwaco (2017) *Årsmelding 2016*
- Norwaco (2016) *Årsmelding 2015*
- Norwaco (2015) *Årsmelding 2014*
- Norla.no (2017). *Frankfurt 2019*. Lesedato: [29.10.2017]
- Prytz, Ø. (2016). *Litteratur i en digital tid*. Spartacus forlag: Oslo.
- Rambøll (2017) *Præsentation af Dansk Musikomsætning 2016*.
- Riksteatret.no
- Skarstein, V. M. (2015) *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*
- Solhjell, D., og Øien, J. (2012). *Det norske kunstfeltet: En sosiologisk innføring*. Oslo: Universitetsforlaget
- Store norske leksikon.no (2017). *Historiske spel*. Lesedato: [01.11.2017]

LITTERATURLISTE

- SSB.no (2017). *Kulturbarometeret*. Lesedato: [15.10–30.10.2017]
- Virke (2014). *Årsrapport 2013/2014: Virke eHandelsbarometer*
- Virke (2015). *Årsrapport 2014/2015: Virke eHandelsbarometer*
- Virke (2015). *Årsrapport 2015/2016: Virke eHandelsbarometer*
- Torp, Ø., A-B. Gran, I. Eidsvold Tøien, M. Gjems Theie (2017).
Musikkbransjen i Norge 2011–2015 – Økonomisk analyse av fem delbransjer og elleve undergrupper. Rapport nr. 2-2017. BI Centre for creative industries. BI: Oslo.
- Øien, J. (2008). *Historien om kunstavgiften 1948–2008*. Oslo: Jon Øien.
- Øien, J. (2014). *Billedkunstnerenes Vederlagsfonds Historie*. Oslo: Jon Øien.

Kunst i tall 2016 gir en oversikt over omsetningen av musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst i Norge. Arbeidet er utført av Rambøll Management Consulting i samarbeid med aktører fra de ulike kunstbransjene, på oppdrag fra Norsk kulturråd. Statistikken bygger på bransjenes egne tall og viser utviklingstrekk både i hjemmemarkedet og i eksporten av kunst fra Norge.

Målet med en slik statistikk er å få økt kunnskap om kunstbransjenes sammensetning, størrelse og utvikling over tid. Tallene er samlet inn og ordnet i tre hovedkategorier: salg, fremføring og opphavsrett. På musikkområdet er denne utviklingen målt i en femårsperiode (2012–2016), på litteratur i fire år (2013–2016), på visuell kunst tre år (2014–2016) og for første gang er det også gjort en måling av omsetningen på scenekunstområdet.

Alle kunstområdenes tall er samlet i én rapport. Dette gjør det mulig å se fire sammen-
satte og levende kulturnæringer under ett. Statistikkene skal bidra til å skape et godt kunnskapsgrunnlag for faglige og politiske beslutninger og rette oppmerksomheten mot kunstområdene som sentrale næringer for verdiskaping. Sammen med Kulturrådets øvrige forskningsprogrammer, utredninger og evalueringer er statistikkene med på å belyse kunstens betydning og samfunnsrolle.

kulturradet.no/forskning

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway